Colecția DE PROZA FANTASTICA
LA UMBRA UNUI CRIN
PROZĂ FANTASTICĂ
MIRCEA ELIADE
DOMNIŞOARA C»RiSTINA
PROZĂ FANTASTICĂ
II
SECRETUL DOCTORULUI HONIGBERGER
III PE STRADA MÎNTULEASA.
IV LES TROIS GRACES
V
LA UMBRA UNUI CRIN
Ediția de fată. in cinci volume, tipărită în colaborare cu *revista* iCaiete Critice, *restituie pentru prima dată integral* şi *fidel proza fantastică a lui Mircea Eliade, apărută între 1936 şi* 7982.
V
LA UMBRA UNUI CRIN
Ediție şi postfață
- de Eugen Simion
EDITURA
FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE BUCUREŞTI • 1992
PA.KDELE
RCGORîO'
19 TRANDAFIRI
De eiteva minute tăcea absent, cu privirile pierdute' pe fereastră. Am închis carnetul şi l-am băgat în buzunar.
— Dacă voiți, îndrăznii tîrziu, vin mîine cu un ceas mai devreme, sau chiar cu două ceasuri. Şi vă aduc şi textul dactilografiat.
— Pentru mîine, spuse întorcindu-şi leneş capul, îmi făcusem alte planuri... Totuşi, reluă după o pauză, totuși cred că e.cea mai bună soluție. „
Atunci am auzit bătînd în uşă. Surprins, m-am ridicat brusc din fotoliu, dar în clipa următoare uşa se deschise şi intră un tînăr înalt, blond şi, mi s-a părut, neobişnuit de palid. înainta timid şi totuşi «u pasul ferm. hotărît.
— Vă rog să mă iertați, spuse indreptîndu-se spre birou. Dumneavoastră sînteți domnul Anghel D. Pândele ? Maestrul ?... ' •
— Dar ce doreşti d-ta ? l-am întrerupt.
Ca şi cum nu m-ar fi auzit, tînărul se apropie de birou.
— Maestru] Dumitru Anghel Pândele ? repetă. Scriitorul ?
— Eu sînt, răspunse Pândele zîmbind, după obiceiul 3ui, enigmatic şi, într-un anumit fel, ironic.
- Tînărul se opri în dreptul scaunului de lingă maşina de scris şi îşi trecu de mai multe ori palma stingă pe frunte.
— Vă rog«să mă iertați, şopti, dar în acest caz...
Răsuflă adînc şi continuă, ridicînd treptat glasul şi rostind cuvintele rar, cu solemnitate.
-r Vă rcşg să nu vă supărați, dar în acest caz... In acest caz. d-voastră sînteți, vă rog să mă iertați că vă spun. asta... D-stră sînteți părintele meu, tatăl meu...
Apoi se aşează pe scaun şi întoarse deznădăjduit capul spre mine, parcă m-ar fi implorat să-i vin în ajutor. Nu înțeleg de ce m-au iritat privirile acelea de condamnat la moarte.

— Pe unde ai intrat ? l-am întrebat făcînd un pas spre el.
— Pe la bucătărie... Am găsit uşa deschisă, şi atunci-..
— Şi de ce-ai venit ? l-am întrerupt. E o încercare de şantaj ? Sau suferi cumva de schizofrenie ?
— Vă rog să nu vă supărați, spuse ridieîndu-se lent, cu demnitate. Ştiam că are să fie greu, că va fi chiar penibil. Dar trebuia s-o fac. Am făgăduit...
— Cui ai făgăduit ? întrebă Pândele.
Părea calm, oarecum indiferent, dar îl cunoşteam bine ; ştiam că, aşa cum îi plăcea să spună, era stăpînit de viciul nobil, deşi calomniat, al curiozității.
— Logodnicei mele, Niculina. I-am făgăduit că voi veni să vă cer consimțămîntul. Consimțămîntul la căsătoria noastră, preciza roşind uşor. Evident, este numai o formalitate. Nu vă cerem nimic. Şi nu* vom spune la nimeni. Iar dacă nu vă place de noi, nu vom mai veni a doua oară..- ♦
Ascultîndu-l, mi-am dat seama că ar putea să-mi devină simpatic. într-un alt costum şi fără cravată, ar fi fost un tînăr interesant ; avea un profil de medalie alexandrină.
^
— Cum te numeşti d-ta ? îl întrebă Pândele. ~~
— Serdaru. Laurian Serdaru. Am 28 de ani, şi ani absolvit amîndoi, Niculina şi cu mine, Conservatorul din Bucureşti. Dar eu sînt instructor de înot la Uzinele Uri-cani, iar Niculina dă lecții particulare de franceză şi latină.
Pândele continua să-l privească în ochi, adînc, concentrat. Nu mai zîmbea.
— Dar, în fond, ce te face pe d-ta să crezi că ai putea fi băiatul meu ? Ți-a spus asta mama d-tale ?
Tînărul îşi trecu din nou, de mai multe ori, palma stingă pe frunte.
.
— Nu. Mama nu mi-a spus niciodată nimic. Bănuiesc, totuşi, că intenționa să-mi spună mai tîrziu, după terminarea liceului. Dar mama a murit c'--l <u aveam nouă ani.
— Atunci, l-am întrerupt, cum de ştii că ți-ar fi spus asta mai tîrziu, că ți-ar fi spus-o după terminarea liceului ?
Serdaru întoarse capul spre mine ; era tot atît de palid ca şi în clipa cînd intrase în birou.
— Nu cred că am dreptul să vă mărturisesc asta,
spuse tîrziu-
— în fond, interveni din nou Pândele, dacă n-o ştii de la mama d-tale, de unde o ştii ? Cine ți-a spus-o ?
Tînărul ne privi pe rînd pe amîndoi şi figura i se lumină, ca şi cum, chiar în acea clipă, şi-ar fi amintit de o secretă bucurie.
— O ştiu de la Niculina. Ea a descoperit asta, iarna trecută, înainte de a ne logodi. A descoperit-o la Predeal, în timpul repetițiilor. Se repeta *Steaua sus răsare...* şi făceam amîndoi parte din figurație.
Pândele ridică de mai multe ori din umeri ; ghiceam că întîmplarea începe să-l amuze.
— Nu înțeleg, spuse cu inimitabila lui falsă gravitate. -
— Aveți dreptate să nu înțelegeți, pentru că lucrurile sînt mai complicate decît par Ia prima vedere. Vreau să spun, nu putefi înțelege înainte de a şti că noi repetasem la început *Orfeu în Infern,* repetasem vreo trei săptă-mîni — şi acolo, în ultimul act, aveam şi noi rolurile noastre ; fireşte roluri modeste, dar oricum, nu făceam numai figurație... Dar, pe neaşteptate — primise probabil dispoziții de la Centru — pe neaşteptate, Direcția a decis întreruperea repetițiilor. Şi pentru că se apropiau sărbătorile Crăciunului, au înlocuit *Orfeu în Infern* cu *Steaua sus răsare...* Ştiți, adaogă coborînd glasul, *Steaua sus răsare* este considerată, pe drept cuvînt, cea mai reuşită comedie anti-religioasă, anti-obscurantistă cum se spune de obicei.

■ Tăcu brusc, şi-l privi pe Pândele lung, concentrat, parcă ar fi aşteptat ceva, un răspuns, un gest.
— Tot nu înţeleg-
— Schimbarea asta de program nu vă aminteşte nimic ? "
— Nu.
— E drept, au trecut de-atunci aproape treizeci de ani... Dar. iertaţi-mă că vă întreb : n-aţi scris d-stră , acum treizeci de ani *Orfeu şi Euridice,* tragedie în două acte şi cinci tablouri ?
Pândele se rezemă de speteaza fotoliului si, dîndu-şi uşor capul pe spate, începu să rîdă ; părea foarte, bine dispus, şi nu înţelegeam de ce.
— Dar cum ai aflat, domnule, de *Orjeu şi Euridice* ,? .' Este singura piesă pe care am scris-o în viaţa mea ; nu s-a jucat niciodată şi n-am publicat-o nicăieri, n-am publicat nici măcar fragmente în revistele timpului.
— Era o piesă în versuri albe, reluă Serdaru, o piesă mai mult religioasă decît filozofică, deşi avea ca subtitlu : ..Introducere la cea mai veche metafizică'.-
— Era. mai ales, o piesă proastă, preţioasă şi artificiala...
— Dar o dată, continuă Serdaru. o singură dată, în decembrie 1938, a fost pusă în repetiţie. La Teatrul Naţional din Sibiu.. "
— Ai aflat şi de asta ? exclamă Pândele tot atît, de bine dispus. E adevărat. începuseră repetiţiile, dar după vreo trei săptămâni, directorul Teatrului, Mihu. a demisionat — de fapt, a fost silit să demisioneze — şi noul director mi-a scos piesa după afiş.
Serdaru îl ascultase fascinat, neizbutind să-şi desprindă privirile din ochii lui.
— în săptămîna aceea eraţi la Sibiu. Asistaţi la repetiţii. Şi aţi rămas şi după ce s-au întrerupt repetiţiile ; speraţi să convingeţi pe noul director...
— Eram naiv- Eram un mare naiv.
— Eraţi tînăr...
— Nu chiar aşa de[1] tînăr. îl întrerupse Pândele *y.'im.*-bind melancolic. Împlinisem de curînd 33 de ani...
Tăceau amîndoi fără să se privească. Mi s-a părul că trebuie să intervin, şi cit mai repede.
•— Dar eu tot nu înţeleg. Nu înţeleg ce legătură.are una cu alta... Doar faptul că, şi într-un caz şi în celălalt, au fost întrerupte repetiţiile.
Serdaru se întoarse către mine şi mă privi recunoscător, ca şi cum l-aş fi scos „dini r-o mare încurcătură.
— Nici eu nu înţelegeam pînă nu mi-â atras atenţia Niculina. Ea a remarcat că, în ambele cazuri, repetiţiile unei piese reprezentînd coborîrea lui Orfeu în Infern au fost întrerupte în preajma Crăciunului. Şi în ambele cazuri a urmat un spectacol evocînd Misterul Nativităţii, naşterea lui Isus în Bethleem...
— Dar. îl întrerupse Pândele, ştii că *Steaua sus răsare* a fost scrisă mult mai tîrziu ; a fost scrisă acum vreo şapte, opt ani...
Tînărul ne privi din nou pe amîndoi, zîmbind misterios.
— Nu e vorba de comedia anti-obscurantistă, de piesa lui Aurel Verigă, ci de cîntecul de stea, „Steaua sus răsare, ca o taină mare...". Căci, repet, eraţi la Sibiu, şi se apropia Crăciunul.
— E adevărat. începuse să ningă şi-mi era teamă că se vor înzăpezi trenurile. Aşa cum s-a întîmplat, de altfel, adaogă visător.
— Aţi petrecut primele zile ale Crăciunului la Sibiu, continuă Serdaru, şi atunci aţi sugerat cîtorva actori şi actriţe care repetaseră *Orfeu şi Euridice* să organizeze un spectacol de Crăciun : colinde, cîntece de stea...
Pândele îl ascultase pe gînduri, uşor încruntat, apro-piindu-şi la răstimpuri pleoapele.
— Nu cred că *eu* am avut această idee, spuse tîrziu, cu o voce joasă. Altminteri mi-aş fi adus aminte... îmi amintesc doar că eram foarte deprimat, pentru că nu reuşisem să conving pe noul

director să-mi joace piesa şi, mai ales, pentru că nu puteam fi, de Crăciun, la Bucureşti. Ţineam cu orice preţ să petrec sărbătorile la Bucureşti...
— Şi totuşi, stărui Serdaru, nu vă amintiţi că în noaptea de Crăciun aţi întovărăşit întreg grupul — erau, printre ei, şi cîţiva studenţi de la Conservatorul din Cluj — i-aţi întovărăşit pînă la locuinţa prietenului dumneavoastră, care vă aştepta cu masa pregătită şi, acolo, după ce-aţi ascultat „Steaua sus răsare ca o taină mare", aţi spus actorilor, dar adresîndu-vă în primul rînd actriţei care interpreta pe Euridice, le-aţi spus că de-abia atunci *aţi înţeles cit de profundă şi de semnificativă este asemănarea intre Orfeu şi Isus...*
Pândele clătină de cîteva ori din cap, şi-l întrerupse^ brusc.
— Nn, tiu, te înşeli ! Asemănarea între Orfeu şi Isus am descoperit-o mult mai tîrziu. Am încercat chiar să scriu o nuvelă pe această temă, dar subiectul mi s-a părut inoportun şi am întrerupt-o... Şi nu-mi aduc aminte să fi avut vreun prieten la Sibiu, care mă aştepta, în Noaptea de Ajun, cu masa întinsă. Singurul cu care începusem a mă împrieteni era Mihu, fostul director al teatrului.
Atunci i-am auzit pentru întîia oară glasul.
— Laurian, recunoaşte că n-ai reuşit !
Am întors speriat capul. Uşa cea mare. dinspre salon, era larg deschisă, şi în prag, cu o valiză în mînă, se afla o tînără curios, aş zice chiar provocator, îmbrăcată : o rochie foarte lungă, de culoarea aguridei, care, cu vreo 10—15 ani înainte, fusese probabil o rochie elegantă, dar de-atunci fusese necontenit purtată, şi de nenumărate ori ajustată *şi* reajustată.
— Dar, după cum ştii, continuă, rareori anamneză reuşeşte de la prima încercare.
Niciodată nu auzisem o asemenea voce. Nu semăna cu nici o altă voce de femeie, de artistă -sau de primadonă din cîte auzisem pînă atunci. Mă ridicasem, încurcat, în picioare. Aşa cum mă aşteptam, cîteva clipe în urma Pândele se ridică şi el de la birou. Părea tot atît de surprins ca şi mine.
— Eu sînt logodnica, Niculina Nicolaie, şi vă cer iertare că am ascultat la uşă. Dar era vorba de ceva foarte important pentru noi ; în primul rînd pentru mine, adaogă aşezînd cu grijă valiza pe marginea covorului.
De-abia atunci, privind-o cum se apropia de noi zîm-bind, în ritm lent, liturgic, alternînd, ca la procesiune, paşii mari cu scurte opriri pe loc, de-abia atunci mi-am dat seama că era foarte frumoasă. Se apropie de Pândele şi-i întinse mîna, plecîndu-şi în acelaşi timp fruntea? ca şi cum s-ar fi aflat în faţa unui suveran-
— Sînt fericită că vă pot, în sfîrşit, întîlni, chiar într-o împrejurare atît de delicată. De la primele romane pe care le-am citit demult, în liceu, am regretat că n-aţi voit să scrieţi teatru...
Aşa cum mi-a mărturisit-o mai tîrziu, Pândele era nu numai surprins, dar, fără să înţeleagă de ce, de-a dreptul emoţionat. întoarse capul către mine şi mă prezentă.
, 10

I

— Domnul Eusebiu Damian. Neobositul meu secretar şi harnic colaborator. Dacă veţi putea citi într-o zi un volum de *Memorii* semnat cu numele meu, să ştiţi că în cea mai mare parte au fost redactate de el, de Eusebiu. Căci i le dictez lui, adaogă izbutind să zîmbească, şi eu nu ştiu să dictez...
Niculina îşi înclină uşor capul, dar nu-mi întinse mîna. •
— Am venit cu cîteva costume în valiză, reluă, dar nu cred că e momentul cel mai potrivit pentru spectacol. Pregătisem mai multe spectacole, adaogă cu un zîmbet trist. . . *
' ■ '
Nu reuşea să-şi desprindă privirile din ochii lui Parî-dele.
—- Ne gîndisem la cel puţin patru, dacă nu cinci spectacole, preciza Serdaru. După cum ar fi

evoluat întrevederea.
Pândele mă privi curios, parcă ar fi voit să se convingă că auzise bine.
— îmi pare rău, spuse. Mi-ar fi plăcut să vă aud in-terpretînd, chiar aici în biroul meu, un mare rol... ■
— Ne gîndisem la altceva, îl întrerupse Niculina. Nu atît la personagii din literatura dramatică universală, cît la spectacole tradiționale, cu sau fără măşti, dar utilizînd scenarii de mim şi coregrafie, acompaniate de anumite melodii străvechi, aproape uitate în zilele noastre. Laurian. bunăoară, cunoaşte...
— Poate ar fi mai bine să nu insişti, o întrerupse Serdaru. Singurul lucru important...
— E adevărat, continuă Niculina, singurul lucru important este să ne dați consimțământul... Căsătoria va avea loc mîine. în cea mai strictă intimitate, cum se spune. De fapt, adaogă zîmbind, vom fi numai noi doi — şi personagiile reglementare.
— Interesant I Foarte interesant ! şoptii.
— într-adevăr, foarte interesant, repetă Pândele.
îmi căută din nou privirile. Niciodată nu-l văzusem atît de neajutorat ; dacă nu l-aş fi cunoscut bine, aş fi crezut că e paralizat de un trac absurd, inexplicabil.
— în fond, de ce nu ne-ara aşeza ? am exclamat, arătînd cu amîndouă brațele fotoliile şi scaunele din birou.
11
— Adevărat, de ce nu luați loc ? repetă Pândele adre-sîndu-se Niculinei şi pregătindu-se să corecteze poziția fotoliului.
Evident, în clipa următoare am fost lîngă el ; ştiam că trebuie să se ferească de eforturi fizice.
•— Vă mulțumim, spuse Niculina după ce Pândele înconjură biroul şi se aşează în fotoliul lui. Vă mulțumim din tot sufletul... Sînt 243 de zile de cînd visăm amîndoi la această întîlnire.
— Exact 243 de zile, repetă Serdaru. Le-am mai numărat o dată înainte de a veni...
Abia închisesem uşa în urma lor, cînd Pândele îmi spuse :
— Astă seară mănînci aici. cu mine. O rugăm pe Ecaterina să improvizeze ceva.
' Aş fi vrut să-l întrerup, dar nu-mi lăsă timp. Vorbea repede, surescitat.
— Ea ştie să se descurce. Poate o omletă,cu şuncă şi o salată. Şi avem whisky, şi țuică, şi vin. Eu zic să începem cu un whisky. Dar poate d-ta preferi țuică...
— Nu, am să beau şi eu tot whisky. Dar trebuie să vă informez, am adăogat repede, că Ecaterina a plecat pe Ia trei, trei şi jumătate...
Pândele se îndreptase spre fotoliul lui de la birou, dar se întoarse brusc şi mă privi mirat.
— Dar ce i-a venit ? Cum de a plecat aşa, fără să ne anunțe ?
I-am întins foaia smulsă din calendar. In cinci propoziții scurte, scrise cu litere majuscule, singurele pe care le putea desena cu oarecare preciziune, Ecaterina se scuza că, auzindu-l „dictînd inspirat", nu îndrăznise să intre în birou, să-l anunțe că pleacă din nou, pentru 24 de ore, şi indica motivul : de data aceasta era sigură că l-a zărit în maşină (pe loanid, seducătorul) şi ştie unde să-l găsească. ■ ..;
12
— Bine. spuse, mototolind foaia de calendar, n-are nici o importanță. Ne descurcăm noi şi fără Ecaterina. Dar, reluă, după o clipă, zîmbind, de data aceasta unde a afişat mesajul ?
— Lipit de lampa Japoneză.
Mă pregăteam să-i spun cum l-am găsit acolo. Puțin timp după ce Niculina începuse să ne vorbească despre repetițiile de la Predeal, mi-am adus deodată aminte de Ecaterina şi m-am întrebat cum de a lăsat să intre o necunoscută, atît de straniu îmbrăcată şi cu o valiză în mină ? Şi atunci m-am ridicat discret şi, aproape în vîr-ful picioarelor, am trecut în salon. Am descoperit repede pagina de calendar pe abajurul lămpii japoneze, lipită, ca de obicei, cu un timbru de zece bani.
.— în fond. m-a întrerupt Pândele, n-are nici o importanță. Stai jos şi spune ce crezi de toată

întîmplarea asta ? Nu te-a frapat nimic ?
— Ba da. M-a frapat în primul rînd...
— într-adevăr, este extraordinar, m-a întrerupt din nou, parcă şi mai surescitat. Este extraordinar că acest tînăr necunoscut, care se crede băiatul meu, a venit să-mi vorbească despre *Orfeu şi Euridice* la mai puțin de un ceas după ce evocasem în fața d,umitale aniversarea aceea cu Mihail Sebastian, Camil Petrescu şi atîția alții, scriitori şi artişti, cînd am discutat aproape toată noaptea despre teatru, am discutat mai ales posibilitățile de a reinterpreta miturile clasice, şi eu le-am vorbit de mitul lui Orfeu... ■
îl priveam încurcat ; nu prea ştiam ce să spun.
— N-ați apucat să-mi vorbiți despre toate astea. Doar ce mi-ați spus : ,.Mi-am dat deodată seama că împlinisem i>3 de ani", şi ați căzut pe gînduri. Priveați pe fereastră şi mult timp n-am îndrăznit să vă întrerup meditația...
— Totuşi, reluă Pândele, ți-am vorbit despre simbolismul vîrstei de 33 de ani — vîrsta lui Isus — şi începusem să evoc discuțiile din noaptea aceea, cînd aproape m-am certat cu Camil, pentru că el recuza în bloc încercările de reactualizare a miturilor clasice, iar eu pretindeam că. cel puțin în cazul lui Orfeu şi Euridice, un dramaturg contemporan ar putea...
Am scos carnetul din buzunar şi l-am deschis la ultima pagină.

— Dacă îmi dați /oie, am să vă citesc stenograma ultimelor fraze. Ați spus : „Ca în fiecare an, în seara de 21 septembrie am invitat toți prietenii la mine acasă. Dar de dala aceasta, *ceva,* nu ştiu prea bine ce, *ceva* mi se părea schimbat. Mi-am dat deodată seama că împlineam 33 de ani." Ei, după aceea ați tăcut şi ați întors capul spre fereastră.
Mi-era teamă că l-am supărat şi nu îndrăzneam să-mi ridic ochii din carnet.
— Curios, vorbi tîrziu. Eram sigur că ți-am dictat mai mult. Poate îmi dictasem în gînd... Dar, în orice caz, reluă după o pauză, nu te-a frapat coincidența ?
— Ba da. Dar m-au frapat şi alte lucruri. Bunăoară. nu înțeleg cum de a ştiut Niculina că ana din cheile de la intrare se află întotdeauna ascunsă sub preşul din fața uşii...
— Lasă astea ! mă întrerupse fără să mai încerce să-şi stăpînească nerăbdarea. Femeile de genul ei au intuiție drăcească, aproape un fel de divinație... Dar ce zici de îndrăzneala ei cînd şi-a smuls a doua oară rochia aceea penibilă, de cocotă bătrînă, şi a rămas în maioul negru, şi a început să danseze, bătînd din palme — dar ai remarcat cu cîtă eleganță îşi înălțase brațele deasupra capului şi bătea totuşi din palme cu putere, parcă ar fi avut castaniete ?
De cîtva timp aş fi vrut să-i spun că mi-e sete, că aş fi băut cu mare plăcere un pahar cu whisky şi sifon, dar m-aş fi mulțumit chiar cu un pahar mare cu apă. Dar nu îndrăzneam să-l întrerup. •
— Nu ți-a adus aminte de nimic dansul acela ? Al doilea dans şi. pentru mine, cel mai reuşit, cel mai fascinant ?
— Să vă spun drept, mărturisii, n-am apucat să văd mare lucru. Mă dusesem în dormitor să răspund la celălalt telefon, şi cînd am revenit. Niculina aproape că îşi terminase dansul. Doar ce-a mai făcut cîteva mişcări, a îngenuncheat, şi-a tras rochia pe ea şi s-a reaşezat în fotoliu.
Pândele m-a privit lung, încruntat, ca şi cînd n-ar fi înțeles prea bine.
— Cred că faci o confuzie, spuse. Telefonul a sunat mult mai tîrziu, după ce începuse al treilea „spectacol"

—- cum spuneau ei — şi unde rolul principal îl avea băiatul... Dar, în sfîrşit, p-are nici o importanță, continuă fără să-mi lase timp să răspund. Mie mi-a plăcut cel mai mult al doilea dans Mi-a :dus aminte de dansul Salomeii din piesa lui Oscar Wilde, pe care am văzut-o în tine- -rețe, la Berlin. Dar mi-a amintit şi de dansurile indiene, de spectacolele lui Udhai Shankar...

— Le-am văzut şi eu, acum trei ani, aici, la Bucureşti. Dar, îndrăznii, ridicîndu-mă brusc din scaun, tare aş bea un pahar cu sifon. Ştiu unde e, continuai îndrep-tîndu-mă spre bucătărie. Am să aduc şi sticla de whisky.
L-am găsit plimbîndu-se preocupat, cu mîinile la spate.
— Ştii că aventura aceasta începe să mă intereseze, spuse după ce i-am întins paharul şi sticla cu whisky. Evident, toată povestea cu mama care i-ar fi spus adevărul după terminarea liceului, şi acea inscripție care, în interpretarea Niculinei, ar dezvălui paternitatea băia-tului, toată povestea mi se pare cusută cu ață albă. Copiii aceştia au venit aici cu alt scop. Dar cârd i f* -"t: ce crezi ? mă întrebă brusc. Ce crezi că urmăresc ?
Nu îndrăzneam să-i mărturisesc tot adevărul, sâ-i mărturisesc ce credeam eu, şi anume că acea inscripție pe *Roata morii,* cel mai popular roman al lui Pândele : ..Sibiu, Crăciun 1938. Orfeu, *Steaua sus răsare...",* inscripție pe care mama lui Vladimir o completase şapte ani mai tîrziu, în 1945, adăogînd cu creionul : „Pentru Lau-rian, cînd va fi mare, ca să înțeleagă şi să ne ierte", inscripția aceasta era, aşa cum observase Niculina, pe atît de turburătoare pe cît era de misterioasă.
— După impresia pe care mi-au făcut-o, începui după o scurtă pauză, cred că sînt amîndoi pasionați de ttîX--^ de spectacol. Iar ea, fata, este, desigur, o mare artistă —■•■. poate de aceea nu-şi găseşte loc în nici un teatru şi îşi cîştigă existența, dînd lecții de latină şi franceză. In orice caz, amîndoi văd în teatru un spectacol sacru.
— Şi atunci ? mă întrerupse Pândele vădit dezamăgit de interpretarea mea. Atunci de ce-au venit la mine ? Ştiau foarte bine că nu sînt autor dramatic, şi chiar dacă aş vrea nu pot face nimic pentru ei.
— Impresia mea este că, luînd în serios spectacolul, considerîndu-l adică un ritual, au venit să vă ceară con-slmțământul la ritualul căsătoriei lor.

Pândele tăcu cîtva timp. ajjoi apucă puiiuiul şi începu să soarbă încet, pe gînduri.
— Ar putea fi şi asta, spuse. De aceea m-am pretat 3a jocul lor şi le-am dat consimțământul. în fond, de ce nu le-aş fi dat ? Ce mă costa ? adaogă, încercînd să imite (dar fără să reuşească) vulgaritatea lui Paraschiv Si-mionescu, marele lui rival. Era doar o formalitate.
— Dar ați văzut că pentru ei, mai ales pentru fată, eonsimțământul era mai mult decît o formalitate, era un adevărat ritual. Ați văzut cî't era de emoționată cînd, la despărțire, a căzut pe neaşteptate în genunchi, v-a apucat mîna s-o sărute şi v-a spus : *Benissez-nous, mon pere !*
Mi-am dat imediat seama că făcusem o gafă, dar nu înțelegeam de ce. Pândele mă privea ciudat.
— Da, a fost un moment penibil, vorbi tîrziu. Nu mă aşteptam să cadă în genunchi chiar în fața mea şi să-mi sărute mîna. Nu ştiam ce să fac.
— în locul d-stră, îndrăznii, aş fi ridicat-o şi aş fi şărutat-o pe amîndoi obrajii.
Pândele, mă privi din nou surprins, aproape cu furie.
— Dar aşa am şi făcut, izbucni. Numai că n-am sărutat-o pe amîndoi obrajii. Am sărutat-o întîi pe frunte şi pe urmă pe obraz...
Simțeam că roşisem şi acest simptom de slăbiciune mă. umili.
— Vă cer iertare. Poate n-am văzut bine. Eram acolo, lîngă uşă, bucuros că în sfîrşit se hotărîseră să plece, şi poate mi-au scăpat anumite gesturi...
Pândele continua să mă privească, din ce în ce mai încruntat.
—- Eusebiu, începu tîrziu, cu gravitate, dacă nu te-aş cunoaşte de atîția ani, aş crede că ori vrei să-ți bați joc de mine, ori eşti în ultimul grad de surmenaj.
— De ce, Maestre ? întrebai intimidat.
— Pentru că scena cu căderea în genunchi şi' săru-tatul mîiriii n-a avut loc lîngă uşă, în clipa despărțirii. Asta s-a întîmplat mai înainte, după al treilea spectacol, cînd s-au apropiat amîndoi

de mine — tocmai mă ridicasem de la birou ca să-i felicit —, s-au apropiat de mine, băiatul a luat-o de mînă, ca şi cînd ar fi vrut să mi-o prezinte, şi s-a înclinat profund, şi atunci...
16
— E adevărat ! exclamai şi, neşuhid ce-aş mai puu.i face, mi-am pus mîna pe frunte. Aşa este, cum spuneri dumneavoastră. Acum mi-aduc bine aminte.
Dar rostisem toate acestea din deznădejde, pentru că nu voiam să-l supăr. De fapt, scena se *petrecuse aşa cum spusesem eu :* Ia *plecare, în dreptul uşii.* Niculino îşi îmbrăcase pentru ultima oară rochia şi apucase chiar valiza. Dar, în clipa cînd le-am deschis uşa, a lăsat valiza din mînă şi i-a căzut în genunchi.
— Eşti obosit, spuse Pândele continuînd să mă privească bănuitor. Ar trebui s-o laşi mai încet cu aventurile d-tale nocturne. Nu mai ai 20 de ani...
A doua zi de dimineață m-a trezit telefonul.
— Sper că te-ai odihnit îndeajuns, începu, cu glasul ÎUi do zile mari., Şi sper că nu te-ai supărat dacă, aseară, mi-am îngăduit să fiu sincer cu dumneata.
Am bîiguit cîteva cuvinte la întîmplare, dar nu cred
că le-a auzit.
— Uite ce te rog, continuă. M-am interesat unde trebuie şi am aflat că ceremonia va avea loc la Primăria Sectorului IV, azi la ora 11. Cumpără, te rog, 19 trandafiri ji, la sfîrşitul ceremoniei, oferă buchetul Niculinei din partea mea, cu aceste cuvinte...
Âm simțit cum se accelerează bătăile inimii şi l-am întrerupt, emoționat.
— Doar o clipă, vă rog, să-mi caut creionul...
Cînd am apropiat din nou receptorul de ureche, l-am auzit tuşind.
■— M-am înecat, începu cu oarecare timiditate. Inchi-puieşte-ți că aseară, după ce ne-am despărțit, m-a apucat deodată o poftă grozavă de fumat. M-am dus atunci pînă la *Select* şi mi-am cumpărat de la bar un pachet de țigări americane.
La început, mi s-a părut că glumeşte. Mi-am amintit indignarea lui Ioniță. Este inadmisibil, spunea Ioniță, şi
17
este şi o dovadă de proastă creştere, să inviți oamenii la tine acasă şi, de la uşă, să le arăți afişul cu litere de o şchioapă : ..Fumatul e strict interzis". Poți face asta dacă eşti suferind, sau dacă eşti alergic la fumul de țigară — dar el. A D.P., nu este ni<-i una. nici alta !
— ...Şi pînă la miezul nopții, adaogă cu un ton care mi s-a părut provocator, aproape agresiv, pînă la miezul nopții am fumat tot pachetul ! Ca pe vremurile bune...
— Nu ştiam că ați fumat vreodată...
— Am fumat mult în tinerețe, continuă pe acelaşi ton. Am fumat chiar foarte mult. De aceea a trebuit să mă las...
Probabil că încercase să rîdă, dar îl înecă din nou tuşea. Cînd mi s-a părut că mă poate auzi, l-am întrebat :
— Ce cuvinte să scriu pe cartea de vizită ? Şovăi cîtva timp.
— Poate că ar fi mai bine să-i oferi buchetul fără carte de vizită. îi spui doar atît : din partea domnului Anghel D. Pândele.
— Să spun că le doriți fericire sau noroc, sau cam aşa ceva ? Din nou, o lungă pauză. îl ghiceam că nu izbuteşte să se hotărască şi, ca de obicei în asemenea împrejurări, era gata să-şi piardă răbdarea.
— Nu ! izbucni brusc. Nu cred că mai trebuie adă-ogat şi altceva. Un buchet cu 19 trandafiri, oferit chiar de - dumneata, prietenul şi colaboratorul meu, cred că e de ajuns. Şi. dacă nu-ți strică programul, adaogă, vino să mă vezi îndată după ceremonie...
Aşa cum mă aşteptam, cînd am intrat în florărie trandafirii fuseseră deja aleşi de el. prin telefon. Şi, evident, fuseseră aleşi cei cu tija cea mai lungă. Mă simțeam puțin ridicol cu acel enorm buchet în brațe, mai ales că făcusem greşeala să îmbrac cel mai elegant costum, singurul care-i plăcea lui A.D.P. Din fericire, am găsit destul de repede un taxi .Im ajuns în dreptul Primăriei cu vreo zece minu'u Înainte de 11. şi ara urcat emoționat scările. Sala de aşteptare era ticsită. Mi-am făcut loc printre grupuri, căutînd din ochi pe Niculina. Şi deodată mi-am dat seama că nervozitatea se accentuase la

gîn-dul că Niculina ar fi putut veni îmbrăcată în rochia aceea monstruoasă. Nu îndrăzneam să mă închipui înclinîn-du-mă în fața ei şi oferindu-i, cu anumită solemnitate, buchetul cu trandafiri.
18
Dar după ce-am traversat sala de la un capăt la altul, fără să fii dat cu ochii de logodnici, am simțit că mă cuprinde panica. Poate că ceremonia avusese deja loc, sau poate avea loc, chiar în acea clipă, într-o altă încăpere. Am întrebat pe primul bărbat care trecea pe lingă mine, dacă mai sînt şi alte săli de aşteptare. Nu ştia nimic precis, dar m-a îndreptat către biroul de informații. Aşteptau şi acolo cîteva persoane. Am ajuns tîrziu în fața ghişeului, fără să ştiu totuşi prea bine ce să întreb mai întîi. Noroc că tînăra funcționară, al cărei glas sever şi obosit mă intimidase de cum ii auzisem, văzîndu-mă neajutorat, lup-tînd din greu ca să-mi apăr trandafirii, a început să rîdă. Primul lucru pe care m-a întrebat a fost numele tinerilor. După ce i le-am repetat de trei ori, şi-a ridicat privirile din condică şi mi-a^spus, oarocum dezamăgită.
— Nu sînt la noi. Poale ați confundat primăriile. Poate sînt la sectorul V, în strada Colonel Locusteanu.
— Sînt amîndoi actori, am stăruit eu. Poate că astea sînt numele lor de artişti, sînt cum se spune, pseudonime de afiş...
Funcționara mă privi lung. cu mirare, şi y.îmbi.
— Dar atunci, cum i-am putea identifica ?
— într-adevăr, pare aproape imposibil...
Am mulțumit încurcat şi mi-am făcut drum sgre ieşire. De-abia ajuns în stradă m-am uitat la ceas : era 11,30. Şovăiam, întrebîndu-mă dacă n-ar trebui să telefonez lui A.D.P., cînd, la vreo zece, cincisprezece metri, într-o camionetă care pornea chiar atunci, mi s-a părut că zăresc silueta Niculinei. (De fapt. îi-recunoscusem rochia). Am început să alerg, strigîndu-i numele, dar. foarte probabil, nu m-a auzit şi, cîteva clipe în urmă, camioneta dispăru după colț.
Aproape o jumătate de ceas am aşteptat zadarnic pe trotuar să treacă vreo maşină. în cele din urmă, am luat troleibuzul pînă la statuia C. A. "Rosetti, apoi m-am îndreptat spre locuința lui Pândele. înaintam agale, nu numai pentru că mă simțeam obosit, dar mai ales pentru că nu ştiam ce să-i spun. Mă întrebam dacă ar trebui sâ-i spun că zărisem — sau, cel puțin, aşa mi se păruse — că zărisem silueta Niculinei.
Spre surprinderea mea, Ecaterina mă aştepta în fața uşii de la intrare.
19
— A plecat, exclamă. Şi-a făcut singur valiza şi a plecat !...
Ca să nu-mi trădez mirarea şi dezamăgirea, i-am în-* tins buchetul cu trandafiri.
— Cred că trebuie să-l punem în vasul cel mare, vasul albastru, din salon. Şi cu foarte multă apă.
Apoi m-am îndreptat calm spre birou. Ecaterina m-a urmat supusă, purtînd buchetul în amîndouă brațele, ca pe un prunc.
— A fost întîi un telefon foarte lung, pe la 9,30, începu misterios, şi după aceea mi-a cerut să-i aduc valiza cea nouă, cea cu etichetă. Am vrut să-l ajut, dar mi-a spus că şi-o face singur. Apoi a chemat el la telefon...
— N-a lăsat nici un mesagiu pentru mine ? am întrebat-o.
— Ba da. V-a lăsat un plic pe birou, *un plic sigilai,* repetă subliniind cuvintele.
Evident, îl sigilase ca să fie sigur că nu-l deschide Ecaterina. "Văzînd că rămîne lingă mine, curioasă, spe-rînd să ghicească după figura mea conținutul scrisorii, i i-am arătat blînd trandafirii.
— Dacă nu le tai cozile şi nu-i pui imediat în apă, au să se ofilească.
Aşa cum îmi fusese teamă, mesajul era laconic şi enigmatic. „Evenimente decisive par a .se pregăti în cel mai apropiat viitor. Decisive şi importante pentru noi amîndoi. Nu ştiu cît timp voi lipsi. Te rog să fii, ca şi altădată, locțiitorul meu în acest birou. Şi. orice s-ar întîmpla. *Memoriile* vor trebui să apară la data fixată de Editură."
Am pus scrisoarea in buzunar şi am trecut în bucătărie.
— Ce spune ? mă întrebă Ecaterina. Ce s-a întîmplat ?
— Nu spune ce s-a întîmplat. Probabil, un subiect de roman... Ştii că aşa se petrec lucrurile

de cîte ori începe să-l obsedeze ideea unui nou roman.
— Sau, poate, mă întrerupse Ecaterina zîmbind cu înțeles, poate a întîlnit o nouă eroină. Aşa cum s-a înlim-plat acum trei ani.
— Se poate şi asta. O să aflăm mai tîrziu...
Aşa aflasem şi ultima-oară ; tîrziu de tot. doar cu lîteva zile înainte de a se întoarce. Aflasem amîndoi
printr-o indiscreție : Ecaterina de la şofer, tu de la secretariatul Editurii. A.D. P. nu dispăruse ca să poată începe un nou roman. Se ascunsese, la Sighişoara, cu o studentă de la Facultatea de ziaristică.
— O să aflăm mai tîrziu, repetai. Deocamdată, noi o să ne vedem de treabă. Eu am să vin în fiecare după-amiază şi am să lucrez pînă seara. Dumneata, dacă sună telefonul, răspunzi întotdeauna acelaşi lucru : că domnul Pândele e plecat şi, dacă vor să ştie mai mult, să-mi telefoneze aici, între două şi şase. *Numai în cazul că, dimineața sau seara, va telejona* Maestrul, am pronunțat cu fermitate cuvintele, numai în acest caz mă chemi imediat la telefon, la mine acasă.
Ecaterina mă ascultase absentă, despărțind, cu grijă, trandafirii unul cîte unul."
— Ştiți că a mai fost cineva aseară, începu cu glas misterios. Sau, poate, au fost mai mulți. Au fumat 19 țigări ; le-am numărat, pentru că neavînd scrumiere, şi-au stins țigările într-o farfurie.
— Ştiu, am întrerupt-o. Mi-a telefonat Maestrul a/.i dimineață... Dar cum se face că te-ai întors atît de devreme ? Te aşteptam pe la trei, trei şi jumătate.
De cîte ori aduceam vorba despre dispariția lui Ioa-nid, Ecaterina îşi pierdea insuportabilul ei complex de stăpînă a casei şi se îmblînzea, devenea aproape umilă.
— M-am înşelat, şopti îmbujorîndu-se. Nu era el... Apoi, ca să nu văd că lăcrămează, s-a concentrat asupra trandafirilor.
— în orice caz, am adăogat, cît timp lipseşte Maestrul ar fi bine să rămîi mai mult acasă.
Ajuns în dreptul uşii, m-am întors din nou spre ea.
— Cum a plecat ? Cu taxiul sau a venit o maşină să-l ia ? Sau limuzina Societății ?
Fără să-şi ridice ochii, căci se înțepase deja de cîteva ori tăind cozile trandafirilor, Ecaterina mi-a răspuns plictisită, oarecum în silă.
— Nici maşină, nici taxi, şi nici limuzina Societății. Era un fel de camionetă, veche şi hodorogită... Mi-era, ruşine că ne văd vecinii, şi am intrat repede în casă...
M-am aşezat, deprimat, la birou. Daca i se pare că s-a îndrăgostit de Niculina şi speră într-o nouă aventură, înseamnă că A.D.P. n-a înțeles nimic"; sau că nu vrea să înțeleagă. Regretam acum că nu-i spusesem, hotărît. adevărul : după toate probabilitățile. Laurian era băiatul lui. Deşi enigmatică, inscripția de pe" pagina de gardă a romanului *Roata morii* — ..Sibiu. Crăciun 1938, Orfeu. *Steaua sus răsare..."* — îşi revela sensul prin cuvintele adăogate cu creionul, şapte ani mai tîrziu.: ..Pentru Laurian, cînd va fi mare, ca să înțeleagă şi să ne ierte'". Niculina ghicise just : mama lui Serdaru era artista care trebuia să joace rolul Euridicei în piesa lui Pândele. Cu puțin timp înainte de moarte, la spital. încredințase volumul unui prieten, cu rugămintea sâ-l predea băiatului după ce îşi va" lua bacalaureatul. Atunci, la Sibiu, în decembrie 1933. cînd repeta rolul Euridicei. era căsătorită cu doctorul Serdaru. dar după cîțiva ani s-au despărțit. Ea nu s-a recăsătorit, iar doctorul a murit în ultimul an de război. Laurian fusese crescut de o mătuşă. Pe doctor îl văzuse doar de cîteva ori, căci se stabilise la Cluj ; iar singurele obiecte rămase de la mamă erau o cruciuliță de argint şi un exemplar din Roata *morii,* cu acea misterioasă inscripție... Toate acestea le reconstituisem din mărturisirile lui Serdaru, întrerupte de dansuri şi pantomime.
M-am ridicat nervos de la birou şi m-am îndreptat spre fotoliul pe care se aşezase la început Niculina. Evident, ar fi trebuit să-i întreb cum au numărat acele 243 zile ; le-au numărat zi după zi, rupînd foile din calendar ? Dar eram încă intimidat şi puțin după aceea Niculina ne-a

povestit cum îndată ce-a văzut că se anunţă *Steaua sus răsare,* şi-a adus aminte de inscripţie. Din cîţiva paşi neaşteptat de mari a fost lingă valiză, a scos cartea şi, în clipa următoare., s-a oprit în faţa biroului şi i-a arătat rîndurile scrise, cu cerneală şi cu creionul. Dar Pândele nu părea impresionat.
— Este un exemplar din prima ediţie, a spus.
Niculina l-a privit adînc, emoţionată, cu o mare tristeţe în priviri ; apoi s-a reîntors lîngă valiza rămasă deschisă şi a ascuns cartea între ceea ce mi s-a părut a fi două rînduri de voaluri.
— Va trebui, totuşi, să încercăm, i-a şoptit lui Serdaru. Tînărul s-a ridicat solemn din scaun şi, foarte palid, s-a adresat lui Pândele, rostind rar cuvintele.
- — Primul spectacol ! Pantomimă după o legendă indiană. Matsiendranath. prizonier amnezic al femeilor din
Ţara Kadali...
Eram atît de surprins, şi într-un anumit fel fascinat, ascultînd acele nume exotice incit n-am observat cînd Niculina şi-a scos rochia şi a rămas într-un tricou argintiu. Am văzut-o încovoindu-se leneşă, lăsîndu-şi palmele să atingă covorul, începind să-l mîngîie, somnoroasă, şi mi s-a părut că o aud murmurind cuvinte neînţelese. Dar mi-am dat repede seama că nu le murmura ea. ci Laurian, rămas în picioare, aproape de perete, şi puţin timp în urmă l-am auzit cîntînd o melodie stranie, tristă, şi de-abia atunci am remarcat că îşi ridicase gulerul de la haină, ascunzîndu-şi cravata şi cămaşa ; părea acum un alt bărbat, mult mai bătrîn, cu o şuviţă de păr cărunt căzîndu-i pe frunte, şi ochii pe jumătate închişi. Dar cînd îşi scosese fluierul, scurt şi îndesat, din care izbucniseră acele sunete neverosimile, căci semănau cu un grohăit de fiară sălbatecă, topindu-se pe nesimţite într-un lung suspin, o tînguire nefirească, în care mi se părea că recunosc apropierea vijeliei, şi auzeam rupîn-du-se cu zgomot ramuri mari, încărcate ? Desigur, ca şi A.D.P., urmărisem pantomimă Niculinei şi nu observasem gesturile lui Serdaru. Mă trezise deodată, aproape înspăimîntîndu-mă. ţipătul de mistreţ înjunghiat — şi de-abia atunci i-am văzut fluierul. îmi aminteam aceste amănunte răsturnat în fotoliul Niculinei, cu privirile în tavan, cînd a sunat telefonul. Era Ghiţă Horia, directorul Editurii.
__ Ei ! Care sînt înstrucţile ? m-a întrebat sarcastic.
— Maestrul e plecat la ţară, şi deocamdată...
— Ştiu, ştiu, cunosc povestea, m-a întrerupt. Mi-a telefonat azi dimineaţă, m-a anunţat că dispare pentru extva timp, în „interese de serviciu[1]", chiar aşa a spus :
23
22
„interese de serviciu", dar a adăogaţ că-ţî lasă dumitale instrucţU precise.
Nu voiam să-mi ghicească încurcătura.
— Dacă e vorba de primul volum din *Memorii,* am început.
— Dar nu e vorba de *Memorii,* m-a întrerupt din nou, enervat. Mi-a vorbit de un proiect senzaţional : un volum de *Teatru,* şi mi-a spus că îţi lasă dumitale in-strucţii precise.
— Nu ştiu nimic,
— Atunci şi-a bătut joc de mine ! exclamă t ţintind receptorul.
Am început să mă plimb, nervos, consternat. Nu ştiam ce să cred. Nu trecuseră 24 de ore de cînd A.D.P. mărturisise că în toată viaţa lui nu scrisese decît o singură piesă de teatru. *Orfeu şi Euridice,* şi aceea, spunea el, proastă, pretenţioasă şi artificială. In arhiva lui de manuscrise, cel puţin în dosarele care îmi erau accesibile. nu dădusem niciodată peste vreo însemnare relativă la teatru. Nu găsisem nici măcar manuscrisul, sau copia dactilografiată a celor cinci tablouri din *Or.feu şi Eu-riăice.*
în cele din urmă m-am aşezat pe fotoliul iui. la birou, am scos scrisoarea din buzunar şi am recitit-o cu atenţie.
..Evenimente decisive şi importante" : dar de ce ..importante pentru *noi amlnăoi* ?'" Poate vorbindu-i la telefon, azi dimineaţă, unul din ei — Serdaru sau Nicu-lina — i-a destăinuit şi alte amănunte în legătură cu repetiţiile de la Sibiu, din iarna 1938. Probabil că mai există'şi alţi martori. Altminteri, de unde ştia Serdaru că Pândele sugerase actorilor să colinde cu *Steaua* pe la prieteni ? De unde ştia ce le

spusese Pândele, *că de-abia* i *atunci a înţeles cit de profundă şi semnificativă este asemănarea între Orfeu şi Isus ?*
Dar m-am trezit deodată întrebîndu-mă : cum de izbutea Niculina sâ-şi scoată atît de repede rochia, şi în atîtea chipuri, îneît acum nu mai eram sigur dacă la al doilea sau al treilea „spectacol" şi-o trăsese trăgînd-o pe deasupra capului, sau o lăsase să cadă la picioare, ieşind din ea ca dintr-un coş cu rufe ? Şi mai erau atîtea alte lucruri care mă intrigau. Nu înţelegeam cum îşi schimba Niculina" tricoul, la început argintiu, apoi negru, apoi de culoarea prunelor coapte, apoi din nou negru ; cum
24
apăreau şi dispăreau voalurile şi eşarfele pe care. după ultimul spectacol, le-a adunat cu grijă şi îe-a aşezat în valiză ? Cum reuşea Serdaru să-şi schimbe înfăţişarea şi vîrsta. părtnd a avea, uneori, părul aproape cărunt, alteori roşu, seînteind ca arama în soare ? Scotocise de cîteva ori în valiză, scoţînd o dată o mască — pe care, de altfel nu o folosise — şi altă dată cîteva batiste pe care le distribuise meticulos în diferite buzunare. Nu-mi amintesc să-l fi surprins dînd la iveală şi alte obiecte, deşi a folosit mai multe instrumente, le-aş spune muzicale, instrumente, e drept, mărunte, minuscule, dar care, totuşi, ocupau laolaltă destul loc : dovadă că, înainte de plecare, le-a tidunat în valiză
Nu găseam decît o singură explicaţie: învăţaseră, amîndoi. nu numai arta dramatică, dansul şi muzica, dar şi anumite trucuri de prestidigitatori. Poate de aceea ne-au impresionat atît de pro£(ted îneît uneori, cînd se încheia un spectacol, nici eu, nici Pândele nu izbuteam să rostim un singur cuvînt, şi ne priveam unul pe altul, clipind des. ca şi cînd ne-am fi deşteptat din somn.
Am tresărit auzind paşii Ecaterinei.
— Poate n-aţi mîncat nimic de azi dimineaţă, şi e aproape două şi jumătate... Să vă pregătesc ceva ? Ouă la capac sau o omletă V Avem şi caşcaval, şi fructe, adaogă privindu-mă, mi s-a părut, cu oarecare mirare.
Fireşte, am ales omleta. 'Ecaterina era neîntrecută ; aflase reţeta de ia faimosul Felix.
— Dar pînă pregăteşti dumneata omleta, eu am să beau ceva. o ţuică, sau mai bine un whisky. Mă simt cam obosit...
In sufragerie, m-am aşezat la masă cu paharul in mină, Mi-am amintit că tot aşa îşi.ţinea A.D.P. paharul, cînd îi vorbeam de Serdaru şi Niculina. de concepţia lor despre spectacol. îl ţinea în mină, învîrtindu-l uşor, parcă nu se îndura să-l ducă la buze. Era, probabil, turburat : poate îşi dăduse seama că nu-şi mai aducea bine amin le succesiunea dansurilor şi pantomimelor... Pe drum. întoreîndu-mă acasă, m-am întrebat dacă nu e vorba de ceva mai grav, de un început de amnezie, provocat de proasta lui circulaţie ; m-am gîndit chiar să telefonez Profesorului, dar pînă la urmă am hotărît mai astt'ol o zi, doiu
sa
25
Văzînd-o intrînd cu omleta, am sorbit dintr-o înghi-•fStură jumătate din paharul cu whisky. Mi-am amintit, cihiar în acea clipă, cit de elegant îşi apropiase Pândele paharul de buze, şi am simţit că încep să roşesc.
— Pesemne că n-au fost toţi proaspeţi, spuse Eca-tnrina, sau poate n-aţi ştiut cum să ţineţi buchetul. Am zvîrlit şase trandafiri...
Mi s-a părut că rostise ultimele cuvinte cu oarecare tristeţe, şi am încercat s-o consolez.
— Au mai rămas, deci, treisprezece trandafiri... Treisprezece, număr cu noroc, am exclamat zîmbind.
— Nu mai supăraţi pe Dumnezeg, a şoptit Ecaterina, făcîndu-şi cruce.
A doua zi, arşiţa se presimţea de dimineaţă şi am
plecat de acasă mai devreme, imediat după dejun.
| — Au fost trei telefoane, mă întîmpină Ecaterina.
■ Dar parcă era un făcut : nici nu apucam să pun mina
j pe receptor, că înceta telefonul.
— E cald, i-am spus, şi bucureştenii îşi pierd repede
! răbdarea... *
In salon m-am oprit în dreptul vasului albastru : mai rămăseseră 11 trandafiri, dar de data aceasta mi s-a părut că le simt parfumul. Pe birou mă aşteptau un maldăr de scrisori

şi cîteva pachete : cărți de poezie cu lungi dedicații şi, de la Editură, corecturile ultimei ediții din *Roata morii.* Ca de obicei, majoritatea scrisorilor erau de la admiratori şi de la tineri profesori sau gazetari din provincie, amintind diverse proiecte — articole, studii, ..interpretări originale" — şi cerîndu-i informații biografice sau bibliografice. La asemenea scrisori răspundeam direct la maşină, după modelele fixate cu vreo trei, patru ani înainte. A.D.P. se mulțumea să le semneze, iar uneori, cînd era grăbit sau fără chef, mă ruga să le semnez eu.

Citisem şi recitisem de atîtea ori *Roata morii,* căci se retipărise mereu în ultimii ani, încît nu mă puteam hotărî să-l mai parcurg încă o dată. Din fericire, se putea conta pe corectorii Editurii,. JQaz pe cînd o altă capodoperă ? mă întrebau prietenii şi "cunoscuții. Inventam pe loc tot felul de pretexte ; în ultima vreme le vorbeam de *Memorii.* Ar putea deveni cea mai importantă carte a lui A.D.P.,, le spuneam, pentru că e cea mai sinceră şi mai personală. Dar ştiam că exageram ; de fapt, nu era o *carte,* o operă scrisă, pentru că mi-o dicta mie ; şi. cum repeta mereu: el nu ştia să dicteze, iar eu nu îndrăzneam să intervin prea mult în textura prozei. Adevărul era că de cîțiva ani A.D.P. nu mai scria nimic în afară de cîteva lungi, admirabile scrisori, pe care le adresa nu întotdeauna prietenilor sau colegilor de breaslă, ci cui se nimerea, primului nume care îi cădea sub ochi in dimineața cînd îl apuca pofta de scris : un cititor necunoscut, un elev de liceu care nu învățase încă ortografia, un bătrîn pensionar pe care-l întîlnise întîm-plător pe o bancă în Cişmigiu, o rudă îndepărtată care-l felicitase de Anul Nou Zadarnic încercasem să-l conving să răspundă măcar la unele din scrisorile interesante pe care le primise- Pofta nu-l apuca decît rareori şi, spunea, numai dimineților, şi deşi păstram acele cîteva scrisori interesante într-un plic mare, galben, deasupra dicționarelor, în bibliotecă — pretindea că nu reuşeşte să-l găsească.

Lucram fără chef. dar spornic, copiind răspunsurile model. De-abia răspunzînd la a cincea scrisoare, mi-am adus aminte de acest amănunt : cînd începuse să danseze tot mai frenetic, învîrtindu-se pe loc şi zvîrlindu-şi amîn-două brațele cînd la dreapta, cînd la stingă, mi s-a părut, cîteva clipe, 5a Niculina îşi dezgolise sînii, şi semăna atunci^ cu o menadă asiatică, iar părul i se zbătea pe umeri, pe spate, pe piept ca nişte şerpi încolăciți — şi cred că îmi încleştasem dinții, îmi era teamă că dintr-un moment în altul fata va începe să țipe. Dar frenezia aceea sălbatecă a durat mai puțin de un minut, şi pe neaşteptate dansul şi-a schimbat ritmul, a devenîfr molatec, aproape leneş, apoi, pe nesimțite, am văteut cum îşi strînge părul, îl adună în creştetul cajpului, într-un fel de turban de culoarea vişinei, şi într-adevăr — dar nu-mi dau seama cum a făcut asta — am văzut că avea

un

turban de mătase, pentru că, puțin timp în urmă, î-a îîlfîit de cîteva ori, apoi a împietrit, hieratic, semănind cu o statuie, şi de-abia atunci a strigat cîteva cuvinte scurte, guturale, într-o limbă necunoscută. Apoi figura şi-a recăpătat zîmbetul şi seninătatea. Niculina a întors capul spre Pândele şi a şoptit : ,.Descmtec sirian pentru îmblînzirea apelor".

M-am ridicat brusc de la birou şi m'-am îndreptat spre scaunul pe care şezusem. Poate numai din acest unghi s-a putut vedea cum, dansînd, îşi dezgolise sinii. M-am aşezat pe scaun şi am privit atent, bănuitor, în touU" părțile. Este curios că A.D.P. nu mi-a atras atenția asupra acestui moment atît de dramatic. Şi în aceeaşi clipă am înțeles, mirîndu-mă totuşi că îmi trebuise doua zile ca să înțeleg un lucru atît de evident : voalurile, eşarfele, turbanul, şi poate chiar tricourile felurit colorau- erau ascunse în faldurile rochiei, mai precis *făceau pane din rochie.* Niculina le punea şi le socotea, scoțîndu-şi sau îmbrăcîndu-şi rochia. Desigur, totul se petrecea în eî-teva secunde, chiar în momentul cînd Serdaru începea un nou cîntec sau ne surprindea cu un nou instrument. Dar mă întrebam cum de n-am remarcat de la început. de cînd Niculina traversase biroul în paşi largi, de procesiune, că acea rochie cu totul neobişnuită era. de fapt, o garderobă ambulantă," pe care trebuia s-o poarte de cîte ori se pregătea de „spectacol". îmi părea rău că nu-i puteam împărtăşi pe loc lui A.D.P. descoperirea mea. Totuşi, nu era exclus ca să fi descoperit şi el acelaşi lucru în drumul pe care-l făcuse

ieri, în camionetă. Niculina era îmbrăcată în aceeaşi rochie-garderobă ; se ducea, desigur, undeva, unde trebuia să aibă loc cel pulin tîteva „spectacole".
M-am aşezat la birou si, ca sâ-mi domolesc exaltarea care mă cuprinse, m-am concentrat asupra corespondenței. Tîrziu, cînd tocmai mă pregăteam s-o rog să-mi facă o cafea, Ecaterina apăru în prag.
— A yenit un tînăr motociclist, cu o scrisoare _de la Maestru, dar zice că are ordin să v-o dea dumneavoastră personal... ^
în bucătărie, tînărul se aşezase pe scaun, cu . plicul în mîna stingă şi o batistă mare, colorată, în mîna dreaptă,
v

cu care îşi ştergea meticulos obrajii. Se ridică brusc, imi dădu plicul şi rosti timid :■
— Vă rog să semnați de primire, şi să indicați ora. Este 3,45. preciza după coşi privi ceasul. Dumneavoastră opriți scrisoarea, continua intinzîridu-mi un briceag, şi mie îmi dați înapoi plicul.
Erau cîteva foi rupte dintr-un caiet de şcoală. ..Dragul meu, îmi scria, trăiesc unul din cele mai revelatoare momente din viața mea. Imposibil să spun totul într-o scrisoare compusă în mare grabă, căci curierul pleacă în zece minute şi n-am aflat despre existența lui decît adineaori, cînd am auzit — şi m-au mirat, m-au enervat — primele pocnituri ale motocicletei. Iată esențialul : aceşti tineri, *pur şi simplu extraordinari,* sînt amîndoi orfani. De aceea s-au înțeles atît de bine, de aceea s-au îndrăgostit. *în acelaşi timp,* unul de altul. Niculina îşi caută tatăl de cinci ani de cînd a aflat că n-a murit în lagăr, aşa curii se crezuse, ci a fost repatriat cu un grup de prizonieri acum 15, 16 ani. Amănuntele acestei *Queste* sînt pasionante şi revelatoare- Şi, aşa cum ne-a mărturisit Serdafu, tot ea a descifrat enigma inscripției pe care o cunoşti, şi care începe să mă obsedeze, nu pentru că mi s-ar părea inautentică, ci *pentru că mi-e imposibil să-mi amintesc cum- am petrecut* acele zile de Crăciun, Iți, Sibiu. în 1938. Altminteri, Laurian mi-a devenit tot atît de drag ca şi Niculina.. şi confirmarea eventualei paternități nu cred că ai' putea adinei mai mult această sinceră afecțiune.
Dar sînt atîtea altele de adăogat ! Ți le voi spune, în parte, cînd ne vom revedea : dar, mai ales, le vei descoperi singur îndată ce vei pătrunde în acest univers de legende, artă şi vis în care mă aflu de aproape 50 de ore... Sper că ai ghicit mai mult decît au spus aceste rînduri. Fii, deci, pregătit sufleteşte (oh ! n-am mai întrebuințat expresia aceasta din tinerețe, şi totuşi n-am roşit scri-ind-o). Pe curînd! *As ahvays,* A.D.P."
Am recitit de trei ori aceste pagini de caiet, neîn-cereînd să-mi stăpînesc bucuria. Niciodată nu-mi scrisese atU de mult. şi privitor la lucruri atît de intime. Nici-
29
odată nu-mi spusese ,.Dragul meu". Niciodată nu sem-' naşe : *„As always, A.D.P."*
Şi mai era ceva. Eram sigur, acum, că nu e vorba de o nouă aventură, că nu i se pare că e îndrăgostit de Niculina.
în ziua următoare am ajuns tîrziu în strada Fînti-nelor. Am auzit pendula din sufragerie bătînd ora trei, şi abia intrat în birou a sunat telefonul.
— Dacă nu ştii ultimele veşti, începu Ghițâ Horia. am să ți le dau eu. Am primit adineaori o scrisoare expediată printr-un motociclist. O scrisoare pur şi simplu senzațională ; repet, senzațională, A.D.F*. îmi mărturiseşte că de-abia de acum înainte îşi va scrie capodopera — şi această capodoperă nu va fi un roman, nici autobiografia, ci — fii atent ! — citez chiar cuvintele lui, va fi un „grupaj original de piese de teatru". Subiecte actuale, chiar foarte actuale — şi a subliniat cuvîntul „actuale" —, dar cu „prelungiri în mitologie", şi iar a subliniat ultimele trei cuvinte. Şi ca să înțelegi ce vrea să spună îți citesc acest pasaj : „Greşeala pe care au făcut-o toți dramaturgii contemporani, greşeala pe care am făcut-o' şi eu (pentru că, trebuie să-ți mărturisesc, am scris şi (eu o piesă în tinerețe) este că am încercat să reinter-pretăm drama, adică mitologia antică în perspectiva istoriei moderne. Or. trebuie, dimpotrivă, să prelungim şi să completăm mitologia antică, prin tot ce omul occidental a învățat în ultima sută de ani. De aceea piesele mele trebuiesc întîi tipărite, adică făcute accesibile meditației fiecărui cititor în parte, şi numai după aceea reprezentate (şi nu neapărat pe scenele marilor teatre). Mai ales că aceste piese se presupun şi se implică **una** pe alta, aşa cum întreaga mitologie greacă este implicată în fiecare din marile tragedii clasice. De aceea

am să te rog să faci loc primului volum de *Teatru* în programul de iarnă, amînînd *Memoriile* pentru la primăvară". Acum,

ce mai zici ? Te-ai lămurit ? mă întreba sarcastic Ghiță Horia.
Dar nu-mi dădu răgaz^să răspund. Ca şi. cum ar fi întrevăzut deodată nenumăratele complicații care vor rezulta din modificarea programului de iarnă, nu-şi putu stăpîni un suspin de deznădejde şi trlnti receptorul.
Eram tot atît de surprins ca şi el. Dacă A.D.P- vorbea serios. în mai puțin de trei zile se petrecuse o adevărată conversiune. Probabil că ..spectacolele" la care asistase îl entuziasmaseră într-atit, încît se hotărîse să-şi încerce o dată norocul în teatru. Dai- nu înțelegeam ce-l făcea să creadă că piesele pe care „le va scrie vor constitui adevărata lui capodoperă. Şi cind va avea timp să le scrie atît de repede, in cîteva luni. poate chiar mai repede, daeă-î ceruse Ijui Horia să-i anunțe primul volum de *Teatru* în programul de iarnă ?
Ecaterina 'intră tăcută, aducind pe o tavă minusculă dulceața, cafeaua şi paharul cu apă. De cum şi-a ridicat ochii am ghicit că ascultase conversația la telefonul din dormitor.
— Voiam s-o chem pe Aneta, spuse roşind, şi cînd am ridicat receptorul l-am auzit pe domnul Director. Vasăzică, adaogă zîmbind misterios, scrie piese de teatru. Dar de ce nu ne-a spus asta şi nouă ?
— Poate voia să ne facă o surpriză, am încercat să glumesc. Tăcu cîtva timp. privindu-mă lung, iscoditor.
■— Eu îl cunosc-mai bine ca dumneavoastră, şi vă spun că altceva e la mijloc. O să vă convingeți mai tîrziu...
Ce satisfacție ar fi avut Ecaterina dacă l-ar fi putut asculta, chiar în seara aceea, dîndu-mi instrucțiuni -pe atît de misterioase pe cît erau de precise ! Dar Pândele m-a chemat la telefon a casă. cîleva ceasuri mai tîrziu. N-am apucat să-l întreb cum se simte şi ce mai face, căci m-a întrebat el de la început dacă am asistat vreodată la jocul Căluşarilor."
— N-am asistat, dar cunesc jocul. Adică, am văzut fotografii, am citit despre Căluşari, am văzut chiar cîteva dansuri la cinematograf.
— Ştii, deci, m-a întrerupt nerăbdător, că în fiecare ceată se află un personaj care n-are voie să vorbească...
■— Ştiu. I.se spune Mutul.

— Exact, Mutul. Şi acum, ascultă-mă bine. îți pregăteşti o mică valiză cu ce crezi că ai nevoie pentru cî-teva zile. Nimic elegant, căci fiu te invit la o recepție mondenă. Mîine după-amiază, probabil pe la 3,30, 4,00, va veni să te ia de-acasă — evident nu spui nimic Ecate-rinei, îi spui doar că te duci pentru cîteva zile la un prieten — va veni să te ia cu .maşina un tînăr foarte brun. Va suna la uşă şi va întreba de d-ta. Dar astea vor fi singurele cuvinte pe care le vei auzi de la el. (Evident, în afară de cazul — bate-n lemn ! — că ar fi un accident pe şosea* şi va trebui să dea informații). Tînărul nu va vorbi deloc în tot tjmpul călătoriei, pentru că, pentru diferite motive (prea complicate ca să ți le explic Ja telefon), în sfîrşit, pentru anumite motive, *practică un ritual al tăcerii...* Nu e nimic misterios la mijloc, adaogă cu oarecare timiditate. Este doar vorba, cum spuneai dumneata, de funcția rituală a spectacolului...
— M-a mişcat mult scrisoarea dumneavoastră de ieri, i-am spus profitînd de o scurtă pauză.
— Bravo ! Eram de altfel sigur că aşa va fi... Pe mîine, deci. Şi, vezi, nu te trăda față de Ecaterina. Fii cît se poate de natural... Călătoria durează c?m trn ceasuri, ad-ăogă.
în realitate, a durat mai puțin, dar. n-am ştiut niciodată cît. Eram desigur extrem de obosit, pentru t.i — lucru care mi se întîmplă foarte rar — aproape nu *în-* • ehisesem ochii toată noaptea. Insomnie provocată, pro- ? babil, de convorbirea cu A.D.P. Trecuse de patru dimi- ." neața cînd am pus ceasul deşteptător să suse la 10,00. Dar nu cred că am adormit înainte de 6,00 ; soarele răsărise de mult şi strada începea să se însufleţească. Am ajuns în strada Fîntînelor puțin înainte de amiază. Am desfăcut distrat corespondența şi, la plecare, i-am spus Ecaterinei că voi petrece cîteva zile la Sinaia, invitat de un prieten. Am încercat să par, cum îmi recomandata

A.D.P,., cît mai natural, dar din privirile bănuitoare ale Ecaterinei am înţeles că nu reuşiseYn s-o conving.
— La ce adresă în Sinaia ? a început să mă descoase. Pentru că au fost deja, trei telefoane, şi le-am spus la toţi să telefoneze din nou după ora 2;00, să vorbească cu dumneavoastră. Şi acum, ce am să le spun ?
Am ridicat încurcat din umeri.
— Spune-le că am plecat la un prieten, să mă odihnesc, şi că îi rog săriţii telefoneze după trei zile.
— Şi dacă vă caută Maestrul ?
— N-are să mă caute ! am asigurat-o zîmbind, fără să-mi dau seama că mă trădasem.
Ecateiina mă privi din nou sever în ochi. aproape cu duritate.
— Vasâzică$_{to}$v-a telefonat.
Am încercat să ies din încurcătură prefăcîndu-mă că izbucnesc. în rîs.
— Pentru că orice ţi-aş răspunde tot n-ai să mă crezi, prefer să nu răspund deloc...
Apoi i-am strîns mina cu căldură (ştiam cît este de sensibilă la acest gest amical) şi am plecat. Dar cu cît mă apropiam de casă, cu atît mă umilea şi mă exaspera gafa pe care o făcusem. După ce mi-am pregătit valiza, am pus ceasul să mă d'eştepte la 3,00 şi m-am trîn-tit pe pat. M-aş fi putut odihni cel puţin o oră dacă aş fi izbutit să adorm imediat. Şi atunci, probabil,, n-aş li auzit bătăile timide în uşă. Dar am recunoscut semnalul şi am sărit emoţionat din pat. în "prag zîrnbea j/a-,, leria şi. aşa cum era arsă de soare, dinţii păreau şi mai sclipitori.
— Am venit azi dimineaţă, pentru două zile, spuse. Şi ■am voit să-ţi lac o surpriză. Te-am căutat întîi în strada FîAtînelor. dar mi-a spus'Ecaterina că ai să pleci, sau ai plecat deja. la Sinaia...
-.— Plec într-o jumătate de oră. Vine o maşină să mâ ia.
— Nu vrei să mă iei şi pe mine ? ■ *
— Imposibil 1 am exclamat. Am să-ţi explic mai tîr-ziu de ce.
Părea atît de dezamăgită incit a trebuit să-i mărturisesc, măcar în parte, adevărul. I-am spus că A.D.P. a plecat, pe neaşteptate, acum patru zile ; că se află în-

3 — La
unui
t).--o localitate, pe care se încăpăţînează s-o păstreze secretă, dar că face asta», probabil, pentru că e vorba de o experienţă nouă, căci, lucru pe care nu mi l-aş fi putut imagina pînă acum cîteva zile, A.D.P. *s-a apucat să^scrie teatru !* Am subliniat cu emfază ultimele -cuvinte, dar Valeria nu părea prea intrigată de aceas.tă subită *con*-versiune,
— în fond, mi-am întrerupt, vacanţa pentru ca să te văd o jumătate de oră,
— Dar, ca să utilizez aceeaşi expresie, *în fond,* de ce -ai venit aşa, pe neaşteptate ?
— îmi era dor de tine şi voiam să~ţî iac o surpriză,.,, Simţeam că stă să izbucnească în plîns şi am cuprins-o în braţe-' Din fericire, puţin timp. în ' urmă ' am auzit bătăi ia uşă.
— A venit să mă ia, i-am şoptit. Să nu te mire dacă nu ţi—I prezint. Nu ştiu cine e. nici cum îl cheamă. Şi mi-a spus A.D.P. că n-are voie să vorbească.
Apoi am deschis uşa şi am- tresărit dînd cu ochii de el Era într-adevăr foarte brun, aprpape negru. Dacă }-aş'£i întîinit pe stradă, n-aş fi crezut că e român, S-a înclinat uşor, zîmbindu-mi, şi m-a întrebat :
— Domnul Eusebîe Damian ?
';. Şi domnişoara este logodnica mea, Vale-
-- Eu : *■'.-. Ni stor
S-a în,. -■:.' i-iată, Ca f.
-- Şi acu îmbrăţişat-O, pui. cheia unei
Maşină *m* gantă,- aproape
■—Cunosc
privea
din nou, mai profund, Vaieria
a. prinţ oriental.
scumpa mea, i-am spus, după ce-am trebuie să plecăm. Te rog nu. uita să
.•buie. -am adăogat în şoaptă.
ştepta ia colţul străzii. O .maşină .e.te-

>uă ; probabil o marcă străină,.
^poziţiile, i-am spus cînd tînărul a deschis portiera, iadicmdu-mi din ochi locul, în faţă, alături de el. Maşina era încărcată cu diferite pachete, pături şi feţe mari de pernă, umplute şi legate cu sfoară, ca (jiişte saci. După ce-am ieşit din oraş am încercat, _ fără succes, să ghicesc direcţia pe care o luasem. Mi se închideau pleoapele de somn, şi probabil că puţin timp în| urmă am adormit, pentru că am simţit palma tovarăşului meu bătîndu-mă uşor pe genunchi.
-— îmi cer iertare, şoptii. Sînt foarte obosit, am avut o insomnie teribilă, pînă dimineaţa...
34

I[1]

- Tînărul .clătină înţelegător din cap,, apoi îmi ai a la cutia care se afla între noi, făcîndu-mi. semn s-o deschid. Erau două termosuri,, două pahare, două ceşti şi. cîteva Kan.dwich.uri învelite în celofan. Am deschis unul din termosuri ; era plin pînâ în vîrf cu cafea fierbinte.
— Nu se putea ceva mai nimerit ! am exclamat i ■:■•-pJmdu-mî ceaşca. Şi dumneata ?
■ A clătinat zîmbind din. cap, apoi, încruntîndu-se, *-p-B* ţintuit privirile în faţa lui, pe şosea. Maşina se apropia de un convoi de camioane ; trebuia să-şi micşoreze viteza, şi asta părea că-l contrariază. Totuşi, după. ce-a văzut că-mi băusem cafeaua, s-a întors -din npu, zîmbind, către mine, *şi'* roi-a arătat celalt termos. Am umplut un pahar eu apă.
— Dumitale nu ţi-e s-.ete/? 3-am întrebat ri-tinzrricju- i paharul,
Nu-î. era, şi *'l-ara* golit eu, pe îndelete. După aceea, *mi* m;rj ştiu precis ce s-a întîmplat. îmi aduc aminte că, după ce-am pus la loc termosul cu apă, ceaşca şi 'paharul şi am închis cutia, mi-f.m lăsat uşor capul pe speteaza
m-a
Foarte prob;.' '.' că am. adormit din nou. sa dorm cît i -îna înainta în (jet în urma
<;i
paima :.-;
usc, far:"
.fedă In ³
privit *rn.:*. ol
irice caz .'€
>■.;;
-erpuîa pi .n-
j/A de p'fu ">ı,
înţep, cu n-
u
, ddpă tît v a
■mioapt:or., Dar cîhd i-< simţit din ;iuu d'u-mi ■ ferm genunchii, ~J ni-am trezit b nele dispăruseră şi şoseaua se deschidea r noastr,' Mi-am. cerut din nou iertare şi ar peişa; nu-l recunoşteam: Nu înaintam în Sina.it. .. .a cum îmi închipuisem. Şoseaua tre dt,. .ri mărunte acoperite cu vii şi. ir. Ca să nu adorm'din nou, am început să-rr.: ghiîle EJTiîndouă pulpele deodată. Şi totuţ timp rn-am trezit."că-mi mişcăm degetele, unul după altul, încereînd să număr, în gînd, pînă la o sută. Număram, încă în clipa cînd tînărul a deschis portiera şi mi-a făcut semn să cobor. Alături de el l-am recunoscut Imediat pe Serdaru :; era îmbrăcat într-o salopetă veche, decolorată.
— Nu vă simţiţi bine ? mă întrebă Şerdaru văîdn-du-mă ieşind anevoie din maşină şi împleticindu-roă cte la primii Daşi.
— Mor de somn ! Cad din picioare de somn ! ani repetat fără să mai încerc să zîmbesc. Şi mă întreb de ce...
35
E adevărat, am avut o teribilă insomnie azi noapte, dar, oricum, tot am apucat să dorm cîteya ceasuri... Şi am băut nu mai ştiu cîte cafele.
— Aşa se întîmplă cînd schimbaţi, cum spuneţi dumneavoastră, bucureştenii, preciza clipind

misterios din ochiul sting, fără să înțeleg de ce. cînd schimbați „aerul"... Aici, o să vedeți (şi iar îmi făcu semn cu ochiul), aici, o altfel-de „aer"...
Am privit în jurul meu şi nu rai s-a părut că mă aflu într-o. regiune de munte. Pe cît am putut recunoaşte în toropeala care mă stăpînea, colinele semănau mai degrabă cu movile de argilă şi nisip. Zățeam', la oarecare distanță, mai multe magazii, iar în depărtare, un coş de fabrică.
— De- aici înainte sînteți în grija mea, spuse Serdaru întinzînd brațul şi arătîndu-mi camioneta la vreo 20 de metri, ascunsă între arbori. Drumul e prost, căci nu s-a terminat încă şoseaua. Trebuia să fie gata astă primăvară, dar nu ştiu prea bine ce s-a întîmplat şi s-au întrerupt lucrările. Şi, vă închipuiți, adaogă, după atîtea ploi...
De-abia apropiindu-ne de camionetă mi-am dat seama că maşina cu care venisem dispăruse.
— Şi nici n-am apucat să-i mulțumesc ! spusei.
— Nu face nimic, mă linişti Serdaru. O să-i mulțumiți la miezul nopții, după ultimul spectacol...

' 8

După cil "îmi pot jda socoteala, văzîndu-mă în ce haî de oboseală eram, A.D.P. mă lăsase să dorm pînă la 10,30. M-a trezit el. zguduindu-mă cu puter.e:
— Acum, somnoros sau nu, obosit ori odihnit, trebuie să te scoli ! S-a terminat partea întîi, pentru „marele public", ca să zic aşa : adică pentru întreaga Tabără. Fragmente din cîteva drame istorice şi comedii scurte, într-un act' Toate admirabil jucate... Dar acum se pregăteşte partea a doua. Nu-ți spun nimic, dar ai să vezi !...
Dormisem îmbrăcat pe un pat de campanie, într-o sală destul de spațioasă, dar care nu era desigur un dormitor,

pentru că,. în afară de alte două paturi nu zăream d"dt lăzi, mici şi mari, butoaie şi saci. Era, probabil, o magazie, căci distingeam felurite mirosuri — de untdelemn, de cutii de conserve, de pături şi rufărie curată. Deasupra uşii. alîrna un singur bec, destul de slab.'Cînd am ieşit, A.D.P. a căutat comutatorul, a stins lumina ; apoi a aprins o lampă de buzunar şi mi-a luat brațul.
— Acum trebuie să umblăm cu mare băgare de .seama, mi-a şoptit. In partea aceasta a Taberei, felinarele se st ini; la 10,45 : doar timpul necesar ca fiecare spectator să ajungă la dormitorul lui.
Mă lăsam condus, neîndrăznind să-mi ridic privirile din conul de lumină al lanternei.
— Aici. pe dreapta, continuă Pândele, ai s-o vezi mîine, este sala de gimnastică. Aici au loc. de două ori pe sâptămînă, reprezentațiile pentru marele public. Dar adevăratele spectacole sînt improvizate *extra mimos,* în afara Taberei, într-o clădire ruinată şi părăsita de mai mulți ani. A fost, mi-au spus, un fel de hangar pentru autocamioane şi cisterne ; băieții au recunoscut alături urmele atelierului de reparații şi al unei pompe de benzină... Dar de acum înainte, adaogă Pândele, n-o să mai avem nevoie de lan-
■ ternă. Ține ochii închişi eîteva clipe, şi apoi te obişnuieşti cu întunericul.
Am privit înfiorat în jurul meu. Nu mai văzusem de mult, departe de oraş, o noapte, clară de august, fără lună, luminată-doar de stele. Foarte curfnd am început să disting departe, profilîndu-se pe cer, linia ondulată a dealurilor şi, mai aproape de noi, stîlpii de telegraf, cîțiva plopi crescuți,,1a întîmplare. pe cîmp, iar în față. la vreo cîteva sute de metri, conturul unei clădiri bizare, căci părea alcătuită din mai multe blocuri, unul destul de înalt, celelalte retezate la diferite. înălțimi.
•— Cînd a izbucnit incendiul. îmi explică Pândele, au sperat că-l vor putea stăpîni, şi s-au concentrat asupra porțiunii unde ştiau că sînt camioanele. De aceea au.putut salva zidurile şi o parte din acoperiş. Restul a ars mai mult sau mai puțin radical, după cum bătea vîntul. Dar, din fericire pentru leronim. a ădăogat, a rămas în picioare scheletul de fier...
Am grăbit amindoi pasul, şi, cu cît înaintam, cu atît auzeam mai strident şi mai numeroşi greieri. Curînd, ne aflam în dreptul ruinei. .

— Ne aşteptau pe noi, şopti Pândele. Probabil că toți ceilalți .sînt la locurile lor... Eusebiu, adaogă, să nu mă întrebi nimic ; am să-ți povestesc eu mai tîrziu. Este pur şi simplu extraordinar ! Dar să fii foarte atent în timpul spectacolului, pentru că mă îndoiesc că vei înțelege de la început. i

— Păcat că mă simt atît de obosit ! Mă lupt cu somnul...
— Să te lupți şi să-fi învingi somnul, mă întrerupse Pândele. Este prea important .— şi pentru dumneata şi pentru mine '
Nu mi-am dat seama de vastitatea ruinei decît după ce-am intrai. S-ar- fi spus că pătrundeam într-o peşteră, ai cărei pereți îi ghiceam cînd aproape de noi, în dreapta şi în stînga noastră,, cînd destul de departe, şi a cărei boltă se înălța eu cit înaintam. Mi-am dat seama că înaintam între două şiruri de bănci, cele mai multe goale, dar ghiceam că, în urma""noastră. băncile se umpleau, aproape fără zgomot, de spectatori rămaşi pînă atunci în întuneric, jlipiți de ziduri. Şi deodată cineva se apropie de noi şi şopti. I — Aici. Maestre. V-am rezervat două fotolii...
Am zîmbit. aşezîndu-mă ; erau scaune de grădină, pre-ite cu perne. Deşi fotoliile noastre se aflau în al doilea *şi.* eram totuşi departe de scenă. Ne despărțeau poate e. doisprezece metri de un podium slab luminat, care se părea că alcătuieşte scena. Sau, cel puțin, o parte scenă, pentru, că ghiceam în fund, între două cortine >rovizate. primele trepte ale unui amfiteatru. Uneori &e părea că. deasupra noastră, zăresc sclipind stelele. l,, alteori simțeam o adiere de vînt şi parcă pereții începeau să tremure de sus în jos, ca faldurile unei perdele. Cînd ochii mi se obişnuiseră cu spațiile de întuneric, am descoperit în dreapta scenei un grup compact de umbre. Dacă n-aş fi fost atît de istovit, aş fi încercat să descifrez şi celelalte misterioase forme care. mi se părea, se însu-′■′ ′?au pe rînd în mai multe colțuri ale scenei.
Atunci, pe neaşteptate, am recunoscut vocea Niculinei, m tresărit, emoționat.-
— Ca şi alfa dată, vom începe cu un exercițiu de anamneză. Ne vom reaminti, aşa cum am învățat să ne reamintim, rolul cîtorva animale în istoria universală : lupoaica şi întemeierea Romei, asinul pe.care a intrat Isus în Ierusalim,, cămila Sfîntului Nil, caluL lu^ Napoleon...
38
.— Atenție ! Atenție ! am auzit mai multe voci, pro-nunțînd laolaltă, dar atît de perfect, cuvintele îneît părea o singură puternică, polifonică voce. Atenție ! Ați ghidt aluzia : este faimoasa expresie a lui Hege) : prin Napoleon, Spiritul Universal a intrat călare în Istorie.
— De data aceasta, continuă Niculina, povestea noastră începe cu un catîr, dar nu se va încheia cu Hege]
— Cu Georg Wilhelm Friedrich Hegel, rosti solemn Corul. Nu se va încheia cu el, cu marele Hegel.
— Povestea începe cu un catîr, reluă Niculina. Mai precis, istoria noastră, a românilor, începe cu un catîr. Căci despre acest catîr au scris doi mari istorici bizantini din secolul VI.
— Theophanes şi Thcophylaetus Simocatta.:. silabisi Corul.
— Iată ce spun, începu Niculina schimbîndu-şi pe nesimțite timbrul vocii. Era pe la anul 580. Hoardele avarilor prădau şi pustiau Imperiul Oriental...
Atunci a început să pîlpîie, parcă foarte departe, dincolo de amfiteatruLascuns de cortine, o vîlvătaie roşie, şi s-au auzit murmure neînțelese, în care s-ar fi spus că se amestecau vocile şi strigătele multor mii de oameni, lamentații şi țipete repede sugrumate.
— Dar Roma cea Nouă veghea ! izbucni Corul. Imperiul Roman de Răsărit veghea ! Bizanțul biruise şi de data aceasta somnul.
— Doi generali romani..,
— Comentiol şi Martin...
— Doi generali şi-au ascuns legiunile m codrii munților Balcani... ' •
De cîteva clipe mi se părea că zăresc, în dreapta şi în stînga noastră, furişîndu-se pe lîngă pereți, un şir nesiîr-şit de umbse. Pândele îşi apropie capul de mine şi şopti :
— Sînt cei mai buni elevi ai lui Vladimir. Sînt toți excelenți înotători. Ai să-i vezi acum !...
— Şi într-o zi, continuă Niculina, sau poate era spre seară, înainte de căderea nopții, legiunile s-au năpustit asupra avarilor. Şi, spun cei doi istorici bizantini, victoria ar ii fost sigură dacă...

— Amintiți-vă ! a strigat Corul cu un timbru metalic, ca de tfîmbiță. Amintiți-vă de calul lui Napoleon t
— Victoria ar fi fost sigură dacă nu interVtenea catîrul.
39
— Ca toți cătini, adăogâ în şoaptă Corul, era împovărat. Purta de ceasuri, purta de zile şi nopți, sarcina stă-pînului...
— Povara se desprinse, reluă Niculina şi alunecă, fără ca stăpînul să observe. Şv atunci unul din soldați îi striga din urmă, şi cu toată puterea, îi .strigă să se întoarcă şi s-o ridice. I-a strigat : *Torna, torna, fratre !*
— I-a strigat cu toată puterea, scanda,Coiul, i-a strigat : *Torna. torna, retorna fratre !*
— Şi alți soldați, continuă Niculina, au repetat chemarea — *Tornct, torna, fratre !.*— şi atunci cei din fruntea coloanei au auzit strigătul...
— *Torna, torna, retorna, fratre !* repetă Coru) din ce în ce mai repede şi sacadat.
— Şi au crezut că s-a dat ordinul de retragere, continuă Niculina cu o voce turbure, parcă sugrumată de emoție, şi s-au întors din drum, strigînd şi ei : *Torna, lorrw, fratre !* şi s-a produs învălmăşeala... De -cîtva timp mi se părea că visez, căci acea masă do umbre care se adunase începuse să se« agite, murmurînd *torna, torna, retorna fratre,* şi îndreptîndu-se spre noi ca o singură, monstruoasă făptură." în cîteya clipe cuprinse şi înghiți Corul şi pe Niculina şi înainta cu zgomot surd de călcîie lovind tot mai amenințător pământul. Mi s-a părut că dintr-un moment la altul voi fi surprins de acea caracatiță uriaşă cu brațele ciuntite care se apropia tot mai repede de mine. Atunci am sărit.în picioare, am început să strig *torna, torna fratre !* şi, întorcînd spatele scenei, am încercat să l'ug spre ieşire. Mi s-a părut că întreaga sală se golise şi speckitorii alergau, unii îrhpingîndu-se din spate, alții alături de mine. Dar nu-mi dau seama cît am alergat. Cred că nu reuşisem încă să ies din acel uriaş hambar, cînd nwim împiedicat şi am cazul,
— Probabil că mi-am pierdui cunoştința, am şoptit dînd £\x ochii de Serdam
— Dormeați atît de profund, încît .Maestrul n-a mai încercat să vă»trezească. Dar ce s-a întîmplat ? mă întrebă,
40
- Ma orbea lumina dimineții şi-mi frecam în neştire ochii. ■ "
— Cînd am văzut mulțimea aceea năpustindu-se asu- ■* pra noastră, şi am văzut cum fug toți în jurul meu am încercat să mă salvez, şi am fugit şi eu...
Se^aru.mă privea zîmbind.
— Făcea şi asta parte din spectacol. Dar nu fugeau către ieşire. Se răspîndeau pe lingă pereți ca să se poată furişa apoi spre scenă. Se pregătea tabloul II. Şi de-abia cu tabloul II începea adevăratul spectacol. Păcat, mare pă- . < cat !... Acum, vă las, adaogă. Duşul e pe coridor. Mă reîntorc într-un sfert de ceas.
[1] Mă aflam într-un dormitor cu sase paturi, dar toți cei-
lalți so treziseră şi plecaseră demult, căci paturile erau făcute. Umilit de naivitatea şi oboseala mea. m-am spălat şi ■m-am îmbrăcat cît am putui de repede.-Apoi am traversat condorul şi am ieşit în curte.
■ — Bravo ! m-a întâmpinat Serdaru cu. mi s-a părut, o sinceră bucurie. Trei minute mai devreme, e semn bun ! . Mi-au spus că puteți lua ceaiul în sufragerie. . '
— Ce face Maestrul ? l-am întrebat cu oarecare sfială. Probeb-,: că l-a surprins zăpăceala şi prostia mea.
— i pare şi dînsului rău. Pe altfel, o sa-l vedeți mai • ' tîrziu, ■• jumătate de ceas înaintea.prînzului. Acum lucrează., *aâ:* â Serdaru coborînd uşor glasul, E de necrezut cit a L i scrie aci, în ultimele trei zile.
în . ragerie, ne-ara aşezat la o masă de lîngS fereastră. E. : încă amețit de intensitatea luminii. Curind. Ni-.culiruj >-a apropiat de noi cu o tavă încărcată.
— .îiiii cer iertare, i-am spus înclinîndu-mă. Nu ştiu ce-o vut aseară*. Probabil oboseala...
N;f, lina aşează tava în fața mea şi-mi strînse mina.
— >■' i pare râu şi nouă. A fost unul din cele mai reuşiți- :■;,• tacole din vara aceasta. Şi marea surpriză'a fost, penm. noi toți, dialogul dintre Hegel şi reprezentanții istoriografiei contemporane. Spun surpriză, pentru că scena a fost introdusă în ultimul moment. Fusese repetată în mare [T]ainâ, în-camera lui Ieronim...
Ceaiul nu era prea fierbinte, dar pîinea de casă, untul şi mierea mi s-au. părut tot atît de bune ca în

vremea'
copilăriei.
-— Evident, interveni Serdaru, pentru că n-ați asistat decît la primul tablou, nu puteți înțelege că, în întregimea
41
lui, spectacolul ilustrează modul de a fi al evenimentelor istorice şi totodată structura istoriografiei.
— Poate o să zîmbiți, am îndrăznit prinzind. deodată curaj, dar eu încă nu-mi dau seama de sensul spectacolului. De ce ați început'cu *torna, torna, fratre ?*
Aşa cum mă aşteptam, s-au privit zîmbihd u»ul pe altul.
— Explică-i tu, spuse Serdaru, că eşti mai meşteră. —- Dar de unde să încep ? Să încep cu începutul... Vă
' aduceți aminte din liceu ce importanță are, pentru noi românii, mărturia cronicarilor bizantini : este primul document de limbă arhaică romanească : de strămână. Şi faptul că strigătul *torna, relorna, fratre !* a fost înțeles de întreaga armată, confirmă de asemenea prezența masivă a populației, să-i spunem strămână, în secolul VI, în Peninsula Balcanică.
Atunci mi-am dat seama că bluza era atît de transparentă încît i se întrevedeau în întregime sînii : probabil că Niculina nu purta *soutien-gorge.* Am roşit brusc şi mi-am- plecat privirile în farfurie, din fericire, mai rămăsese o felie de pîine şi puțin unt. Dar este probabil că atunci mi-a scăpat înțelesul cîtorva fraze în legătură cu interpretările date de istorici şi filologi acestor trei cuvinte : *torna* (ori *retorna), fratre.* '
— Acum, ceea ce este şi mai important, este pluralitatea semnificațiilor acestui eveniment. Pe tte o parte, o tragedie* — înfrîngerea unei armate romarie — devine unul din cele mai prețioase, şi mai exaltate, documente ale istoriografiei româneşti. Pe de altă parte, documentul! ilus-. trează admirabil precaritatea şi caracterul fortuit al istoriografiei : dacă acel catîr nu-şi pierdea povara, nu se putea dovedi existența atît de timpurie, în secolul VI, a strămânilor şi a limbii strămâne. Dar mai ales este revelatoare lumina pe care o aruncă asupra structurii evenimentului istoric în general : orice accident, oricît ar fi el de neînsemnat sau de ridicol, poate avea consecințe considerabile pentru istoria unui popor sau, în anume cazuri — bunăoară, nasul Cleopatrei — pentru un continent sau o civilizație.
— Dar, îndrăznii s-o întrerup, deşi n-am.văzut urmarea, nu înțeleg cum aceste interpretări ale evenimentului istoric şi al istoriografiei ar putea constitui subiectul unui spectacol dramatic. .
42
Niculina privi cu înțeles spre Laurian. — Cel mai bun lucru ar £i să-ți povestească el tot ce-a urmat. Eu trebuie să mă duc : mă aşteaptă băieții,
N-am înțeles prea bîne ce mi-a- povestit Serdaru. desigur nu numai din vina lai. Mă surprindeam cîteodată cu gîndul la Pândele, la neaşteptata lui inspirație literară, alteori revedeam bluza transparentă şi sînii Niculinei, Mai tîrziu, la Bucureşti, l-am întrebat pe A.D.P.. dar el văzuse altfel spectacolul şi nu înțelesese întotdeauna legătura dintre tablouri. Pe scurt, următorul tablou punea în scenă alte episoade celebre ilustrînd rolul animalelor în istoria
, universală : căprioara care indicase hunilor. ieşirea din bălțile Meotide ; zimbrul pe care-l fugărise Dragoş, fun-dînd astfel Principatul Moldovei. Apoi. în al treilea tablou, o serie de dansuri, pantomime şi cîntece arătau ce admirabile capodopere folclorice au produs asemenea mituri şi legende. Iar al patrulea tablou ilustra, *cît* se *putea de dramatic,* a subliniat Serdaru. confruntarea între valorizarea artistică şi filozofică, pe de o parte, şi interpretarea istoriografică, pe de altă parte, a acelor evenimente exemplare. . — Bine, bine, l-am întrerupt tîrziu, Toate acestea sînt cît se poate de interesante. Şi. pentru■ că spui dumneata, pot inspira chiar spectacole dramatice... Dar de ce-a ți ales
' tocmai această temă â istoriografiei şi a evenimentelor exemplare ? Mi se pare o temă didactică, o problemă, în fond, minoră, periferică.,,

— Dimpotrivă, răspunse Serdaru cu un glas ferm şi; mi s-a părut, aproape patetic. Este problema cardinală a timpului nostru. Pentru că, *dacă Hegel are dreptate, sîn-tem pierduți '...,* Nu prea înțelegeam, dar l-am lăsat să continue.- Următorul tablou ilustra tocmai această confruntare cu Hegel. Dar-mi-a fost peste putință să mi-o imaginez reprezentată» • *pusă în scenă.*

— Trebuie să vă mărturisesc, recunoscu Serdaru, că eu nu l-am citit pe Hegel. Nu cunosc decît fragmentele pe care ni le-a tradus şi comentat Ieronim. Dar cred că înțeleg *sistemul lui de gîndire,* pentru că l-am trăit de atîtea ori, în viața de toate zilele, şi-mai ales l-am retrăit -repetînd anumite spectacole sub direcția lui Ieronim... Cel mai bun lucru ar fi să-l ascultați pe el, pe Ieronim Thanase, expli-cîndu-vă interpretarea hegeliană a Istoriei.

43

ppip

Mi«s-a părut curios că acelaşi lucru mi l-a spus şi Pândele în cursul aceleiaşi zile. Dar înainte de a mă conduce in camera unde lucra A.D.P., Serdaru mi-a arătat sala de gimnastică şi piscina Tabei'ei. Am*înțeles că el făcea parte din echipa antrenorilor "sportivi ai uzinelor Uricani, iar Niculina şi „băieții" lucrau în timpul verii, cu ansamblul dramatic al Taberei. Surpriza am avut-o la piscină M-au impresionat eleganța .şi viteza cu care înotau cîțiva din elevii lui şi faptul că nu păreau obosiți nici măcar după ce-aU repetat de mai multe ori cursa de 100 de metri. Dar încă nu ştiu ce să cred despre secretu] acestor performanțe, secret pe care mi l-a destăinuit Serdaru, cu. rugă-, mintea de a-l păstra pentru mine. (Pe drept cuvînt, de altfel ; nu numai că nimeni nu l-ar fi crezut, dar rist i să-şi piardă slujba.) Cînd descoperea vreun elev cu reale însuşiri, Serdaru îl ducea în fața bazinului cu peşti de iu mirarea Taberei şi-l îndemna să-i privească mult timp inotind, apoi să-şi închipuie — mai precis, să se lase purtat ck- imaginație, să viseze că, în piscină, elevul *îşi va purta* .vi *el trupul cu aceeaşi uşurință şi spontaneitate ca un peK*[I>].-

— Este un exercițiu de autosugestie, i-am spus. -aşadar un fel de rit magic.

— Este şi asta. dar secretul e mai adînc : este un cițiu de anamneză...

10

\\<T-

— Ca noi toți, a remarcat A.D.P. în acea dim! băieții abuzează de clişe'e. Dar'de multe ori au dn.; marele secret al tuturor tehnicilor, fiziologice ş: tuale, este anamneză.

Acum. la lumina amiezii de vară. mi s-a pă: -tînăr şi mai odihnit ca niciodată. Avea un teanc < scrise în -fața lui. pe birou, iar alături o mapă de-' voluminoasă. îmi pregătisem mai multe întrebări i-au spus la telefon şi de ce-au"venit să-l ia cu eamios Care e povestea NicuJinei ? De ce-a pomenit de *Qv.* Ce-l face să creadă că viitoarele lui capodopere' vor f de teatru ? — şi altele de acest fek Dar A.D

•ate : -piri-

inai ;e foi

-ii de' : Ce

ieta ? *este ?* :i pk'~ P.' nu

'mi-a <: răgaz să-l întreb. A vorbit el aproape lot timpul ; eu _ n n mulțumit să răspund la întrebările lui. Am. apuc. totuşi, să mă scuz pentru scena din noaptea treci

" — .-a surprins şi pe mine. dar Ieronim o interpretează . fel : ai fost alît de impresionat de spectacol incit ai retrăit aievea retragerea dezastruoasă a cohortelor romane. Dar n-a fost o anamneză, ci o experiență comparabilă unei posesiuni :. de aceea nu te-ai deşteptat decît tîrziu, azi dimineață, şi'ai ratat restul spectacolului. Aşa că, aş spune, inițierea dumitale în acest fel de teatru a fost un eşec...

• «

-— Nici nu bănuiți cit de rău îmi pare, am îngăimat.

— Nu face nimic, vor mai fi ocazii. Dar îmi pare rău pentru că, ratînd spectacolul de aseară, tot ce-ți voi spune sau vei citi .aici (şi-mi arătă mapa şi foile scrise) despre posibilitățile teatrului ți se vor părea simple considerații teoreîii-.. Dar, în sfîrşit. avem alte lucruri urgente de discutat... _

■ • .

Şi-.-: aprins țigara (îl vedeam pentru prima oară fu-mîncl) .*.: m-a privit zîmbind.

— Cum merg lucrurile acasă ? Ce face Ecaterina ? Am roşit, dar i-am mărturisit adevărul. S-a mulțumit

'să înalțe, rîzînd, din umeri : nu părea supărat. Am profitat de acea scurtă pauză şi i-am rezumat

conversaţiile telefonice cu Ghiţă Horia.
— Da, am vrut să-l fac curios, ca să se dea peste cap şi să.publice primul volum de *Teatru.*
■—. Dar cînd aţi avut timp ?..-.
— Ca să scriu primul volum? m-a întrerupt foarte bine dispus. Nu.l-am scris încă, dar dacă yjoi putea rămîne aici, a:,;.- cum doresc, încă" două, trei săptămîni, îl termin, în orice caz. am deja destul material gata de tipar. Uite, aici, şi-mi arătă mapa, sînt vreo 200 de pagini, e drept scrise cu mîna'şi nu prea multe rînduri pe pagină. Acest text constituie o lungă *Introducere* la o artă şi tehnică dramatică potrivită timpului nostru..'.
— Dar cînd ?... încercai din nou să-l întreb.
— Eusebiu ! m-a întrerupt cu un glas tainic, emoţionat. Ţi-am scris deja că e vorba de o experienţă decisivă pentru mine şi pentru dumneata. Tot ce-am să-ţi spun acum rămîne numai între noi. Ai să vezi că' e vorba efe
BIBI
H|P
ceva extrem de important. *Introducerea* aceasta nu e scrisă de mine. Dar ea expHcă dramele pe care le scriu acum şi, în orice caz, trebuie publicată sub numele meu, ca să poată apărea repede şi, mai ales, să fie citită şi luată în serios. Dacă ar apărea sub numele autorului — ceea ce mă îndoiesc că ar fi posibil în momentul de'faţă — *Introducerea* aceasta ar trece neobservată. Evident, mai tîr-ziu, poate chiar la ediţia a doua, voi revela numele autorului. Chiar faptul că-ţi povestesc toate acestea şi că am să te rog să păstrezi cu cea mai mare atenţie manuscrisul original şi să mi-l înapoiezi printr-un curier îndată ce-l vei. dactilografi a, chiar faptul acesta arată. îmi place să cred, că nu e vorba de" un plagiat.
Tăcu brusc, şi-şî stinse absent ţigara.
— Dar piesele pe care le scriu acum, rehul «înt inspirate de această teorie a spectacolului dramatic, teorie pe care ai s-o cunoşti citind *Intfoducerea.* Spun ,,piese", Ia plural, pentru că, deşi pot fi citite şi reprezentate -separat, îşi descoperă adevărata semnificaţie numai cînd sînt jucate în grup. Deocamdată. în primul volum.vor fi patru sau cinci piese, dar seria va "fi continuată în volumele următoare.. Dacă aş fi fost tînăr. aş fi putut scrie 60—70 de piese, şi toate ar fi alcătuit laolaltă o *singură operă.*
Eram gata să-l - întrerup, să-l asigur că *me* înaintea lui încă destui ani- productivi,, şi dacă reuşeşte să.scrie patru, cinci piese în eîteva săpţămîni, va putea scrie 60, 70 în următorii cinci ani. Dar n-am apucat să rostesc un singur cuvînt.
— Ideea acestui fel de"-literatură dramatică., a continuat, am avut-o chiar în noaptea cînd am ajuns aici, după ce-am asistat la primul spectacol. Pe scurt, îţi pot spune că atunci am înţeles, ca într-o străfulgerare, sensul multor întîmplărL din viaţa mea. Apoi, chiar în noaptea aceea, stîhd de vorbă cu Ieronim Thanase, autorul manuscrisului (şi-mi arătă.din nou mapa), m-am corfvîns că experienţa mea nu constituie o excepţie. *Oricine, orice spectator, orice cititor,* sublinie cuvintele, poate avea o revelaţie similară. Atunci mi-am dat seama de importanţa acestui tip de. spectacol pentru toţi contemporanii noştri, din toate ţările şi din toate continentele.
Se opri o clipă, mă privi adine în ochi. apoi rosti cu gravitate.

— Dragul meu, în zilele noastre, spectacolul este singura noastră şansă de a cunoaşte *libertatea absolută,* şi acest lucru se va adeveri şi mai mult în viitorul apropiat. Precizez : *libertatea absolută,* pentru că n-are nimic de-a face cu libertăţile de ordin social, economic sau politic,
— Este pur şi simplu extraordinar ! am şoptiu brusc emoţionat.
-
— Ai să te convingi şi dumneata, şi poate mai curtnd decît te aşteptai. Dar despre toate astea, o să mai stăm de vorbă... Deocamdată, iată ce te rog. Dacă nu ai nimic , contra, o maşină — o altă maşină, nu cea cu care ai venit — te va duce mîine după-amtază la Bucureşti. Iţi voi încredinţa manuscrisul *Introducerii,* şi âm să te rog să-l dac-tilografiezi *cît vei putea de repede, fără ca cineva să-şi poată arunca ochii pe original. Dacă' telefonează Ghiţă, răspunzi că prepari pentru tipar *Introducerea* şi îi indici, aproximativ, numărul de pagini. îl asiguri că foarte curînd, poate într-o săptămînă, vei primi şi manuscrisul primei piese. Dacă îţi cere detalii despre *Introducere,* îi spui că am intitulat-o *Introducere la* o *dramaturgie posibilă*
— Interesant titlu, am spus Dar nu mai puţin 'enigmatic... " ...
M-a privit din nou cu căidură, zîmb'ind. Dar era un' zimbet melancolic, aproape trist.

.'" . —'Este într-adevăr enigmatic, pentru că nu îndrăznesc, încă, să spun mai mult. Vorbeam adineaori de anamneză. Au fost multe evenimente importante în viața mea, evenimente de care îmi aduceam destul de bine aminte ; deşi. cum îți spuneam, de-abia acum cîteva zile. după primul spectacol, le-am înțeles sensul — şî încă nu la toate. Dar, mi-am dat seama de curînd, există un eveniment extrem de important în viața mea de care nu-mi amintesc aproape nimic. îmi aduceam foarte vag aminte de acel Crăciun 1938. petrecut la Sibiu. Pînă acum cîteva zile nu puteam bănui că atunci s-a întîmplat *ceva ; ceva* care mi-a schimbat radical viața...
A tăcut brusc, şi a scos pachetul cu țigări din buzunar.
— VasăziCă, am început cu o ne-nțeleasă emoție, v-ați convins că Laurian Serdaru..,
— Nu e numai asta, a continuat. Este şi faptul că de atunci,.după experiența de la Sibiu, am renunțat'definitiv
4?

la teatru. De atunci, n-am mai scris deeît romane şi tr^\ ele. De ce ? m-a întrebat privindu-mă în ochi. Ce alt s ci'ii tor a renunțat la vocația lui după un prim eşec ? Şi, în fond, nici nu era vorba de un eşec, pentru că piesa a fost scoasă de pe afiş înainte de premieră* Dacă ar fi fost jucată, poate a/ fi avut succes, sau poate n-ar-fi avut. N-asv importanță. Aş fi scris o altă piesă, aş fi continuat. *D.e ce interesul meu pentru teatru a încetai brusc, şi definitiv, după întoarcerea de la Sibiu ?*
S-a întrerupt, ca să-şi aprindă țigara. Mi s-a pâ;-ut că e emoționat şi-i tremură uşor mîna.
— Am crezut de atunci că *Orjeu,şi Euridice* i'~to o piesă proastă, ratată, şi n-am avut niciodată curiozitatea s-o recitesc... Dar nu ştiu ce mi-a venit, şi după ce mi-a telefonat Niculina am căutat manuscrisul şi l-am pus în valiză' Ei bine ! a exclamat, am recitit-o de două ori, şi piesa nu mi se pare deloc proastă. Este, evident, o piesă de tinerețe, cu defectele caracteristice începătorilor. Dacă aş fi continuat, aş fi scris din ce în ce mai bine. Aş fi fost astăzi, nu mă sfiesc.să spun, un *mare* autor dramatic. Dar a intervenit ceva, ceva de care nu izbutesc să-mi aduc aminte, dar care a jucat rolul unui traumatism. D6 atunci...
A tăcut brusc şi şi-a întors capul spre fereastră. Mă întrebam ce i-aş putea spune, cum aş putea schimba"[1]. subiectul fără ca să-! mîhnesc.
— Nu încape îndoială, reluă cu un glas mat, neutru, că acel incident traumatic s-a produs în urma întîlnirii cu Euridice. vreau să spun cu»artista care juca rolul lui Euridice, cu mama lui Laurian. Că această întîlnire a avut loc, şi că ea s-a dovedit foarte importantă în viața tinerei artiste, o dovedesc cels două însemnări, mai ales a doua însemnare, scrisă cu creionul. Dar nu izbutesc să înțeleg de ce nu-mi aduc aminte, de ce nu-mi aduc aminte nici măcar de figura Euridicei. Foarte probabil. e.ra o femeie frumoasă ; uită-te la Laurian. Cum a fost posibil să *uit tot ? ! O* asemenea amnezie îşi are desigur o cauză profundă. Dacă aş utiliza terminologia mitologică, aş spune că amnezia mea exprimă într-un fel cit se poate de concret moartea Euridicei. Pentru mine, Euridice *a murit defmitiv,*

r

aşa cum ea n-a murit niciodată pentru Orfeu, nici după ce rămăsese pentru totdeauna în Infern. Dar dacă inier-' pretarea asta e corectă, înseamnă că atunci, în iarna lui 1938, eu n-am văzut în acea tînără artistă "întruchiparea Euridicei, am văzut pe altcineva ! Dar, mă tot întreb, *pe cine ?*
— într-adevăr, pe *cine* ? am repetat în -şoaptă, emoționat.
Am tresărit amîndoi auzind clopoțelul can ne chema
la masă.

11

De-abia în maşina care m-a adus a doua zi la Bucureşti am încercat să recapitulez toate întîlnirile şi descoperirile din ultimele 24 de ceasuri. Pe măsură ce mi le aminteam," îmi dădeam seama că multe--dm nedumeririle pe care sperasem să le lămuresc rămăseseră nedezlegate. De cî'te ori mă pregătisem

să-l întreb dacă ghicise şi' el secretul rochiei-garderobă a Nkulinei, A.D.P. îmi tăia vorba : părea obsedat de problemele spectacolului şi ale anamnezei.'Doar odată mi-a spus, în treacăt :
— Pentru ei. costumele simbolizează, dar în acelaşi timp realizează, diferitele modalităţi şi situaţii ale omului. De cîte ori dezbracă un costum, actorul se eliberează de un anumit mod de a fi. Au învăţat tehnica aceasta de la
leronim...
Cum nu văzusem decît un singur tablou, nu ştiu ce alt costum va fi îmbrăcat Niculina.' In noaptea aceea, absent şi somnoros cum eram, n-am putut să-mi dau seama dacă purta rochia-garderobă. A doua zi, în Tabără, avea o bluză transparentă şi o fustă lungă, iar pe seară, un fel de şalvari din mătase albastră. Mi s-a părut curios. în maşină, că nu-mi aminteam precis nici coafura nici culoarea părului. Ca şi cum mi-ar fi citit gîndul. tînărul de lîngă mine spuse:
— Niculina îşi schimbă în fiecare zi coafura...
— Dar chiar şi culoarea părului ? î-am iscodit.
— Cînd vrea. işi schimbă şi culoarea părului*. Dar n-o schimbă în fiecare zi...
.49
Ca şi toţi ceilalţi elevi ai lui Serdaru. tînărul părea îndrăgostit de Niculina. Ghiceam în privirile iui o adoraţie loială, ca în faţa unei zeiţe. •
— Care o*fi culoarea ei adevărată-? l-am întrebat în-eercmd să zîmbesc...
— Serdaru spune că, atunci cînd a cunoscut-o, era blondă. Dar acum. de obicei, culoarea e castanie, şi uneori bate în roşu...
— Curios ! am şoptit.
Şi, ca să pun capăt conversaţiei, am deschis iar carnetul şi am început să-l răsfoiesc, ca şi cum aş fi căutat o anumită însemnare. „Dacă Hegel are 'dreptate, citii la întîmplare. atunci sîntem pierduţi". Notase fraza îndată după masă. Cînd. curînd după aceea, i-am repetat-o lui . ■ .Ieronim Thanase, mi-a spus :
— E adevărat. De aceea trebuie să-l corectăm pe Hegel, ;M sâ-i ducem gîndul mai departe...
Nu rni-l închipuisem aşa cum era : încă tînăr, foarte frumos — de o frumuseţe severă, romantică —, înalt, voinic şi totuşi paralizat în fotoliu, cu cele două bastoane ' lingă el. Dar cînd am intrat - împreună cu A.D.P., ne .iştepta în picioare. Numai după ce mi-a strîns puternic mîna s-a reaşezat, sprijinit de doi tineri. Din fericire, în ultimul moment. înainte de a ajunge în faţa camerei lui, A.D.P. mă anunţase, coborînd glasul, că Ieronim e pe jumătate paralizat. '
— E din vina mea. mi-a spus la un moment dat Ieronim. Undeva, am făcut o greşeală ; undeva, nu ştiu unde, într-un rol pe care l-am jucat anapoda. într-o punere în scenă eronata, nu ştiu... Dar cînd voi descoperi cauza — pentru că doctorii îşi tot bat capul de un an, şi nu-i dau de rost —, cînd o voi descoperi, tămăduirea vine de la sine. Arta dramatică, domnule Damian, redevine ce-a fost la început, o aită magică !• exclamă şi izbucni într-un rîs neaşteptat de tineresc. Să fii cu băgare de seamă, căci multe ţi se pot întîmpla ■!...
Apoi, cu un alt glas, dar tot atît de seducător, m-a rugat să-i descriu cît mai amănunţit experienţa din noaptea trecută. După cîtva timp, profitînd de faptul că Niculina şi
50. .
Serdaru intraseră aducînd cafelele, i-am amintii de Hegel. S-a schimbat-deodată la faţă. parcă ar fi fost. luminat de o flacără interioară.
— Ce destin extraordinar ! a izbucnit. Să rămînă neînţeles aproape' o sută de ani, şi apoi să fie descoperit,
■ ridicat în slavă, consacrat drept cel mai mare gînditor de la Aristot încoace, şi tocmai cei care cred că]-au înţeles mai bine să ne împiedice, prin exegezele lor, să-i descifrăm mesajul, să ne împiedice, deci, să-l completăm, să-l depăşim. Pentru că, dacă toată lumea e de acord că Hegel era *într-adevăr* convins că în orice eveniment istoric se manifestă Spiritul Universal — toţi exegeţii interpretează această idee într-un mod simplist, şi anume r trebuie să acceptăm evenimentele istorice, manifestările concrete ale Spiritului Universal, chiar în cea mai monstruoasă expresie a lor, bunăoară în crematoriile de la Ausch\vitz : să le acceptăm şi să le justificăm : dacă au avut loc, dacă s-au realizat în Istorie, înseamnă că sînt raţionale şi, deci, justificate sau justificabile.
. Se întrerupse brusc şi,*jntorcîndu-se cairo Laurian şi Niculina, îi întrebă :
— Cine,mi-a făcut astăzi cafeaua ? Ca sâ ştiu ce ierburi mi-aţi pus : mătrăgună sau busuioc ?
— Eu am făcut-o, mărturisi Niculina zîmbind. Dar tie

ce întrebi ? Se simte gustul mătrăgunei ? ■ •
— Ah S Circe, neîntrecută vrăjitoare ! exclamă *în* glumă Ieronim, parodiind probabil emfaza vreunui elev" din primul an de Conservator.
Niculina aşteptă cîteva clipe, privindu-l cum îşi soarbe cafeaua, ap^i începu să recite, aproape în şoaptă.
—, *Quel grand miracle ! quoi sans etre ensorcele ; iu* m'as *bu ceiie drogue ! Jamais, ă grand jamais, je n'avaîs vu mortel resister ă ce charme... 11 faut qu'habite en toi un esprit invincible. Cest donc toi qui serais VUlisse aux miile tours ? Odiseea,* cîntul X, adaogă, traducerea lui Victor Berardj.
—^ Păcat că nu ştim greceşte, ca să te ascultăm reci-tîndu-ne în original, vorbi Ieronim, mi s-a părut, cu oarecare melancolie. Dar să nu crezi, adaogă, întoreînd capul
51
către mine, că am uitat ce voiam să spun. Voiam să spun că ideea lui Hegel poate fi înţeleasă şi altfel." Eu, în orice caz, *îndrăznesc să-l înţeleg altfel,* şi să-l corectez. De acord, fiecare evenimejit istoric constituie o nouă manifestare a Spiritului Universal ; dar asta nu înseamnă că trebuie " doar să-l înţelegem şi să-l justificăm. Trebuie să mergem . mai departe : să-i descifrăm *semnificaţia lui simbolică.* Pentru că orice eveniment, orice întîrnplare cotidiană comportă o semnificaţie simbolică, ilustrează un simbolism primordial, trans-istorie, universal... Cred că aţi auzit pentru a suta oară! exclamă adresîndu-se Niculinei şi lui Laurian, şi izbucni în rîsul lui de adolescent. Iar dumneavoastră, Maestre, aţi întîlnit, sau veţi întîlni, ideile acestea aproape în fiecare pagină a *Introducerii.*
— Eu sînt de vină, m-am scuzat, pentru că v-am pus îDirebarea...
— Nu e vina dumitale. Repetarea şi necontenita refor-mulare a acestor gînduri constituie, pentru mine, mai mult deeît o voluptate intelectuală. Nu se compară cu emoţia estetică a recitării urnii poem. Îmi place s-o compar cu» efectul pe care-l produce, în srXfletul unui credincios, recitarea rituală a marilor rugăciuni, mai ales a rugăciunii dintîi. *Tatăl nostru...* Deci, ca să revin la *adevărata* inter-pretare a evenimentelor istorice, şi ca să conclud, îmi place să-mi repet de cîte ori am prilejul, să repet într-un mod oarecum *ritual,* că descifrarea semnificaţiilor simbolice secrete, aie evenimentelor istorice, poate constitui o *revelaţie,* în sensul religios ăl termenului. De altfel, aoesta 'este ţelul tuturor artelor.
Văzîndu-mâ că privesc absent şoseaua.care se întin-în faţa noastră, tînărul încercă să continue conversaţia.
— Dar nici Serdaru nu se lasă mai prejos,«6puse zîm.-d. L-aţî văzut cum înoată•?
- Nu, pe. el nu l-am văzut. Ieri. la piscină, v-am '.ut doar pe dumneavoastră, elevii'lui...
— Serdaru Laurian, rosti solemn. înoată ca un peşte"!
— Chiar atît de repede ca peştele ? l-am" întrebat în mă.
— Nu ia piscina, se înţelege..Cit ar fi ea* de mare — şi piscina Taberei nu e mare — apa stă în piscină ca într-un, borcan •: n-are curenţi, n-are valuri. Dar să-l vedeţi pe Serdaru înotîhd în Olt sau în Dunăre : taie apa ca o zvîr-
52
lugă ' Nu vă mai spun de Marea Neagră,*adaogă zîmbind misterios* Nu-i place să povestesc ce s-a îhtimp. i atunci,
pla
la Eforie. Şi nu povestesc. Dar cu dumneavoast; •ceva... Eu sînt, cum spune chiar Serdaru. mîna k Pînă anul trecut, cînd s-a logodit, mă lua pi ■ unde era angajat ca instructor.
Am înţeles că,, acum trei, ani. se aflau ir.. Eforie. O dată, .tîrziu după miezul nopţii, Serdt i leptat şi, făcîndu-i semn să calce în vîrful picii ieşit din dormitorul coloniei şi au coborît pe pla;.'
— Am să-ţi arăt ce-am învăţat chiar acum. asta. Dai[1] îţi arăt numai ţie...
Apoi a intrat în mare şi. pentru că talazui:. ţau, rostogolindu'-se unul după altul," Serdaru sub ele şi, cîteva clipe în urmă, a ieşit la supraf;. 10—12 metri, şi i-a făcut semn cu mîna. Cunosc; îestria, băiatul h-a fost prea impresionat şi se în; de ce-l trezise din somn. Dar şi-a dat repede sear daru plonjase din nou, şi a aşteptat să vadă o; mîne sub apă. După vreun sfert de ceas i s-a , şi a început să se plimbe pe plajă, întrebîndu-s< trebui să anunţe poliţia maritimă. în cele din i vins că i se întîmplase un accident • — pentru aproape un ceas de cînd îl zărise făcîndu-t mîna —- a anunţat poliţia. O motoscafă, cu farm iii. aprinse, a început să-l caute la vreo sută de metri distanţi ci'.[1] plajă. Curînd au stins farurile, pentru că se luminaşi de ziuă. " La Un moment dat l-au zărit, departe, în larg. in«..-..;nd voiniceşte, şi atît de repede încît/nu le venea -.;.--; = reacM ochilor.

— Îmi pare rău, s-a scuzat după ce s-a s[i] ' :n motoscafă. Nu mi-amdat seama că ajunsesem atît departe.
— De altfel, reluă tînărul. coborînd gla; Serdaru spune că unii din strămoşii noştri au fost pe Dar mie nu-mi vine să cred...
Deci, mi-am spus,-din nou acelaşi lucru • ineza
prin gesturi, prin incantații, prin spectacol. C[t]: mnea Ieronim, acesta este scopul tuturor artelor : să eleze dimensiunea universală, adică semnificația spii/. .iulă a oricărui obiect, sau gest, sau întîmplări, cit ar fi ele de banale sau ordinare*
este alt-dreaptă. • jlindeni
. eună la
]-a deş-
: elor. au
noaptea
t se înăl- ' -;î zvirlit ,\. la vreo-"du-i mă-t ba chiar -.;■; că Servi mp ră-;,t ut frică dacă n-ar ; .Tsă, con-•g trecuse se.mn cu

— Dar prin* spectacolul dramatic, ©dăogase, descifrarea semnificațiilor simbolice, deci religioase, ale evenimentelor, de orice fel. poate deveni un instrument de iluminare, mai precis : de mîntuire a mulțimilor...
— De aceea îți spuneam azi dimineață, interveni Pândele întorcîndu-se către mine. îți spuneam că in acest fel de a practica arta dramatică este. astăzi, singurul mijloc „ de a dobîndi libertatea absolută...
Eram entuziasmat şi totodată nedumerit. Fără să-mi dau seama că aş putea fi judecat mai puțin inteligent de-c'ic socotesc că sînt, le-am mărturisit, foarte sincer.
— Dar eu tot nu văd ce legătură are Hegel cu acest fe.î de artă dramatică !...
Am răsuflat uşurat auzindu-l pe Ieronim rîzînd parcă mai surescitat ca niciodată. A ridicat unul din bastoane în aer. şi l-a clătinat, parcă ar fi voit să anunțe că se pregâ-tr?*te* să spună ceva foarte important.
— Bravo ! a strigat. Ai perfectă dreptate şi îți mulțumise că mi-ai atras atenția. Pentru că tocmai acest punct, ′. ,:oital pentiai discuția noastră a fost lăsat deoparte. Evi-
i, îi reproşez lui Hegel că s-a poticnit la ecuația : eve-ent istoric egal o nouă manifestare a Spiritului Uni--al. în loc să ducă analiza mai departe şi să dezvăluie nif ieațiile simbolice ale evenimentelor şi întîmplări-I Dar această dezvăluire, sau descifrare, a simbolismu-iii. care Sparge coaja întîmplârilor cotidiene aparent ba--rude şi *le deschide spre universal* — acest exercițiu spiritual nu este decît .arareori accesibil omului din zilele noastre. Revelarea semnificației simbolice a gesturilor, acțiunilor, pasiunilor şi 'chiar a credințelor noastre, se obține partieipînd la un spectacol dramatic *aşa cum îl înțelegem noi* — euprinzînd adică dialoguri, dans, mim, muzică şi acțiune, sau dacă vrei. „subiect".
Numai după experiența cîtorva spectacole de acest fel, spectatorii vor izbuti să descopere semnificațiile simbolice, transistorice, *ale oricărui* eveniment .sau incident cotidian.
— într-un cuvînt, interveni Pândele, spectacolul dramatic ar putea deveni, foarte curînd, o nouă escatologie, sau o soteriologie, o tehnică a mîntuirii.
■■ — Evident, spuse Ieronim, numai că asemenea termeni nu trebuiesc niciodată pronunțați pentru că, în zilele noastre, sînt descalificați. Escatologie şi soteriologie aparțin vocabularului aşa-ziselor ideologii obscurantiste...

— Şi am putea fi acuzați nu numai de superstiție şi obscurantism, interveni surîzînd Niculina, ci chiar şi de magie neagră...
Ieronim o privi, prefăoîndu-se surprins, şi izbucni din nou în rîs.
— Ia uitați-vă rine vorbeşte ! exclamă.

12

Am regăsit ideile lui Ieronim citind, chiar în acea noapte manuscrisul *Introducerii.* Dar pe măsură ce citeam, îmi dam seama că argumentul era mult mai complex şi mai nuanțat. Thanase amintea originile

magice ale artelor, descria amănunţit mai multe tehnici gimnice şi psiho-fiziologice şi arăta rolul lor în istoria spectacolului dramatic. Mă întrebam care va fi reacţia cititorilor, şi mai ales a criticilor dramatici şi a istoricilor literari. Dar, în fond, mă interesa un singur lucru : ce *va crea* A.D.P., inspirîndu-se din aceste teorii, şi ce ¯se vă întîmpla ca el, omul, obsedat cum părea a fi de taina celor trei -*iile* de Crăciun, petrecute la Sibiu, în 1938.
Din fericire, Ecaterina s-a arătat mai înţelegătoare decît mă 'aşteptam. M-a întrebat doar cum se simte A.D.P. şi dacă are cineva grijă de el.
— Mi-a telefonat ieri dimineaţă, a adăogat fără-să-şi ascundă satisfacţia. Mi-a spus ce rufărie şi ce haine să-i pregătesc. Şi aseară, tîrziu, a venit motociclistuî, nu băiatul acela tînăr, care a fost prima oară, un altul, şi i-am dat valiza...
în ■ birou, am parcurs corespondenţa şi, conform instrucţiilor lui A.D.P., am clasat scrisorile în două dosare : cele urgente, la care voi răspunde mai tîrziu, şi toate celelalte-. Apoi m-am apucat să dactilografiez *Introducerea.* Am lucrat pînă seara, şi cînd o auzeam pe Ecaterina intrînd ca să-mi aducă tava cu dulceaţă şi cafea şi, mai tîrziu, o farfurie cu fructe, acopeream manuscrisul lui Thanase cu o pagină dactilografiată din *Memorii,* La plecare, am strîns tot materialul în servietă şi l-am luat cu mine acasă.
51
A d<> *v,*\ am ajuns în strada Fîntîneloi' mult înainte de ami, sigur că Ecaterina îmi va pregăti inimitabila ei omit-; ".ram hotărît să termin cît mai repede- dactilografiere .*'Uroducerii;* precauţiunile pe care trebuia să le iau c i păstrez secretul deveneau iritante. Pe seară, ajunseşi ia pagina 168 a manuscrisului. îmi rămînea de dactiloj- at încă vreo 40 de paginj. Mă bucuram de pe acum d curia lui A.D.P, tind va auzi de performanţa mea, D nu mi-a telefonat nici a treia zi, după ce bătusen maşină ultima pagină şi mă pregăteam să
încep ;i ua revizuire a întregului text : 99 de pagini. I-aş fi ;: *vu* vestea dacă "aş fi ştiut numărul de telefon al Tab M-a ispitit o clipă gîndul să-l anunţ pe
Ghiţă *ii* a, dar m-am răzgîndit pe loc: va fi şi mai surprins iid mă va chema el la telefon. Am hotărît, în orice e să-mi iau o zi de vacanţă. Am anunţat-o pe Ecaterit ; â nu voi veni a doua zi. Dacă telefonează Maeştri sâ-i spună ^că am terminat ce mi-a cerut şi că aste}. strucţiuni.
Am ias în pat mai tîrziu ca de obicei. Apoi, după im pil[1] :ie zile mari la Gasa Oamenilor de Ştiinţă,' m-am ir -, agale pe bulevard, pînă acasă. îmi făgăduisem să înec .-olumul"JI din Saint-Simon. Mă pregăteam să-mi - haina şi pantofii, şi să îmbrac o pijama de casă, ci MI auzit soneria. După o scurtă ezitare m-am apropia ■>■ uşă' şi am deschis. Un bărbat între două* vîrste, părul rar, blond-spălăcit lipit de craniu, mi---; întins nii.îa zîmbind. , ■
—' Emanoil Albini, spuse. Mi-am îngăduit să vin h această oră pentru că ştiam că vă găsesc singur.. D-n, Valeria nu se întoarce decît mîine seară.
Am i£, încurcat, şi i-am arătat fotoliul. Apoi m-am aşezat I rou şi l-am privit întrebător.
— î prea înţeleg despre ce este vorba. Ceva în legătura cu- Valeria ? "
Mi s-a părut că ar fi vrut să rîă. dar n-a reuşit.
— Nu, nu ! exclamă. D-ra-Valeria Nistor profită de ultima zi de plajă... ŞL recunosc, o invidiez...
Băgă automat mîna în buzunarul de la piept şi scoase o tabachere de argint. ■
— Pot aprinde o ţigară ? întrebă cu o exagerată politeţe. Am aflat că dumneavoastră nu fumaţi. Dar
56
nu s< ,ştie niciodată ce poate aduce ziua de miine. Aţi văzut pe Maestrul Pândele...
Fă» ă să-mi dau seama, am tresărit.
— Dar cum aţi aflat ?
— Ştie toată luniea !... A *propos.* ce mai face Maestrul ?
— Lucrează. Bcrie zi şi noapte. Este pur şi simplu extraordinar !...>
Mă privea fix, cercetător, dar fără severitate. Aveam impresia că mă cîntăreşte ; încă nu ştia în ce categorie de ..oameni fără trecut şi fără viitor" să mă claseze.
— Un nou roman? Urmare la *Roata morii,* pe care o aşteptăm toţi de 30 Se ani ?
De data aceasta l-am privit eu cu mirare.
—■ Dar A.D.P. n-a spus niciodată că va scrie o uiiniiîc la *Roata morii.* 'De altfel, nici nu văd cum ar putea avea o urmare, dat fiind că amândoi eroii au murit ; mai precis, Manole dispare după moartea Otiliei, dar felul în care dispare echivalează cu o moarte...

Albini" zîmbi, parcă mi s-a părut, cu un oarecare efort. ■ - •
'— Poate că mă înşel eu, începu? Dar, în orice caz, acesia este doar un amănunt fără importanţă. Important este faptul că tovarăşul Horia are dreptate anunţîndj pe 1'(K,-I te curînd, un volum de *Teatru...*
— Nu e nici un secret. Dimpotrivă. Â.D.P. e ineîn-tat de publicitatea organizată de Ghiţă Horia. îşi dă seama ce senzaţie va face vestea că în curînd va apare un volum de *Teatru'...*
.
— S&te ca şi cum ş-ar'fi aflat deodată în Paris, prin 1922—2*7, că Marcel Proust scrie o piesă de teatru... ,
L-am privit uluit, cu oarecare teamă ; dar n-am avut timp să caut un răspuns.
— ...Şi, după toate aparenţele, continuă Albini, se complace la Tabăra Bolovani, în tovărăşia ,.băieţilor' şi a lui leronim Thanase. •
—■ Este un mediu care-l stimulează. Cum -n-a mai scris teatru din tinereţe... .
— De la *Orfeu şi Euridice.* m-a întrerupt Albini. Avea atunci 32, 33 de ani...
— Exact, am repetat roşind uşor, de la *Orfeu şi Euridice.* Dar de data asta e vorba de altceva. E vorba de un nou fel de a scrie teatru. Şi prezenţa acelui grup.
57
ca să nu-i spun trupă, a lui leronim îl stimulează., Ştiţi poate şi dumneavoastră că, tinerii aceştia- încearcă, de cîţiva ani, tot felul de experienţe teatrale. Concepţia lor despre spectacol este ext:! :"> de îndrăzneaţă şi de originală...
— Sper că "aveţi dreptai'-. n-a -întrerupt Albinl. Dar nu este vorba despre asta. E vorba de gruparea Hui Thanase. Sînt, printre ei, cîteva personagii curioase ; ca să nu zic suspecte, adaogă.
— în ce sens „suspecte" ? 3-am întrebat intimidat.
— în sensul propriu, şi cel mai banal, al cuvîntului. Elemente nesigure, tineri exaltaţi, lipsiţi de maturitate, victime uşoare ale oricărei ideologii'desuete şî primej-'-dioase. Dar, în sfîrşit, asta n-ar fi prea grav. Ce mi se pare, dacă nu grav, cel puţin riscant, este interesul pe car'e-l arată Maestrul acelei perechi destul de misterioase, Serdaru şi Niculina.
— Sînt amîndoi orfani ! am exclamat cu fervoare, îşi caută tatăl. De altfel, datorită acestui fapt — căutarea tatălui — i-a cunoscut A.D. Pândele. L-a impresionat
' profund dorinţa lor de a-şi identifica taiăl. Bunăoară, Niculina...
— Pentru că ai adus dumneata vorba, începu Albini stingîndu-şi meticulos ţigara, trebuie să-ţi spun ceea ce va descoperi şi Maestrul, într-o zi mai mult sau mai puţin apropiată. Niculina a fost, dacă nu cumva mai este şi acum, o mare curvă. Ani de zile s-a culcat cu cine a trebuit şi cum s-a nemerit. De aceea n-a pu~tut obţine niciodată un loc permanent, la nici un teatru.
— îşi caută tatăl ! am repetat încurcat, căci îmi dădeam seama că roşisem. îl caută de cinci ani !....
Albini mă privi din nou cu o exagerată mirare, apoi faţa i se lumină — parcă ar fî fost gata să izbucnească în rîs.
— Dumneata suferi de insomnie ? mă întrebă.
— Fo.arte rar. O dată la -cîţiva ani... Şî acum cîteva zile...
— Felicitările mele ! Eu sufăr de insomnii dîn tinereţe. Acum m-am învăţat ; nu mai încerc să mă vindec, şi nu mai iau somnifere. Am ajuns să cred că şi insomnia îşi are finalitatea ei, pe care specialiştii n-au izbutit încă s-o descopere. în cazul meu, totuşi, cred că am înţeles :
58
insomniile îmi îngăduie sa citesc cărţi pe care altminteri nici nu le-aş fi deschis. Aşa se face că, de cîţiva ani, îmi petrec o parte din noapte citind texte gnostice şi cărţi despre gnosticism. Probabil că a surprins nedumerirea din privirile mele, pentru că a precizat.
— Ştiţi, sectele acelea orientale, unele precreştine, altele creştine, dar eretice...
— îmi amintesc foarte vag, m-am scuzat. în fond, nu cunosc nimic precis...
. ,

— Acesta era şi cazul meu. pină acum trei, patru ani, cînd mi»a căzut în mînă cartea lui Hans Leisegang despre gnosticism şi m-a fascinat. M-a interesat mai ales sistemul unui «nare gînditor gnostic. Valentin. Şi, ascul-tîndu-vă adineaori vorbind despre Niculina *care-şi caută tatăl,* mi-am adus aminte despre explicaţia pe care o dă Valentin creaţiei Universului şi a prezenţei răului în lume. Tragedia a început, spune Valentin, cînd *Sophia...* Dar nu vă plictisesc cumva ? mă întrebă brusc.
— Dimpotrivă, dimpotrivă ! am exclamat cu o exagerată fervoare.
— Tragedia a început cînd*Sophia,* adicâ înţelepciunea, a .fost orbită de dorinţa âe a-şi-cunoaşte -tTatâL. Dar Tatăl, în concepţia Iul Valentin, este transcendent:,
' invizibil şi incognoscibil. Această dorinţă aberantă a *Sophiei* de a cunoaşte direct, *în chip concret,* ceea ce prin definiţie nu poate fi cunoscut — a. fost cauza tuturor căderilor, a tuturor relelor şi păcatelor care caracterizează lumea în care trăim noi, oamenii. Nu rnai rezum restul sistemului, care. e grandios şi grotesc totodată. Dar, ascultîndu-vă adineaori, m-a frapat această simetrie între *Sophia* lui Valentin — Fata, care, voind să-şi cunoască Tatăl, introduce dezordinea, suferinţa şi păcatul în lume — şi Niculina care, pentru acelaşi motiv, se comportă ca o prostituată de rînd şi provoacă scandal, ne-sfîrşite crize şi tot felul de încurcături.
îl ascultam speriat şî fascinat totodată, neîrtdrăznind să-Yni desprind privirile de pe figura lui, neîndrăznind să-l întrerup.
— Nu prea înţeleg legătura, am şoptit tîrziu.
Mi s-a părut că ghicesc o subtilă, enigmatică satisfacţie în privirile lui Albini

— Comparaţia asta cu mitul gnostic a} lui Valentin am făcut-o oarecum în glumă, ca să văd în ce fel veţi, reacţiona — dacă, bunăoară, veţi surîde şi veţi Ridica din umeri, sau dacă veţi cădea pe gînduri. Cum cred că n-a fost nici una nici alta. am să abandonez pe *Sophia* şi am să mă limitez la Niculina. Trebuie; sâ vă spun, mai întîi, că numele ei nu este Niculina Nicoiae. ci Elena Niculescu. Mama ei. Irina Bogdan, deşi se născuse boieroaică şi trăise între moşieri şi feciori de bani gata, a- avut din tinereţe convingeri socialiste. De aceea, poate, s-a căsătorit cu un tînăr tipograf, Nicolae Niculescu. Toţi cei care l-au cunoscut spun numai lucruri bune despre el. Era, în orice caz, un tînăr frumos, inteligent şi foarte *muncilor,* pentru că a ajuns, destul de repede, directorul celei mai mari tipografii dinafnte de război, Monitorul Oficial. Nu se cunosc prea bine ideile lui politice, dar nu
.erau, desigur, cele ale soţiei, pentru că la declararea războiului a ţinut să plece pe front, deşi ar fi putut rămîne mobilizat pe loc, la - Monitorul Oficial. A căzut prizonier şi după cîtva timp soţia a aflat de moartea lui prin Crucea Roşie. Elena, sau cum îşi zice ea acum, Niculina. s-a născut curînd după ce tatăl ei plecase pe front.^Deci, nu l-a cunoscut decît din fotografii. Se opri şi îşi aprinse o altă ţigară.
— Şi cu toate acestea. Niculina este sigură ca tatăl ei n-a murit în lagăr.
— E adevărat, reluă Albini. A fost repatriat în 1950 ; dar Niculina.-care avea atunci 9 .ani. n-a aflat asia decît mult mai tîrziu. De altfel, foarte curînd, familia a început să creadă că repatrierea lui Nicolae Niculescu fusese doar un zvon, pentru că n-au primit nici un semn de via.ţâ de la el, nici din lagăr, nici după ce-a ajuns în ţară...
— Şi cu toate' acestea, se pare că n-a fost doar un zvon.
— Şi asta e adevărat. Există dovezi precise că a trecut Prutul cu un grup de prizonieri repatriaţi, şi că a rămas
. cîteva zile într-o gară din Moldova, aşteptînd sâ se formeze trenul pentru Bucureşti. Dar asta e tot. După aceea, i s-a pierdut urma. Nu există nici o dovadă că a murit, sau că şi-a schimbat numele şi a rămas în vreun sat din Moldova, sau că ai\ fi trecut graniţa înapoi în Rusia. Pur şi simplu, a *dispărut.* Asta înseamnă, foarte probabil, ca a

murit. Aşa a crezut şi. Niculina pînă mai acum cinci ani. Mama ei murise cu un an înainte, în 1960. Se stinsese tot atît de discret pe cit trăise. Pentru că trăise exclusiv pentru fata ei, mai precis pentru educaţia ei. într-adevăr, fata, foarte inteligentă, şi-a însuşit o cultură, am putea spune, excepţională.
— Dă lecţii de franceză şi latină... « . Albini mă privi curios, şi, mi se păru, uşor

dezamăgit.
— Asta n-ar fi nimic. Prietenii şi colegii ei o socoteau o a doua lulia Hasdeu. Cunoaşte multe alte lucruri în afară de latină şi franceză. A studiat şi muzica, şi teatrul, şi a urmat multe cursuri la Facutatea de- Litere.
— E adevărat ! am exclamat deodată. A studiat Literele. Cunoaşte pe dinafară *Odiseea !*
~ Din păcate, continuă Albîni ca şi cum nu m-ar fi auzit, acum vreo cinci ani â întîlnit pe unul din ofițerii repatriați, care se împrietenise cu tatăl ei ; nu se cunoscuseră în lagărul din Rusia, ci în Moldova, cînd aşteptau să se formeze trenul pentru Bucureşti. Asta a fost de ajuns ca s-o scoată din minți. S-a convins — nimeni nu înțelege de ce, pentru că acel ofițer nu i-a putut spune mai mult decît ştim şi noi —, s-a convins că tatăl ei trăieşte. Şi s-a hotărît să-l caute.
— Dar cum ? l-am întrebat. Albini ridică din umeri.
— Nu avem acum timp să intrăm în amănunte. Evident, trebuia să caute mai întîi pe toți cei care îl cunoscuseră pe tatăl ei, în special pe cei cu care stătuse de vorba în acele cîteva zile cînd aşteptau formarea trenului. Dar-trebuia să dea de urma.lor, să afle dacă mai trăiesc şi .unde trăiesc. Toate aceste cercetări implicau nu numai timp şi cheltuială, dar mai ales nenumărate vize şi permise speciale. Aşadar, cunoştințe şi legături cu* cine trebuie. Ca să le obțină, Niculina nu s-a dat înapoi de la nimic. "Cum era tînără şi foarte frumoasă, nu i-a fost* greu să intre în grațiile diverşilor şefi şi directori de la diferitele servicii de care avea nevoie. Curînd
i s-a dus vestea, şi nu numai în Capitală, că ar fi cea mai excentrică cocotă de după război. Dacă n-ar fi fost protejata unui foarte important personagiu, probabil că ar fi dispărut din circulație, mai ales că fusese eliminată de la Teatrul Național şi nu- reuşea să-şi găsească loc la nici o trupă din Capitală. ,
.
61

TKT

— Aproape că nu-mi vine să cred, am şoptit. N-a trecut o săptămînă de cînd am văzut-o jucînd şi *cte cîrid am ascultat-o vorbind despre Hegel...
— E drept, acum. în ultima vreme, s-a schimbat, con-linuă Albini. Poate, influența lui Thanase, sau logodna eu Serdaru... Dar dramele pe care le-a provocat Veronica Bogdan, cum se numea pe atunci, încă nu s-au încheiat. Repet, nu pot intra în amănunte. Destul să vă spun, că, Ia *nivelul cel mai înalt,* multe căsnicii au fost ruinate şi multe cariere au fost compromise. Dar, trebuie să recunosc, adaogă zîmbind amar, Veroniea-Niculina are noroc : mai precis. îşi găseşte întotdeauna, 4n orice încvrcătară s-ar afla, un protector destul de puternic. Deşi. r.i se ştie niciodată ce poate aduce viitorul...
Au urmat cîteva clipe de tăcere.
— Şi tatăl, am întrebat. îşi mai caută tatăl ?
— Probabil că îl caută, dar ou alte mijloace ai discrete. In orice caz, cercetările ei n-au mai da ilej la noi scandaluri publice...
Am avut impresia că, în timp ce-şi stingea pe îndelete țigara, Albini se întreba dacă ar trebui să mai adaoge şi alte amănunte.
— îmi cer iertare pentru această prea lungă introducere. Dar am voit să vă informez cît mai precis, ca să înțelegeți de ce ar fi bine să atrageți atenția Maestru-iui. Ar li păcat ca un mare scriitor ca A.D.P.. academician şi artist emerit al poporului, una din gloriile neamului, ar fi păcat să se lase antrenat într-o intimitate, care ar putea deveni riscantă, cu aceşti tineri...
— Evident, am să-i spun tot ce mi-ați spus. Deşi DU înțeleg...
— Pentru că şi despre Laurian Serdaru ar ii multe de spus, continuă Albini. De mulți ani ar fi putut ajunge campion internațional de înot, dar de cîte ori se prezintă la un concurs — mai precis, este silit de superiorii lui să se prezinte — eşuează lamentabil. Unii spun că o face într-adins. Asta ne dă de gîndit. în cel mai bun caz,- e suspect. Pretinde eă e actor, şi a urmat într-adevăr Conservatorul, dar e mare meşter în diverse instrumente muzicale ieşite din uz. Şi totuşi, în loc să-şi pună "în valoare aceste talente, preferă să facă figurație în trupe de provincie. »,
62 • * .
— Dar acum face parte din trupa lui Ieronim Thanase, sm exclamat. '
■
Albini mă privi din nou. aproape cu severitate.
— Asta e altă poveste, adaogă rtdicîndu-se din fotoliu.
în aceeaşi seară mi-a telefonat A.D.P^ Ghicise deja, de la Ecaterina, ca terminasem de dactilografiat

Introducerea, şi m-a felicitat de mai multe ori, cu căldură, ■Profitmd de prima pauză, am şoptit.*
— Azi .după-amiază am avut o vizita neaşteptată. Emanoil Albini.
Am avut impresia că vestea nu l-a surprins prea mult —- Spune înainte, m-a îndemnat. Te ascult, î-am rezumat convorbirea, fără să insist asupra episodului „Vet-onica Bogdan", dar subliniind insistența lui Albini că „intimitatea cu aceşti tineri ar putea deveni riscantă".,.,
— Prostii ! m-a întrerupt iritat. Nu e nici' un risc. Copiii aceştia sînt amîndoi excepționali...
— Dar Albini spune că...
— Se înşeală, m-a întrerupt din nou. în orice caz, adaogă pe un ton mai liniştit, dacă s-ar ivi cumva dificultăți, oricare ar fi ele, lerc-him are posibilitatea să lămurească lucrurile..,
Eram gata să-i repet ce-mi spusese Albini, că Niculina este aceea care se bucură de înalte protecții, dar A.D.P. continuă,
,'— Dar să lăsăm asta. Ai să primeşti, mîine. manuscrisul a două piese. Nu e mare grabă, dar ar fi bine să începi dactilografierea cît mai repede/ca să vedem cîte pagini vor avea.
— *Introducerea* are 99 de pagini,
— Cu atît mai bine ! a exclamat. Număr enigmatic. Probabil că aceste două piese nu trec de 150 de pagini. Am în lucru îneă două. Aşa ■ că, dacă telefonează Ghiță,
63
îi spui că manuscrisul, de circa 400 de pagini dactilografiate, va fi gata înainte de sfîrşitul lui septembrie...
Mi-am adus atunci aminte că a doua zi, 1 septembrie, se întoarce Valeria şi că nu voi mai putea rămîne toată ziua în strada "Fîntînelor. Ca şi cum mi-ar fi ghicit gîn- • dul, A.D.P. mă întreabă.
— Dar ce ai ? Te sperie numărul paginilor ?
— Nu ! Nu ! am încercat să protestez.
— Dar ai să-ți primeşti curînd şi recompensa. Ai să vezi atunci că merita să faci acest efort... Curaj ! Am să-ți telefonez în cîteva zile, să aflu noutățile.
Ştiam că singurele noutăți car-e-l interesează -erau eventualele conversații cu Ghiță Horia şi numărul de pagini al celor- două*piese. Nu cred că-l interesau prea mult opiniile mele asupra producției lui literare.
După zece minute m-a chemat din nou la telefon.
— Am uitat ceea ce era mai important. Te rog să împachetezi bine mapa cu manuscrisul *Introducerii,* s-o sigilezi şi s-o-predai, mîine, motociclistului. îl pui să semneze de primire...
A doua zi. Valeria mi-a telefonat tocmai cînd începusem să descifrez manuscrisul primei piese.
— întîlniie- într-o jumătate de ceas. mi-a şoptit. • — Imposibil ! am exclamat. A.D.P. mi-a trimis chiar
acum un ma/iuscris important' Am să-ți explit cliseară. Mai ingăduie-mi după-amiaza asta. Trec eu să te iau pe la şapte... Alo ! Alo !
Nu remarcasem cînd închisese telefonul. Am făcut de mai multe ori numărul ej de-acasă, dar n-a mai răspuns. Eram enervat ; eram mai ales iritat de lipsa mea de tact ; aş fi putut foarte bine amîna pînă a doua zi lectura piesei. Dar, recunosc, mă intrigaseră peste măsură cele cîteva pagini pe care apucasem să le citesc. Nu înțelegeam de ce. după ce precizase că acțiunea se petrece în zilele noastre.-într-un-parc, toamna şi începea să se audă din culise conversația unei tinere perechi, A.D.P. scrie :
..Conversația poate fi găsită în orice roman fran--cez de la Stendhal încoace pînă la Proust inclusiv. Dar nu trebuie să dureze mai mult de 3. 4 minute. Ultima frază va fi vorbită de un bărbat (nu neapărat cel a cărui voce fusese auzită pînă atunci). Apoi apare pe scenă o tînără, îmbrăcată destul de simplu, cu o carte
G4
deschisă în mînă, răsfoind-o la întîmplare, îhcercînd să găsească o replică adecvată."
« '
Ajunsesem aici cînd sunase telefonul. Am .tecitit' pasajul, dar nu mă puteam concentra, gîndul îmi alerga necontenit la Valeria, Puțină prezență de spirit, îmi spuneam, şi totul s-ar fi desfăşurat după obicei. î-aş fi putut spune, în glumă : De ce exact o jumătate de ceas ? Poate 25 sau 45 de minute — sau cam aşa ceva.
M-am trezit că citisem vreo cinci pagini fără să-mi amintesc ce citisem. Am încercat din nou să telefonez, dar suna ocupat. Cînd, după cîteva minute, am încercat din nou, Valeria n-a răspuns. Ca să mă liniştesc, am început să dactilografiez manuscrisul. Băteam la maşină în chip mecanic, fără să

urmăresc sensul dialogurilor. Din cînd în cînd, mă opream ca să descifrez o replică sau o indicaţie adăogată, cu creion roşu, în marginea paginii. Cum nu* prea înţelegeam despre ce era vorba, nu eram întotdeauna sigur că descifrasem corect. ""Erau unele pagini în care recunoşteam influenţa „spectacolului", aşa cum îl concepeau Ieronim şi ceilalţi. Bunăoară, la un moment dat A.D.P. scrie : „Aici, cititorul e sfătuit să asculte, la patefon. *Adagio* de^Albinoni. La reprezentare, trebuie utilizat un disc stereofonic."
Dar erau şi indicaţii enigmatice, de exemplu : „Ajuns ia acest pasaj,' cititorul e sfătuit să închidă cartea şi să se plimbe pe stradă (de preferinţă, o stradă liniştită. cu mulţi arbori), nu mai mult de o jumătate de -ceas. . Dar în tot acest timp, va trebui să«se menţină în atmosfera ultimelor scene, să încerce să recapituleze dialogurileIn ordine inversa, plecînd adică de la ultima replică pe c^fie a citit-o şi ajungînd* la prima frază pe care a pronunţâţ;-b tînăra după ce-a intrat în scenă". Sau, alt exemplu : „După ce al doilea Astrolog îşi încheie monologul, cititorul e sfătuit să deschidă, la pagina 29, prima carte pe care o are la îndemînă, şi să citească cu glas tare 15—20 de rînduri, silindu-se în acelaşi timp să găsească,, adică să inventeze, legătura între cele două texte. Dacă în volumul pe care îl deschide pagina 29 este albă, înseamnă că exerciţiul n-a reuşit. In acest caz, trebuie reluată

de la început scena celor doi astrologi. Evident, la reprezentare, regizorul va avea grijă să verifice în prealabil toate cărţile care se găsesc în mica bibliotecă din faţa scenei, eliminînd volumele în care pagina 29 este albă".
Descifrînd şi dactilografiind monologul celui de al doilea Astrolog, mă tot întrebam cum şi cînd au apărut ei în scenă. Am recitit atunci ultimele zece pagini şi am înţeles că erau aceiaşi doi bărbaţi de la început care, fără motiv aparent, încep să se declare „astrologi" şi să se adreseze unul altuia cu acest titlu. Nu mă puteam concentra îndeajuns ca să înţeleg dacă din acel moment comportamentul şi vocabularul lor se schimbaseră. Acţiunea, dacă se poate vorbi de acţiune, riu implica nici un element ocult sau magic. Iar titlurile — pentru că piesa avea trei titluri, două pentru lectură şi unul pentru reprezentare — nu contribuiau prea mult la descifrarea ,.mesajului" (al doilea personagiu feminin intra în scenă purtînd un mic obiect ; A.D.P. indica : „destul de modest ca să nu atragă imediat atenţia, un ou colorat, un ghem de lină, un ceas de modă veche, cu sau fără lanţ ele." — şi arătîndu^, publicului, strigă : "..Atenţie ! Spectacolul nostru, chiar dacă vă tulbură sau vă indignează, este purtătorul unui mesaj. Siliţi-vă să-l ghiciţi, cît mai e timp !...")• Titlurile pentru cititori erau : *Lecturi din ceilalţi* şi *Invitaţie la voi acasă,* iar pentru reprezentare : *La început a fost sfîrşitul...*
Mă aflam în mijlocul paginii 42 — tocmai apăruse al cincilea personagiu, un marinar străin, vorbind o limbă neînţeleasă cititorilor, spectatorilor şi celor doi actori (astrologi?), dar pe care o înţelegeau, şi o traduceau pe loc, cele două personagii feminine — cînd a sunat telefonul.
: i— Te-am iertat, şopti Valeria. Dar treci să mă iei la şase...
Nu nai-am putut închipui pînă atunci că doar cîteva cuvinte pot face un om fericit. M-am uitat la ceas : cinci şi cinci minute. Am îndesat manuscrisele în servietă şi am pornit emoţionat spre casă.

14

Către dimineaţă am înţeles că nu mai puteam adormi. Mi-am îmbrăcat halatul şi, în vîrful picioarelor, ca să n-o deştept pe Valeria, am trecut în birou. încă nu se luminase de ziuă. Am aprins lampa şi am scos din servietă manuscrisul piesei *La început a fost sfîrşitul.* Dar zadarnic încercam să înţeleg paginile pe care le parcurgeam. Mă întrebam, îngrijorat, dacă A.D.P. nu-şi face iluzii crezînd că e înzestrat pentru teatru, li auzeam deja pe colegii .şi duşmanii lui amuzîndu-sa. de cele trei titluri ale piesei şi de atîtea "dialoguri provocator extravagante. Mi se părea vulnerabil mai ales prin ceea ce el, A.D.P., socotea probabil drept marea lui contribuţie la arta dramatică": inovaţiile; oarecum artificiale, epigonice, amin-* tind experienţele primilor sur-realişti. începeam deja să sufăr ; era nedrept ca un mare scriitor ca el, în amurgul vieţii, să se compromită într-un chip atît de ridicol. Singura speranţă era ca Ghiţă Horia să-i refuze manuscrisul.
La început a fost sfîrşitul se încheia cu o scurtă scenă în care toate cele cinci personagii recitau, sau psalmodiau, un text curios, dar, ■ mi s-a părut, foarte bine scris, care se transforma pe nesimţite într-o admirabilă poveste, un fel de mit cosmogonic, evocînd apariţia luminii deasupra oceanului primordial, şi apoi, în chiar ultima frază, pro-clamînd victoria Demiurgului şi exaltînd majestatea Creaţiei. Am întors emoţionat această ultimă pagină şi m-a surprins, pentru că nu-mi închipuiam că mai putea urma

altceva, m-a surprins *Epilogul.* A.D.P. se adresa direct cititorului: „Dacă ai avut cumva - curiozitatea să-citeşti în întregime această piesă, cea mai caritabilă observaţie pe care o vei fi făcut, iubite cititor, este că n-ai înţeles nimic. Şi ai dreptate. ■ Acesta a fost şi gîndul meu scriind *La început a fost sfîrşitul.* La început a fost ceea ce va fi şi la sfîrşit, şi apoi din nou la început — la început a fost haosul. Dar din acest haos va lua fiinţă o lume nouă, căci, spre deosebire de celelalte haosuri şi neanturi pe care le cunoşteam, vai ! aţît de bine — *acesta va fi un haos cosmogonic.* Din el se va crea Universul imaginar pe care îndrăznesc să-l prezint în mai multe volume, un Univers *dramatic,* adică creat anume pentru spectacol —
şi ca !■ numai întîmplător e semnat cu numele meu. Autorii lui sînt nenumăraţi. Aţi citit deci —,şi sper că. într-o ?.i o veţi putea contempla într-o sală de spectacol — descrierea dramatică a unui tip de descompunere şi haos, care în curînd va da naştere unei lumi noi, cu toate virtualităţile intacte. Ultima scenă* încheie această cosmogonie. Căci nu trebuie să ne închipuim că orice haos şi orice cosmogonie seamănă cu modelele tradiţionale pe care le cunoaştem dacă nu din Rig *Veda* şi Enuma.-*elish,* cel puţin, din *Biblie* şi din Hesiod..."
Valeria m-a găsit la birou; dormind cu capul pe manuscris.
— A.D.P. este un mare outor^dramatic, i-am spus. Dar mi-e teamă că nu va fi înţeles.
Din fericire, deşi eram încă obosit şi somnoros n-am repetat aceeaşi formulă cînd, cîteva. ceasuri mai tîrziu, mi-a telefonat Ghiţă Horia.
—r Este o dramaturgie foarte originala, în prelungirea teatrului zis al absurdului. Continuă pe Eugen lonescu şi pe Becket, dar profită şi de experienţele lui Ieronim Thanase.
— Adică, ce vrei să spui ? m-a întrebat Horia.
Am încercat să-i explic, fără să intru în amănunte, că A.D.P. anticipează un ,.teatru al viitorului", şi de aceea piesele lui trebuiesc întîi citite şi meditate, în aşteptarea marilor regizori ai viitorului.
— în orice caz, l-am asigurat, manuscrisul va avea circa 400 de pagini şi va fi gata la sfîrşitul lunii.-
Sperasem, zadarnic, că numeroasele cafele pe care mi Ie adusese Ecaterina vor sfîrşi prin a-şi face efectul. M-am încăpăţînat, totuşi, să rămîn toată după-amiaza la maşina. d<? scris, descifrînd şi dactilograf îind ca un somnamb'ul. Dar de cîte ori terminam o nouă pagină, simţeam o ciudată, neînţeleasă satisfacţie. Parcă m-aş fi aflat angajat într-un concurs din care trebuia, cu orice preţ, să ies învingător. Către seară, îmi mai rămîneau de dactiolografiat ultima scenă şi *Epilogul.* M-am întors acasă istovit, şi totuşi mîndru, aproape triumfător.
De-abia' a doua zi, după ce încheiasem *Epilogul,* am, îndrăznit să deschid celalt manuscris. Era scris, ■ parcă, şi mai neglijent, cînd cu cerneală, cînd cu creionul roşu. Avea. numai două titluri : *Marşuri eroice, pentru* cititori

şi *Războiul* Troiev pentru spectacol. Dar, • cum mă aşteptam, pînă la pagina 14, unde ajunsesem cînd a sunat telefonul, nu întîlnisem nici o aluzie la Troia.
— Ei ! Ce noutăţi»? m-a întîmpinat A.D.P.
Nu-i venea să creadă cînd i-am spus că piesa era deja bătută la maşină şi că avea 103 pagini.
— Este pasionantă, dar la prima lectură textul mi s-a părut dificil. De .ce nu publicaţi *Epilogul* ca un Prolog ? -
A început să rîdă, foarte bine dispus.
— Ideea asta m-a tentat şi pe mine, dar trebuie ^3â jucăm jocul cît se poate de onest : dacă anunţ cititorul de la început că nu va înţelege nimic, şi că asta a. fost şi intenţia autorului, lectura nu va provoca şocul necesar. Pentru că, ai văzut foarte bine, cititorul *trebuie* şocat, speriat, indignat. Numai după aeeea poate avea loc *metanoia,* cum spune Niculina, „răsturnarea", trezirea.
"reintegrarea. Cred că ai înţeles că în acest haos bogat în virtualităţi, anumiţi indivizi se pot realiza *chiar acum, pe loc,* în mijlocul descompunerii generale ; ei nu sînfr obligaţi, ca toţi ceilalţi, să aştepte o nouă Creaţie pentru ca şă-şi poată regăsi "plenitudinea...

îl urmăream cu greutate, şi. e probabil că A.D.P. a ghicit încurcătura mea, pentru jcă s-a întrerupt brusc.
— Dar, nu pentru asta te-am chemat, reluă după o pauză. Am avut adineaori o lungă convorbire cu Ghiță. Mi-a repetat ce i-ai spus ieri, că piesele pe care le scriu sînt în prelungirea teatrului absurdului, şi mi-a mărturisit că asta ar putea ridica' anumite obiecții...
■— îmi pare rău... am început. .
— Nu e vina dumitale, m-a întrerupt. în orice caz, cînd va citi textul va fi şi el şocat. Iar ceilalți toți care, în ordine ierarhică, îl vor citi după el vor fi chiar spe- * riați şi înțelegi... Deci, ara căzut amîndoi de acord să avem gata pregătit, pentru orice eventualitate, volumul I din *Memorii.* Cred eă cel mai bun lucru este să încheiem volumul acolo unde ne-am întrerupt ultima oară. Te rog verifică încă o' dată textul, pentru că dacă Ghiță ezită să publice *Teatrul...* Deşi, îți mărturisesc,-mi-ar părea foarte rău, adaogă.
— Ce fac cu *Războiul Troiei* ? l-am întrebat. întrerup lucrul ca să pun la punct *Merrioriile ?* . C9
■— Nu. nu f Asta în nici un caz. Piesele au prioritate ! Te ocupi de *Memorii* printre picături. Săptămîna viitoare vei primi celelalte două piese — cele mai bune, după părerea mea. Curaj, Eusebiu !
Nu voi uita cît voi trăi acea lună septembrie 1966. Insomniile s-au ținut lanț, şi după o săptămână a trebuit să iau somnifere, ca să pot dormi măcar 3, 4 ceasuri,, către dimineață. Dar în timpul zilei eram amețit şi, cu mari eforturi, abia reuşeam 'să descifrez manuscrisele lui A.D.P.
In după-amiaza de 9 septembrie, cînd tocmai terminasem de dactilografiat *Războiul Troiei,* uşa de la salon s-a deschis, pe neaşteptate. Am rămas încremenit privindu-l. In pantaloni de flanelă şi cămaşă colorată, bronzat, cu părul adus pe frunte, ca un breton, A.D.P. păroa cu zece ani mai tînăr. M-a strîns în brațe (cum nu făcuse niciodată, pînă atunci) şi a exclamat, rîzyid :
— Eusebiu, am copii mari. Trebuie să par şi eu mai ținăr...
Dar după ce s-a aşezat în fotoliul lui de la birou şi m-a privit cu atenție, a devenit serios.
.— Ce se întîmplă cu dumneata 7 Eşti foarte palid şi arăți obosit.
— De la o vreme, sufăr de insomnii. Calc pe urmele lui Albini. Va trebui, poate, să citesc şi eu pe gnostici...
Şi i-am povestit tot ce-mi spusese despre Valentin şi despre *Sophia.* care-şi caută Tatăl, şi toate cîte au urmat. Am îndrăznit să-i vorbesc, în treacăt, şi despre simetria pe care a remarcat-o Albini între *Sophia* şi Niculina, despre crizele care le-au provocat eforturile.lor de a-şi cunoaşte Tatăl. M-a ascultat cu cea mai mare atenție.
— Foarte interesant ! a exclamat. Acest Albini este un om care merită să fie cunoscut. Are lecturi curioase, aş zice chiar singulare.
A tăcut cîtva timp, zîmbind absent.
— Dar nu trebuie să te laşi impresionat de, ce ți-a spus, a reluat coborînd glasul. îți aduci aminte de tînărul foarte brun care te-a adus cu maşina ? Află că e fiul Numărului Doi, şi că deşi are în fața lui viitorul politic pe care-l ghiceşti, lucrează cu Ieronim. Mai mult, practică toate exercițiile indicate de Ieronim ; le practică cu ştirea şi consimțămîntul părinților. Asta rămîne între noi.

Şi tot între noi rămîne şi acest detaliu : băiatul era gîn-gav, s-ar spune, din naştere, şi pînă mai acum cîțiva ani nu putea pronunța anumite consonante sau nu ştiu ce diftonguri. A terminat liceul şi a fest admis în Universitate datorită exclusiv situației tatălui._ Mulți din profesorii şi colegii lui îl considerau aproape un debil mintal. Dar tînărul s-a dovedit a fi, dimpotrivă, destul de înzestrat, înțelegi acum de ce îi sînt, toți, recunoscători lui Ieronim.
Apoi a schimbat vorba. Mi-a spus că a venit pentru 24 de ore ; J-a adus băiatul Numărul Doi,

în maşina lui, şi vor cina împreună, în oraş. Publicarea *Teatrului* este un lucru prea important — pentru el şi pentru noi toţi — ca să nu încerce tot ce-i stă în putinţă ca s-o asigure, şi asta cît mai curînd. Chiar dacă va fi o ediţie cu tiraj limitat.
A desfăcut pachetul pe care, intrînd, îl aşezase pe birou şi scoase un dosar, mi s-a părut, destul de voluminos.
— Ai aici manuscrisele a încă două piese, amîndouă ceva mai lungi decît primele. Din păcate, le-am scris cu creionul, şi numai dumneata eşti în stare să descifrezi — şi uneori să ghiceşti — infernala mea grafie. Cum stai cu *Ilăzboiul Troi'ei ?*
— Am terminat-o în clipa cînd intraţi pe uşă.
— Bravo 1Eşti unic!... Şi cînd crezi că ai putea preda lui Horia manuscrisul *Memoriilor ?*
Am ridicat încurcat din umeri.
— Dacă aş putea dormi bine o noapte, două, l-aş putea pune la punct la începutul săptămînii viitoare.
— Eşti extraordinar ! îţi rămîne, deci, acum, să te ^concentrezi asupra pieselor IU şi IV. Dar ca să te poţi concentra, trebuie să te odihneşti — şi să încerci să dormi. Dacă poţi, fără somnifere... Ia, te rog, manuscrisele la dumneata acasă şi stai în pat toată ziua de mîine. Eu, ■ probabil, voi rămîne pînă mîine seară sau poimîine dimineaţa.-în orice caz îţi voi telefona acasă, poimîine dimineaţa, să văd cum te mai simţi.
Aş fi vrut să-l întreb cîteva lucruri' în legătură, mai ales, cu Albini$_A$ Niculina şi Serdaru, dar aveam impresia' că vrea §ă scape cît mai repede de mine, *şi* am plecat. Cînd, acasă, am deschis dosarul şi am început să descifrez manuscrisele, m-am îngrozit. Erau aproapfe ilizibile ; cu
atîtea cuvinte prescurtate, reduse uneori la două litere, s-ar fi spus că A.D.P. le scrisese în transă. Trebuia să descifrez rînd cu rînd. Dacă am fi fost împreună şi mi le-ar fi dictat el, dactilografierea ar fi mers mult mai repede. Dar, descifrînd la întîmplare cîteva pagini, mi s-a părut Că sînt mai puţin 'excentrice. Am întîlnit chiar pasagii emoţionante, semănînd cu poemele orientale mistico-ero-tice; Dar nu-mi dau seama de rostul lor într-o dramă intitulată : *Principatele unite.*
Cînd mi-a telefonat, în dimineaţa plecării, eram mai ameţit ca niciodată. încercasem să dorm fără^somnifere, dar nu adormisem decît spre ziuă.
— Situaţia pare mult mai favorabilă decît şi-o închipuise Ghiţă, m-a asigurat. Foarte probabil, ambele volume vor putea apărea în acelaşi timp, la începutul lui ianuarie... Sper că de aici înainte ai să poţi adormi din ce în ce mai bine.
în strada Fîntînelor, Ecaterina mă aştepta în salon.
— Am avut tot felul de oaspeţi, - mi-a spus zîmbind misterios. Au venit în mai multe maşini, una mai eleganta decît alta. S-a băut şampanie... Iar unul din invitaţi..,
E curios cum am uitat ce mi-a spus în continuare, deşi o ascultasem silindu-mă şi eu să zîmbesc, prefăcîndu-mă interesat de, toate aceste amănunte. Ziua a trecut fără să -mi dau seama, descifrînd şi bătînd la maşină cuvînt cu cuvînt, ca un începător. Pînă seara, de-abia ajunsesem la pagina 12. Dar nu reţinusem nimic din acest text, în afară de faptul că cei doi protagonişti îşi povesteau unul altuia visele, şi A.D.P. invita cititorul să repete exerciţiul cu un prieten sau o prietenă (dar, preciza, în nici un caz cu un membru al familiei).
.Vaieria nu credea că voi reuşi să termin lucrul pînă la 25—26 septembrie, aşa cum făgăduisem. Şi cu toate acestea, fără să-mi dau seama prin ce miracol reuşisem această performanţă, în dimineaţa de 25 septembrie i-am telefonat lui Ghiţă Horia, anunţîndu-l că întreg volumul de *Teatru — Introducerea* şi cele patru piese (398 de pagini) — îi stă la dispoziţie. M-a întrebat ce spune A.D.P. Foarte sincer, i-am răspuns că nu ştiu. Ultima oară, în ziua de 20 septembrie, îmi telefonase de la Sibiu,, Atunci, obosit, cum eram, n-am înţeles la ce a făcut aluzie spu-nîndu-mi că pe măsură ce anamneză progresează, călălo-
ria. care va avea o mare importanţă în viaţa mea devine tot mai certă...

— Poate avea loc oricînd după 15 octombrie, în mice caz, fii pregătit pentru orice eventualitate...
Spre* surpriza noastră, a mea şi a Valeriei, în noaptea aceea am adormit îndată ce-am pus capul pe perna, şi nu m-arii deşteptat decît a doua zi ia prînz.
— Dar cine e Euridice ? m-a întrebat' Valeria. încrun-tîndu-se. I-ai vorbit tot-timpul in somn.,.
A.D.P. a avut dreptate. Acea călătorie — recompensa pe cart: mi-o făgăduise — a jucat un roT notărilor în viaţa mea. -0 ■>'.'-
în după-amiaza de 15 octombrie mâ aştepta în faţa bibliotecii. Si, cu un,ton oarecare, mi-a spus :
— Eşti trimis în misiune culturală. Două luni, eu-diurna în valută forte. Ce preferi : India sau SlaU'le Unite ? ' • ;
-r- India ! am şoptit, emoţionat.
— -Ai ales foarte bine ! Dar să ştii că- trebuie să pleci In cîteva zile. x
Am avut impresia că, în afară de-satisfacţia că rruşise să-mi obţină această călătorie excepţională, şi pentru motive pe care nu le ghiceam, A.D.P. era încîntat'că voi lipsi două luni -din Capitală. M-a surprins în special uşurinţa cu care acceptase absenţa mea tocmai in momentul cînd avea mai multă nevoie de mine. într-adevăr, şp'al-tele celor două volume'trebuiau corectate la începutul lui noiembrie, şi A.D.P. avea oroare de .corecturi; Făiă îndoială îşi asigurase, în afară de corectorii Editurii, colaborarea altcuiva.
Treceam pentru întîia oară frontierele Europei. Şi tot pentru întîia oară scriam şi altceva decît texte şi scrisori. în numele lui A.D.P. Spre surpriza, şi marea mea bucurie, paginile pe care le-am trimis, cu regularitate, în fiecare isăptămînă, *Gazetei literare,* au avut mare succes. „Ai reinventat reportajul literar şi ai reabilitat literatura exotică", mi-a scris A.D.P. la Delhi („Reportajele" erau, de fapt, adevăratele mele scrisori către Valeria). Iar după ce-a citit impresiile din Hardwar şi Rishikesh, m-a felicitat, precizînd : „M-am convins acum că lectura celor patru piese a avut rezultatul pe care-l scontam. Ai să înţelegi, la întoarcere, lucruri pe care foarte puţini alţii le înţeleg." < " ■ ' .
La întoarcere, înainte chiar de a da ochii cu Valeria (era încă la birou), am găsit, introdusă pe sub uşă, scrisoarea Ecaterinei. O scrisese chiar în dimineaţa aceea. Mă anunţa că Maestrul plecase, din nou, fără să spună unde, ■ şi nici cînd se va întoarce. Trebuie neapărat (sublimase cuvîntul) să-mi vorbească, dar nu la mine acasă, şi nici în strada Fîntînelor. Propunea să ne. întîlnim, ca *din în-tîmplare* (subliniat), pe una din stgăzile din jurul Statuii ; ea se va plimba în fiecare dimineaţă între 10 şi 11, şi din nou după-amiezile, înlxe 4 şi 5.
Am telefonat totuşi în strada Fînttnelor. Mi-a răspuns o voce necunoscută, ursuză, de bărbat. Îndată ce mi-am rostit numele, tînărul a devenit afabil: Era Nicolaie Voi-nea, locţiitorul meu ; el se ocupase de corecturi şi de corespondenţă. Maestrul se afla în Transilvania, într-un, sat din apropierea Sibiului, asistînd la repetiţiile spectacolului pe care-l pregătea Ieronim.
. .
A încheiat spunîndu-mi că va telefona chiar îr» seara aceea lui A.D.P., şi. foarte probabil, Maestrul mă va chema la el la telefon a doua zi de dimineaţă.
Nu apucasem să-mi desfac valiza, cînd se întoarse Valeria. Primul lucru pe care mi l-a spus a fost data pe care o fixase pentru nuntă : 29 decembrie, adică în opt
zile.
— E ziua mea de naştere, a adăogat, zîmbind încurcată. Am privit-o, surprins, încereînd să ghicesc la ce face aluzie.
— Totdeauna mi-ai spus că ziua ta de naştere e 29-ianuarie. Şi tot aşa scrie şi în buletinul populaţiei.
— Voiam să mă întineresc cu un an, îmi explică roşind uşor. Mi se părea ridicol că pentru două, trei zile... înţelegi ce vreau să spun...

Atunci a sunat telefonul, şi am ridicat cu emoție receptorul. Eram aproape sigur că mă cheamă A.D.P.

— Bine că te-ai întors la timp ! exclami. Mi-era teamă că ai să mai rămîi cîtva zile la Pondichery. Şi ar fi fost mare păcat ! Ne apropiem de...

Apoi ni s-a întrerupt comunicarea .şi am trîntit plictisit receptorul în furcă. Au trecut vreo zece minute pînă ce telefonul a sunat din nou. De data aceasta, vocea era depărtată, sugrumată, şi înțelegeam cu greu cuvintele.

— Lucruri foarte importante... Dar nu ştiu ce se în-tîmplă. Dumneata mă auzi ? Repet : *Foarte importante !* Mă auzi"?... Atunci e inutil... Am să revin mîine. la aceeaşi oră.

— Ce spunea ? întrebă Valeria văzîndu-mă dezamăgit. . ■ "

Am ridicat din umeri.*

— N-am înțeles mare lucru. Se auzea foarte prost.. Probabil că vorbea din satul acela de lîngă Sibiu.

-*-. Atunci e din cauza zăpezii, mă întrerupse Valeria. în tot nordul Transilvaniei ninge întruna de două zile şi două nopți...

— Dar ce crezi că voia sâ-ți spună ?

— A repetat de mai multe ori că e vorba de ceva *6arie important.* Probabil în legătură cu spectacolul pe care-l pregăteşte Ieronim. Am aflat asta adineaori, de la ..locțiitorul" meu. un anume Nicolaie Voinea. Se pare că' A.D.P. asistă la toate repetițiile. Undeva într-un sat de lîngă Sibiu.

Valeria căzu deodată pe gînduri.

— Dar sper că va veni-la nuntă, vorbi tîrziu. înțeleg ' că n-a vrut să ne cunune el, că n-a vrut măcar să fie martor, dar sper că va .veni la nuntă. Toți ai mei, şi mai ales mama, toți nu aşteaptă decît asta ; să cunoască, *personal,* pe cel mai mare scriitor în viață...

* Mi-am dat atunci seama ca ele cînd intrase pe uşă, ■.•Valeria nu-mi pusese nici o întrebare în legătură cii că-.

lătoria mea în Orient, şi nici eu nu o întrebasem nimic . ;de tot ce făcuse în cele două luni cit a durat despărțirea ;

nu vorbisem decît despre data nunții şi despre A.D.P.

M-am apropiat rîzînd de ea şi am cuprins-o în brațe.

-— Dar Pândele n-a pretins niciodată că e cel mai mare

scriitor român în viață, i-am spus.

— In orice caz, sper că va veni la nuntă, a continuat pe acelaşi ton. Ar fi, pentru noi, dar în primul rînd pentru mama, ar fi o mare lovitură.,.

f

16

De departe, Ecatrrîn'a părea aceeaşi. îndată ce, m-a recunoscut, s-a luminat la față şi a grăbit pasul spre mine. Dar abia îi luasem mîna şi .i-o strîrisesem, cu afec-.țiune, cînd şi-a întors brusc capul şi a început să cerceteze bănuitor strada, de la un capăt la altul, înălțîndu-şi .prudentă privirile către balcoane, furişîndu-le prin curțile pietruite. Niciodată n-o văzusem atît de speriată.

— Nu e nimeni ! am liniştit-o zîmbind.

Continuam să-i strîng mîna, dar şi-a smuls-o deodată, aproape cu brutalitate, şi şi-a băgat-o în buzunarul paltonului, parcă ar fi vrut s-o ascundă. Apoi a izbucnit cu. un [y] glas puternic, aproape strigînd.

— Ce mai faceți, domnule Eusebiu ? Cînd v-ați întors ? V-ați întors abia ieri ?... Ce surpriză plăcută...

Mi s-a părut că-mi făcea semnte din ochi, să spun şi eu ceva.
— Ce face Maestrul ? am întrebat-6.
• ,— Mai tare, te rog, mai tare, că iar nu mai aud bine..;
— *Ce face Maestrul* ? am repetat cît am putut mai puternic. Cum merg lucrurile pe acasă ?
•Dar, ridicînd brusc glasul, m-arn înecat, şi am început să tuşesc.
— Acum putem să mergem, mi-a şoptit Ecaterinâ. Şi dacă vă fac semn eu mănuşa, uite aşa — şi mi-a arătat cum —, vă prefaceți că iar v-a apucat t"usea... Deci, cum vă spuneam, reluă cu acelaşi glas puternic, toate merg bine... .-
>-. Înaintam încet, unul lingă altul şi, deşi ghicisem de la început că îi este frică, nu izbuteam să înțeleg sensul acestor exagerate măsuri de precauție.
— Deci, cum vă. spuneam, a mai repetat o dată, apoi, eu privirile ațintite în fața ei, învîrtind în neştire una din . mănuşi, a început să-mi povestească.
De la plecarea mea se petrecuseră multe în strada Fîn-tînelor. Niculinâ şi Serdaru se instalaseră definitiv : dormeau cînd în salon, cînd în birou. Asta n-ar fi fost grav, dacă nu s-ar fi perindat atîta lume străină prin casă, zi şi no"apte, şi la orice oră din noapte. O dată, trecuse de două -jumătate, s-a oprit o maşina în fața casei şi a început să claxoneze. A sărit din pat şi s-a apropiat de ferestre, să ' vadă ce se întîmplă. In timp ce dădea, tremurînd, cu mare atenție, perdeaua la o parte, a început să se audă, din salon, larmă şi rîsete şi cineva a strigat : „Venim ! Venim !" Era o maşină mare şi elegantă, şi chiar atunci cobora acel tînăr foarte brun, care venise de mâi multe ori în timpul verii (era, evident, băiatul Numărului Doi). A privit spre. ferestrele salonului, apoi s-a adresat, vorbind foarte tare,; cuiva din fundul maşinii : . ț
— Dă-mi bastonul dumitale să le bat în uşă ! ,\ -....; „— Poate au confundat datele ! i-a răspuns, celălalt, cu un glas tot atît de puternic, întinzîndu-i bastonul.; (Foarte probabil, era Ieronim Țhanase.)
Dar în timp ce tînărul se îndrepta spre uşa din față, cei care dormiseră în salon, sau în birou, au apărut; în, capul scării.
— Erau Niculinâ, Serdaru şi cine altul ? am întrebat.-
— Nu ştiu cine erau. Erau trei persoane. N-am recunoscut pe m'ci unul. Ştiam că „tinerii căsătoriți" — căci aşa le spune Maestrul — dormeau la noi, dar nu i-am recunoscut... Şi totuşi, ei erau, adaogă coborînd şi mai mult glasul, pentru că a doua zi de dimineață, cind am intrat în salon, să le spun că îi aşteaptă cafeaua, nu era nimeni şi paturile lor — vorba vine -căci n-au paturi, dorm cînd pe canapea, cînd pe saltele — paturile erau făcute..Dar,, cum vă spuneam, adaogă ■ ridicînd brusc Ionul, şi-mi făcu semn cu mănuşa. ,
■ Am început să tuşesc, căutîndu-mi în acelaşi timp batista. La cîțiva metri în fața noastră. înainta spre noi un bărbat aproape bătrîn, cu un fular bine strâns în jurul gîtului. îndată ce-a trecut, Ecaterinâ mi-a făcut semn- să întorc capul, să văd dacă omul îşi continuă drumul.
i
■ — Pentru că nici prin gînd nu vă trece cîți sînt şi cine sînt spuse răsuflînd istovită.
• .
— Dar Maestrul ? am întrerupt-o. El ce spune ? în acea noapte, A.D.P. nu era acasă. S-a
— „din provincie", preciza cu ironie Ecaterinâ — tors de-abia a treia zi. Şi cînd Ecaterinâ a .încercat să-i povestească, a întrerupt-o zîmbind,
— A fost o greşeală, i-a spus. N-a fost vina lor. Niculinâ şi Laurian erau siguri că repetițiile vor avea loc miercurea viitoare, la unu noaptea. Aşa îi informase Tu-dorel.—• este tînărul care doarme la noi, în bucătărie sau

întors s-a în-

cel caro mă adusese astăr-vară, cu maşina la Bucureşti) —. Tudortl notase greşit ziua fci agenda lui.
— Deci, am îndrăznit s-o întrerup, cei trei erau Nicu-liaa, Serdaru şi Tudorel,
— Desigur că erau ei,- dar cine să-i recunoască ? Cine ştie ce „spectacole" repetaseră în noaptea aceea, înainte de culcare — căci aşa le spune : „spectacole". Şi repetă aproape în fiecare noapte, repetă *cu toate uşile închise,* sublinie căutîndu-mi privirile. De obicei numai ei trei şi cu Maestrul dacă e acasă. Dar uneori şe adună ze«e, cincisprezece... unii din ei sînt înalţi cît uşa. Nu ştiu ce repetă, dar îi aud rîzînd, cîntînd — de altfel, cîntă toţi, foarte frumos, .cîntă şi în cor, şi fiecare separat, şi au tot felul, de instrumente muzicale...
— Ce spun vecinii ?
A întors brusc capul spre mine şi mi-a zîmbit. Un zîmbet, mi s-a părut, misterios şi totuşi ironic.
— De cînd au aflat cu cine se întîlneşte şi la cine este invitat Maestrul, nu îndrăznesc să spună nimic... Deşi...
Ezită'cîteva clipe, apoi mă privi din nou, bănuitoare^ parcă ar fi încercat să ghicească ce gîndesc.
— N-ar trebui să vă»pun, dar dumneavoastră, care aţi fost mîna dreaptă a Maestrului...
— Şi sper să fiu şi de aici înainte, încercai să glumesc, zîmbind. '
— Să dea Dumnezeu ! oftă, dar s-au schimbat atîtea de cînd aţi plecat. N-ar trebui să vă spun, dar...
Coborî şi mai mult glasul.
— D.in cînd în cînd, către miezul nopţii, o maşină se opreşte în dreptul casei Doctorului, ştiţi unde, a treia casă de la colţ, şi rămîne acolo teată noaptea, cu farurile stinse... Dar maşina nu e goală, adaogă. O dată, într-o noapte, — nu mă deranja muzica, mă învăţasem acum cu repetiţiile, dar parcă aş fi presimţit ceva... — m-am dat jos din pat şi, în vîrful picioarelor, m-am apropiat de fereastră. Tocmai atunci ieşeau din casă tînărul acela foarte negru şi cu ^Serdaru. I-am văzut îndreptîndu-se spre maşină : nu ştiu ce-au vorbit cu şoferul, sau cine -o fi fost înăuntru, dar curînd după aceea maşina a pornit încet, tot cu farurile stinse... Şi a mai fost ceva, deşi e un mare secret, n-ar trebui să vă spun...

. — Ştii că poţi avea toată încrederea în mine, am încurajat-o. Nu ne cunoaştem de ieri, de alaltăieri. Şi sîntem amîndoi devotaţi Maestrului... In fond, ce s-ar fi făcut Maestrul fără dumneata şi fără mine ?
M-a privit cu căldură, recunoscător, dar nu-şi putu înăbuşi suspinul.
— Ştiu, şopti. De aceea trebuie să vă spun. A doua zi după înîîmplarea cu maşina, cînd mă întorceam la Cooperativă, m-â oprit un domn, nici tînăr, nici bătrjn, foarte elegant îmbrăcat. Cînd şi-a ridicat pălăria şi m-a salutat, -am văzut că era aproape chel. Foarte politicos,, şi-a spus numele, dar acum nu mi-l aduc aminte. (Evident, era Albini.) M-a întrebat dacă aveam ştiri de la dumneavoastră căci, spunea, circulă fel de fel de zvonuri - prin oraş, că n-o să vă întoarceţi, că Maestrul v-a convins să rămîneţi acolo, în India, dacă nu definitiv, cel puţin cîţiva ani, pînă va veni şi el...
O ascultăm fascinat, neîndrăznind s-a întrerup.
~ Eu i-am spus adevărul, a continuat Ecateţina, adică ce -ştiam de la Editură : că vă întoarceţi pe ziua de 2u sau 21 decembrie, dar el a schimbat repede vorba," şi mi-a spus că admiră din tinereţe cărţile Maestrului şi de .aceea *e* îngrijorat de. tot ce se întîmplă de cîteva luni. că s-au plîns vecinii, că~ştie... Mă rog, ştia tot,-ştia mai ales ce făceau tinerii căsătoriţi, ştia de spectacolul pe. cafe-l pregătesc. Şi apoi, a scos o carte de vizită şi mi-a spus : Se întîmplă că funcţia pe care o ara îmi deschide multe porţi Dacă vei avea vreodată încurcături, sau orice

altfel de probleme, îmi telefonezi la numărul acesta.., Am păstrat. cartea de vizită, dur nu i-am telefonat, adaogă,
Am răsuflat uşurat şi am început să rîd.
— Vasăzică, de aceea a intrat spaima în dumneata, şi aproape că nu îndrăzneşti să vorbeşti, nici măcar pe stradă. Ţi-e teamă că te urmăreşte Securitatea.
Ecaterina s-a oprit brusc şi şi-a întors mirată capul spre mine.
—- Ce-o #-mi facă mie Securitatea ? ! exclamă. Eu îmi văd de treaba mea. Nu mă ocup nici de politică, nici de altceva...
— Atunci, dacă ştii că nu eşti urmărită, de ce atitea precauţii ?
•
79
— Dacă m-aţi fi lăsat să termin, şopti, aţi fi înţeles
de ce mi-e frică... Şi cînd m-aţi asculta pînă la stîrşit, are
să vă fie frică şi dumneavoastră...
Totul a început la vreo două săptămîni după plecarea
mea. într<-un amurg, intrînd în salon ca să aprindă lampa japoneză, a dat cu ochii de o femeie, aproape bătrînă, care
-adormise pe canapea. Ecaterina a ţipat, speriată, şi cînd femeia s-a trezit, s-^a îndreptat- spre ea şi a întrebat-o cine este şi pe unde a intrat în salon. Femeia o privea curios, parca n-ar fi înţeles bine româneşte. Şi, într-adevăr, cînd s-a ridicat de pe canapea, Ecaterina şi-a dat seama că era străină. Era îmbrăcată ciudat, deşi elegant,■într-o rochie Jungă de mătase roşie şi avea nişte pantofi aşa cum nu mai Văzuse pînă atunci : păreau muiaţi în aur, Femeia continua s-o privească zîmbind, şi la toate întrebările' Ecaterina ridica din umeri. Ar fi putut avea 50—55 de ani, dar cînd zîmbea părea mai tînără. Doar cînd Ecaterina s-a îndreptat spre telefon, femeia a întins braţele către ea şi i-a şoptit : — Ecaterina. să nu faci asta ! Nu te juca Cu focul*! ' -
— Şt nu i-ai recunoscut glasul ? am întrerupt-o. Nu ţi-ai dat seama că era Niculina, că adormise acolo, pe canapea, îmbrăcată în costumul cu care repetase ?
Ecaterina şi-a întors din nou capul spre mine, încruntata.
.
— Nu puteam să-i recunosc glasul, pentru că nu era Niculina. Nu vorbea ca Niculina. Avea un glas stins, ca de femeie bâtrînă. Şi era mai înaltă ca Niculina. Şi avea părul cărunt...
■— Atunci, cine era ? am întrebat-o turburat.
— Nu ştiu, şo*pti Ecfaterina. Şi de aceea mi-e frică... Pentru că mai tîrziu, după ce mi-a spus : Nu te juca cu focul !, femeia a adăogat : — Acum, pot să-ţi spun, căci ne cunoaştem bine. Sînt soţia lui Laurian Serdaru, deci, ■dacă ai aflat şi d-ta secretul, sînt nora Maestrului. Toţi' îmi spun Niculina, şi numele acesta îmi place şi mie. Dar nu e numele meu. Pe Niculina ai s-o întîlneşti într-un ceas, un ceas şi jumătate, pentru că astă-seară sîntem invitaţii Maestrului... Mi-a făcut o reverenţă ca la teatru, şi-a luat pantof ii de aur în mînă şi s-a îndreptat spre odaia . de baie, ' " * ,
80
— Deci, pînă la urmă, tot ea era ! ' Ecaterina a ridicat exasperată din umeri, şi a oftat.
— V-am mai spus o dată, *şi* vă mai spun încă o data, nu era ea. Şi am dovezi că nu putea fi ea, Niculina.».,■;■
într-adevăr, A.D.P nu era în Bucureşti şi în acea seară n-'a fost nimeni invitat, Cînd,. după vreun: ceas.t a întîlnit-o pe Niculina şi i-a spus : Mi-ai tras o şpainiă adineaori !, Niculina a întrebat : — Ce spaimă ? Şi .după ce i-a povestit întîmplarea, Niculina a clătinat din cap. *r~* Nu eram eu. La ora aceea eram la repetiţii...— Atunci, cine a putut fi ?! a exclamat speriată Ecaterina.: .Cine'-a putut intra în salon fără ca eu să prind de veste ? — Oricine poate intra în

salon, pentru că fiecare din noi avem cheia noastră, noi cei unsprezece din trupa lui Ieronim,:liÂ trebuit să ne facem ehei ca să nu te deranjăm mereu. Căci, ai văzut şi dumneata, aici, zi şi noapte, unii vin, alţii pleacă...
— Era, deci, cineva din trupă, am şoptit turburat. Nu ţi-a spus cine ?
;
Ecaterina mă privi din nou, de data aceasta fără.;să_ înţeleg de ce, zîmbind amuzată.
. — Ştiţi ce mi-a spus cînd am întrebat-o ? Mi-â spus : Aşa cum o descrii, de vreo 50—55 de ani, cu păr cărunt şi un pantof de aur în fiecare mînă, poate fi oricare din cele cinci fete ; căci atîţia sîntem, în trupa lui Ieronim, cinci fete şi şase băieţi...
— Şi Maestrul ? Ce-a sp'us Maestrul cînd i-ai povestit toate acestea ? •
■ . '
După cîte am înţeles, pentru că Ecaterina grăbea mereu pasul şi erau cuvinte care îmi scăpau, A.D.P.: a încercat s-o liniştească, asigurînd-o că, de fapt, ea era, Niculina, dar ce vrei ?, a adăogat, sînt tineri şi' se amuză, îşi fac unul altuia tot felul de farse... . ■■ ;
— Dacă ar fi numai astea, continuă Ecaterina, numai farse şi glume de artişti tineri... .
•
Dar Ecaterina se convinsese că la mijloc -era-altceva, nu ştia exact ce, dar era destul ca s-o înspăimînte, Nu trecuse o săptămînă de la această întîmplare, cînd i-a telefonat Grigore de la Cooperativă că-i va trimite, spre seară, patru iepuri. Ca să nu atragă atenţia vecinilor, a rugat-o'să "stea la fereastră între cinci şi un sfert şi cinci jumătate, şi îndată ce se opreşte maşina să deschidă uşa
■■-; 31
de la bucătărie, ca să nu aştepte şoferul. Aşa a şi făcut. Dar şoferul n-a putut, sau n-a voit să coboare — şi i-a strigat să vină ea. Ploua, şi Ecaterina i-a făcut, semn să aştepte puţin, să-şi îmbrace paltonul şi să-şi pună ceva pe cap. Dar cînd se pregătea să coboare, un tînăr a traversat în goană strada, s-a apropiat de maşină, a înşfăcat sacul cu iepuri şi i-a strigat să rămînă acolo, în uşa bucătăriei. Maşina a pornit chiar atunci, un camion se apropia din direcţia opusă şi, văzînd că tînărul întîrzie. cîteva clipe i-a fost teamă că se lăsase păcălită. Dar după puţin timp, băiatul a intrat în bucătărie, săltîndu-şi rîzînd sacul cu iepuri în spate. Ecaterina voia să-i dea ceva şi începuse să caute în buzunar.
— Nu ic mai osteni, Ecaterina. i-a spus băiatul. Sînt de-ai casei.
Şi pentru că Ecaterina îl privea surprinsă, înecremd să-i recunoască a adăogat:
— După atîtea săptămâni, tot nu mă cunoşti ? Eu sînt Laurian, bărbatul Niculinei.
— Venea desigur de la o repetiţie, i-am spus. ,
Aşii crezuse şi ea. Nu se mai sătura privindu-l, minu-nîndu-se. repetînd :
.— Bată-te norocul să te bată. Ai întinerit cu zece ani, tocmai dumneata, care n-ai nevoie...
Cîteva clipe în urmă intră în bucătărie Niculina, cu o carată goală, şi se îndreptă spre robinet.
— Ce spui de domnul Laurian ? o întrebă Ecaterina. Vrăjitorie curată...
Tînărul se fistici, şi începu să-şi treacă nervos palma pe obraji.
— Laurian e în salon, cu toţi ceilalţi, spuse Niculina. Şi li s-a făcut, la toţi, sete.
— Vezi. nu vrea să mă recunoască, şopti printre dinţi tînărul. şi dcschizînd brusc, aproape cu mînie, uşa, dispăru în ploaie.
Şi totuşi, nici pînă azi Ecaterina nu ştie ce să creadă. După cc-a rămas singură, şi-a scos paltonul, a desfăcut sacul, a căutat prin sertare cîteva sfori groase şi cîrlige ca să atîrnc iepurii în cămară; dar s-a trezit tîrziu că tremură, şi a îmbrăcat din nou paltonul. A înţeles însă repede că nu" tremură de frig, ci de frică. A început să-şi facă semnul crucii, dar a dat cu ochii de iepuri, pe care
82
nu-l scosese din sac, şi i-a fost ruşine. Şi-a scos brutal -paltonul şi s-a silit să nu se mai gîndească. Dar o rodea curiozitatea, şi după ce-a atîrnat şi al patrulea iepure în cămară, s-a hotărît. Ştia că numai nopţile uşile sînt în-' cuiate, dar pe de altă parte A.D.P. îi atrăsese de mai multe ori atenţia să tiu intre, sub nici un motiv, în salon, în timpul repetiţiilor. După ce-a găsit motivul (Niculina spusese că li se făcuse sete), a scos din frigider o sticlă cu apă minerală, a ales cîteva pahare, şi cu tava plină în mîna dreaptă, a bătut scurt în uşa salonului, şi a intrat. • Erau vreo şase, şapte tineri, costumaţi ciudat ; parcă, ar fd avut fiecare o pelerină lungă, dar felurit colorată, atîr-nată de umeri. Au întors toţi capul spre ea,

speriați, ca şi cum ar fi fost surprinşi la începutul unei crime. Cea mai speriată părea Niculina. Amuțise, cu brațul ridicat, cu gura pe jumătate deschisă. Alături de ea, îmbrăcat într-o mantie sîngerie, se* afla Laurian Serdaru.. O privea şi el, tot atît de surprifts. Dar Ecaterina este .sigură, şi poate chiar să jure, este sigură că, la un moment dat, Serdaru i-a zîmbit cu înțeles şi i-a făcut semn cu ochiul.

i?

îndreptîndu-mă spre casă, mi-ani dat seama că acele întîmplări de la începutul lui noiembrie îi provocaseră Ecaterinei un traumatism care putea duce la'mania persecuției. Din seara cînd, intrînd brusc în salon, le întrerup-şese „repetiția", i se păfea că e. urmărită de tot felul de personagii stranii, care. pînă la urmă se dovedeau a fi unul din obişnuiții casei, mai ales Niculina şi Serdaru, dar şi alții, bunăoară Tudorel sau una dintre artiste, căreia i se spunea Vera. Se oprea cîteodată la o vitrină şi pe neaşteptate cineva apărea în spatele ei şi, după felul cum o privea sau îi zîmbea, descoperea' că face parte din trupa lui Ieronim. Dar greul, de-abia atunci începea, pentru că -nu-i era uşor să-i identifice. Uneori îi trebuiau două sau trei zile şi nopți...

— Vă aşteptam ca pe un Dumnezeu ! a exclamat la despărțire, strîngîndu-mi amîndouă mîinile. Ca pe un Dumnezeu, a repetat de mai multe ori.

De-abia după ce mi-am scos paltonul.şi m-âm aşezat la birou mi-am adus aminte că ar fi trebuit să trec pe la Editură. Voiam să văd cum arată cele două cărți ale lui . A.D.P. ; voiam, mâi ales, să aflu ce crede Ghiță Horia despre proiectul meu de a aduna într-un volum articolele despre. India. Ideea volumului mi-o sugerase ultima scrisoare a lui A.D.P,. „Ştiam că eşti un bun scriitor, îmi spunea, pentru că ai scris *Memoriile* aşa cum *eu* nu le-aş fi putut niciodată redacta, par nu bănuiam că eşti un bun scriitor *atît de diferit de mine.* Ara lucrat împreună ■ aproape opt ani, şi n-am bănuit această notă' specifică a talentului dumitale literar".

Şovăiam, dacă ar trebui să-i telefonez lui Horia — era aproape 12,00 — sau să mă duc şă4 văd, fără să mă anunț, la începutul după-amiezii. Cîteva»clipe în urmă a sunat telefonul/

.

— Dar unde mi-ai umblat toată dimineața ? mă întrebă A.D.P., mi s-a părut, uşor contrariat.

— Am întîlnit-o întîmplător pe Ecaterina, şi am stat mult de vorbă. Biata de ea, tare mi-e teamă că...

— Las-o pe Ecaterina ! m-a întrerupt. Avem lucruri mult mai importante de discutat. Şi nu le putem discuta la telefon. Trebuie să vii la Sibiu. Ți-am rezervat un loc în avionul de mîine dimineață. Telefonează la Agenție ; sau, şi mai bine, treci dumneata* înainte, de 4,00, şi ridică-ți biletul. Te aşteptăm la aeroport. Şi îndată după dejun... ,_

Cu un efort, am îndi*ăzniFteă"-l întrerup,

— Dar, Maestre, vedeți, sîntem în preajma Crăciunului. Şi de-abia m-am întors. Vreau sa petrec sărbătorite cu yaleria. Mai ales că nunta va avea Ioc foarte curînd,

•-la 29 decembrie...

Am avut impresia că vestea l-a surprins, pentru că, după o scurtă tăcere, a continuat cu un alt glas.

— Bine, dar azi e 2Ş decembrie. Mai avem. o săptă-mînă. Ne întoarcem la 26 decembrie, cel mult 27. Cum vă cunosc eu, nunta nu se poate face fără mine.

Am roşit brusc şi, de emoție, mi-am simțit deodată gura uscată.

— Dar mi-ați spus de atîtea ori, am şoptit, mimați spus că mi vreți să ne cununați că...

— Ce-am spus altădată, m-a întrerupt A.D.P. foarte -bine dispus, ji-are nici o importanță ! Țin foarte mult să -vă cunun eu. Şi vom sărbători evenimentul în strada Fîn--tînelor, cu Niculina, Laurian, şi alți cîțiva prieteni.

— Evident, am reluat cu un glas mai ferm, evident, Valeria va fi fericită şi recunoscătoare. Ca şi mine, de alt-feJ, inutil să vă spun... Dar mă gîndesc că dacă o las sin-

•gură'de Crăciun...

— Eusebiu ! a exclamat aproape patetic. E foarte important ! Nu-ți pot spune acum de ce,

trebuie să vii mîine. Te aşteptăm la aeroport. Şi mulţumeşte-i Valeriei şi din partea mea că acceptă acest sacrificiu !...

După ce a închis telefonul, am rămas multă vreme cu privirile pierdute în gol. M-am trezit, tîrziu, că mă gîn-deam Ia cu totul altceva : mă trudeam să-mi amintesc o scenă din a treia sau a patra piesă a lui Pândele, o scenă care, mi se părea, ar fi putut explica insistenţa lui atît de patetică de a mă avea alături de *ei* începînd din Seara de Ajun pînă a doua sau a treia zi de Crăciun. Cineva (imposibil să-mi aduc aminte cine), aflîndu-se într-o situaţie desperată (dar *de ce* ? *De ce !),* făcea un apel patetic la un prieten mai tînăr ; îi cerea un lucru, în aparenţă, de o ri-dîculă banalitate (un pahar cu apă ? O batistă ?), ajiunţînd în'acelaşi timp recompensa *:,Va fi o nuntă ca în poveşti,* chiar el, *El,* îi va cununa, şi vor pofti la masă nu numai ■prietenii, ci şi... Imposibil să-mi amintesc cine alţii vor fi poftiţi la banchet (în text era scris : *agapa).*

Am făcut emoţionat numărul lui Horia. Nu mă aşteptam să-l mai găsesc, trecuse de 1,00; dar ştiam că-mi va răspunde secretara. ' .....

— Tocmai mă duceam la masă, îmi răspunse Horia. Deci, fii, te rog, cît se poate de scurt...

■ Dar nu-mi lăsă timp să spun ceva, ci continuă pe un 'ton sec, aproape sever.

— Dacă e vorba de *India* dumitale, trebuie să discu-• tăm serios...

— Dar nu e vorba de Volumul meu, l-am întrerupt. Voiam să ştiu... - ■ ■ .

•

— Nu spun că textele nu.sînt interesante, continuă ca şi cum nu m-ar fi auzit. Dar trebuie să nuanţezi. In-

sişti prea mult asupra „spiritualităţii indiene", asupra sihastrilor şi mînăgtirilor...

— Dar dacă vă spun că nu e vorba de volumul meu...

— Trebuie să evoci şi alte aspecte ale istoriei şi societăţii indiene : sărăcia, nedreptăţile sociale, castele, in-tuşabilii... Nu spui nimic despre kjtuşabili...

Cu un efort, am izbutit să mă stăpînesc.

— Tovarăşe Horia, am început, pronunţînd clar şi răspicat fiecare cuvînt în parte. Repet, nu e vorba de volumul meu. Voiam doar să ştiu dacă a apărut *Teatrul* iui A.D.P. şi dacă potvtrece după-masă să iau un exemplar...

Mi s-a părut că a şovăit mult înainte de a lăspunde.

— Ca să fiu foarte sincer, volumul e tipărit, dar eu încă nu l-am văzut. S-ar putea să apară în vreo două săp-tămîni, dacă între timp, aşa cum mi-a fost frică de la început... vi'

— Bine, l-am întrerupt politicos, nu vreau să vă mai reţin. Vă telefonez din nou după Sărbători...

în clipa cînd aşezam receptorul în furcă, mi-am dat seama că făcusem o gafă. Bănuitor cum era, cine ştie ce şi-ar putea închipui Horia. Ar fi trebuit să mă adresez direct „locţiitorului" meu ; păstrase, desigur, corecturile în pagină. Dar spre mirarea mea, Voinea mi-a mărturisit că tot materialul — manuscrisele, şpaltele şi corecturile în pagină — fusese, la cererea lui, expediat prin curier lui A.D.P., pe la începutul lunii. Ceea ce i s-a părut curios, adaogă coborînd uşor glasul, cîteva zile după aceea i s-a telefonat de la Editură că au nevoie de manuscrise şi de corecturi pentru o ultimă revizie. Dar Voinea ştia bine că •ultima revizie fusese făcută cu cel puţin o săptămînă înainte ; chiar el dăduse bunul de tipar. A avut impresia, şi spunînd asta a scăzut şi mai mult glasul, a avut impresia că, aflînd ce s-a întîmplat, anume că tot materialul se află în mîinile lui A.D.P., secretarul n-a ştiut ce să-i spună, şi l-a rugat să aştepte un moment, să vorbească cu Direc-. torul. După ce l-a ascultat, Ghiţă Horia a spus : Bine ! şi a închis telefonul.

Şi de data aceasta mi s-a părut că făcusem o gafă : cine ştie cum va interpreta Voinea dorinţa mea de a re-

citi un text pe care eu însumi îl dactilografiasem cu trei luni mai înainte. Şi dacă, după un ceas, două, îi telefonează Horia şi-l întreabă : Nu cumva i-am telefonat, în legătură cu... ? Poate ar fi trebuit să-l avertizez, să-i spun, bunăoară, că dacă întreabă cineva de mine, să-i sjSună că... în acea clipă mi-am amintit brusc de Ecaterina, şi m-am ridicat enervat din fotoliu.
Valeria îmi pregătise pentru dejun o felie de şuncă şi struguri. Am mîncat absent, fără chef. Dar curînd "am zărit cei dintîi fulgi de zăpadă şi m-am înseninat ca prin farmec. Am rămas multă vreme la fereastră, privind ninsoarea. Cînd, după un ceas, am pornit spre Agenție, stratul de zăpadă părea, pe alocuri, de cîțiva centimetri. Aşa cum mă aşteptam, biletul fusese achitat de Pândele.
— Dar dacă va ninge toată noaptea, mi-a spus funcționara, nu cred că veți putea pleca mîine dimineață. în orice caz, prezentați-vă la aeroport cu cel puțin o jumătate de ceas mai înainte.
Aş fi vrut să mă plimb puțin prin oraş, să cobor spre Cişmigiu, dar mi-am spus că, d^acă ninsoarea nu se potoleşte, foarte probabil îmi va telefona Pândele ca să schimbe programul. '
■ ,
Tot aşteptînd, am adormit în fotoliu. M-a deşteptat Valeria, scuturîndu-şi viguros şoşonii în fața uşii. Cînd i-am spus că ne va cununa A.D.P., a împietrit în mijlocul camerei, apoi m-a înlănțuit şi, trăgîndu-mă uşor după ea, a început să danseze, fredonînd, dar din ce în ce mai stins, pentru că nu-şi putea stăpîni lacrimile. Voia să telefoneze imediat acasă, să anunțe marea veste, dar am păstrat-o lîngă mine.
— Evident, toate bucuriile se plătesc. Pândele m-a. implorat să viu mîine la Sibiu. Are neapărat nevoie de mine...
Şi, pentru că mă privea surprinsă, ca şi cum n-ar fi înțeles, am adăogat repede.
— E vorba de 24, cel mult de 36 de ore. Ne întoarcem amîndoi, cel mai'tîrziu, a doua zi de Crăciun.
— Dar e imposibil ! m-a întrerupt * Valeria înseninm-du-se. Nu mai pleacă nici un avion spre nordul Transii-, vaniei. Am ascultat şi la Radio. * -
— Aşa mi-a spus şi mie la Agenție. Dar dată A.D.P. nu-mi telefonează, eu, în orice caz, mîihe dimineață...

Vi

18

De fapt n-am ştiut că avionul nostru va putea ateriza la Sibiu decît în, ultimul moment, cînd, după ce aşteptasem aproape două ceasuri, eram gata să renunț. Din fericire, apropiindu-ne de Sibiu, peisajul devenise feeric. Nu .văzusem niciodată această parte a țării îngropată sub zăpadă. Cerul se limpezise pe neaşteptate, şi ne orbea, acum o lumină crudă, polară. Curînd avionul îşi opri motoarele şi, coborînd, au început să se.distingă tot mai clar calea ferată şi casele de tară. Apoi am zărit oraşul, am trecut lin pe deasupra unui cartier de curînd construit, şi puține minute în urmă am aterizat.
A.D.P. mă aştepta zîmbind, alături de Serdâru şi Tis-dprel. M-a îmbrățişat, mi s-a părut, cu o neobişnuită emoție. Apoi mi-a st'rîns îndelung mîna,
— îți mulțumesc, mi-a şoptit. Ştiu că ai făcut un sacrificiu...
Nu ştiam ce să cred. Arăta parcă şi mai-tînăr decît^ toamna trecută, şi cu toate acestea îşi ascundea cu greu nervozitatea. Părea neliniştit, preocupat.
— Maestrul e obosit, spuse Serdaru ca şi cum nii-ar fi citit gîndul. A dormit doar cîtevaceasuri. A rămas azi-noapte pînă la 2,30, ca să vadă sfîrşitul, deşi noi toți, şi mai ales Ieronim, am tot încercat...
— Să lăsăm astea, îl întrerupse A.D.P., izbutind totuşi. să zîmbească. Avem atîtea altele de vorbit...

Apoi, întoreîndu-se către mine şi luîndu-mi braţul, .a* cpntinuat.
— Nu.te întreb nimic .despre India. O să discutăm asia-mai tîrziu. Să-ţi .spifh însă de pe acum programul : dejunăm la Majestic, am rezervat o masă ; apoi, cu o camionetă militară — de fapt, e un fel de jeep — la Călina. Sînt mai puţin de 10 kilometri, dar şoseaua e pe alocuri înzăpezită. Cu maşina, ar fi fost riscant. Locuim într-un fost pavilion de vînătoare, transformat în Casă de odihnă; destul de confortabil şi, deşi a fost de-două ori restaurat, e încă destul de pitoresc. Iar de acolo înainte, continuă pri-vindu-mă' şi zîmbind enigmatic, du acolo înainte nu mai putem conta decît pe sănii...

<— Dar nici nu vă închipuiţi ce fel de sănii, adaogă Serdaru. Că din alte vremuri. Nu se mai văd decît în filme de epocă...
— Dar sînt-mai frumoase decît cele din *Anna Kare-nina,* filmul de anul trecut, spuse Tudorel.
— Poate că o să facem şi noi un film, adaogă A.D.P. Să vedem...
— Nu trebuia sa-i spuneţi, şopti Serdaru oarecum dezamăgit. Voiam să-i facem o surpriză...
Pândele întoarse capul spre el, apoi ridică din umeri
— Va fi suficient să vadă săniile, caii şi aparatura din sufragerie ca să înţeleagă despre ce este vorba...
Nu ştiu dacă aş fi ghicit atît de repede. Nu ' aVeam cum să ştiu-că jeepul care ne adusese la Casa de odihnă, ca şi caii, fără pereche de frumoşi, pe care îi scoteau din grajd chiar în momentul sosirii noastre, aparţineau Corpului de Armată din Sibiu. De asemenea, nu aveam cum să ştiu că săniile pe care le-am zărit în curte fuseseră construite în toamna aceea, după modelul săniilor castelanilor unguri de pe la 1840, păstrate la Muzeul de Etnografie. Nu m-au mirat costumele atît de pitoreşti ale tinerilor pe care' i-am. întâlnit în sală şi pe coridor ; aş fi crezut-că se pregătesc, sau se întorc, de la repetiţie. Dar cred că aş fi început să bănuiesc că anumite scene vor fi filmate, ' dînd cu ochii de proiectoarele din sufragerie şi de estrada' înaltă, pe rotile, de pe coridor.
• îndată'-ce-am rămas singuri în odaia pe care mi-o alesese, alături de camera lui, A.D.P. s-a aşezat pe marginea • patului şi mi-a făcut semn să-mi apropii scaunul.
— Am atîtea lucruri' să-ţi spun, şopti, îneu nu ştiu de unde să încep. Am să încep, totuşi, .eu crea ce mi se pare mai puţin important.
Ascultîndu-l, mă întrebam de ce i se părea „mai puţin important". Mie mi se părea destul de grav. Era vorba de lupta surdă pentru putere între Numărul Trei şi Numărul Doi. Tensiunea dura mai ,de mult, dar în ultimele săptămîni ameninţa să explodeze. Evident, adaogă A.D.P., asta complică situaţia, lui Ieronim. Oamenii Numărului
Trei sînt cu ochii pe el, gata să profite de prima greşeală pe care o va face. Foarte probabil, mulţi dintre tehnicieni şi operatori sînt informatorii Numărului Trei. Unii din ei — evident, fără să-şi dea seama —7 s-au trădat chiar în dimineaţa cînd l-au văzut pe Ieronim încfedinţîndu-şi bastoanele unui figurantei urcîndu-se pe estrada ca sa
regleze proiectorul.
— Da, continuă repede A.D.P., neiăsindu-mi timp să-l întrerup, acum vreo zece zile, pe neaşteptate, Ieronim a simţit că nu mai are nevoie de bastoane. Am identificat în sfîrşit greşeala pe care o făcusem în seara de 11 august 1964, mi-a explicat Ieronim, şi, aşa cum mă aşteptam, în aceeaşi clipă m-am vindecat.
— Extraordinar ! am exclamat. E pur şi simplu extraordinar !
— Da, reluă A.D.P., aşa am spus toţi. Dar vezi, vindecarea aceasta atît de-misterioasă a avut loc într-un moment puţin prielnic pentru noi toţi, şi în primul rînd pentru Ieronim. Cum îţi spuneam, cîţiva mecanici şi operatori s-au trădat pe loc : s-au grăbit să telefoneze vestea la Bucureşti. Nici lui Ieronim, nici Numărului D.oi nu 1* convenea să se vorbească despre acest „miracol" chiar acum... Dar, în sfîrşit, cum îţi spuneam, asta e mai puţin

important.
Mai grav i se părea intriga urzită împotriva lui, şi care ar fi putut duce la interzicerea volumului de *Teatru.* Intriga aceasta n-avea legătură directă cu. tensiunea întri Numărul Trei şi Numărul Doi, dar, fără îndoială, unii din colegii lui, geloşi şi invidioşi, sînt gata să profite de conjunctură. (Am înţeles că se gîndea mai ales la Paraschiv Simionescu, pe care intimitatea lui A.D.P. cu familia Numărului Doi nu-l lăsa să doarmă). De aceea şi-a luat măsurile de precauţie necesare : a fotografiat în zece exemplare volumul de *Teatru,* şi le-a pus la adăpost, în locuri diferite, şi chiar în mai multe ţări, a precizat.subliniind ' cuvintele. Voiam tocmai să-l întrerup, să-i spun, că, poate, situaţia nu e chiar atît de critică pe cît şi-o închipuia el, cînd s-a ridicat repede, s-a îndreptat spre uşă şi a deschis-o brusc. Văzînd că nu era nimeni pe coridor a oftat
uşurat, zîmbind. '
— După cum vezi, reluă cu un alt ton, s-ar zice că încep să calc pe urmele Ecaterineir Dar, aici, şi în acest
90
•moment, trebuie să fim cu ochii în patru. In afară de noi, ^cei care ne cunoaştem, oricine altul poate camufla un agent...
— îmi pare rău, am început, oarecum la întîmplare, văzînd că tăcerea se prelungeşte. Eu, dimpotrivă, credeam că...
— Eusebiu ! exclamă întrerupîndu-mă, tot ce ţi-am, spus pînă acum confirmă ce bănuisem mai de mult, de cel puţin două săptămîni. Aaevărul este că *mi-e Jrică !* Nu îndrăznesc să-ţi mărturisesc ce *trebuie* să-ţi mărturisesc, şi atunci, ca să amîn această confesiune penibilă, îţi tot vorbesc, cînd de .una, cînd de alta. Tot ce ţi-am spus despre Numărul Trei, ca şi «despre intrigile lui Paraschiv, e adevărat. Nu am inventat nimic. Dar, repet, toate astea n-aU prea mare importanţă. Singurul lucru important este descoperirea pe care am făcut-o de curînd, şi pe care *nu îndrăznesc* să ţi-o destăinui...
îl ascultam turburat. Pândele -făcu cîţiva paşi prin odaie, apoi se aşeză din nou pe marginea patului. •
— Ţi-ai dat, desigur, seama, începu brusc, că spectacolul organizat de Ieronim urmăreşte, în primul rînd, completarea procesului de anamneză început astă vară. Dar ceea ce numai eu ştiu, "este că această anamneză am încheiat-o mai de mult. Mi-am adus aminte de tot ce s-a întîmplat noaptea de Crăciun 1938, am izbutit să-mi amintesc* de fiecare amănunt. (Nu degeaba am luat parte cu atîta elan la toate repetiţiile lui Ieronim...) Inutil să ţi le rezum, căci nu toate amănuntele'sînt interesante. Des- . tul să-ţi spun că, la început, ca să fiu foarte sincer, şi poate chiar vulgar, la început am crezut că, în noaptea aceea am băut prea mult, eu care nu eram obişnuit cu alcooluri tari, şi m-am culcat cu actriţa care juca rolul Euridicei. JŞi, îmi spuneam, foarte probabil că a doua zi mi-a fost ruşine — nu că mă culcasem cu ea, ci pentru că fusesem beat, şi probabil mă purtasem ca o brută — mi-a fost, deci, ruşine şi am evitat s-o mai întîlnesc, a doua zi şi a treia zi. îmi mai spuneam că purtarea mea fusese desigur atît de,odioasă încît. fără să-mi dau seama, am voit, şi am reuşit, să uit tot de la început şi pînă la
91
plecarea la Bucureşti. Bănuiam că, psihologic, procesul nu părea prea verosimil, dar, în sfîrşit, eu mă prefăceam convins că aşa se întâmplase...
Se ridică şi începu să se plimbe, încurcat ; parcă nu mai ştia ce să facă cu mîinile. :
—. Adevărul este cu totul altul. în noaptea aceea *nu* fusesem beat, şi mă purtasem cît se poate de curtenitor. Pe scurt, a fost o foarte sinceră, şi chiar romantică, noapte de dragoste, de care ar fi trelfuit să-mi amintesc întotdeauna cii încîntare şi melancolie. *Ar fi trebuit,* şi desigur că aşa s-ar fi întîmplat, dacă nu intervenea *altceva,* un episod surprinzător de insolit. Şi acest, altceva a provocat amnezia-; „

Se opri brusc în fața mea şi mă privi curios, ca şi cind atunci m-ar fi văzut pentru întîia oară.
— Dar, a reluat după o pauză, cum să-ți vorbesc despre cauza amneziei mele fără să risc ca dumneata, sau
-oricare altul care m-ar asculta, să creadă că mi-am pierdut mințile ? Aparent, lucrurile par normale. La un moment dat, Euridiee mi-a propus să luăm o sanie şi%să mergem la o prietenă, care locuia în casa unui pădurar, ia vreo cinci, şase kilometri de Sibiu. Evident, am acceptat pe loc. şi Euridiee a început să rîdă, a adăogat că fusese atit de sigură că voi acce'pta, îneît i-a spus prietenei să ne aştepte la masă... Inutil să-ți descriu drumul pînă în pădure, . strînşi unul lîngă altul, simțindu-mă deja îndrăgostit. Am fost amîndoi surprinşi cînd, intrând în casa pădurarului, am găsit toate lumimiâ aprinse şi masa pregătită, dar nici urmă de prietenă. Ne-am liniştit citind biletul pe care ni-l lăsase. Doar aceste rînduri enigmatice : „Dacă mai aşteptați pe cineva, vă asigur că nu mă aşteptați ,p.e mine". Cîteva minute după ce-am citit biletul, am uitat :de tot.. Eram doar noi doi singuri, şampania era frapată şi cina părea excelentă. Ți-am spus ce a'urmat... Dar cum să-ți, spun restul ?
Se opri în fața mea şi-mi căută privirile.
— Şi totuşi/ *trebuie să-ți spun,* şopti. TÎrziu, către dimineață, m-a deşteptat deodată setea. Nu cred că am mai cunoscut de atunci o asemenea sete : parcă aş_ fi înghițit jăratec. Am eoborît din pat şi m-am îndreptat către bucătărie.. Am găsit cana cu apă, şi am dus-o direct la gură, am început să beau ca un animal. Cîteva clipe nu simțeam nimic, parcă aş fi înghițit aer, şi somnoros cum
eram, m-a cuprins groaza : nu cumva *ri-am să-mi pol potoli niciodată setea ?* Am continuat să beau. din ce în i ce mai speriat, şi atunei am zărit la fereastră, aproape lipindu-şi obrazul de geam ca să mă poată vedea mai bine, > am zărit o'fată tînără, blondă, cu părul despletit pe umeri • Cînd şi-a dat seama că o priveam, a zîrnbit şi mi-a făeât ' semn, ducmdu-şi degetul la gură, să nu spună nimic. Apoi, în dipa-următoare, a dispărut... • ' ■ '
A început din nou să se "plimbe, de la un capăt la altuia! odăii. '
. " -
— E curios că nu mi-a fost Mcă. Dar întorcîndU'-mă în dormitor, am dat cu ochii de.Euiidice. Se deşteptase, şi aprinsese lanterna de buzunar, pe care o lăsasem pe măsuță, alături de pat. Am simțit că mă ia cu frig, dar, curios, în loc să intru repede în pat, rni-am îmbrăcat paltonul (ni*înțeleg cum de4 lăsasem acolo, pe un scaun).
— Cum arată prietena ta ? -am întrebat-o.
Euridiee m-a privit zîmbind, dar, mi s-a părut, cu mare tristețe.
— Dar de ce mă întrebi ?
— Pentru că am văzut adineaori, la fereastra bucătăriei, o fată tînără, şi mă întreb dacă nu cumva i s-a întîmplat vreo nenorocire. Dacă nu cumva...
Euridiee a început să rîdă.
— Ca să-ți spun adevărul, află că nu există nici o prietenă. *Eu* am aranjat, în mare taină, această surpriza. Am fost aici azi după-amiază şi am pregătit masa, am scris biletul, am aprins luminile. Dar de ce mă priveşti, aşa ?, întrebă, turburîndu-se.
Nu ştiam ce-aş fi putut răspunde. Mi se părea că visez, dar nu izbuteam să înțeleg cînd începuse visul.
— Ți s-a părut că seamănă cu mine ? continuă în şoapta. Avea, ca mine, părul blond, despletit ? Şi şi-a pus degetul la gură, ți-a făcut semn să păstrezi secretul ?...
Din acea clipă nu mai mv-aduc nimic aminte. Nu ştiu cum am ajuns la hotel...
Atunci am auzit glasul Niculinei.
— Iertați-mă că, fără să, vreau, am ascultat la *uşu,* dar am făcut de pază ca să nu asculte *altcineva...*
Apoi s-a apropiat repede de Pândele şi i-a luat nuna.
— Iartă-mă, *mon-pere,* că îndrăznesc să te contrazic. De, la un moment dat, poate de cînd ai

început să bei din cană şi nu simţeai gustul apei, din acel moment nu
92
93
mai poate fi vorba -de anamneză, ci de o plăsmuire a imaginației dumitale.
— De ce spui asta ? întrebă A.D.P., stingherit.
— Pentru că în nici un caz o amnezie atît de totală na putea fi provocată printr-un şoc de o asemenea natură. Dacă ar fi fost aşa, n-ai fi putut uita această scenă, oricît te-ai fi silit. întîmplări de felul -acesta '■— halucinații, sau fenomene parapsihologice, sau ce-or fi — s*înt destul" de curente. Poate ai citit mal de mult, undeva, povestea de adineaori şi te-ai convins că ți s-a întâmplat dumitale"...
— Şi, totuşi, vă repet la amîndoi, *aşa s-a întâmplat.* Şi de aceea mi-e frică. Nu mi-e ruşine s-o spun : *mi-e frică !*
— Ai toată dreptatea să-ți fie frică, continuă zîmbind Niculina. Asta face parte din însuşi procesul anamnezei. Numai că frica de care vorbeşti nu se datoreşte scenei pe care ai evocat-o adineaori : figura pe care ai zărit-o la fereastra bucătăriei şi pe care, cîteva minute în urmă, ai recunoscut-o ca fiind chiar Euridice. Scenariul acesta este o ultimă încercare pe care o faci, evident, nu dumneata, ci altcineva, mult mai profund, captiv în inconştientul dumitale, o ultima încercare de a *nu-ți revela adevărul.* Dacă ai uitat tot, dacă, mai ales, ai renunțat de atunci la teatru, este pentru că, în momentul cînd erai torturat do sete şi ai început să bei din cană, *fără ca totuşi să sirTiți că-ți potoleşti setea;* în acel moment... Vladimir ! strigă fără să-şi desprindă privirile din ochii lui Pândele, rămii la uşă, ca să fim siguri că nu ne ascultă nimeni... în. acel moment, deci, reluă, ai avut o revelație cutremurătoare, de care ți-a fost atît de frică încît, fără nici un efort din partea dumitale, *ai uițat-o.*
— Ce fel de revelație ? întrebă A.D.P.
— O să aflăm curînd de tot. Dar ştiu de pe acum că e vorba de altceva, de ceva extrem de -important pentru noi toți. De aceea e atît de pasionat Ieronim. Ce ți s-a revelat, adică : ce adevăr simplu şi totuşi teribil de aflat, cînd ai simțit că *s-ar putea să nu-ți potoleşti niciodată setea,* încît să reziste la toate încercările noastre de anamneză ?
— Poate, pur şi simplu, vorbi A.D.P. pronunțînd rai cuvintele, că dacă voi continua s-o văd pe Euridice şi, deci, dacă mă voi dedica teatrului, voi muri curînd.,.
94
Niculina zîmbi, şi parcă fata i se lumină de o secretă
bucurie:
— Fără îndoială că e vorba şi de moarte. Dar ce fel de moarte ? Nu una din morțile noastre de toate zilele, pe care le acceptăm orbeşte, fără să ne dăm seama ce fHcern. Trebuie să fie ceva mult mai simplu şi mai profund : ceva care, dacă l-ai fi acceptat, ți-ar fi schimbat *radical* viața.
— în orice caz, spuse Pândele.' ştiu acum cît mi-a fost de frică atunci, în 1938, şi, vă repet, îmi este din nou frică... "
— Şi mie mi-e frică, şopti Niculina căutîndu-i privirile. 'Cui nu i-a f©st frică în pragul mîntuirii '; Şi lui Isus i-a fost frică...
Cred că în clipa cînd m-am trezit şi-mi- priveam mirat degetele bandajate, am recunoscut vocea lui Albini.
— Nu te. speria ! îmi spuse. Nici degetele, nici tălpile nu sînt degerate.
Probabil că l-a impresionat. spaima pe care mi-a citit-o în ochi, şi s-a grăbit să mă liniştească şi să mă lămurească în acelaşi timp.
— Opt, nouă ceasuri, pe jumătate îngropat în zăpadă, ■ cîte nu se pot îiTtîmpla ?... Noroc că nu jse lăsase încă getul. Dar, în orice caz, doctorii spun că, un ceas, două mai mult, degeraturile ar fi fost atît de grave încît ar fi trebuit să vă amputeze ambele picioare...
Mi-am adus brusc aminte de Valeria şi 3-am întrebat.

— în ce zi sîntern azi ?
Albini mă privi, mi s-a părut, blînd, aproape cu milă",
— 27 decembrie, dar ar fi mai corect să sgun 28 decembrie, pentru că mai sînt 20 de minute pînă la miezul nopții. '
— Trebuie să telefonez neapărat la Bucureşti, să vorbesc cu Valeria !.,,
95
— Am avut noi grijă de asta, spuse zîmbind Albini, Am informat-o personal pe domnişoara Valeria Nistor de "tot ce s-a întîmplat.
— Dar ce s-a întîmplat ? l-am întrerupt speriat.
■—■- Asta voiam şi eu să vă întreb... Dar nu acum. Poate mîine dimineață...
— Domnişoara Nistor voia cu orice chip să vină la Sibiu. Am asigurat-o că nu e nevoie, în două, trei zile — cel puțin aşa spun doctorii— vă puteți întoarce acasă..,
—~- La 29 decembrie, trebuia să ne cunune Maestrul,..
Şi, amintindu-mi deodată cum se despărțise de mine, am strigat.
-— Dar Maestrul ? Ce s-a întîmplat cu Maestrul ?
Albini mă privea uşor încruntat, cercetător, amînîn-du-şi. parcă voit răspunsul.
•— Noi ne făcusem iluzii, a început tîrziu. Noi credeam că *dumneata* ai să ne spui ce s-a întîmplat cu jyiaestrul Pândele...
încremenisem, privind cînd spre el, cînd spre infirmiera care tocmai intrase. Aşa cum se apropia zîmbind de mine, cu un pahar cu apă în mînă, mi s-a părut că-i recunosc chipul, şi am închis ochii. Dar a trebuit să-i deschid, ca să pot bea cîteva înghițituri. Mi-am dat imediat seama că nu era apă ; avea un gust.sălciu. Şi cu toate acestea, am băut acele cîteva înghițituri cu o neînțeleasă bucurie. . ′′ ■
— Ați fost găsit, în dimineața de 25 decembrie, 3a vreo zece kilometri de Gasa de odihnă, continuă Albini. Ați fost găsit aşezat pe o buturugă, în zăpadă, în haină şi cu capul gol. Alături, la cîțiva metri, au găsit paltonul, căciula şi o pereche de cizme îmblănite. Nimeni n-a înțeles, şi nu înțelegem nici acum, de ce n-ați îmbrăcat paltonul, de ce n-ați tras căciula pînă peste urechi — aşa cum o . aveați ■ cînd v-ați suit în sanie... S-a crezut la început... ştiți, se apropiau Sărbătorile şi s-a crezut că ați băut prea mult în noaptea aceea. Dar la analize nu s-a găsit nici urmă de alcool. Unii au crezut că po.ate ați fost drogat. Dar şi de data aceasta analizele au fost negative.
M-am simțit deodată vlăguit de puteri.
-— JDar Maestrul ? am întrebat din nou, cu un mare efort. Şi Niculina ? Şi Serdaru ?... Sper că nu li s-a întîmplat nimic... .
96
— Aşa sperăm şi noi. Dar deocamdată nu ştim nimic. Sperăm să ne lămuriți dumneavoastră... Apoi s-a apropiat brusc de infirmieră şi a întrebat-o ceva, în şoaptă. Tînăra a clătinat din cap, zîmbind. Poate a spus şi ea ceva, tot în şoaptă, dar în clipa aceea am închis pleoapele. Cred că am adormit imediat.
Pentru că începusem să-i vorbesc despre episodul care trebuia filmat în noaptea aceea, Albini m-a întrerupt, cu blîndețe dar destul de ferm.
■ — *C(* s,ă revenim mai tîrziu asupra acestui episod. Deocamdată, dispunem de suficiente mărturii despre tot ce s-a întîmplat la 24 decembrie, de dimineață şi pînă la 11,30 noaptea. Ne interesează să ştim ce s-a întîmplat *după* 11,30, cînd sania în care te găseai dumneata, Maestrul Pândele, Niculina şi Serdaru, şi care se afla în fruntea coloanei, sania "aceasta s-a făcut nevăzută...
Nu-i puteam spune că *acelaşi lucru* mă interesa şi pe mine, dar că încercam să cîştig timp şi să ghicesc, după eventualele lui întrebări, ce ştia, şi *cit* ştia.
*— Nu ne-am dat seama cînd ne-am distanțat de ceilalți, am reluat povestirea. La un moment dat, în apropierea pădurii, caii s-au speriat, şi au început să alerge nebuneşte. Serdaru a

încercat din jrăsputeri să-i înfrîneze, strîngînd hăţurile şi lăsîndu-se cît putea mai mult pe spate. Dar, curînd, a renunţat... Ne-a orbit deodată ninsoarea, deasă şi grea, şi caii au început să-şi încetinească galopul. De-abia după cîteva minute, cînd mi s-a părut că se potolise ninsoarea, am înţeles că intrasem în pădure.
Albini mă asculta atent, uşor încruntat şi fără îndoială vocile noastre erau înregistrate, pentru că vorbea foarte puţin şi, mi-am dat seama, cîntărindu-şi cu grijă cuvintele.
— înaintam pe o alee largă şi bine îngrijită, am continuat, şi pe aici, în pădure, zăpada părea mai puţin adîncă.
—' Fiţi, vă rog, cît se poate de precis, mă întrerupse Albini. Despre ce pădure e vorba ?

— Nu o cunosc, şi nici nu-i ştiu numele. Dar era o pădure destul de întinsă, bine îngrijită, cu arbori înalţi şi bătrîni...
Albini mă privi lung, parcă ar fi vrut să-mi pună o întrebare, dar se hotărî brusc şi-mi făcu semn.
— Continuaţi, vă rog î
I-am povestit tot ce-mi aduceam aminte, cu cît mai multe amănunte. N-aş fi voit să-i spun la ce mă gîndeam cînd ne-am apropiat de casa pădurarului, dar m-am lăsat antrenat şi i-am mărturisit tot. — Nu mai e mult, spusese Pândele. Recunosc drumul !... Tresărisem auzindu-l; avea o voce sugrumată. — încă o sută, două de metri, pînă la cabană, adăogase.
— Deci, asta era ! mi-a spus emoţionat, cînd am zărit de departe ferestrele luminate. Casa pădurarului unde îl adusese Euridice... Dar acum, *ce-o să spunem* dacă pădu-
• rarul, sau cine o fi locuind acolo, ne va întreba ?... Să spunem că ne-am rătăcit în pădure ?
— Fiţi, vă rog, mai explicit, mă întrerunse Albini. Cine a spus asta ?
Am ridicat încurcat din umeri.
— N-a spus-o nimeni. Eu mă gîndeam. mă întrebam : de *data aceasta,* dînd cu ochii de cei care locuiesc *acum* în cabana pădurarului, ce-o să spunem ? Cum o să justificăm vizita noastră, nişte necunoscuţi, la miezul nopţii, fără să ne fi anunţat sosirea ?... îmi tot puneam această întrebare cînd; după ce-am bătut de mai multe ori în poartă, şi din ce în ce mai puternic, am deschis-o brusc şi am intrat... Şi, evident, am rămas toţi surprinşi : masa era pregătită, luminările ardeau, pe un scaun am zărit un mare vas de argint plin cu gheaţă şi două sticle de şampanie... Dar nu era nimeni. Am trecut dintr-o cameră în alta — era un mic salon, o sufragerie, odaia de culcare, bucătăria şi baia — am bătut din palme. Nimeni ! Şi atunci l-am auzit pe Pândele : — Acum ştiu ce s-a întîmplat, a şoptit. N-a fost chipul fetei. Era în legătură cu apa pe care o beam. In timp ce beam din cană, m-am uitat pe fereastră şi *am. văzut. Acum ştiu ce-am văzut 1*
Albini ridică din nou braţul, întrerupîndu-mă.
— Fiţi, vă rog, cît se poate de precis. Toate acestea le-a spus Pândele. Dar ce-a văzut ? Nu v-a spus ce-a văzut ?
| ~ Nu. N-a spus. S-a întors spre Niculina şi Serdaru şi le-a făcut semn. — Veniţi cu mine, nu e departe *i*
Dar deşi Albini mă privea adine în ochi, parcă ar fi încercat să mă hipnotizeze, nu i-am spus că am auzit-o pe Niculina şoptindu-i lui Serdaru : — Este, deci, *aşa cum bănuiam noi!...*
_ — Eusebiu, a adăogat Maestrul întoreîndu-se către mine, dumneata ne aştepţi aici. Nu întîrziem mai mult de cinci, zece minute... I-am văzut cum s-au suit în sanie şi l-am auzit pe Serdaru îndemnîndu-şi fluierînd caii, dar, curios, cîteya clipe în urmă n-am mai auzit zurgălăii... Mi-era cald, şi mi-am scos paltonul şi cizmele. Nu m-am uitat la ceas, dar nu cred- că trecuse mai mult de cinci, şase minute. Totuşi, simţeam cum încep sâ-mi pierd răbdarea. Şi deodată mi s-a făcut sete. Am intrat în bucătărie şi am găsit cana cu apă, cana aceea de care vorbise Maestrul ; am căutat un pahar şi am băut... Apoi m-am întors în salon şi m-am aşezat în fotoliu. îmi părea rău, acum, că nu stăruisem să mă ia cu ei în sanie... Nu ştiu cît am rămas

acolo, în fotoliu, aşteptînd. Probabil că, foarte curînd, am adormit.
Văzînd că Albini tace, oarecum absent, am adăogat, cu o voce timidă, rugătoare.
— Acum, poate o să-mi spuneți şi mie ce s-a întîmplat cu Maestrul Pândele.
Albini ridică plictisit din umeri.
— V-am repetat de cîteva ori, şi azi noapte, şi astăzi, că, foarte sincer, nu ştiam nimic precis.
— Dar, atunci, *ce credeți* că i s-a putut întîmpia ? Vreun accident ?
Albini m-a privit din nou adînc în ochi, apoi a încercat să zîmbească.
— Ce *cred* eu că s-a întîmplat n-are, deocamdată, nici o importanță. O să vorbim de asta mai tîrziu. Deocamdată, să revenim la depoziția dumneavoastră — evident, nu este propriu-zis o depoziție, asta va veni mai tîrziu... — dar, în sfârşit, la povestirea dumneavoastră.
îşi scoase tabacherea, o răsuci de cîteva ori între degete, apoi o puse la loc în buzunar.
— Nu ştiu ce să cred, reluă cu un ton schimbat, aproape dur. Nu-mi vine să cred că ați inventat *ad hoc* povestirea asta ca să ascundeți adevărul ; *oricare ar fi el,* a pronunțat rar cuvintele, ca să îțl^J~~M~~
Simțeam că roşisem şi eram gata să protestez, dar m-a frprit, înălțînd sever brațul.
— Am spus : *nu-mi vine sa cred* că încercați să .ne păcăliți. în acest caz, ați fi inventat o poveste măi puțin, naivă. Ați fi inventat o serie de întîmplâri care, cel puțin în parte, ar fi putut părea verosimile. Dar povestea pe care ați ticluit-o...
— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, am şoptit sugrumat de emoție.
— Să începem cu ce e mai important... Cunosc foarte bine regiunea, căci mi-am făcut studiile aici, la Sibiu, după evacuarea Universității de la Cluj, în toamna 1940, Am străbătut ținutul acesta de la un capăt la altul, şi de mai multe ori. Vă asigur că *nicăieri* în apropierea Casei de odihnă, nici la cinci, nici la zece; nici la douăzeci sau treizeci de kilometri, nu există vreo pădure, cît de cît comparabilă cu aceea pe care ați descris-o adineaori. Nu sînt decît cîteva lunci, şi singurii arbori ceva mai bătririi sînt cei care străjuiesc şoselele.
îl ascultam speriat —- şi totuşi neîncrezător. Aveam impresia că se pregăteşte să-mi întindă o cursă.
— Nu cunosc împrejurimile Sibiului, i-am spus. Dar cel mai bun lucru ar fi să luăm o sanie, ca aceea în care am fost noi, şi să mergeți cu mine. Cred că pot recunoaşte destul de uşor locul unde s-au speriat caii şi s-au îndreptat spre pădure.
Albini mă privi din nou, scrutător, aproape cu severitate. Parcă începea să-mi admire, şi totuşi îl ivita, siguranța cu care vorbeam. în cele din urmă figura i se lumină de un zîmbet curios, ironic.
-—Nu e nevoie să mergem chiar acum. Sînteți încă obosit. Nu uitați că ați zăcut inconştient, şi cu febră mare, aproape trei zile... Dai- dacă e vorba de o pădure bătrînă şi frumoasă, aşa cum ați descris-o, şi o casă mare, confortabilă, de pădurar, am să vă arăt fotografiile după-amiază. Probabil că sînt reproduse în vreun album, mai vechi, al Sibiului...
— Aşadar, există ! am exclamat. Şi pădurea, şi casa. Dacă o să-mi arătați fotografiile, înseamnă că n-am inventat nimic, că v-am spus adevărul...

Aîbini părea că se amuză, dar îşi ascundea greu exasperarea.
— E adevărat, spuse. N-ați inventat ; ați repetat doar ceea ce vi s-a spus că *trebuie să spuneți.* Pentru că fotografiile au să vă arate pădurea *aşa cum exista ea ■pînă în 1941.* în toamna 1941, sub regimul Antonescu, Pădurea Alunarului — care aparținea statului — a fost tăiată la cererea Statului Major. Eram aici, la Sibiu, cînd a fost tăiată. Şi deşi noi toți, studenții, eram indignați, nu puteam spune nimic, pentru că, aflasem, pădurea fusese tăiată pentru nevoile Armatei. N-am ştiut niciodată care erau aceste nevoi. Circula, pe atunci, o glumă sinistră : se spunea că Statul Major avea nevoie de coşciuge, ca să aducă în țară trupurile celor care mureau în Rusia...

îl priveam uluit, şi simţeam din nou cum îmi dogoresc obrajii.
— Voiţi, deci să spuneţi... am început.
— După virata pe care o aveţi, continuă Albini ca şi cum nu m-ar fi auzit, nu cred că aţi apucat să vedeţi Pădurea Alunarului. Probabil că ştiaţi de ea de la Maestrul Pândele... Dar pe noi ne interesează să aflăm de ce v-a cerut Pândele să povestiţi o întîmplare neverosimilă. cînd arii putut inventa *altceva,* mai plauzibil...
.— Dar, în fond, ce s-a întîmplat cu Maestrul ? am întrebat din nou, brusc, emoţionat.
Ca să~şi ascundă exasperarea, Albini scoase din nou tabacherea şi începu să o învîrtească între degete.
— Dacă ne-aţi spune adevărul, ne-aţi uşura mult ancheta. Am şti în ce direcţie să ne concentrăm cercetările',.. Şi poate îl găsim în viaţă şi îl putem salva...
îl ascultasem ca în vis, parcă n-aş fi izbutit să înţeiec sensul anumitor cuvinte.
— Dar de ce spuneţi că l-aţi mai putea găsi în viaţă ? Ce s-a întîmplat ?
— Nu ştiam ce s-a întîmplat, şi povestea dumitale' nu ne ajută în nici un fel să aflăm *ce s-a putut întâmpla.* Fapt este că Maestrul Pândele, Niculina şi Serdaru au dispărut...
S-a oprit brusc, şi a tăcut cîtva timp, privindu-mă în ochi.
.— Adică ? am şoptit tîrziu.
— Din noaptea aceea nu i-a mai văzut nimeni. Nu ştim ce s-a întîmplat cu ei...
101

20

Evident, plecase atît de brusc, salutîndu-mă vag cu mîna, ca să mă pună la încercare. Ştia că n-arn să-mi găsesc liniştea pînă ce nu voi afla mai mult. De aceea n-a mai venit în acea după-amiază, aşa cum mă anunţase, ca să-mi arate albumul. Şi, probabil, tot el, Albini, ceruse să nu mi se mai dea calmante, nici somnifere. De fapt, infirmiera n-a mai intrat decît ca să-mi aducă dejunul şi masa de seară.
Dimineaţa, doctorul îmi scosese bandajele,, ca să-mi examineze degetele*, şi se arătase mulţumit, îmi spusese, totuşi, că mi le va bandaja din nou, pe seară, ea să mă împiedice să mă scarpin. Căci seara, şi mai ales în timpul nopţii, mîncăriniile deveneau insuportabile. Dar în acea seară doctorul n-a mai venit, şi am petrecut o noapte penibila, ţinîndu-mi cît puteam mai mult mîinile sub pernă, ca să nu mă scarpin. Şi, aşa cum îmi fusese frică, n-am putut adormi decît foarte tîrziu, către dimineaţă.
Intrînd. Albini şi-a dat seama de schimbare (îmi scăr-pinasem degetele pînă la sînge), dar nu m-a întrebat nimic (ştia, desigur,' că doctorul încă nu venise să mă vadă, nici infirmiera). S-a apropiat de pat şi mi-a întins albumul;
— Aşa arăta pădurea dumitale prin 1933—34. O recunoşti cumva ?
Nu ştiam ce-aş putea răspunde. Era, într-adevăr, o pădure cu arbori înalţi şi bătrîni, dar fusese fotografiată în timpul verii şi nu-mi puteam da seama dacă era aceeaşi. Văzînd că nu spun nimic, Albini întoarse pagina şi-mi arătă casa pădurarului. Am simţit cum mi se accelerează bătăile inimii, deşi la prima vedere n-aş fi putut spune că o recunoscusem. Dar, privind-o mai atent, am remarcat felinarul de lîngă poartă şi mi s-a părut că recunosc şi una din ferestre.
— Nu pot jura, am început, pentru că noi venisem cu sania, şi fotografia a fost luată vara sau toamna. Dar cred, totuşi, că recunosc felinanil şi fereastra asta, şi i le-am arătat.
Albini închise distrat albumul şi-l aşează pe măsuţa de lîngă pat. Dînd cu ochii de titlu — *Bucovina pito-rească* — am simţit că roşesc.
102
— Dar asta nu e... am început.
— Evident, nu e pădurea de care v-a vorbit Maestrul Pândele. V-am arătat alte fotografii, ca să vă convingeţi cît de uşor se pot confunda pădurile şi casele pădurarilor.
— Dar eu v-am spus, l-am întrerupt, că în afară de felinar şi, poate, una din ferestre...
— Singurul amănunt interesant, şi enigmatic, a continuat Albini, este faptul că, acolo unde aţi fost găsit, în dimineaţa de 25 decembrie, aşezat pe o buturugă, se întindea, pînă la 1941, Pădurea Alunarului.
, Din nou mi s-a părut că încerc să mă trezesc dintr-un vis pe care îl mai visasem o dată, de curînd.
Albini scoase din buzunar un plic cu fotografii, alese cîteva şi mi le arătă.
.

— Vedeți, continuă, ați fost găsit aici, pe buturuga asta.
Distingeam cu greu, parcă aş fi avut ochii împăienjeniți, dar în cîmpia aceea albă am izbutit să identific buturuga pe jumătate îngropată în zăpadă.
— Şi, aici, spuse Albini arătîndu-mi semnele notate cu cerneală roşie, au fost găsite cizmele, căciula şi paltonul. Dar fiindcă pe aici s-a construit şoseaua (pe care mi-o arătă) şi la vreo jumătate de kilometru spre stînga s-a clădit acum cîțiva ani un gi'up de locuințe pentru muncitori — datorită unui lucrător de la Uzina electrică ați fost descoperit la timp —, nu putem fi siguri dacă locul unde ați fost găsit corespunde întocmai spațiului ocupat pe vremuri de casa pădurarului.
— Poate am. visat, am şoptit, neştiind ce i-aş putea spune altceva. Poate că tot ce v-am povestit ieri dimineață le-am trăit în vis...
Albini se aşează pe scaun şi îşi scoase gînditor taba-cherea.
— Pentru că doctorii m-au asigurat că sînteți în afară de pericol — mîncărimile sînt inevitabile, şi vor continua ; încercați să nu vă scărpinați prea mult — şi pentru eă mâine vă reîntoarceți la Bucureşti, ca să faceți revelionul în familie, — v-am rezervat deja biletul de avion, şi d-ra Nistor vă aşteaptă la aeroport, preciza zîmbind — îmi îngădui să aprind o țigară...
Şi-o aprinse fără grabă, cu mare grijă, parcă ar fi împlinit un ritual.
ÎG3
— Poate că am visat... repetai.
— E posibil. Dar asta nu explică restul. Şi pe noi asta ne interesează : *restul.* Adică : ce s-a întîmplat cu Maestrul Pândele şi ceilalți doi ? Se pot face mai multe ipoteze. Una din ele ar fi : au murit toți trei într-un accident. Dar pînă acum nu s-a găsit nici o urmă. E adevărat, în toată regiunea, pînă la frontieră, zăpada trece de o jumătate de metru. Dar. totuşi, e vorba de *trei* corpuri...
— Şi de o sanie cu patru cai, şi o carabină înăuntru, am adăogat.
Albini zîmbi din nou, de data aceasta oarecum în silă.,
— Sania, şi caii, şi carabina, s-au găsit a doua zi, pe seară...
— Unde s-au găsit ? am întrebat în şoaptă, emoționat.
— E curios că s-au găsit în grajdul Casei de Odihnă ; caii la locurile lor, iar sania, cu carabina înăuntru, acoperită cu foi de cort, sub şopron. Dar nimeni n-a ştiut să ne spună cum au ajuns acolo, cine le-a adus.
Am simțit din nou cum mi se bate inima, din ce în ce Rfiai repede. Mi se părea că mă sufoc, şi aş fi vrut să respir adînc, dar nu îndrăzneam. » '
— Deci, am şoptit, trăiesc toți trei. S-au întors cu sania, şi apoi au plecat în altă parte.
— Asta ar fi explicația cea mai simplă şi mai rațională. Mie, totuşi, nu-mi yine să cred că Maestrul v-a abandonat, în marginea şoselei, în zăpadă, aşa cum erați, în haină şi cu capul gol... •
— Dacă tot ce v-am povestit a fost adevărat, am început, şi n-a fost un vis, nu m-a lăsat în marginea şoselei.
Albini ridică din umeri şi continuă, cu acelaşi ton sec, detaşat.
— Deci, dacă presupunem că n-au murit pînă a doua zi, cînd au adus înapoi sania — deşi nici asta nu e 'sigur, pentru că oricine altcineva din cei de la Casa de odihnă o putea aduce înapoi — nu ştim ce s-a întîmplat după aceea. Să presupunem că într-un fel sau altul au aflat că ați fost transportat la spital şi că erați în afară de pericol. Ce-au putut face după aceea ?... Şi de data aceasta se pot sugera mai multe ipoteze. Una din ele ar fi aceasta : s-au retras toți trei într-un orăşel de provincie, *incognito,* să-şi petreacă vacanța în linişte. Sau ; tot incognito, au trecut frontiera, ca să dea prilej k tot felul de legende ; căci, recunosc,, este ispititor să se spună despre cineva că-s-a făcut nevăzut şi a dispărut fără urmă. Dacă Niculina şi Ser'daru sînt cu adevărat, aşa cum se spune, mari prestidigitatori, nu este exclus ca şi Maestrul Pândele să se fi lăsat antrenat în joc.
De cîtva timp, trebuia să fac un mare efort ca să-l urmăresc. Gîndul îmi alerga în mai multe părți deodată. Eram sigur că A.D.P. îmi vorbise cîndva de o asemenea aventură : să se ascundă, *incognito,* într-un sat, sau un oraş, sau o altă țară —' dar de ce ? De ce ?... M-am

trezit că Albini mă priveşte curios, bănuitor. _— Mi-e teamă că v-am obosit, spuse.
— Dimpotrivă *V* Dimpotrivă ! am exclamat.
Dar ştiam că roşisem, şi simţeam privirile lui "Albini. asupra mea, tot mai apăsătoare.
—'Dacă ne-aţi fi spus de la început adevărul...
Am încercat să protestez, dar Albini a ridicat sever braţul.
— Dacă am şti de *ce* Maestrul Pândele v-a cerut să repetaţi pînă la capăt povestea cu Pădurea Alunarului...
7— Poate am visat, şoptii.
— Şi, continuă Albini zîmbind ironic, v-a sugerat ca, în cele din urmă, să spuneţi că poate aţi visat... Dacă am şti de ce a ales această poziţie de apărare, am şti unde să-l căutăm.
îl ascultam cu greu, căci nu mai puteam suporta mîn-cărimile şi-mi ascunsesem mîinile sub pernă. *y.* — în orice caz, spuse ridieîndu-se, dacă ipotezele pe care vi le-am expus sînt juste, într-o zi, două, într-o săp-tămînă, două, Maestrul vă va da un semn de viaţă... Dar nu trebuie să excludem alte ipoteze : bunăoară, un accident, înecare şi-au pierdut toţi trei viaţa. Sau *altceva...*
De-abiâ după ce-a închis uşa în urma lui mi-am adus aminte. Nu A.D.P. îmi vorbise de acea aventură. Citisem asta într-una din piese, a treia sau (şi mai probabil) a patra piesă. Unul din personagii evoca exemplul lui Brân-cuş : cît de *altul* a devenit după ce-a lăsat în urmă opera ţui din Bucureşti, şi apoi estetica în care crezuse cît timp lucrase la Miinchen, — şi a plecat, *pe jos,* la Paris. Dar nici-.chiar Brâncuş nu a înţeles pînă la capăt-marea descoperire pe care o făcuse. Altminteri, la un moaieni
t... ▪ ^

dat ar fi trebuit să plece şi din Paris, şi să *lase în urmă* capodopera pe care o împlinise. Să o lase în urmă şi să se despartă definitiv de ea ; să înceapă din nou^ de la *începutul începutului.*
Şi atunci un alt personagiu l-a întrebat : — Adică, i-ai fi cerut să nu mai fie ce era, marele Brâncuş ?
— Nu, nu-i puteam cere asta, a răspuns celălalt. Tot marele Brâncuş ar fi rămas, şi poate ar fi fost şi mai mare, pentru că geniul lui ar fi creat altceva. Dar i-aş fi cerut, de-atunci înainte, să trăiască şi să creeze *incognito...*

21

Cîteva zile după întoarcerea la Bucureşti, am început să-mi dau scama cit de grave erau consecinţele. încă din seara sosirii, strîngîndu-mă în braţe plîngînd, Valeria îmi spuse că, *deocamdată,* nunta a fost amînată *sine* die. Familia anunţase-pretutindeni că vom fi cununaţi de A.D.P. Şi acum, cit timp nu se ştia nimic despre el, nu ne puteam ■ căsători. Iar dacă se va afla că Pândele nu mai trăieşte, "va fi şi mai grav ; i s-a spus că nu există semn mai nefast ca acesta : să moară naşul puţin înainte de iiuntă... Nu aveam nimic altceva de făcut decît să aşteptăm. (Aşa cum am aşteptat şi pînă acum, adăogase Valeria.) *S* A doua zi, îndreptîndu-mă spre Editură, am observat că eram urmărit. Am încercat să-mi dau singur curaj, spunîndu-mi că, neavînd nimic de ascuns, n-am de ce să-mi fie teamă. La Editură, apariţia mea a provocat senzaţie. Funcţionarele, şi cei cîţiva scriitori care se aflau acolo, m-au privit cu mare interes, dar şi cu teamă. Nici unul din scriitorii tineri pe care-i cunoşteam nu mi-a întins mîna, şi curînd, unul cîte unul, au părăsit biroul. Una din funcţionare m-a întrebat „Cum a fost în India", dar n-am avut- timp să-i răspund pentru că a fost chemată la telefon. După vreo zece minute de aşteptare, secretarul lui Ghiţă Horia m-a anunţat că Directorul a trebuit să plece, convocat de urgenţă la Minister, dar m-a încurajat sa revin săptămîna viitoare. Totuşi, a adăogat

stingherit, ar fi mai bine dacă aş telefona în prealabil, ca să mi se fixeze întîlnirea.
— Voiam doar să aflu ce s-a hotărî! cu volumul meu despre India...
Tînărul a ridicat deznădăjduit din umeri.
— Telefonaţi săptămîna viitoare şi vorbiţi cu tovarăşul Director.
Aşa cum mă aşteptam, de cîte ori telefonam, Directorul era absent sau în conferinţă. Am intrat în mai multe librării să văd' dacă s-a pus în vînzare volumul de *Memorii.* Din fericire, nu mă cunoştea nimeni, şi puteam asculta nestingherit convorbirile. De mai multe ori mi s-a părut-eă se vorbeşte despre dispariţia lui A.D.P., dar n-am îndrăznit să mă apropii prea mult ca să aflu amănunte, în orice caz, îmi

confirmase asta şi Valeria, care urmărea şi presa din provincie ; nici în ziare, nici în revistele literare numele lui A.D.P. nu mai era menţionat.
După o- săptămîna, cu acelaşi agent în urm:i mea, m-ara dus în strada Fîntînelor. Cînd mi-a deschis uşa, Ecaterina a încremenit ; a întins braţul în direcţia biroului, apoi s-a făcut nevăzută.
■— Te aşteptam mai de mult, mă întîmpină Albini.
Era aşezat la birou, cu un maldăr de dosare în faţă ; le-am recunoscut uşor ; erau scrisorile din ultimii ani. cu răspunsurile mele bătute la maşină.
— Cum te mai simţi ? mă întrebă întinzîndu-mi mîna pe deasupra biroului, dar fără să se ridice. Ia loc, te rog, şi spune cum te mai simţi ? Şi ce veşti ?
— Mă simt destul de bine. Cît priveşte veştile, mă pregăteam să vă întreb pe dumneavoastră.
Tăcu multă vreme, privindu-mă absent, apoi deschise tabacherea şi-şi alese o ţigară.
— Toţi bănuiesc că au murit, începu tîrziu. Dar încă nu li s-au găsit corpurile. Evident, sînt încă atîtea lacuri îngheţate, şi zăpada acoperă munţii şi văile. Dacă s-ar găsi corpul Maestrului Pândele, lucrurile s-ar simplifica pe loc. Funeralii naţionale, articole elogioase în presă, cîteva ediţii din *Memorii* epuizate în mai puţin de o săptămîna, şi cîte altele. Bunăoară, reluă după o p5."\iT,f... privindu-mă în

ochi şi apoi rotindu-şi braţul şi arătîndu~mi, bunăoară, «■•asa'aceasta, consacrată „Casa Memorială A.D.P." şi dumneata numit conservatorul colecţiilor... Căci, adaogă pe un alt ton, mai intim, s-a găsit o copie a testamentului, şi dumneata eşti legatar universal...
'•Ştiam că pălisem. Am scos batista şi mi-am trecut-o emoţionat pe faţă, apoi am început să-mi şterg mîinile.
— Sper, totuşi, că Maestrul trăieşte, am şoptit.
— Dar *unde ?* mă întrerupse Albini. Dacă trăieşte, nu poate fi decît undeva în străinătate. Aşa am crezut şi eu. Şi tot aşteptam să-l ascult la Europa liberă sau să aud că a dat un interviu corespondentului lui A[T]etu *York Times*... Dar au trecut mai mult de două săptămîni, şi nici un semn de viaţă... •
— Totuşi... începui timid.
: Dar mă oprii, stingherit, pentru că nu ştiam ce i-aş fi putut spune.
Albini îşi stinse ţigara îri scrumieră.
- — E adevărat, continuă cu o voce mată, dumneata crezi în „miracole" şi eşti încă impresionat de fantasmagoriile lui Ieronim Thanase. Află, atunci, că n-ai să mai auzi multă vreme de „repetiţiile" lui Ieronim. S-au luat măsuri şi în ceea ce îl priveşte. N-o să se mai risipească averea statului, ca pînă mai ieri, jalaltăieri, întreţinînd o, trupă de amatori, în speranţa că vor face într-o zi un film genial, atît de genial încît va cuceri toate premiile, la toate concursurile internaţionale...
..: îl ascultam turburat, continuînd să-mi frec în neştire degetele cu batista.
.:■ — Recunosc, Ieronim nu e lipsit de calităţi, şi a făcut multe victime. Nu eşti singurul pe care l-a fermecat... - Este şi foarte abil. A reuşit să păcălească atîta lume cu «şa-zisa lui ,.paralizie"', şi cînd i-a convenit, a zvîrîit bastoanele — şi toţi din jurul lui au strigat : Miracol !
— Totuşi, am îndrăznit să-l întrerup, atunci cînd l-am văzut, astă-vară,, nu putea umbla fără bastoane. Nici măcar nu se putea ţine bine în picioare dacă nu-l sprijinea cineva.
- — Asta spuneam şi eu, continuă Albini. Este cît se poale de abil. Dar, de fapt *nu* suferea de o scleroză bilaterală, cum spuneau cei din jurul lui. M-am interesat la cîţiva specialişti. Dacă ar fi fost aşa, boala ar fi fost

incurabilă şi s-ar fi încheiat, fatal, printr-o paralizie progresivă. Deci, Thanase a jucat teatru, timp de doi ani, dar a jucat atît de bine încît nimeni n-a bănuit nimic... -
Tăcu brusc, mă privi zîmbind, apoi îşi scoase taba-cherea şi aprinse a doua ţigară.
— Nu ştiu dacă îţi mai aminteşti de ce-ţi spuneam astă-vară, despre Valentin şi gnostici. '
Am tresărit, emoţionat.
— îmi amintesc foarte bine. ,
— Atunci are să-ţi, placă ce-am să-ţi spun acum. Pe vremea Apostolilor, trăia un mare vrăjitor, Simon Magul. A rămas celebru prin multe năzbîtii şi nebunii pe care le-a făcut, dar cea mai faimoasă este ultima lui mistificare : într-o bună zi a dat veste în toată Roma imperială că se va înălţa la cer, în văzul tuturor. Şi într-adevăr, a început să se înalţe, dar Apostolul Petru, care era de faţă, s-a rugat Dumnezeului pe care-l slujea, şi Simon Magul, s-a prăbuşit şi s-a făcut bucăţele... Legenda aceasta,

tovarăşe Damian, pentru că, evident, nu este decît o legendă, ilustrează perfect situaţia în care ne găsim astăzi. Apostolul Petru reprezintă Biserica, adică o instituţie-admirabil organizată şi cu o ierarhie bine pusă la punct. Aşa este, sau este pe punctul de a deveni, şi societatea noastră socialistă. Iar Simon Magul reprezenta gnozele şi ereziile care ameninţau să surpe Biserica din temelie... în zilele noastre, regăsim aceleaşi erezii iraţionale şi obscurantiste la indivizi ca Ieronim Thanase şi Niculina.
îl ascultam fascinat, simţind cum începuse să-mi fie frică.
i
— Dar nu vreau să te plictisesc, reluă Albini cu un alt ton, aproape prietenos. Spune-mi, te rog, ce pot face pentru dumneata.
Nu ştiam ce i-aş fi putut răspunde, şi am zîmbit încurcat, învelindu-mi în batistă cînd o mînă, cînd cea-laltă.
— Ţi-am admirat devotamentul pentru Maestrul Pândele şi munca de secretar ideal, continuă Albini arătîn-du-mi mapele cu scrisori. O asemenea capacitate nu trebuie irosită. Deocamdată, am să vorbesc cu cine trebuie ca să ţi se avanseze o sumă importantă de la Asociaţia. Scriitorilor...
.
Ar fi trebuit să-i mulţumesc, dar n-am izbutit decît să clatin din cap, zîmbind.
— E curios că nu s-a găsit nici un manuscris, şi nici un fel de însemnări în legătură cu cele patru piese de teatru, reluă Albini. Ştiu de la tovarăşul Horia că manuscrisele şi corecturile le avea Maestrul, dar nu s-au găsit în bagajele rămase la Casa de odihnă. Se pare că manu-scrisele erau aproape indescifrabile, şi că numai dumneata...
Pentru că se întrerupse brusc şi mă privea întrebător, i-am povestit cu ce eforturi am izbutit să descifrez şi să dactilografiez cele patru piese. M-a ascultat, mi s-a părut, cu un interes crescînd.
— Am citit şi eu volumul de *Teatru,* spuse zîmbind. Nu mă pricep în *acest* fel de literatură, deşi, în tinereţe, in-a interesat şi pe mine poezia zisă de avant-gardă. Eu, personal, n-am înţeles mare lucru din cele patru piese, şi cînd am stat ultima oară de vorbă cu Thanase, i-am cerut să mi le explice. Trebuie să recunosc, Ieronim Thanase a fost foarte sincer cu mine ; mi-a mărturisit că *Teatrul* Maestrului *spune tot* — repet ce mi-a repetat chiar el, Ieronim Thanase : *spune tot,* dacă ştii să-l des-qjfrezi. Dar cine ar putea să-l descifreze dacă nu are la îndemînă codul ?
— *Tot,* despre ce ? l-am întrebat surprins.
Albini începu să rîdă, şi m-am întrebat dacă îl mai auzisem pînă atunci rîzînd.
— Tocmai asta e întrebarea ! exclamă bine dispus. Thanase pretinde că e vorba despre *libertatea absolută,* singura libertate care mai este îngăduită omului societăţilor contemporane... Dar noi ştim că e vorba şi de *altceva,* tot atît de important. Cînd vom descoperi codul — căci nici un cod nu poate rezista specialiştilor şi computerelor — cînd îl vom descoperi, şi vom *înţelege* cele patru piese, vom şti ce planuri îşi făcuse Pândele pentru noaptea de 24 către 25 decembrie, şi vom şti ce s-a *întâmplat ;* mai precis, vom afla de ce lucrurile s-au desfăşurat *altfel* decît le plănuise el.
Tăcu brusc, încruntîndu-se. Apoi se ridică de la birou, se apropie de mine şi-mi întinse o carte de vizită.
— Dacă ai vreodată nevoie de mine, mă poţi chema la unul din numerele astea... „.__
110

22

— In fond, ai fost degeaba în India. îmi spuse într-o seară Valeria, fără să-şi poată ascunde tristeţea. Nu ţi-au luat nici un interviu, nici în ziare, nici la televiziune. Nu vorbeşte nimeni de tine...
Cu un efort, am izbutit să glumesc.
— Aş putea spune chiar mai mult. Aş putea spune că nu vorbeşte aproape nimeni *cu* mine...
Valeria mă privi, mi s-a părut, cu deznădejde.
— Ce-o să ne facem ? m-a întrebat în şoaptă.

— într-o zi, mai mult sau mai puțin apropiată, o să aflăm adevărul. Şi, rni-e teamă că o să ne pară rău afiîn-du-l. Mi-e teamă, am adăogat coborînd glasul, mi-e foarte teamă că Maestrul şi ceilalți doi şi-au pierdut viața într-un accident. Altminteri, mi-ar fi dat un semn de viață...
— Poate că A.D.P. zace, undeva, amnezic, spuse Valeria.
Mi s-a părut curios că vorbise de amnezie, şi am întrebat-o :
— Ai citit ceva în legătură cu asta, cu amnezia ?
Nu citise, dai' aşa presupuneau colegii ei de birou. De fapt, mi-am amintit atunci, mai auzisem explicația asta, de curînd, într-o librărie. Dar mi-era greu să cred că toți trei ar fi putut deveni amnezici.
Totuşi, cîteva zile în urmă această versiune a devenit subit oficială. Am citit-o întîi în ziarul de dimineață, şi ■ am regăsit-o, dezvoltată şi nuanțată, în revistele din acea săptămînă. Se vorbea pentru prima oară de A.D.P. în urma unui accident, Pândele suferă de amnezie şi e internat într-un sanatoriu. (Nu se preciza dacă în țară sau în străinătate.) La 24 februarie, pe neaşteptate, *Memoriile* au apărut în librării şi, evident, ediția s-a epuizat în aceeaşi zi. în toate recenziile pe care le-am citit se deplîngea accidentul. De-abia după cîteva săptămîni am înțeles de ce fusese aleasă această versiune. Asociația Scriitorilor fusese informată confidențial, că, de data aceasta, A.D.P. are mari şanse să primească Premiul Nobel (fusese propus cu doi ani înainte şi, se pare, avusese un număr însemnat de voturi). Trebuia, deci, cu orice preț, să se afle că Pan-

dele este în viață, deşi fiind amnezic, nu putea fi vizitat de jurnalişti. Trebuia, de asemenea, să se afle că a publicat un nou volum, că era, pînă de foarte curînd, „în plină activitate".
Curînd după aceea mi-a telefonat secretarul lui Ghiță Horia. Directorul mă aştepta la ora 3,00 ca să semnez contractul pentru *India : văzută şi nevăzută.* Aşa cum mă aşteptam, Horia a adus vorba despre dispariția lui A.D.P. I-am repetat ce spusesem tuturor celorlalți, nu prea mulți de altfel, care îmi puseseră aceeaşi întrebare : că la un moment dat, caii s-au speriat şi au luat-o la goană ; eu mi-am pierdut cunoştința, sania a dispărut în întuneric, şi am fost găsit a doua zi, aproape degerat, îngropat în zăpadă. (Valeriei îi mărturisisem tot ce povestisem lui Albini, la spital, dar nici ei nu îndrăznisem să-i spun mai mult, nici o aluzie la confesiunea lui A.D.P. la Casa de odihnă, cu Niculina şi Serdaru făcînd de pază la uşa camerei mele), Ghiță Horia nu şi-a ascuns dezamăgirea ; se aştepta să afle amănunte mai senzaționale. Crezuse şi el, ca şi Albini, ca şi probabil mulți alții, că totul fusese o înscenare pentru a camufla fuga lui A.D.P. în străinătate (deşi nimeni nu înțelegea de ce-o făcuse, pentru că Pândele putea trece granițele de cîte ori voia).
— Dar ne aflăm acum la începutul lui martie, încheie Horia, şi nici un semn de viață... Să sperăm că n-a murit. Să sperăm că zace amnezic într-un sanatoriu... Dar, în fond, dacă nu ştim în ce sanatoriu se află, *de unde ştim că e amnezic* ? •
A trebuit să recunosc că avea dreptate.
Â doua zi, 6 martie, mi s-a făcut dor de casa din strada Fîntînelor. în bucătărie se afla un milițian. Salonul cel mare, biroul, salonaşul, odaia de culcare — fuseseră sigilate. Milițianul avea ordin să noteze numele şi numărul buletinului populației tuturor celor care sunau la uşa de la intrare sau la bucătărie. După ce mi-a înapoiat buletinul populației, l-am întrebat de Ecaterina. Se mutase la sora ei, în Şoseaua Iancului, dar venea o dată pe săptămînă ca să „facă curățenie", zîmbi cu înțeles milițianul, adică să mătură în bucătărie şi în cămară, şi

să îngrijească de ultimii doi ficuşi care mai rămăseseră din faimoasa colecție a Maestrului („Jungla lui A.D.P.", cum o numise, maliții os, Paraschiv Simionescu).
— Dar asta pînă în mai, adaogă milițianul, pentru, că în mai se căsătoreşte şi pleacă în provincie...

— Nu ți-a spus cumva cu cine se căsătorește ? l-am întrebat.
.— Nu mi-a spus numele. Mi-a spus doar că sînt în vorbe de vreo zece ani. El a fost multă vreme şofer,, dar acum se întoarce la atelierul unde lucrase în tinerețe... -
Zîmbeam, fără să înțeleg de ce, cu melancolie. Aşadar, pînă la urmă, Ioanid tot la Ecaterina se întorsese. (O cunoştea nu de zece, ci de aproape douăzeci de ani.) Spre norocul ei. Probabil că tot el, Seducătorul, o va lecui de năluciri şi mania persecuției.
Mă întorceam agale, fără gînduri, spre casă cînd, în dreptul statuii Rosetti, l-am văzut, îndreptîndu-se grăbit spre mine. Mi s-a părut că mă trezesc brusc din vis, şi că mă regăsesc în noaptea de 24 decembrie, cînd l-am văzut urcîndu-se în camionetă şi aşezîndu-se în spatele proiectoarelor.
— Credeam că n-o să ne mai întîlnim, am şoptit strîn-gîndu-i îndelung mîna.
Ieronim izbucni în rîsul lui copilăresc, care parcă îl întinerea cu zece ani (deşi nu părea niciodată că împlinise 40 de ani, aşa cum îi plăcea să repete).
— Am trecut adineaori pe la dumneata şi ți-am lăsat un bilet. îți spuneam că voi reveni într-un ceas, două... Trebuia să te văd cu orice preț, *astăzi.*
Nu l-am întrebat nimic pînă ce-am ajuns acasă. Am vorbit numai eu, şi numai despre mărunțişuri : succesul volumului de *Memorii,* contractul pe care-l semnasem, căsătoria Ecaterinei. După ce s-a aşezat în fotoliu, l-am întrebat.
— Acum, spune-mi ce s-a întîmplat.
— Spune-mi întîi ce ştii dumneata.
I-am repetat tot ce povestisem lui Albini, la spital, adăogînd şi acele cîteva amănunte pe care le păstrasem pentru mine.
-v Aşa i'-a spus ? m-a întrerupt la un moment dat. Eşti sigur că Niculina a spus : *Este, deci, aşa cum bănuiam*

noi ? Şi Serdaru n-a adăogat nimic ?... Bine, continuă, m-a îndemnat.
îl interesa mai ales ancheta lui Albini, şi m-a rugat să-i repet, dacă se poate, cuvînt cu cuvînt, toate întrebările pe care mi le-a pus. După ce i-am reprodus şi ultima convorbire cu Albini, în strada Fîntînelor, a izbucnit din nou în rîs.
— Albini pare obsedat de problema gnosticilor şi a ereticilor, dar, în fond, *îi e frică :* nu cumva există, nu numai Dumnezeu — cu Dumnezeu, noi cei din Răsăritul Europei ne putem aranja — dar şi Diavolul, şi deci, şi demonii, şi vrăjitorie, deci şi magia neagră... Şi atunci, Albini îşi caută adăpost în Instituție şi în ierarhie : dacă sîntem *mulți,* şi ascultători, şi bine disciplinați, îşi spune el, riscurile devin minime... Comparația cu Simon Magul nu ni se potriveşte, oricum ai judeca ideile noastre despre spectacol. Dacă vrea să găsim ceva asemănător în trecut, ni s-ar potrivi mai bine conflictul dintre Inchiziție şi Giordano Bruno sau Campanella. Şi unui şi altul voiau să *salveze* Biserica, adică s-o reînnoiască, purificînd-o de provincialismul ei dogmatic ; în fond, voiau să pregătească Biserica, şi creştinismul european în general, pentru crizele pe care aveau să le dezlănțuiască marile descoperiri ştiințifice ale Renaşterii...
Tăcu cîtva timp, apoi reluă, cu un glas profund, sever.
— Albini are să-şi frîngă gîtul într-o zi... Nu e atît de naiv ca să creadă în legenda pe care i-o comunicase, în mare secret, Numărul Trei. Şi anume, că scenele pe care trebuia să le filmăm în Noaptea de Ajun erau doar un camuflaj.
Pentru că îl priveam surprins, mi-a explicat despre ce era vorba. „Legenda" fabricată de Numărul Trei dezvăluia că în acea noapte, sub camuflajul convoiului de sănii pe care îl filmau, băiatul Numărului Doi trebuia să treacă clandestin în Cehoslovacia, ducînd cu el o serie de docur mente compromițătoare pentru Numărul Unu. Ajunse acolo unde trebuia, aceste documente (evident, fabricate) ar fi provocat destituirea Numărului Unu şi înlocuirea lui cu Numărul Trei. Din fericire, băiatul "Numărului Doi se afla, de 4a 22 decembrie, la

Bucureşti ; deci, nu putea fi, implicat. Dar în acea noapte a dispărut sania în care st; aflau A.D.P., Niculina şi Serdaru. Iar a doua zi am

fost găsit eu, aproape degerat, în marginea şoselei.: Numărul Trei a profitat pe loc de această conjunctură, lansînd zvonul, acolo unde trebuia, că documentele compromițătoare au fost trecute în Cehoslovacia de către A.D.P. Iero-nim şi întreaga companie au fost izolați pentru anchetă într-o clădire specială. în cele trei zile cînd eu zăceam inconştient în spital, cu o febră cate părea că anunță o dublă pneumonie, Albini a condus ancheta. Fără nici un rezultat, de altfel. Toată /speranța lui Albini se concentrase asupra mea. Dar l-a derutat insistența cu care reveneam la Pădurea Alunarului ; nu înțelegea de ce A.D.P. îmi ceruse să povestesc asemenea întîmplări neverosimile. Dat fiind că nici o infornfație din Cehoslovacia nu indicase prezența unui agent român, au bănuit că A.D.P, trecuse în Occident. Faptul ar fi fost, în orice caz, compromițător pentru Numărul Doi. Dar nici această ipoteză n-a fost confirmată de Serviciile Speciale din Occident.
Atunci, la 5 ianuarie, Ieronim şi toată gruparea lui, în care se aflau, bineînțeles, şi cîțiva informatori, au fost transportați într-un avion la Bucureşti şi reținuți într-unui din localurile Securității. Dar de acum înainte, Albini nu mai era singurul responsabil de anchetă. Printre anchetatori s-au strecurat şi oamenii Numărului Doi, care-l țineau la curent pe Ieronim cu tot ce se înthnpla. Ultima ipoteză la care se oprise Albini era aceea a accidentului mortal. în luna ianuarie şi jumătate din februarie, serviciile lui Albini au explorat toate lacurile, văile şi pădurile unde ar fi putut fi descoperite cele trei corpuri. Şi, evident, în acest caz anumite documente compromițătoare ar fi fost introduse în căptuşeala paltonului lui A.D.P.
Cum eram aproape convins că Pândele murise, am pălit ascultînd ultimele fraze ale lui Ieronim. Dar m-a liniştit imediat.
— Fii fără teamă. Pericolul a trecut. Acum vreo zece zile, un foarte important personagiu, mîna di'eaptă a Numărului Trei, aflat în străinătate într-o misiune importantă, s-a prezentat unui Serviciu occidental şi s-a făeut nevăzut. Mai precis, trecerea se făcuse mai înainte, dar doar acum vreo zece zile a fost definitiv confirmată. Evident, au urmat represaliile : Numărul Trei a fost înlocuit, iar lui Albini i s-a încredințat un alt sector. Noi am
fost puşi în libertate, şi cine ştii a stăruit să ni se ceară oficial scuze, şi toți lucrătorii şi actorii, toți în afară de mine, să-şi primească salariile pe săptămînile pierdute. Iar filmul va fi reluat cît de curînd. Se opri o clipă, privindu-mă zîmbind.
— Ai observat, cred, că de atunci nu mai eşti nici dumneata urmărit... .
— Drept să-ți spun, n-am observat. Mă obişnuisem cu omul meu, şi nu-l mai vedeam... Dar, acum. spune-mi, te rog, ce ştii despre Maestrul şi despre tinerii căsătoriți...
De data aceasta, rîse mai puțin copilăreşte. Se ridică , din fotoliu şi făcu cîțiva paşi prin cameră, se opri în fața ferestrei şi privi o clipă cerul. Apoi se întoarse către .mine.
— De ce mă întrebi ? Foarte sincer, nu cred că ştiu mai mult decît d-ta.
Eram dezamăgit, şi Ieronim m-a ghicit imediat.
— Te întreb, pentru că nu înțeleg ce s-a întîmplat în Noaptea de Ajun, cum am ajuns pe o buturugă din marginea şoselei, şi cum au dispărut ceilalți. îmi dau bine seama acum, am avut, toți patru, una din acele experiențe incomprehensibile, în care ni s-a părut că ne aflăm într-un spațiu străin şi trăim într-un timp abolit. Nu vreau să mă gîndesc la această experiență pentru că simt că mi-aş putea pierde mințile. Dar mă gindesc mereu la Maestru şi la ceilalți doi. De *ce* au dispărut ? şi *cum* au dispărut ? şi *unde ?* ■
,
Ieronim deveni deodată grav. Se reaşeză în fotoliu şi-mi căută privirile,
— Ți-am spus că nu şliu mai mult decît dumneata, începu, pentru că îmi închipuiam că ai încă proaspăt în minte textul celor patru drame, pe care le-ai dactilografiat astă-vară.

Nu mi-am putut reține un suspin.
— Adevărul este că, deşi le-am dactilografiat, nu mi-aduc aproape nimic aminte. Descifram cuvînt cu cuvînt, şi nu înțelegeam ce descifram. Aş fi -vrut să recitesc *Teatrul* în volum, dar...
, — E adevărat, mă întrerupse Ieronim, îmi amintesc ce-mi spunea Maestrul; că erai istovit, surmenat, suferea! de insomnii.

— Aş vrea să te întreb doar atît, ce crezi dumneata că li s-a întîmplat ? Crezi că mai trăiesc ? Şi că o să-i rnai putem reîntîlni într-o zi, cît ar fi ea de îndepărtată ?
Tăcu multă vreme, pe gînduri.
— Nu vreau să te mint, nici să-ți încurajez iluziile, de orice fel ar fi ele. Vreau să fiu cît se poate de sincer cu dumneata. Şi cînd vei reciti, sau mai bine zis *citi* cele patru piese, vei înțelege de ce i-am spus lui Albini că ele ilustrează şi comunică o metoda a.libertății absolute, cu-condiția să cunoşti, la *lectură* ca şi la spectacol, codul corespunzător. Albini, evident, a crezut că e vorba de o libertate *politică şi imediată,* deci primejdioasă socialismului. Dar ceea ce. ne-am obişnuit să numim „libertatea absolută" este cu totul altceva. Oricine priveşte realitatea în față înțelege că. vom intra curînd într-o fază a Istoriei Universale cînd nici una din libertățile pe care abia apucaserăm să le cunoaştem nu va mai fi posibilă. Acesta este prețul cu care ar putea fi evitată catastrofa termonucleară. Trebuie, deci, să ne pregătim de pe acum, ca să putem supraviețui în instituțiile societății de mîine. Pentru unii din contemporanii noştri, cu privirile îndreptate nostalgic spre trecut, ceea ce ni se pregăteşte echivalează cu unul din infernele evocate în *1984* sau alte anticipații de acest fel. Şi s-ar putea să fie aşa, dacă ne vom lăsa integrați în organismele social-'politice de mîine aşa cum sîntem *astăzi,* adică naivi şi nepregătiți.
Ascultîndu-l, nu izbuteam să-mi ascund dezamăgirea. Mai auzisem asemenea- reflecții, poate de la el sau de la A.D.P; A citit desigur dezamăgirea în ochii mei, şi a zîmbit.
.
.; — Te rog să mai ai puțină răbdare, pentru că nu ştiu cum aş putea altminteri să-ți răspund la întrebările pe care mi le-ai pus... Deci, pierderea treptată şi fatală a *tuturor* libertăților, de orice fel, nu poate fi compensată decît prin ceea ce am numit libertatea absolută. *Vreau* să cred, şi *sper,* că jocurile, spectacolele dramatice, gim-niee, coregrafice, sau recitarea de poezii şi cîntecele -— nu vor putea fi, *toate,* interzise. în. orice caz, meditațiile, rugăciunile interioare (repetate în gînd, nopțile sau în orice moment de solitudine), anumite exerciții fizice într-un ritm atît de lent îneît devin insesizabile unui ochi neprevenit, toate acestea nu pot fi interzise. Şi aceste

nimicuri — gesturi, cîntece, poezii recitate *altfel* decît am fost învățați, meditații, rugăciuni interioare, exerciții de respirație şi vizualizare, pot deveni tehnici de *evadare.*
— Evadare, *unde ?* l-ara întrerupt aproape fără să-mi dau seama. în ce țară, în ce continent ?
Ieronim mă privi surprins, parcă nu i-ar fi venit să-şi creadă urechilor.
— Tocmai dumneata mă întrebi asta ? Dumneata care — cel puțin aşa mi-ai spus — care ai pătruns într-o pădure distrusă cu 25 de ani în urmă; ai intrat într-o casă Cu toate luminile aprinse şi masa pusă, şi şampania frapată, aşa cum era în Ajunul Crăciunului 1938 ? Şi, pe urmă, ai fost găsit, pe o buturugă, în marginea şoselei, aproape îngropat în zăpadă ?
Am roşit, încurcat.
— Ştiu. Dar asta a fost fără voia mea şi a fost, cum spuneam, una din acele experiențe ininteligibile...
Ieronim m-a privit din nou, de data aceasta, surîzător.
— Ai dreptate, a fost fără voia dumitale, şi ar fi fost poate mai bine dacă Maestrul nu stăruia să te urci lîngă el. în sanie... Dar, în sfîrşit, lucrurile s-au întîmplat aşa, şi nu altfel. Evadarea

de care-ţi vorbeam adineaori nu implică ţări, oraşe, sau continente necunoscute. „Evadezi" doar din timpul şi spaţiul în care ai trăit pînă atunci, timp şi spaţiu care, într-un viitor din nefericire destul de apropiat, vor echivala cu o existenţă perfect programată într-o imensă închisoare. colectivă. Urmaşii noştri, dacă nu vor şti să descopere tehnicile de evadare şi să utilizeze *libertatea absolută,* care ne este *dată în* însăşi structura condiţiei noastre, de fiinţe libere deşi încarnate, urmaşii noştri se vor considera cu *adevărat* captivi pe viaţă într-o temniţă fără uşi şi fără ferestre — şi, în cele din urmă, vor muri. Căci omul nu poate supravieţui fără credinţa într-o libertate posibilă — oricît ar fi ea de limitată — şi fără speranţa că, într-o 'zi, va putea dobîndi, sau re-dobîndi, această libertate...
De cîtva timp, îmi frecam în neştire fruntea. înţelegeam, cred, destul de bine, dar nu vedeam legătura cu întrebările mele.
— Şi atunci, am început în şoaptă, ,în acest caz...
— Ţi-am spus că nu vreau să-ţi încurajez iluziile, continuă Ieronim. M-ai' întrebat ce s-a întîmplat cu Maestrul
r 118
şi cu cei doi. îţi răspund foarte sincer: nu ştiu *exact.* Nu-ţi pot da nici o veste despre ei. Sper că trăiesc. Şi dacă trăiesc, într-o zi ne vor face semn. Dacă pînă acum nu ne-au dat nici un semn de viaţă, nu înseamnă că nu mai trăiesc Nu ştiu ce fel de existenţă au ales, sau au fost siliţi să aleagă. Ştiu doar că libertatea absolută *există* şi că cel care o cunoaşte — sau o primeşte ^n dar — dispune de posibilităţi pe care nimeni din noi nu le poate imagina. *Ştiu* asta, pentru că m-am convins demult, pe spinarea mea, că omul, ca şi Cosmosul, are mult mai multe dimensiuni decît cele pe care le-am învăţat la şcoală, aici, în Occident, de vreo trei mii de ani.
— Şi atunci ?...
— Repet, nu ştiu nimic precis. Dar din păcate ştim cu toţii că orice nouă libertate a fost cucerită cu mari jertfe. Şi libertatea religioasă, şi libertatea de gîndire, şi libertatea socială, economică, sexuală — toate au avut eroii şi martirii lor. Nu avem nici un motiv să credem că libertatea absolută, *adevărata libertate spirituală,* va fi cucerită fără riscuri, fără persecuţii, fără martiraj.
— Dar dacă cineva dispune de o „libertate absolută"..; Din nou mă privi surprins, dar de data aceasta zîmbi,
— Dumneata care te întorci din India, cunoşti foarte bine riscurile unei asemenea libertăţi...
Am ridicat încurcat din umeri.
— Nu prea am avut timp să mă informez...
— Ştii, în orice caz, că cele mai primejdioase ispitiri, sfinţii şi yoginii le întîmpină în preajma mîntuirii sau în clipa cînd au cucerit libertatea absolută. Şi de ispita magiei vorbesc toate legendele religioase din Antichitatea păgână şi din Evul Mediu creştin.
r— Asta ar însemna..;
— Asta *poate* să însemne, mă corectă Ieronim, că prietenii noştri s-au putut pierde, chiar în clipa cînd s-au trezit acolo unde s-au trezit, şi au crezut că nu se mai potl întoarce, şi n-au înţeles că e vorba de ultima încercare* iniţiatică, n-au înţeles că, de fapt, se găsesc *tot aici,* pe pămînt, în lumea *noastră.*
Se ridică brusc din fotoliu şî se apropie de mine.
— Am vrut să te văd azi, pentru că mîine dimineaţă plecăm la Sibiu să continuăm filmul. Ştiam că, pentru un timp, n-ai să mai vii la Sibiu, ^- ^l>-

•ni

Îmi prinse mîna şi mi-o strînse cu căldură.
— Dacă ţi se va face vreun semn. te rog, *te implor,* să nu vorbeşti nimănui, nici măcar logodnicei dumitale. Şi în nici un caz. nu-mi scrii nimic. Sper să terminăm filmul pe la începutul lui mai, şi am să trec atunci să te văd. ~
în prag, se întoarse către mine -/îmbitor.

— Şi sper că de-acum înainte Albini te va lăsa în pace... '

. .

Mi s-a părut curios cînd. pe la sfîrşitul lui martie, Albini a venit să mă vadă. Mult mai curtenitor ca la ultima întrevedere, silindu-se necontenit să zîmbeasc'ă. M-a îmbiat chiar cu tabacherea plină : ţigări englezeşti, a precizat, singurele care■ nu pot fi falsificate.

Mi-a spus, apoi, că a citit „cu entuziasmul din tinereţe", *Memoriile* lui A.D.P. Dai', din păcate, nu mai există nici o îndoială că Maestrul şi-a găsit moartea într-un accident. Probabil, au încercat, toţi trei; să treacă un braţ îngheţat al Tîrnavei, şi gheaţa a cedat. Acelaşi lucru s-a întîmplat cu un grup de patru muncitori, la sfîrşitul lui ianuarie. Şi, evident, nu Ir s-au mai găsit corpurile.

— Aceasta fiind situaţia, a continuat căutîndu-mi privirile, de ce n-am schimba clişeul — A.D.P. amnezic într-un sanatoriu — şi am spune : A.D.P. dispărut ? In acest caz, s-ar putea inaugura casa memorială şi dumneata vei fi instalat conservator al colecţiilor.

I-am spus că ipoteza „amnezie" a fost încurajată de zvonul că A.D.P. ar putea avea, la toamnă, Premiul Nobel. . — Nici o şansă ! a rostit cu gravitate. Sîntem informaţi că suedezii cunosc perfect situaţia. Au apărut mai-multe articole în presa germană şi acum nu mai crede nimeni în clişeul „amnezie".

I-am dat, dreptate, dar i-am mărturisit că nu ştiu ce aş putea face.

— Ca secretar, prieten şi legatar universal al Maestrului Pândele, s-ar putea aranja un interviu în care aţi mărturisi că, din păcate, acum, după trei luni de la dispariţie, nu mai credeţi în posibilitatea unei amnezii. Consultaţi şi pe tovarăşul Horia, vedeţi ce părere are şi dînsul... Apoi. pe neaşteptate, s-a ridicat, mi-a întins politicos mîna şi a plecat.

Cînd i-am povestit discuţia cu Albini (evident, în seara de 6 martie nu-i spusesem nimic despre întîlriirea cu Ieronim), Valena-a căzut pe gînduri.

— Ştir, atunci, a început tîrziu, că, în acest caz. ar fi mai bine să facem nunta cît timp se mai crede, şi se spune, că Maestrul Pândele este amnezic. Asta înseamnă, în orice caz, că e în viaţă. Cînd va fi declarat „dispărut", toată lumea va înţelege că, de fapt, Pândele a murit, — şi. cum ţi-am spus...

I-am dat dreptate. Din toate punctele de vedere, era mai bine să grăbim căsătoria. Valeria voia să avem copii acum, cît sîntem tineri. După ce-am adăogat că s-ar putea, într-un viitor apropiat, să locuim în strada- Fîntî-rielor, Valeria s-a hotărît pe loc. Am consultat ammdoi, emoţionaţi, calendarul. Am ales ziua de 11 aprilie, fără să înţelegem de ce. Apoi Valeria a telefonat familiei. „Amnezia Maestrului ar putea dura cîţiva ani, le-a spus. Ar fi păcat de Dumnezeu să ne pierdem tinereţea aştep-tînd". Toţi au.căzut de acord. La naş ne gîndisem mai de mult : inginerul Gheorghe Camilar. unchiul Valeriei. Dar trebuia anunţat imediat, căci lucra la Turda. Am rămas înţeleşi că vom telefona a doua zi.

De cînd renunţasem la speranţa de a fi cununaţi de A.D.P., hotărîsem să sărbătorim nunta în strictă intimitate, la restaurantul Bogdan. Doar familia — adică mama şi cele două surori ale Valeriei — şi cîţiva prieteni. Am fi vrut să fim 12 persoane, dar pînă la urmă Valeria a mai invitat două prietene, amîndouă căsătorite. Eram 16 « număr norocos, le-am spus.

.5

Dar, din păcate, ploaia care începuse de dimineaţă â continuat pînă noaptea tîrziu. De cîteva ceasuri nu se mai

găsea nici un taxi, şi unii invitaţi au ajuns la restaurant uzi pînă la piele.

Nu pot spune că „recepţia" a fost prea reuşită, dar pentru că Valeria şi familia păreau fericiţi, am încercat să par şi eu. Totuşi, ne-am întors mai devreme acasă, înainte de miezul nopţii. De-abia încuiasem uşa cu cheia, cînd am auzit soneria. O clipă, ne-a fost la amîndoi frică. (Eu m-am gîndit imediat la Albini.) N-am răspuns. Dar după ce-am auzit cîteva bătăi uşoare în uşă, am întrebat amîndoi.

— Cine este ?
Nici un răspuns. Mi s-a părut totuşi că aud paşi repezi, coborînd scara, şi am deschis uşa. Am rămas amîndoi împietriți, emoționați. In prag zăcea, învelit în hîrtie de celofan, un imens superb buchet de trandafiri roşii.
— E probabil de la Editură, am şoptit.
Erau atît de mulți, cu tijele atît de lungi, şi miroseau atît de puternic încît am simțit cum începe să-mi bată inima şi i-am numărat. Erau 19 trandafiri. Şi în acea clipă am zărit biletul, şi l-am ascuns repede în palmă, să nu-l vadă Valeria.
De-abia cînd se dusese la bucătărie să umple vasul cu apă, am citit biletul*: „As always, A.D.P. Remember,* NicuHna-Laurian",

24

Nu înțeleg cum nu m-am trădat. Văzîndu-mâ că o strîng în brațe, abia stăpînindu-mi lacrimile, Valeria a început să mă sărute.
— Ştiam, ştiam de mult, şopti, ştiam cît de mult mă iubeşti...
M-am trezit mai devreme ca de obicei, m-am îmbrăcat repede şi îndată ce Valeria a plecat la birou, m-am îndreptat spre florărie. Mă cunoşteau toți, iar pe A.D.P. îl cunoşteau de douăzeci de ani. M-am apropiat de Elvira şi i-am mulțumit.
i— E cel mai frumos buchet pe care l-am primit..:;
Nu ştia de nuntă, şi m-a felicitat.

— Dar nu l-am trimis noi, a adăogat.
— Nouăsprezece trandafiri roşii, cu tijele foarte lungi, aşa cum îi plăceau Maestrului.
— Sărmanul ! a şoptit Elvira.
— Aş putea jura că buchetul a fost aranjat aici. Unde altundeva s-ar mai găsi trandafiri atît de frumoşi, cu tijele atît de lungi, şi atît de delicat înveliți în celofan ?
Elvira a clătinat din cap.
— In nici un caz nu puteau fi de la noi. De două zile n-am mai primit trandafiri roşii. Am avut numai albi, şi o duzină de trandafiri galbeni..,
Eram atît de turburat şi dezamăgit, încît Elvira m-a privit mirată.
— De ce nu încercați la Evantai ? Au şi acolo flai i foarte frumoase...
Am încercat, deşi, *de* la uşă. arn înțeles că trandafirii nu fuseseră trimişi de aici. Apoi am trecut pe la Florența, am intrat chiar la Athenee Palace. Erau mai mulți clienți înaintea mea, şi cînd mi-a venit rîndul şi am întrebat-o, vînzătoarea nu şi-a putut reține un gest de Oboseală şi exasperare.
— Noi nu trimitem flori la domiciliu J
Apoi s-a întors spre bătrînul care îşi aştepta rîndul în spatele meu, şi l-a întrebat din ochi.
— Un buchet de violete de Parma, a şoptit bătrînul brusc intimidat.
Nu ştiu de ce mi-a fost milă de el. şi i-am zîmbit.
Albini avusese dreptate. îndată ce ziarele au anunțat că nu se ştie nimic precis, dar că, probabil, A.D.P. şi-a pierdut viața, iarna trecută, într-un accident, articolele şi studiile despre el s-au înmulțit simțitor. în acea săp-tămînă am dat mai multe interviuri,- la *Jurnalul de dimineață,* la două reviste literare şi la televiziune. Evocam, mai ales, intimitatea mea cu Pândele, evitînd să insist asupra ultimei zile petrecute alături de el, la Sibiu.
Ştiam că această bruscă notorietate o făcea fericită pe Valeria. Dar de cîte ori reciteam interviurile, mă între-, bana ce-ar spune A.D.P. dacă i-au căzut cumva sub ochi.

Aşteptam, totuşi, alt semn de viață de la el ; aşteptam, mai ales, o indicație, cît de sumară, ca să ştiu cum trebuie să mă port. Iar cînd. in iunie, a apărut *India : Văzută şi nevăzută,* am sperat că voi primi cîteva cuvinte de la el. Era' prima mea carte şi i-o datoram, în primul rînd, lui. Gîteva săptămîni

în'urmă mi-am spus că Maestrul se află undeva în străinătate, că nu'ştie încă de apariţia cărţii. ■Am început să sper din nou cînd am semnat contractul pentru un volum de amintiri despre A.D.P., şi petreceam zilnic cîteva ceasuri în strada Fîntînelor ca să consult arhiva. Nu înţelegeam de ce Ieronim nu venise să mă vadă în mai. Cîtva timp am crezut că nu-şi terminase filmul. Dar curînd după ce apăruse *India,* am citit într-o recenzie că unele pagini ale mele îi aminteau autorului recenziei anumite scene din *Copiii nimănui,* filmul lui Ieronim Thanase, pe care îl văzuse în avanpremieră.
Am aşteptat de atunci, cu nerăbdare crescîndă, premiera. Se vorbea despre acest film ca de o capodoperă. Cînd, 3a începutul lui octombrie, a avut loc premiera, *Copiii nimănui* a fost proclamat-„cel mai bun film socialist al secolului". Vaier ia şi cu mine am făcut de mai multe ori coadă, pînă ce-am putut găsi două Jocuri. Am fost amîndoi atît de copleşiţi încît n-am putut, nici unuknicî altul, scoate un singur cuvînt pînă ce-am ajuns acasă. .
— După *Copiii nimănui,* a şoptit Valeria, aşezîndu-se *jpe* marginea patului, nu voi mai putea vedea, foarte multă vreme, *un* alt film... ' ■
Ar fi trebuit să spun şi eu ceva, dar nu ştiam ce. Nu crezusem pînă atunci că, respectînd întocmai, pînă la literă, etica şi estetica socialistă, se poate crea o capo^, doperă care să nu semene cu nimic din tot ,ce se făcuse pînă atunci.
-r— N-am să pot uita niciodată expresia ei, cînd îşi întrerupe cîntecul şi începe să asculte zurgălăii săniilor care se apropiau, şi înţelege...
■ Valeria tăcu brusc, apoi îşi plecă fruntea, ca să nu-i văd lacrimile. Era Niculina : găsise, ascunşi, într-un hambar părăsit, ultimii copii dintr-o şcoală întreagă, fugiţi din sat cu o săptămîriă mai înainte, cînd începuse bombardamentul, şî murind de atunci unul după altul, de foame,

de frig, de oboseală. Şi pentru că nu avea nici măcar o coajă de pîine uscată, Niculina a început să le povestească, să cînte, să danseze, şi treptat o lumină nefirească transfigurase hambarul. Şi începeau să apară, pe rînd^ pe măsură ce Niculina vorbea despre ele, tot felul de păpuşi şi animale, vii sau împăiate, şi fete tinere care păreau cînd zîne, cînd slujnice, cînd acrobate, şi Niculina dansa printre ele, se întrerupea la răstimpuri şi izbucnea în rîs$_t$ şi atunci toţi copiii începeau şi ei să rîdă pentru că Niculina le arăta, ţinîndu-l de urechi, un iepure alb, sau un elefant minuscul de mucava, care încerca şă-şi ascundă trompa... Şi apoi, pe neaşteptate, se aud zurgălăii săniilor, şi înţelege...
Critica sublimase că feeria e perfect, compatibilă cu viziunea realist-socialistă. Căci cei patru copii care supra-viefuiesc se vor întoarce mai tîrziu în satul părăsit, unde ultimii locuitori trăgeau să moară printre ruine, şi, impi*o-vizînd un şantier semănînd mai mult cu o vastă casă de păpuşi, se apucă să construiască ceea ce la. început părea un imens hambar, dar care curînd se dovedeşte a fi altceva : dormitor, sală de mese, şcoală, infirmerie, sală de gimnastică, bibliotecă. Ieronim introdusese cu mare abilitate ideologia şi vocabularul socialist ; spectatorul afla întîmplător că cei patru erau pionieri, că şantierul lor vestea „construirea socialismului", că legendele pe care le povesteau şi baladele pe care le cîntau evocau mitologia dacilor şi scene -memorabile din trecutul ţărilor româneşti.
Aşa cum era de aşteptat, *Copiii nimănui* a luat premiul I la concursul internaţional de la Cannes. Cîteva săptămîni în urmă, filmul rula în toată Europa şi fusese deja angajat în Statele Unite şi în America Latină. îmi spuneam că probabil Ieronim plecase din ţară. Se vorbea eă mai multe case de filme i-au propus să-l angajeze cu întreaga lui companie.
Şi apoi, fără motiv, în noiembrie, filmul a fost rt-tras, S-a aflat mai tîrziu că mulţi critici străini, care scriseseră entuziaşti despre *Copiii nimănui,* vedesju în acest film genial cea mai virulentă satiră a sistemului socialist...

...1967, 1963, 1969... Ce-aş mai putea adăoga? *Amin-cirile* despre A.D.P. au apărut acum un an, şi am semnat contractul pentru o monografie critică, însoţită de cîteva texte inedite. Dar în aprilie 1968 am făcut imprudenţa să pîecăm pentru o săptămînă la Sinaia. Cînd ne-am întors, melancolici, pentru că plouase aproape tot timpul, ara găsit în faţa uşii un mare buchet de trandafiri.
— Ieri a fost aniversarea căsătoriei, i-am şoptit, oarecum ruşinat, "Valeriei.
Am început să desfac tremurînd hîrtia de celofan, reuşind şi de data aceasta să ascund biletul.
— Păcat ! a spus Valeria. Unii din ei s-au ofilit deja.., Cînd a intrat în bucătărie să le taie

cozile, am citit
repede biletul *„As aslways,* A.D.P. *Remember,* Niculina-Laurian".
Valeria a umplut vasul cu apă.
— Şase din ei s-au ofilit, mi-a spus.
— Au rămas deci 13, am şoptit visător. Număr cu noroc !..,
în februarie 1969 s-a născut băiatul, Adrian Gheor-ghe. Iar în martie ne-am mutat în strada Fîntînelor. Casa memorială fusese inaugurată cu două săptămîni mai înainte.
De data aceasta, mi-am spus, orice s-o întîmpla... în noaptea de 10 spre 11 aprilie, aproape că n-am dormit, în zori, m-am îmbrăcat şi am trecut în birou, (li spusesem Valeriei că am ceva urgent de terminat.) Mă uitam tocmai la ceas, cînd am auzit soneria la uşa din faţă : opt fără un sfert. Am alergat în vîrful picioarelor şi am deschis, în prag, acelaşi buchet somptuos de trandafiri : un tînăr de vreo 16, 17 ani traversa liniştit strada. Am alergat după el şi l-am prins de braţ.
-— Dumneata ai adus trandafirii ? De la cine sînt ?
Ţînărul m-a privit candid, parcă nu *fn-ar* fi înţeles.
•— Ai sunat adineaori la numărul 43, şi ai lăsat în faţa uşii un buchet cu 19 trandafiri.

Tînărul a ridicat din umeri.
— Mă confundaţi cu altcineva, spuse politicos dar ferm. Eu, numai de trandafiri n-am chef ! Azi mă prezint la examen, şi am trac...
— Ce fel de examen ? l-am întrebat bănuitor.
-— Literatura franceză modernă, spuse cu un zîmbet amar. Dar am căzut prost...
Băgă mîna în buzunar şi scoase o foaie de caiet.
— Trebuie să traduc şi să explic un text. Doar cîteva gropoziţii. Dar cum să le explic ? „Libertatea absolută", asta, să zicem, înţeleg. Dar mai departe ? *Nous suvitnes condamnes â la liberte !* Ce vrea să spună asta ?
— Vrea să spună exact ce spune : că sîntem condamnaţi la libertatea absolută.
M-a ascultat zîmbind, şi în acea clipă mi s-a părut că-mi face senin cu ochiul.
— Cum s-ar spune, ca să citez un exemplu din examenul de anul trecut : *A bon entendeur, salut !*
S-a închinat profund, oarecum în glumă, şi-a băgat amîndouă mîinile în buzunare şi s-a depărtat agale, fluie-rînd.
Eygalieres, august-septembrie, 1978 Chicago, februarie 1979

1

DAYAN

' *C.elor din urmă...*
Be-abia ajunşi la capătul străzii, şi după ce întoarse încă odată capul să vadă dacă se află cineva în urma lor, Dobridor îl întrebă :
—' Tu. n-ai observat nimic la Dayan ?
Dumitrescu ridică din umeri, cu o exagerată indife-Fenţă.
— Ştii că personajul nu mă interesează, spuse con-tinuînd să înainteze cu acelaşi pas lent, măsurat, parcă ar fi vrut să-şi economisească energia. Nu-mi plac geniile, nici premianţii, adaogă.
— Ştiu, dar de data asta e altceva, vorbi Dobridor coborînd glasul. Ceva.destul de misterios.

De fapt, reluă după ce întoarse încă odată capul, ceva. care mi se pare
inexplicabil. Şi chiar suspect.-..
Dumitrescu se opri brusc şi-l privi curios, silindu-se să zîmbească.
— Dayan — suspect ? exclamă. Premiul întîi cu cu-■ nună, din clasa întîia primară şi pînă astăzi, la cîteva
săptămîni de diploma *stimma cum laude,* la trei, patru îuni de cel mai strălucit doctorat, la un an de la catedra care va fi creată pentru el, la trei ani de Academia de Ştiințe, la şapte ani de...
.
— Nu ştiu dacă e chiar suspect, îl întrerupse Dobridor, dar e destul de misterios. In" orice caz, mi se pare inexplicabil. Am observat asta, pentru întîia oară, ieri după-amiază, la ora de geometrie, cînd era la tablă ; ştii, îî chemase Dorobanțu să ne explice...
— Ştiu. „Explică-le tu, mă Dayane, că le explici mai bine ca minp !'" Eternul refren şi inevitabila concluzie. „Explică-le, mă, Dayane, că dacă nici pe tine nu te înțeleg nătărăii ăştia, îi trimit pe toți la munca de,jos P

— Şi mă mir cum h-au observat şi ceilalți, continuă Dobridor.
Am verificat azi dimineață. Am trecut de mai multe ori prin fața lui, apoi m-am apropiat prefăcîndu-mă că n-am urmărit prea bine demonstrația şi l-am privit cu atenție. Cred că a .bănuit ceva, pentru că se roşise şi începuse să se bîlbîie. De aceea ți-am spus că mi se pare suspect,'De ce s-a roşit cind şi-a dat seama că-l priveam cu atenție, *câ-i priveam, mai ales, ochiul sting ?...*
— Dar de ce-l priveai cu atîta atenție ? îl întrerupse Dumitrescu.
' ■
1)obridor zîmbi enigmatic.
— Pentru că, de cînd îl cunosc, Dayan purta întotdeauna bandajul negru pe *ochiul drept,* şi acum îl poartă pe *ochiul sting.*
— Nu se poate ! îl întrerupse din nou Dumitrescu.
— Iți spun că am verificat de mai multe ori. Pînă mai acum cîteva zile, stîngul era ochiul sănătos, şi acum este ochiul drept.
Dumitrescu rămase cîtva timp pe gînduri.
— Asta înseamnă, începu cu un ton gray, după ce-şi , umezi buzele, asta înseamnă că *amândoi ochii s'mt* să-*nătoşi.* ~-
— Şi atunci ?...
— *Şi atunci, poartă bandajul- din fandoseală, ca^ să pară mai interesant... Sau poate, adaogă după' o pauză,' subliniind cuvintele, *din alte motive.*
— De aceea spuneam că mi s-a părut suspect...
— Ar trebui să informăm pe cine trebuie, continuă Dumitrescu coborînd glasul.
— Aşa m-am gîndit şi eu, şopti Dobridor, că ar trebui să informăm...
- — Dar să fim cu mare băgare de seamă, reluă Dumitrescu după ce înghiți de mai-multe ori, cu greutate, ca să-şi poată umezi buzele. Cu'mare băgare de seamă, repetă. Să nu bănuiască ceva Dayan, şi să-şi schimbe din nou bandajul...
A doua zi de dimineață cerul era neobişnuit de întunecat, şi în biroul Decanului ardeau toate becurile. Tînă-rul bătu de mai multe ori în uşă, aşteptă-cîteva clipe, apoi deschise uşa cu multă grijă şi intră. Se opri în prag, parca, orbit de lumina electrică.

— Mi-a spus tovarăşul secretar că m-ați chemat, şopti. Irinoiu îl privi lung, cercetător, ca şi cînd de-abia
atunci, pentru întîia oară, l-ar fi putut privi pe îndelete. După cîtva timp îi făcu semn să se apropie.
Orobete Constantin, îl întrebă, de cînd ți se, spune Dayan ?

Tînăruî se îmbujora şi-şi lipi amîndouă braţele de trup.
— Din 1969, după războiul de şase zile, cînd toate ziarele au publicat fotografiile generalului Moshe Dayan. Ştiţi, din cauza bandajului negru...
Irinoiu îl'privi din nou lung, cu un zîmbet amar, ne-î încrezător.
— Dar de ce porţi bandajul negru ?
'— Din cauza accidentului. M-a lovit un vecin; din greşeală, cu un cuier în ochi. îl cumpărase de ocazie — era un cuier mare, de lemn, -— şi—1 aducea în apartament ; îl purta pe umăr. Dar în faţa uşii s-a întors deodată, brusc, şi m-a lovit. Nil observase că eram acolo, pe coridor, lipit de perete, aşteptînd. Aşteptam să-şi bage cuierul în casă...
— Şi nu s-a mai vindecat de-atunci ?
— Nu. Nu se putea vindeca. Lemnul mi-a strivit ochiul şi a pătruns adînc în orbită... De aceea trebuie să port bandajul negru. N-au putut să-mi pună un ochi de sticlă.
— Ce ochi era ? întrebă Irinoiu ridicîndu-se de la birou.
Tînăruî îşi duse mîna dreaptă la frunte, apoi şi-o trecu moale, pe obraz.
— Ochiul acesta, pe care-l vedeţi şi dumneavoastră, şopti încurcat.
Irinoiu se apropiase de el, şi-l privea tot mai pătrunzător.
— Deci ochiul stîng, spuse apăsînd fiecare euvînt. Şi cu toate acestea. în dosarul tău pe -care l-am răsfoit adineaori — preciza arătînd cu braţul spre birou — se află şi certificatul de la spitalul Colţea, şi acolo stă scris că un obiect de lemn — nu se spune nimic de cuier — un obiect ascuţit de lemn ţi-a distrus ochiul *drept...*
Orobete îşi plecă deznădăjduit capul,
— Ia, scoate bandajul !

li privea curios, urrnărindu-i fiecare mişcare. Cînd tînărul desfăcu cheotoarea şi-şi retrase cu grijă bandajul, Irinoiu se încruntă şi se trase un pas înapoi, apoi întoarse capul. Orbita era adîncă, vjnătă, cu un rest de pleoapă sîngerie, atîrnînd stingheră, inutilă.
— Poţi să-ţi pui bandajul, spuse întorcîndu-se la birou.
Frunzări dosarul, scoase o foaie galbenă şi i-o întinse.
— Dacă, ai uitat detaliile accidentului «lin 8 septem-- brie 1&63, citeşte certificatul pe care ţi l-a eliberat Secţia
de chirurgie a spitalului Colţea trei zile mai tîrziu, la 11 septembrie.
Tînărul apucă tremurînd foaia galbenă, şi cîteva clipe în urmă o trecu în cealaltă mînă.
— Citeşte! stărui Irinoiu/Ai .să te convingi şi tu. Ochiul drepte Citeşte bine ! *Ockiul drept !*
Ca şi cînd s-ar fi hotărît brusc, tînărul aşează foaia pe birou şi-şi opri deznădăjduit privirea în ochii Decanului. ' ,
— Ştiu că n-o să mă credeţi, începu cu un glas" ferm, dar vă jur pe mormîntul părinţilor mei că vă spun adevărul. Asta s-a întîmplat acum patru zile, duminica trecută. Era pe seară ; ieşisem să mă plimb pe bulevard, spre Cîşmigiu. Şi deodată mă aud strigat din urmă : Dayan1 Dayan ! Mă opresc şi întorc capul. Credeam că e vreun cunoscut. Dar era un domn bătrin/foarte bătrîn, cu barba căruntă, îmbrăcat ciudat, cu un fel de caftan lung, şi cam zdrenţăros. — Nu e aşa că prietenii şi colegii dumitale îţi spun Dayan ? mă întrebă.
— E adevărat, i-am răspuns. Dar dumneavoastră cum aţi ghicit ?
,
— E o poveste lungă, şi pe voi, tinerii de azi nu vâ mai interesează poveştile... Dar să ştii că Moshe Dayan are bandajul la celălalt ochi. Dacă vrei să semeni cu el, trebuie să ţi—l schimbi. Haide să ne oprim pe banca asta, şi ţi-l schimb eu într-o clipă.
Credeam că glumeşte, şi l-am întrebat, zîmbind :
— Dacă aveţi puterea asta, de ce nu-mi puneţi ochiul la loc ?
— Asta nu»pot s-o fac, mi-a răspuns.

Cerul fu despicat brusc de o vîlvătaie -roşiatică, ş"i Orobete tăcu cîteva clipe, aşteptînd să se potolească ec'ou^ rile tunetului.
132
Decanul se mişca enervat în fotoliu.
— Ei, şi atunci ? întrebă- nerăbdător, atunci, ce s-a întîmplat ?
— Asta nu pot s-o fac, mi-a răspuns, pentru că n-am dreptul să fac minuni...
începuse să-mi fie' frică, şi l-am întrebat :'
— Dar cine sînteți dumneavoastră ?
— Chiar dacă ți-aş spune cine sînt, tot n-ai să ştii, pentru că tineretul de azi nu mai citeşte pe Eugene Sue.
— *Jidovul rătăcitor ? !* am exclamat. Eu l-am citit, demult, în satul bunicilor...
— La Strîndari, m-a întrerupt bătrînul, l-ai citit ascuns în hambarul comunal, şi l-ai terminat chiar în seara de Sînziene, ai parcurs ultima pagină în ultimele minute cînd se mai puteau descifra ljterele imprimate pe cea mai proastă hîrtie dinainte de primul război mondial...
— Ce spui, mă ? exclamă surprins Irinoiu. Şi aşa era ? Aşa l-ai citit ?
— întocmai cum m-a descris el. Ultima pagină, cu mare greutate, pentru că în hambar se făcuse întuneric şi hîrtia era într-adevăr foarte proastă ; era maculatura pe care se tipăreau, pe vremuri, romanele în fascicole...
De data asta mi s-a făcut cu adevărat frică^ adaogă, înlemnisem. M-a tras de mînă, şi m-a aşezat lîngă el, pe bancă. — Nu prea am dreptul să mă odihnesc, mi-a spus.
Dar o dată la zece, cincisprezece zile, cei de sus îmi trec cu vederea... N-am mai stat pe bancă de cîțiva ani. Cînd vreau să mă odihnesc, caut un pat sau mă întind pe vreo prispă sau, dacă e cald, pe nisip... • *
Şi în timp ce vorbea, mi-a tras, fără să prind de veste, bandajul de pe ochi — şi apoi nu-mi mai amintesc bine ce s-a întîmplat. Mi se părea că visez...
Trăsnetul izbucni foarte aproape şi tînărul se întrerupse din nou.
Irinoiu privi încruntat spre fereastră.
— Mi se părea că visez şi nu încercam să înțeleg ce se petrece cu mine, pentru că îmi spuneam : în vis, toate sînt posibile...
îmi amintesc că şi-a muiat degetul în gură. şi l-a ire-cut de mai multe ori, cu mare grijă, peste rană. Apoi mi-a aşezat bandajul pe celălalt ochi, şi a zîmbit.
133
— Acum semeni cu adevărat cu Moshe Dayan, mi-a spus. Şi nu e aşa că vezi mai bine cu ochiul drept ?
într-adevăr, vedeam mai bine, dar nu îndrăzneam să mă bucur ; nu-mi venea să cred ; parcă tot aş fi visat. Şi eram atît de zăpăcit, încît nici n-am băgat de seamă cînd s-a ridicat de lingă mine.
Eu rămăsesem pe bancă. încercînd să-mi potrivesc mai bine bandajul. Nu eram obişnuit să-l port pe tîmpla stingă. Mă încurca ; ar fi trebuit să~l aranjez în fața oglinzii.
M-am ridicat, şi de-abia atunci mi-am dat seama că nu mai era lingă mine. L-am căutat cu privirea în susul străzii şi pe celălalt trotuar. Dispăruse. De-abia cînd am ajuns acasă, şi mi-am scos bandațul în fața oglinzii...
Se întrerupse, orbit de văpaia fulgerului. în clipa ur-.mătoare trăsnetul zgudui prelung ferestrele.
Irinoiu se ridică brusc de la birou şi începu să se plimbe cu paşi mari şi repezi. Nu mai încerca să-şi ascundă enervarea.
— A trăsnit pe aproape, şopti tînărul.
O rafală de grindină lovi ferestrele şi curînd furtuna se înteți.
<
— Uite ce e, Orobete Constantin, . izbucni deodată Decanul abia stăpînindu-şi mînia. Toate acestea — Jidovul rătăcitor şi scamatoria cu degetul -muiat în gură şi schimbarea bandajului — nu mă interesează. -Dacă nu te-aş cunoaşte, şi n-aş şti că eşti orfan, şi că taț-tu a. fost tinichigiu, iar maică-ta spălătoreasă, şi dacă n-aş şti că ai fost premiant încă din şcoala primară, şi că tovarăşul inginer Dorobanțu se laudă peste tot cu tine, spunînd că ai aVea geniu matematic...

<
Se opri în mijlocul camerei, cu o mînă în buzunar, gesticulînd nervos cu cealaltă, aşteptînd tunetul.
— Dacă n-aş şti toate astea, te-aş denunţă; ca obscurantist, superstiţios şi mistic. Dar povestea mi se pare mult mai suspectă. •
Deocamdată, nu vreau să mă amestec. Nu raportez nimic. Dar de mîine te prezinţi la facultate aşa cum ai fost admis şi cum stă scris la dosar : cu bandajul pe ochiul drept...
' '". - •
—■ Dar vă jur că aşa s-a întîmplat ! şopti Orobete. Şi dacă pun bandajul pe ocljiul drept, descopăr rana de la ochiul sting, şi nu mai văd nimic...

— Te priveşte ! îl întrerupse Irinoiu tot mai mîniat. Dacă mîine nu te prezinţi conform certificatului medical din dosar, raportez unde, trebuie. Şi îţi atrag atenţia de pe acum : nu conta pe mine la anchetă. Eu spun întotdeauna adevărul ! .
li zări de departe şi începu să alerge, dar curînd îşi simţi inima zbătîndu-se, şi fu silit să se oprească. După cîteva clipe porni din nou, cu paşi mari, ţinîndu-şi palma dreaptă pe inimă, ca şi cînd ar fi sperat să-i potolească bătăile. Cînd se apropie, îndrăzni să-l strige din "urmă.
— Domnul !... Domnul israelit ! Domnul !... repetă de mai multe ori.
Uri trecător întoarse mirat capul, zimbi, apoi, ca să-şi ascundă rîsul îşi duse palma la gură şi traversă strada, trecînd pe celălalt trotuar. •
Cu un mare efort, apăsîndu-şi mîna pe inimă, Orobete grăbi şi mai mult pasul. Ajuns la cîţiva metri de el* începu din nou să strige.
— Dojnnul israelit ! Domnul Jidov rătăcitor ! Bătrînul se opri-şi întoarse surprins capul. ■
.— Dayan ! exclamă, dar ce cauţi pe aici ? Eu mă duceam la şcoală. Credeam că am să te întîlnesc acolo..,
— M.-au dat afară de la facultate, vorbi Orobete, continuînd să-şi ţină mîna pe inimă. Adică, nu m-au eliminat definitiv, dar nu mă mai lasă să intru în clasă pînă...
Se întrerupse, răsuflînd greu, reuşind totuşi să zîm-bească. • .
— Vă fog să mă iertaţi, şopti, dar mi se bate grozav . inima, se zbate parcă ar sta să se spargă...
.. Nu mi s-a întîmplat niciodată asta...
— Şi nici n-are să ţi se mai întîmple, spuse bătrinul, întinse braţul şi-l atinse uşor cu mîna pe umeri, apoi
pe piept. *
Orobete oftă adînc şi începu. să răsufle repede, precipitat, ca şi cum şi-ar fi ţinut multă vreme respiraţia.

salvarea, cîte nu *se* puteau întîmpla...
După cum vezi, plătim amîndoi ; eu m-am întors din drum, ca să încerc să ţi se facă dreptate, iar inima du~ mitale parcă ar fi presimţit ce o aşteaptă...
Se întrerupse şi-i atinse din nou braţul.'^ • — Haide să mergem, căci or-ice metaforă aş întrebuinţa tot n-ai să înţelegi. Şi am să-ţi dau acest sfat : nu vorbi, nu întreba. Lasă să. se adune Timpul între noi. Dacă ai într-adevăr geniu matematic, aşa cum se spune, ai să înţelegi şi această'virtute a Timpului de a se concentra şi dilata după împrejurări. Nu întreba, deci. Dar cînd îţi voi pune vreo întrebare, să-mi răspunzi-Vreau să fiu sigur că m-ai înţeles.
Se opri în faţa unei case clădite, după înfăţişare, pe la sfîrşitul secolului trecut.
^- Ştii cumva cine locuieşte aici ?
— Nu, răspunse Orobete.
— Nici eu. Haide să intrăm. Poate găsim vreo cameră izolată, în care să stăm liniştiţi de vorbă.
Deschise poarta de fier şi, pentru că tînărul şovăia, neîndrăznind să intre, îi luă braţul şi îl trase după el. , Au traversat repede cei cîţiva jnetri care-i despărţeau de ceea ce părea a fi intrarea secundară. Ajuns în faţa uşii, bătrînul apăsă scurt pe butonul soneriei şi, fără să aştepte, întoarse clanţa şi intră.
— Nu-mi place ! spuse după ce-şi roti privirile în toate părţile.
,
Se aflau la capătul.unui mare salon dreptunghiular, încă destul de bine întreţinut, dar fără covoare şi cu surprinzător de puţină mobilă.'Cele două ferestre din dreapta şi din stînga uşii erau ascunse sub draperii «de culoarea vişinei coapte, dar celelalte ferestre, la cîţiva metri mai departe, către mijlocul

salonului, nu aveau perdele, lăsînd să pătrundă-în voie lumina după-amiezii de mai.
— Nu-mi place, rejpetă bătrînul. S-ar spune că stă-pînii n-au reuşit să-şi vîndă toată mQbila.
Porni cu un pas repede, neaşteptat de tineresc, tră-■ gînd după el peOrobete.

cînd către ferestre, în dreptul cărora i se păruse că zărea, la răstimpuri, umbra unui trecător. Şi tocmai eînd se pregătea să mai întoarcă o dată capul spre ferestre, se trezi că traversează, tras de mînă de bătrîn, o altă încăpere, în care nu ştia cînd intrase. S-ar fi spus că e o sufragerie oarecum vetustă, dar care în nici un caz nu părea a face parte din aceeaşi clădire cu salonul.
— Nu ! vorbi din nou bătrînul, nici asta nu e ce căutăm. Să mai încercăm de partea cealaltă *a* grădinii.
în clipa următoare coborau pe o scară de piatră într-un mic parc, cu un havuz în care Orobete zări cîțiva peşti înotînd somnoroşi pe sub nuferi. Era atît de surprins, încît întoarse capul, hotărît să-l întrebe.
— Văd că-ți place mult Puşkin, continuă bătrînul. Umbli cu volumul lui.de povestiri în buzunar, şi încă în ediție originală.
— Am învățat ruseşte pentru Puşkin, spuse Orobete uşor intimidat. Dar dacă nu vă supără, şi-mi dați-voie să vă pun o întrebare...
— *Fata căpitanului* .', exclamă bătrînul zîmbind melancolic, îmi aduc aminte şi acum de acea seară la Sankt Peterburg, cînd un student a pătruns ca o furtună în hanul în care xnă oprisem şi a strigat-: A murit Puşkin !. A murit, împuşcat într-un duel ! Apoi şi-a ascuns capul în mîini şi a izbucnit în plîns.
— Aşa era să mi se întîmpîe şi mie cînd i-am citit biografia şi am aflat...
— Fii atent, să nu aluneci ! îl întrerupse bătrînu) strîngîndu-i cu putere brațul. Probabil, că au lustruit parchetul pentru balul de săptămîna viitoare, căci, pe$_L$ aici, ne aflăm în preajma Carnavalului.
Orobete privi nedumerit în jurul lui, încercînd să înțeleagă unde se află, dar înaintau atît de repede încît nu' surprindea decît fragmente dintr-un decor care părea că se schimbă de la o clipă la alta.
—• Dacă nu vă supărați, încercă din nou..
— Marele, genialul poet romantic, Puşkin î continuă bătrînul. *Fata Căpitanului 1...* Ai recitit-o, sînt sigur, de
"cinci, şase ori. Dar îți mai aduci amintejdejicgX.
care unul din personaje explică de ce ofițerul rus *trebuie* 6a joace biliard ?
— îmi aduc foarte bine aminte, pentru că rn-a pus pe gînduri şi m-a întristat. Vi-l pot recita în ruseşte, dar prefer să-l citez în româneşte, în traducerea mea.
— Te ascult, spuse bătrînul cu o voce gravă, oprin-du-se în mijlocul odăii.
Era o încăpere destul de va*stă. dar cu tavanul neobişnuit de scund, şi cu un perete oblic, ca de mansardă. O lumină tristă, posomorîiă, pătrundea prin cîteva ferestruici ovale.
— „Cînd, de pildă, în timpul manevrelor, începu Orobete, ajungi într-un biet tîrg prăpădit, pe poți face ca să omori timpul ? Nu poți întotdeauna snopi evreii în bătaie. Fără să vrei, te îndrepți către han ca să joci biliard..."
— Exact. Aşa era pe vremuri în Rusia. Şi lucrurile -nu s-au schimbat prea mult nici pînă în ziua de astăzi.
Dar. în fond, asta o spune un personaj al lui Puşkin...
— Aşa m-am gîndit şi eu. Nu Puşkin, ci un. personaj al lui. Un personaj, de altminteri, antipatic. Dar voiam să vă întreb...
— Ştiu, îl întrerupse bătrînul apucîndu-i din nou brațul, şi am să-ți răspund îndată ce vom găsi un loc liniştit, unde vom putea sta neturburați de vorbă. Dar să ie-
"şinr din labirintul *ăsta... După cum vezi : case care au fost cîndva şi au ars, sau au fost dărîmate, şi pe locul lor s-au ridicat alte case, dar altfel plănuite, aşa că uneori ne trezim pe un bulevard, sau într-o grădină. Ca acum, adaogă strîngîndu-i cu putere brațul. Parcul acesta aparținea unui mare bogătaş ; avea acolo în fund, o -seră. iar alături, de o parte şi de alta, se întindeau rondurile cu trandafiri. Iți închipui ce era grădina aceasta începînd din mai şi pînă la mijlocul lui octombrie... Dar acum, în apropierea iernii... ' ,
Orobete se trezi că înaintează' pe o alee străjuită de arbori înalți fără frunze, şi simțea sub tălpi pietrişul umed, foarte rece.
— Un boier, putred de bogat, continuă bătrînul. Se spunea că avea 99 de slugi ; şi nu erau toți robi, căci a'dusese din străinătate meşteri bucătari, şi lachei, şi grădinari pricepuți. Se măi spunea că avea întotdeauna oas-

138
peți, vara și iarna, dar niciodată mai mult de o duzină, pentru că nu-i plăcea zarva...
_ Cînd, ajunşi la capătul aleii, bătrînul deschise poarta şi-l îndemnă să intre în ceea ce părea a fi .o galerie, tînă-rul şovăi.
— E curios, spuse, că pînă acum n-am zărit țipenie de om, n-am auzit nici măcar glasul unui copil... - Bătrînul îi puse mîna pe umăr.
— Cum i-ai mai putea vedea, Dayan, cum i-ai mai pu-. tea auzi ? Cei care au locuit cîndva în aceste case, sînt morți de mult. Cei mai tineri au murit pe la sfîrşitul veacului trecut...
Orobete tresări, şi-l privi adînc. Părea speriat. "— Şi-atunci, ceilalți, copiii lor, sau cei care le-au luat locul.
Bătrînul clătina din cap, zîmbind trist, parcă ar fi încercat să-şi ascundă dezamăgirea.
— Pentru un geniu matematic ca dumneata, o asemenea întrebare n-ar fi trebuit rostită, pentru că nu are sens.. *Ceilalți,* care sînt încă în viață, trăiesc şi ei, în casele lor, care, se întîmplă uneori să fie chiar unele din casele prin care am trecut noi. Dar, cum ştii prea bine...
— -Deci ! exclamă, pălind, Orobete. *Deci !...* Bătrînul îl privi, zîmbind curios, apoi îi apucă din nou mîna. « • . *
— Eu credeam că ai înțeles mai de mult, spuse. Dar acum trebuie să ne grăbim, să ieşim din iarnă... •

Tînărul se lăsă condus fără să privească întotdeauna în jurul lui. Uneori se trezea că se gîndeşte la aceeaşi fabuloasă ecuație pe care, de atîtea luni, nu izbutea s-o rezolve.
— Fii atent, Dayan ! se auzi strigat, că dacă te rătăceşti în somn, îți vor trebui mulți ani ca să găseşti ieşirea...
— Nu dormeam, şi nu mi-e somn, răspunse Orobete. roşind. Mă gkideam la o a c'incea teoremă. Dacă aş înțelege-o, aş înțelege ce mi se întîmplă *acum.*
139
— Ai să înțelegi şi fără ajutorul teoremei. Dar trebuie să ne grăbim.
înaintau, i se păru, din ce în ce mai repede, traver-sînd o suită de încăperi slab luminate, ale căror contururi nu le putea distinge. Curvnd au pătruns într-un salon cu -mobile de o neobişnuită eleganță, cu tapiserii şi oglinzi venețiene. S-au oprit amîndoi în fața unei ferestre înalte şi mari, cît jumătate din perete.
— *Mira ahora !* exclamă bătrînul. Priveşte acum ! Soarele ! în cîteva clipe va apune deasupra lacului... '
— Apune soarele ! şopti Orobete brusc emoționat. Şi parcă ar fi şi n-ar fi acelaşi soare de la noi, adaogă.
— Aşa arată, prin părțile acestea, la sfîrşitul lui octombrie. N-aş avea nevoie de o maşină de calculat ca să aflu a eîta oară privesc apusul soarelui. Legenda ar spune : de o mie nouă sute şi mai bine de ani. Deci, fă socoteala. Dar, în realitate, e mult mai mult, *mult mai mult...*
îi luă mîna şi-l trase uşor spre una din uşi, pe jumătate întredeschisă.
■ . • — De ce-ți spun toate astea tocmai dumitale, care te lupți cu „viclenia Timpului", cu *List der Zeit,* ca să paro-diez expresia lui Hegel, *List der Vernuft,* faimoasa „viclenie a Rațiunii" ? Priveşte uşa aceasta întredeschisă. N-o să intram, pentru că încăperea de alături nu se află în drumul nostru. Dar de la ferestrele ei, nu se vede niciodată apusul soarelui. Şi j»cmai acest amănunt, în aparență .atît de banal — *că de acolo nu se poate vedea niciodată apusul soarelui* — a constituit multă vreme o mare taină. înțelegi ce vreau să spun prin a^est cuvînt : „.taină". O tragedie încheiată printr-o crimă, dar atît ˢde misterioasă, atît de iscusit camuflată, încît nimeni n-a putut bănui nimic...
— Ca într-o povestire fantastică scrisă de un poet genial, şopti Orobete. Mi-ar place s-o ascult...
— Şi mie mi-ar place s-o mai povestesc o dată, spuse bătrînul apucîndu-i brațul. Dar în ritmul în care mergem noi acum, mi-ar trebui cîteva zile. S-o lăsăm aşa cum a rămas pentru toți cei din vremea aceea : o întîmplare absolut inexplicabilă... *
Mergeau m^L repde ca niciodată pînă acum, şi după cîtva timp simți că oboseşte şi, fără să vrea, încetini pasul.
140
— Ştiu ce tot voiai să mă întrebi de cî'nd ne-am re-întîînit, începu bătrînul oprindu-se. Voiai să mă întrebi dacă *este adevărat...* Şi nu prea ştiu cum să-ți răspund, în alte timpuri, Dayan, cînd oamenii iubeau legendele şi, fără să-şi dea seaaia, prin smplul fapt-că le ascultau eu gravitate -şi încîntare,

descifrau multe taine ale Lumii — deşi ei nici nu bănuiau cît de mult învățau şi descopereau ascultînd sau povestind fabule şi legende... — în alte timpuri, zic, se credea despre mine că sînt Ahasverus, Jidovul rătăcitor. Şi într-adevăr, cită vreme oamenii luau în serios povestea mea, asta erarn, Jidovul lătăcitor. Nu mă explic, nu mă justific. Dar dacă am rămas atîta vreme printre voi, faptul acesta"are un înțeles ; un înțeles profund şi teribil. Iar cînd veți fi judecați, toți din aceste părți ale lumii, fie că ați fost creştini, evrei sau sceptici şi necredincioşi, veți fi judecați prin ce ați *înțeles* din povestea mea...
De-abia atunci Orobete îşi dădu seama că se opriseră într-o odăiță sărăcăcioasă, cu urv pat de fier şi o masă veche de lemn, pe care se afla o lampă cu gaz.
— Şi acum, că te-ai odihnit, adaogă bătrînul, trebuie[1] să ne grăbim. Se întunecă.
«r . •
îi apucă brațul, şi-l trase blînd după el. într-adevăr, lumina scădea cu cît înaintau. Dar Orobete nu izbutea să-şi dea seama dacă' se întuneca cu adevărat sau penumbra se Satoreşte draperiilor pe care le zărea de o parte şi de alta a ceea .ce i se părea a fi o nesfîrşită galerie.
— Ca • să nu te ispitească iarăşi teorema, începu bătrînul, am să-ți răspund la cealaltă întrebare, pe care erai gata să mi-o pui cînd ți-am zărit în buzunar cartea lui Puşkin.. Voiai să mă întrebi, cît timp voi mai rătăoi prin lume fără sa mă odihnesc. îți dai bine seama.' că este singurul lucru pe care-l doresc : muritor fiind, să pot muri şi eu într-o zi, ca toți ceilalți.
Se opri brusc, şi-i scutură brațul.'
— Hei, Dayan ! strigă. Lasă-l pe Einstein, la^ă, pe Hei-senberg ! Ascultă ce-ți spun. Căci curînd am să aflu dacă ai înțeles sau nu de >ce-ți răspund *de-abia acum* la întrebări.
— Ascult, şopti intimiefat Orobete. Dar dacă nu înțeleg principiul axiomele, nu înțeleg ce urmează.
■
141
—- Fă un efort de imaginație şi ai să înțelegi. Dar, înainte de toate, aminteşte-ți *legenda.* Uită că e vorbă de legenda *mea.* Aminteşte-ți ce *spune* legenda. Spune că mi se va îngădui să mă odihnesc, adică să mor, la sfîrşitul Lumii, cu puțin înainte (dar cît de puțin ? cit *?)* cu puțin înainte de Judecata din- urmă. înțelegi, deci, că de aproape 20Q0 de ani n-a fost om care să dorească, aşa cum am dorit eu, sfîrşitul Lupaii. îți închipui cu cîtă nerăbdare aşteptam *Mileniul,* anul 1000 ! Cît de fierbinte ra-am ru» gat în noaptea de 31 decembrie 999 !... Apoi, de curîndy» după ultimele explozii termonucleare, am prins din nou curaj... Ascultă-mă bine, Dayan, căci de acum înainte este vorba şi de dumneata...
.— Vă ascult, şopti Orobete. Vorbeați de...
— Vorbeam de ultimele explozii termo-nucleare. Toată lumea vorbeşte de. ele, dar pentru mine bombele de hidrogen şi de cobalt reprezintă ultima mea ..speranță." (Ai simțit că am pus cuvîntul în ghilimele,-pentru că e vorba de cu totul altceva. Şi. pentru că am deschis această paranteză, trebuie să te deprinzi, Dayan, să ghiceşti un nou limbaj în cuvintele limbii de toate zilele. Cred că ai să înveți repede acest, în aparență, ,',joc", pentru că eşti matematician şi, pe deasupra, îți* place mult poezia... Şi acum, am închis paranteza.)
— Vă ascult, spuse Orobete după ce bătrînul tăcu şi încetini mult pasul. Cred că înțeleg ce vreți s# spuneți...
— Şi încearcă să nu- te mai gîndeşti la a cincea 'teoremă, reluă bătrînul, după cîteva clipe, căci am început să coborîm, *şi* acum. eînd s-a întunecat...
— Coborîm ? întrebă surprins Orobete privmd în jurul lui. S-ar spune dimpotrivă...
Deşi se aflau aproape în întuneric, i se părea că începeau să urce o pantă lină. uşor înclinată spre dreapta.
— Fii atent ! -strigă bătrînul strîngîndu-i. brațul cu putere.- încă doi paşi. şi ajungem la scară, şi treptele, deşi de piatră, sînt uneori roase de vreme..*7* „
— Da, e adevărat ! vorbi Orobete cînd simți sub picioare prima treaptă de piatră. Să n-aveți grijă, adaogă, n-am să alunec. Sînt obişnuit să ifrc şi să cobor scările pe întuneric...
Şi, totuşi, i se părea că nu* coboară, ci înaintează, căl-xînd prudent pe lespezi de piatră, ca într-un tunel.
142
— Şi acum, ascultă urmarea, reluă bătrînul. N-ai de unde să ştii că în ziua de 21 aprilie 1519 — era Vinerea Patimilor — Hernando Cortes a înălțat steagul Crucii pe pămîntul mexican, acolo unde s-a clădit mai tîrziu oraşul Vera Cruz. De asemenea, n-ai de unde să ştii că 21 aprilie 1519 corespundea, în calendarul aztec, ultimei zile a perioadei beatifice (i se spunea epoca „Cerului")'. Perioada aceasta

durase 13 cicluri de 52 de ani fiecare. Şi tot ziua de 21 aprilie 1519 marca începutul perioadei Infernale... Ascultă cu atenţie, Dayan, strigă strîngîndu-i din nou braţul, pentru că repet, este vorba de dumneata !
— Aâcult, şi totuşi...
Orobete tăcu brusc, parcă i-ar fi fost frică să continue. '— Spune, spune ! îl încuraja bătrînul.
— Şi, totuşi, *nu coborîm !*
— Cu alte cuvinte, *e pur si muove !* Dar de data aceasta te-ai înşelat, Dayan. Ai să-ţi dai seama îndată ce ieşim la lumină. Dacă ai fi avut geniul lui Galileu, ar fi trebuit să crezi în ce-ţi demonstrează raţiunea, nu în ce-ţi spun simfufile.
— Aveţi dreptate, începu Orobete prinzînd deodată curaj, dar tocmai asta mă turbură : că nu izbutesc să iden-,
"tific *raţiunea.* Cît timp nu înţeleg axiomele, nu ştiu cum să mă eliberez din iluzia simţurilor... Vă mărturisesc cinstit : nu am impresia că am coborît sau coborîm, ci că înaintăm într-un tunel întunecat. Aş spune mai degrabă că urcăm...
— Cine mai citeşte astăzi *Epopeea lui Ghilgamesh ? !* exclamă bătrînul. • .
Orobete se opri, speriat.
— Vasăzică ştiţi că am citit-o...
— Ştiu, adaogă bătrînul trăgîndu-l uşor de mînă.
—, Am citit-o pentru că nu pot dormi mrai mult de 4-5 ceasuri pe noapte, şi tîrziu după miezul nopţii...
— Să-ţi spun eu ce se întîmplă tîrziti după miezul nopţii, îl întrerupse bătrînul. Nu mai poţi gîndi, cum îţi place să spui, nu mai poţi ..gîndi matematica" (ghilimele), şi te întorci la prima dumitale dragoste, te întorci la poezie.
— E adevărat, şopti Orobete, dar nu ştie nimeni.
— Nici nu trebuie' să ştie. Bine ai făcut că ţi-ai încuiat cărţile de poezie în lada albastră.
143
— E tot ce mi-a rămas 'de la rnama. Lada ei de zes-tra..
— Ştju, continuă bătrînul. Dar n-au încăput toate cărţile. Alte volume de poezie le-ai ascuns în spatele dicţionarelor, pe etajeră. Cărţi pe care le-ai găsit pe la anticari sau le-ai cumpărat, pe bani puţini, de la foştii colegi. Aşa ai cumpărat L'Epopee *de Ghilgameşh,* în traducerea lui Contenau. crezînd că este o epopee propriu-zisă, ca epopeile lui Homer şi Virg.il.
— Extraordinar ! şopti * emoţionat Orobete. Cum de ştiţi toate acestea ?
— Ai să afli mai tîrziu... Dar cînd, adineaori, *mi-ai spus că înaintăm „ca într-un tunel", ţi-ai amintit,' fără să-ţi dai seama, de. drumul lui .Ghilgameşh pe sub pămînt. Ştii, cînd pornise Ghilgameşh să-l caute pe Utnapishtim ca să afle de la el secretul nemuririi, şi a ajuns.în faţa porţii prin care cobora zilnic soarele în amurg, şi poarta era păzită de doi oameni-scorpioni...
— Care, totuşi, începu emoţionat Orobete, l-au lăsat să intre, pentru că au recunoscut în el pa fiul zeiţei Ninsun, zămislit cu un muritor. Ghilgameşh a pătruns. în tunel— drumul pe care-l făcea soarele în fiecare noapte^ — şi a mers aşa 12 ceasuri, pînă ce-a ajuns de partea cea-' laltă a muntelui, într-o grădină paradisiacă...
— E adevărat, şopti Orobete.
— Nouă nu ne va trebui atît de mult, spuse bătrînul. Dar, dacă, adineaori, în loc sa te încrezi în simţuri sau să cauţi soluţia axiomelor ţi-ai fi lăsat imaginaţia să întovărăşească pe Ghilgameşh în tunel, ai fi înţeles eă, întocmai ca faimosul erou mesopotamian, *cob&nm* sub pămînt...
— E adevărat, şopti Orobete,
— Dar jpoate e şi vina mea, continuă bătrînul, căci de ce te-ar fi interesat pe dumneata^ tînăr matematician de geniu, în anul 5733 de la Facerea lumii, de ce te-ar fi interesat speranţa unui personaj legendar ca Ahasverus ?
— Mă interesează, vorbi cu greutate Orobete, căci aşa cum mi-aţi atras de mai multe ori atenţia, — iar eu, nu înţelegeam sau mă prefăceam că nu înţeleg — „speranţa" dumneavoastră (vedeţi, Maestre, că încep şi eu să întrebuinţez ghilimele), „speranţa" dumneavoastră
144
implică direct şi destinul meu. Şi nu numai al meiv. adaogă în şoaptă.
— încet, încet, spuse bătrînul, te vei regăsi aşa cum ai fost de la început. De aceea mă grăbesc să închei : ziua aceea de 21 aprilie 1519 marca nu numai sfîrşitul epocii Beatifice, ci şi începutul perioadei Infernale care, conform calculelor vizionarilor, azteci va dura 9 cicluri de 52 de ani fiecare,

adică 468 de ani. Dacă profeția aceasta se va adeveri, anul 1987 — fă socoteala : 1519 plus 468- de ani — anul 1987 va însemna sfîrşitul epocii Infernale. Asta ar putea însemna sfîrşitul lumii noastre, iar pentru mine ar putea însemna...
— E adevărat, şopti Orobete. Dar totul depinde de limbajul în care poate fi înțeleasă şi tradusă profeția vizionarilor azteci.
— Bravo ! exclamă bătrînul strîngîndu,-i cu putere brațul. Pentru că mi-ai spus „Maestre" îți pot spune şi eu că- ai trecut un examen, deşi nu cel mai greu..-. Şi acum. adaogă*după o scurtă tăcere, iată-ne ajunşi la capătul tunelului.
S-a trezit brusc într-o lumină care i se păru nefiresc de puternică» îşi duse mîna la frunte, apoi şi-o trecu încet pe amîndoi obrajii.
— Mă simt cam obosit, şi mi-e tare sete !
— Şi, după cum vezi, ne îndreptăm spre două izvoare, spuse bătrîn.ul întinzînd brațul şi arătîndu-i-le, nu prea departe, curgînd tăcute între plopi şi chiparoşi. Dar să fii cu mare băgare de seamă, adaogă. Să nu bei la întîmplare şi să nu bei prea mult.
Orobete se îndreptă cu grabă, aproape alergîjşd, spre crîng. îngenunche în dreptul primului izvor, îşi împreună mîinile ca o cupă, şi începu să bea, lacom.
— Dayan ! se auzi strigat din urmă, ai ales bine, dar nu bea prea repede.
Orobete înălță capul şi-i spuse, zînibind.
145

— Âtîta lucru ştiam şi eu, Maestre. Ştiam de cînd urcam Carpații. Să nu bei niciodată dintr-un izvor de pe mina stîngă... Mi-era tare^ete ! adaogă. Şi cu toate acestea... ■ ■ •
Se trezi cu bătrînul lingă el şi se ridică brusc.
----Şi cu toate acestea, repetă, au fost de ajuns cîteva înghițituri... ■ -
Bătrînul ii privea curios, cercetător, parcă ar fi aşteptat să mai adaoge ceva.
— Şi iată banca pe care o căutam, vorbi tîrziu ară-tîndu-i-o ascunsă sub umbra chiparoşilor.
De data aceasta nu-i apucă brațul, ci porni singur înainte. Orobete îl urmă tăcut. Pe nesimțite, figura întreagă i se lumină de un mare zîmbet.
— De ce m-ați păcălit, Maestre? întrebă sfios după ce se aşeză lingă el pe bancă. în odaia aceea cu uşa între-deschisă, nu s-a petrecut nimic ; nici o dramă, nici o crima. Era o odaie ca multe altele prin care am trecut ; fără ta^nă. ■ # *
— Evident că aşa era, vorbi bătrînul înseninîndu-se. Dar n-am vrut să te păcălesc. Era doar o ghicitoare, cea mai simplă dintre enigme.
— Şi de ce mi-ați spus că boierul avea 99,de slugi ? Avea doar cîțiva robi țigani, doi argați de la mCşie şi un" grădinar vienez..-. Care a plecat şi el într-o zi, căci sărăcise boierul şi nu-l mai plătise de un an.
Bătrînul îl privi, ca niciodată, cu multă căldură.'
— Dayan, 99 este o cifră mistică, ți nu încerca s-o analizezi cu uneltele dumitale matematice. Am vrut să te învăț jocul, adaogă, să te deprinzi, adică, să înțelegi pe loc limbajul camuflat în limbajele de toate zilele...
— „Limbajul ascuns", spuse zîmbind Orobete. *Parlar eruz,* ■ cum îl numea acei misterioşi *Fedeli d'Amore* pro-vensali, italieni şi francezi. Am citit demult ceva despre ei, şi acum îmi aduc foarte bine aminte.
Bătrînul îi apucă brațul şi-l privi, dezamăgit.
— îți aduci aminte pentru că ai citit despre ei ? Numai atît ? Fă un efort, Dayan ! îți vei aduce aminte de foarte multe alte lucruri pe care nu le-ai citit niciodată.
Orobete îşi trecu de mai multe ori mîna pe frunte, emoționai, privind drept înaintea lui.
146
— Dncă mi-aş aduce aminte verbul... şopti Urzii;. Aş putea voibi araba, dacă mi-aş aduce aminte verbul...
— Lasă araba la o parte, îl întrerupse bătrînul L"£u-turîndu-şi brațul. Nu vei avea nevoie de ea.
— îmi adac aminte de atîtea lucruri, îneit mă rătăcesc... îmi aduc aminte de prea multe întîmplări, de prea mulți oameni. Oameni pe care mi se pare că i-aş fi cunoscut cîndva, şi totuşi. ,
— Fă un efort şi *uită* restul," îl îndemnă bătrînul. Adu-ți aminte doar esențialul. De ce-ai înțeles cîndva că esfe *esențialul.*
Orobete 'începu din nou să-şi frece fruntea.
— Atîtea lucruri mi se par *esențiale,* şopti turburat. Atît de multe alte lucruri...
— Uită ! *uita !* strigă bătrînuU Nu te lăsa copleşit de tot *ce ți s-a întîmplat şi tot ce s-a întîmplat în vremea dumitale, pentru că iarăşi te vei rătăci. Memoria poate fi
ktot atît de fatală ca şi uitarea. Fă un efort-! Gîndeşte, distinge, alege ; lasă restul la o parte. Convinge —că *nu te interesează,* şi vei vedea că se retrag toate acolo unde erau pînă acum : în acelaşi somn al uitării....

— Aşa fac ! Aşa fac ! repetă Orobete cu o voce stinsă, străină, parcă ar fi încercat să se trezească din vis. Aleg ; ' las la o parte.
— Pune-ți întrebarea justa, continuă bătrînul, singura care te interesează. Adu-ți aminte de esențial... Pe atunci, riscai să fii ars pe rug ca eretic, dar în ziua de azi...
—- Jacques de Baisieux) exclamă înflăcărat Orobete, intorcînd brusc, capul spre bătrîn. Şi^tot ce scria el în tratatul *Cest des fiez d'Amours*...
— Concentrează-te, îl îndemnă din nou bătrînul vă-zîndu-l că şovăie. Nu te lăsa ispitit de alte amintiri. Esențialul !
— Evident, vorbi Orobete cu o voce fermă, esențialul era pe-atunci semnificația secretă a cuvîntului *amor*...
— Era pe-atunci, şi a'rămas şi astăzi, preciza bătrînul. Zîmbind, Orobete începu să recite.
A senefie en sa pârtie - •■
Sans, et *mor* senefie *mort;* , . Or Tasembloris, s'aurons *sons mort.*
147

Evident, începu"bătrînul, acesta era mesajul, revelația secretă. „Dragostea", *adevărata* dragoste este tot una cu „nemurirea".
*- Dar pînă acum, spuse Orobete, dezamăgit, ca şi cum ar fi fost deşteptat brusc din somn, singura mea dragoste a fost poezia şi matematica.
— Poate că, şi una şi alta, nu sînt decît chipurile inefabilei *Madonna Intelligenga.* Pînă acum, ai ales cum nu se putea mai bine": înțelepciunea, care e totodată Femeia Eternă şi femeia pe care ai s-o iubeşti. Căci, n-avea grijă, adaogă, eşti încă foarte tînăr, nu-i timpul pierdut.
Orobete zîmbi melancolic.
— înainte de accident, mi se spunea „Făt-Frumos cu ochii în lacrimi", pentru*că una din. fetele gazdei mă zărise o dată, la cimitir, p/îngînd pe mormîrrtul mamei. După accident, mi se spune Dâyan. ' •
— Căile Domnului" sînt nepătrunse, vorbi grav bătrînul. Ar fi trebuit să ştii asta demult... Şi acum, adaogă, pentru că te-ai trezit pe deplin, îndrăzneşte şi întreabă.* De cînd ți-ai potolit setea te frămîntă cîteva întrebări.
— Intîi şi țntîi, începu emoționat Orobete, aş vrea să ştiu dacă este *adevărat*...
Bătrînul zîmbi îngăduitor şi-i puse mîna pe umăr.
— Ai să-ți dai seama de asta îndată ce ne vom despărți... îndrăzneşte, întreabă-mă ! adaogă după cîtva timp, văzînd că tăcejea se prelungeşte.
Ca şi cum s-ar fi hotărît deodată, Orobete se ridică brusc de pe bancă şi-l privi.
— *De ce trebuie să mă întorc* ? întrebă în şoaptă. Bătrînul nu-i răspunse, ca şi cînd ar fi aşteptat să " continue. ■»
— într-un anumit fel, începu tîrziu, ar trebui să-ți spun că întrebarea m-a dezamăgit. Aşează-te aici, lingă mine, adaogă.
Orobete se aşeză cuminte pe bancă, şi-şi plecă fruntea.
— Unde să te întorci, Dayan, dacă încă n-ai plecat ? Şi cu/n ai putea pleca, înainte de a deveni ce eşti, cel mai genial matematician în viață ?
— Dar în acest caz. şopti Orobete, povestea -camerei cu uşa întredeschisă ar *putea* deveni adevărată.
Bătrînul zîmbi ■melancolic, şi-i puse din nou mîna pe umăr.
148
— în acest caz, ți-as putea răspunde cu propriile dumitale cuvinte, după ce-ai ascultat profeția vizionarilor mexicani : că totul depinde de limbajul în care poate fi' 'nțeleasă, şi *tradusă,* povestea camerei cu uşa întredeschisă...
Orobete rămase- o clipă visător, apoi se însenină brusc.
— Aşa este ! exclamă. Ar fi trebuit să înțeleg de la început.
Dar încă nu m-a-m obişnuit să ^îndese şi să vorbesc încontinuu în *parlare cruz.*
— Ai să te obişnuieşti curînd, curînd, îl întrerupse bătrînul, îndată ce te vei întîlni cu Decanul, cu profesorii şi cu colegii dumitale. Şi acum să stăm puțin de vorbă, că aici nu ne turbură nimeni. Şi de data aceasta, o ^ă vorbim în limba de toate" zilele, aşa cum ai vorbit pînă mai adineaori în Bucureşti...
Cîtva timp, au tăcut amîndoi fără să se privească.
— Eu nu am dreptul să mă odihnesc prea mult, începu tîrziu.
De altfel, îndată ce va apune soarele, va trebui să ne despărțim... Dar, ca să revenim la nedreptatea care ți s-a făcut...
— Nu mai are nici o importanță, şopti zîmbind Orobete.
— Orice nedreptate are importanță, continuă bătrînul. E drept, a fost şi vina mea : trebuia să țin seama de rău- •

tatea oamenilor. în fond, dacă cei doi colegi ai dumitale n-ar fi fost înveninați de invidie, nimeni n-ar fi băgat de seamă. La toamnă, datorită celor 25 de pagini despre teorema lui Godel, ai fi obținut doctoratul, studiul dumitale ar fi produs senzație în lumea întreagă, ai fi devenit celebru şi cine ar mai îndrăzni, chiar într-o țară ca a dumitale, să întrebe un om celebru dacă şi-a pierdut ochiul sting sau ochiul drept ?
— N-are nici o importanță, repetă Orobete.
— Spui asta pentru că *acum* eşti entuziasmat de ceea *ce,* ți-ai amintit şi ai descoperit. Ți se pare, pe bună 'dreptate, că e mult mai important decît. critica teoremei lui Godel. Dar, ascultă-mă bine, căci, ți-am spus, *acum vorbim în limbajul de toate zilele...* Pînă să afle Godel şi ceilalți de geniul dumitale, va trebui'să-l convingi pe Decan că a făcut cea mai mare prostie din viața lui...

Orobete începu să rîdă, pe neaşteptate, dar cîteva clipe în urmă încetă, şi-şi trecu ruşinat mina pe obraz.
— Bine că te-ai trezit definitiv, spuse bătrînul, şi ți-ai regăsit gîndirea şi comportamentul de toate zilele. Deci, ca să mă repet trebuie să-l convingi pe Decan...
— Va fi greu, vorbi grav Orobete. îl cunosc bine : nu înțelege nimic, nici măcar o ecuație de gradul 2. A fost numit Decan pentru rațiuni politice. Şi nu e numai ignorant ; este şi încăpățînat. Adică, adaogă zîmbind, renunță dacă primeşte ordin de sus.
— La asta mă gîndeam şi-eu, continuă bătrînul. Eu nu am dreptul să desfac nimic din ceea ce am făcut. Ai să rămîi aşa cum eşti, asemenea lui Moshe Dayan, pînă la sfîrşitul vieții. Dar şînt şi alte posibilități. Bunăoară, un ordin de sus. •.
— Dar cum ? îl întrerupse Orobete zîmbind trist. Eu. n-am protecții. în afară de profesorii mei, nu cunosc pe nimeni.
Bătrînul înalță privirile spre cer.
— Curînd va apune soarele, vorbi rar, gînditor. Trebuie să ne grăbim... Mîine seară, secretarul lui Godel, la Princeton,'va găsi pe birou demonstrația dumitale. îi va lua o bună parte din noapte ca s-o înțeleagă, dar îndată ce-o va înțelege va alerga s-o comunice Maestrului. Deci, poimîine dimineață, toți marii matematicieni şi logicieni de la Princeton *vor afla.* în 24 sau, cel mult, 48 de ore, te vor căuta cu tşlefoanele.
— Nu am telefon...
— Nu-ți vor telefona dumitale, ci la Ambasada americană şi la facultate. Pentru că, dacă te vor înțelege, şi eu cred că Godel ..şi încă doi, trei au să te înțeleagă — se vor înspăimînta. Şî te asigur că de data aceasta nu se va mai repeta cazul lui Einstein, nici al lui Heisenberg... înțelegi la ce fac aluzie.
• ■
— înțeleg, răspunse Orobete.
—• Deci, trebuie să rezişti trei, cel mult patru zile... Se ridică brusc de pe bancă, şi, apucîndu-i amîndouă mîinile, i le strînse lung, cu căldură.
— Şi acum, trebuie să ne despărțim. Dar adu-ți aminte de ce scrie Francesco da Bai'berino : *sed not omnra omnibuş possunt glossari.*

— „Nu tot»ce-am făcut", ■ traduse visător Orobete, „poate fi explicat pentru toți".
— E exact... Ştii cum să te întorci acasă ?
— Ştiu, Maestre, răspunse Orobete stăpînindu-şi anevoie emoția. Nu e departe...
Văzuse maşina staționînd în fața casei, dar uită de ea o clipă după ce* o văzuse. Tocmai scosese cheia şi se pregătea să descuie, cînd milițianul apăru lîngă el şi-i puse mîna pe umăr.
— Tovarăşe Orobete Constantin, întrebă cu un glas uscat, neutru, student la Facultatea de matematică ?
— Eu sînt. Dar...
— Poftiți cu mine, îl întrerupse milițianul. Vă aşteaptă tovarăşul decan Irinoîu.
Intrmd în maşină, se plecă spre şofer şi-i spuse, cu acelaşi glas uscat.
— Anunță că s-a întors. Precizează şi ora : 6,25. Orobete zîmbi, foate bine dispus.
— Dacă e vorba de precizie, spuse, un cronometru ar indica 6,26 şi 18 secunde. Din fericire, nici dumneata nici eu n-avem ceasuri-cronometru. Costă .o avere. Şi un cercetător german a arătat că, dacă e purtat necontenit chiar cel mai bun cronometru pierde, după 85 de ani, o fracțiune de secundă. E drept, o fracțiune neglijabilă; 3 miimi de secundă...

Miliţianul îl ascultase indiferent, clătinînd la răstimpuri din cap. Tîrziu, se aplecă din nou spre şofer.
— Ne laşi la intrarea principală, dar ne aştepţi tot acolo de unde am plecat.
Coborî sprinten, apoi îl aşteptă pe Orobete să coboare, şi-i luă braţul. Tînărul zîmbi din nou, parcă şi mai bine dispus, dar nu spuse nimic. Portarul fusese desigur avertizat, pentru că îi întîmpină la capătul coridorului şi îi conduse grăbit, cu earecare solemnitate, la ascensor. Intră după ei, apăsă pe buton, şi cînd ascensorul se opri ieşi

cel dintîi şi pomi tot atît de grăbit, spre«cabinetul Decanului. Miliţianul bătu de două ori în uşă, apoi o deschise larg.
. — Orobete Constantin ! exclamă Irinoiu ridicîndu-se de la birou. Ce mi-ai făcut, Orobete ?
Tînărul se. înclină politicos, apoi ridică fruntea şi întrebă :
i
— Ce v-am făcut, domnule Decan ?
— Unde ai dispărut ?
— Mj-aţi spus să nu mai vin la facultate decît aşa cum mă descrie certificatul medical. Azi dimineaţă, n-am îndrăznit.să intru, deşi trebuia să prezint o lucrare la seminarul de calcul diferenţial. Am plecat spre Cotroceni. Aşa, oarecum la întîmplare, sperînd să-mi întîlnesc omul care mi-a făcut încurcătura. Şi am avut noroc. N-a trecut un ceas şi l-am întâlnit. Am umblat mult, am sta,t de vorbă. Adică, a vorbit mai mult el. Tot lucruri interesante. Interesante mai ales pentru mine. Apoi, pe* la 5,30, ne-am despărţit, şi m-am îndreptat spre casă. După cum vă poate confirma tovarăşul miliţian, am-ajuns la 6,25.
Irinoiu îl ascultase încruntat, frecîndu-şi la răstimpuri mîinile.
— Ai dispărut ! şuieră printre dinţi. Şi nu numai că ai dispărut, dar...
Dădu cu ochii de miliţian şi se întrerupse.
— Dumneata poţi aştepta pe coridor. Mi-a telefonat adineaori tovarăşul Inspector. Va fi aici dintr-un moment la altul. •■•"..
Cînd -uşa se închise în urma miliţianului, Irinoiu se aşează la birou, extenuat.
— Nu* mă aşteptam la atîta nerecunoştinţa, spuse fără să-şi ridice ochii. Noi, care am făcut atîta pentru tine, care, aş putea spune, te-am crescut, părinteşte ! Eu, care mă lăudam cu tine, care spuneam, în dreapta şi-n stingă, că ai geniu matematic...
— Dar ce-am făcut, domnule Decan ? întrebă din nou tînărul, de astă dată cu gravitate. Am umblat cinci ceasuri pe străzi...
— Minţi ! strigă Irinoiu lovind cu pumnul în birou. Ai dispărut de-acasă miercuri seara, îndată ce-am fost informaţi, am trimis doi miliţieni să te caute la domiciliu.
152
— Dar de-.abia acum sîntem miercuri seara. Şi încă nu s-a înserat de-a binelea...
Decanul îl privi curios, cu oarecare teamă.
— Atunci, ori eşti amnezic,, ori vrei să-ţi baţi joc de mine. Stai jos !
Orobete se aşează cuminte pe unul din scaunele din faţa biroului.
— Ai dispărut trei zile şi trei.nopţi, rosti solemn Irinoiu. Azi sîntem sîmbătă 19 mai. Uite aici, calendarul.
Tînăriil îşi trecu de mai multe ori palma dreaptă pe frunte, apoi figura i se lumină de un zîmbet timid, enigmatic.
— Deci, şopti ca şi cum şi-ar fi vorbit sieşi, patru zile şi patru nopţi... Şi eu eram sigur că n-au trecut decît vreo 5 ceasuri. Ştiam cu precizie ora, dar nu şi ziua. Trăiam în primul micro-ciclu, dar nu şi în al doilea. E drept, timpul poate fi comprimat, aşa cum poate fi şi dilatat. Dar e curios că nu mă simt obosit, că nu mi-e somn şi nu mi-e foame. Şi, adaogă frecîndu-şi obrazul, e curios că nu mi-a crescut barba de trei zile...
In acea clipă uşa se deschise şi intră un bărbstt între două vîrste, cu-părul rar, presat cu mare grijă pe creştetul capului, îmbrăcat primăvăratec, deşi discret, aproape sobru. Irinoiu se ridică brusc de pe fotoliu şi, întîmpinîn-du-l, îi strînse îndelung, mîna. Orobete se ridică şi el, şi se

înclină politicos.*
— Constantin Orobete, spuse.
— Tovarăşul inspector Albini, explică Irinoiu, a ţinut să 'te cunoască personal, înainte de a decide dacă este cazul... . -
— Vasăzică dumneata eşti misteriosul personaj, îl întrerupse Albini, apropiindu-se de Orobete şi întinzîndu-i mîna. Misteriosul personaj pe care-l căutăm de trei zile şi trei nopţi. Stai, te rog, jos, adaogă aşezîndu-se pe celălalt fotoliu din faţa biroului. Ştiu că tovarăşul Decan nu fumează-dar poate dumneata...
— Nu, mulţumesc, nici eu nu fumez, spuse Orobete.
— Eu am mare slăbiciune pentru ţigările englezeşti, .continuă Albini scoţîndu-şi tabacherea. Ştiu de la tovarăşul profesor Dorobanţu că ai geniu matematic — şi ţara are înare nevoie de savanţi ca dumneata. Da» deocamdată, astă seară, sînt curios să aflu mai mult
153

despre întîlnirile cu Jidovul rătăcitor — mi-a povestit tovarăşul Decan cum ţi-a schimbat bandajul de la un ochi la celălalt, adaogă zîmbind — şi de asemenea sînt curios să ştiu unde ai umblat sau unde te-ai ascuns, trei zile şi trei nopţi.
— Orobete crede că n-a lipsit de-acasă decît cinci ceasuri. îl întrerupe Irinoiu.
Albini îi privi pe rînd, ca şi cînd n-ar fi fost sigur că a auzit bine.
^
— Adică ? Ce-ar vrea să însemne asta ? .
— Am avut impresia că ne aflăm în seara aceleiaşi zile cînd am plecat desperat pe străzi şi l-am întîlnit a doua oară pe bătrînul care îmi schimbase bandajul. Că sîntem, adică, miercuri seara. Dar, recunosc m-am înşelat... Şi cu toate acestea, reluă după o pauză, zîmbind din nou, aşa cum îi mărturiseam adineaori domnului Decan, nu mă simt obosit, şi nici nu par nebărbierit "de trei zile...
'
Albini îl privea curios. învîrtind absent tabacherea între degete.
— Nu încerc să vă povestesc ce mi s-a întîmplat, continuă Orobete, pentru că pare absurd, cu totul neverosimil, şi n-o să mă credeţi. Să acceptăm ipoteza că am trăit 'o experienţă bizară, para-normală, să-i spunem „extazică", dar pentru mine a 'fost hotărîtoare, pentru că mi-a revelat posibilitatea ecuaţiei absolute. Dacă reuşim s-o descifrăm — nu- vorbesc numai de mine, vorbesc de toţi matematicienii lumii — dacă reuşim să rezolvăm această ultimă ecuaţie — *totul devine posibil !* — De altfel, soluţia a fost întrevăzută de Einstein şi. se pare...
■ — Iartă-mă că te întrerup, spuse Albini înălţînd brusc braţul. Dar înainte de a ajunge Ia această ultimă ecuaţie, cum îi spui dumneata, aş vrea să ne povesteşti ee s-a întîmplat miercuri pe la. începutul după-amiezii, după ce l-ai întîlnit pe, hai să-i spunem, Ahasverus... Şi m-a amuzat ..încurcătura dumitale, adaogă pe un alt ton, cînd nu ştiai cum să i te adresezi, şi l-ai strigat de măi multe ori din urmă : Domnul israelit !... Domnul
■ Jidov rătăcitor !
*. Orobete tresări, pălind.
— Dar cum de cunoaşteţi aceste amănunte ? întrebă.
i54

Albini începu să rîdă, dar după cîteva clipe îşi regăsi gravitatea şi, deschizînd- tabacherea, îşi alese cu. mare grijă o ţigară.
— Avem şi noi secretele noastre, spuse, aşa cum are şi Ahasverus, cum ai şi dumneata... Dar, pentru că sîntem între noi îţi pot spune cum am aflat. Te-a auzit cineva, cineva din serviciile noastre, preciza, şi i s-a părut bizar, mai ales că puţin timp în urmă a văzut omul căruia i te adresai, a văzut pe bătrînul Ahasverus. Aşa încît a început să vă urmărească...
— Atunci, dacă am fost urmărit) e inutil să vă "povestesc ce s-a ,întîmplat, începu Orobete.

— Dimpotrivă, e foarte util, .îl întrerupse din nou Albini. Ai să vezi îndată de ce. Continuă, te rog.
Orobete privi întrebător spre Decan, apoi ridică din umeri şi zîmbi. •
— Mi-a spus : haide să căutăm un loc liniştit, ca să puteam sta de vorbă neturburaţi de nimeni. Ştiţi, se adresă lui Irinoiu, îi spusese că dacă nu mă prezint cu bandajul pe ochiul drept...
9
— Ştiu, îl întrerupse nerăbdător Albini.
— ...Şi atunci s-a oprit în. faţa unei-case mari, părea o casă veche, boierească, după vremuri, şi m-a tras de mînă înăuntru. Casa era goală. Părea un fel de. salon mare, spaţios... Dar e inutil să încerc să vi-l descriu, pentru că nu-mi amintesc nici eu prea bine cum era salonul şi cum de am putut pătrunde în casa de-alături, şi de-acolo mai departe. Pentru că, de fapt, ^m avut impresia că trecem dintr-o clădire în alta, uneori traversam o gradină, apoi pătrundeam în altă casă, sau mai degrabă într-un palat, cu galerii imense, cu saloane nesfîrşite...
Se opri încurcat, îşi căută batista şi şi-o trecu pe frunte.
• — Să-ţi spun eu ce s-a întîmplat *exact,* vorbi Albini după ce-şi aprinse ţigara. -Aţi intrat prin curte la numărul 3, în strada Ienăchiţă Văcărescu,' în clădirea cunoscută pe vremuri sub numele de Casa Grănicerului. Clădirea fusese evacuată mai de mult, şi chiar a doua zi, joi de dimineaţă, a început demolarea. După vreo 10 minute, ai ieşit singur, prin intrarea principală —
155

nu înţelegem cum ai ieşit, pentru că uşa era ferecată pe dinăuntru cu o bară de fier...; — ai ieşit şi ai urcat strada îndreptîndu-te către Statuie. Curînd, s-a apropiat de dumneata o. femeie bătrînă şi aţi intrat în vorbă. Aţi mers cîtva timp împreună, şi eind aţi ajuns la Statuie, te-ai oprit şi ai scos din buzunar o cărţulie rusească.
— Puşkin ! Povestirile lui Puşkin, şopti Orobete zîmbind melancolic.
— Exact. Ai început s-o răsfoieşti, parcă ai fi căutat un anumit pasaj, între timp, bătrîna s-a depărtat, fără să bagi de seamă, şi a - dispărut. Cînd ai ridicat ochii din carte, te-ai trezit cu un lucrător în salopetă, care stătea acolo, lîngă dumneata, privindu-te curios. L-ai întrebat ceva şi, nu ştiu ce ţi-a spus, dar l-ai ascultat cu mare interes, zîmbind întruna.
Albini se întoarse spre Decan.
— Precizez, în paranteză, că încă n-am dat de el, dar îl vom găsi, aşa cum o vom găsi şi pe bătrînă... Dar, evident, se aSfresă din nou lui Orobete,, ne interesează să aflăm de pe acum, de la dumneata, cine erau aceste dfluă persoane, pe care s-ar spune că le-ai întîlnit din întîmplare, dar cu care ai discutat foarte aprins.
— Ca să vă spun adevărul. începu Orobete cu o voce schimbată, gravă, care nu părea a lui, ca să vă spun adevărul, nu mi-aduc aminte nici de bătrînă, nici de lucrătorul în salopetă. Am avut tot timpul impresia că mă aflu alături de bătrîh. De. fapt, m-'a ţinut aproape tot îimpul de mînă sau' de braţ ; mă trăgea după, el, şi-mi vorbea mereu. Eu, abia dacă izbuteam să-i pun cîte o întrebare.!. Şi acum regret că n-am avut timp sau nu m-a lăsat, să-l întreb esenţialul : Ce-a spusEin-stein înainte să moară ? Mai. precis,- de ce se păstrează cu a'îta strictețe acest secret ? Şi încă ceva : dfe unde ştia Heisenberg ce spusese Einstein pe patul.de moarte ? Pentru că Heisenberg *ştia* ce spusese ■ Einstein, şi i-a răspuns — deşi şi acest răspuns este ţinut secret...
Albini privi cu înţeles spre Decan şi înălţă din nou braţul.
— O să revenim şi la această problemă, spuse. Dar pentru că nu-ţi sminteşti nici de bătrmă nici de lucrător, să-ţi spun eu ce s-a mai întîmplat. Aţi pornit amîndoi, dumneata cu lucrătorul, spre staţia de tramvai, discu-
156
tînd foarte animat. Dumneata 1e-ai hotărît, probabil, să aştepţi tramvaiul, iar lucrătorul a trecut strada şi s-a pierdut în mulţime. Dar nu te-ai suit în primul vagon, nici în al doilea. Parcă ai fi aşteptat pe cineva. Şi într-^a-devăr, din al treilea vagon a coborît bătrînul dumitale Ahasverus, *Le Juif Errant,* şi aţi pornit împreună, în-dreptîndu-vă spre Cimitirul evreiesc.
— Imposibil !, exclamă Orobete. Vă jur că n-am fost niciodată în Cimitirul evreiesc. Nici măcar nu ştiu unde se află...
— Poate o să-ţi aduci aminte mai tîrziu, îl întrerupse Albini. Bătrînul» îţi apucase braţul şi-ţi vorbea continuu, iar dumneata îl ascultai fascinat, fără să scoţi un cuvînt. Aţi pătruns în cimitir şi v-

aţi îndreptat spre capelă. Aţi intrat amîndoi, dar tînărul care vă urmărise pînă atunci a rămas afară. V-a aşteptat pînă la şapte seara. Cînd "a vrut să intre să v^dă ce se întîmplă, uşa capelei era încuiată. Atunci a telefonat unde trebuie, ■şi o jumătate de ceas în urmă au venit cei de la secţia specială şi au descuiat uşa. Se făcuse întunerec. V-au căutat peste tot, dar n-au găsit decît volumul dumitale cu povestirile lui Puşkin. între timp, sosise şi secretarul Congregaţiei israelite şi ne-a asigurat — ceea ce ştiam •şi noi — că în capelă nu există nici o -criptă şi nici o deşire secretă. Cei de la secţia specială au rămas de pază toată noaptea, iar joi dimineaţa a venit echipa cu aparate tdtrasonice şi a* cercetat pereţii, podeaua, ferestrele, în sfîrşit tot ce trebuie cercetat. Cu învoirea Congregaţiei, capela şi cimitirul au fost supravegheate pînă acum vreun «eas, cînd ni s-a telefonat că te-ai întors acasă.
Se opri, îşi stinse ţigara şi-şi fixă privirile pe figura lui Orobete.
— Ei, acum înţelegi de ce sîntem at'ît de curioşi sâ ştim ce s-a întîmplat. Pe unde aţi ieşit ?
Orobete îl ascultase atent, zîmbind visător. Ca şi cum s-a fi trezit brusc, ridică din umeri şi' începu cu glas ferm, grav, care părea uneori că ajunge de departe.
—• Vă dau cuvîntul meu de onoare că n-ara intrat în capelă, cel puţin, nu-mi aduc aminte. îmi amintesc însă .foarte bine că, la UH moment dat, .obsedat de această enigmă — secretul care se păstrează în legătură cu ultimele cuvinte ale lui Einstein şi cu răspunsul pe

nu înţelegem cum ai ieşit, pentru că uşa era ferecată pe dinăuntru cu o bară de fier...; — ai ieşit şi ai urcat strada îndreptîndu-te către Statuie. Curînd, s-a apropiat de dumneata o femeie bătrînă şi aţi intrat în vorbă. Aţi mers cîtva timp împreună, şi cînd aţi ajuns la Statuie, te-ai oprit şi ai scos din buzunar o cărţulie rusească.
— Puşkin ! Povestirile lui Puşkin, şopti Orobete zîmbind melancolic.
— Exact. Ai început s-o răsfoieşti, parcă ai fi căutat un anumit pasaj. Intre timp, bătrîna s-a depărtat, fără să bagi de seamă, şi a - dispărut. Cînd ai ridicat ochii din carte, te-ai trezit cu un lucrător în salopetă, care ■ stătea acolo, lingă dumneata, privindu-te curios. L-ai întrebat ceva şi, nu ştiu ce ţi-a spus, dar l-ai ascultat cu mare interes, zîmbind întruna.
Albim se întoarse spre Decan.
— Precizez, în paranteză, că încă n-am dat de el, dar îl vom găsi, aşa cum o vom găsi şi pe bătrînă... Dar, evident, se affresă din nou lui Orobete^ ne interesează să aflăm de pe acum, de la dumneata, cine erau aceste două persoane, pe care s-ar spune că le-ai întîlnit din întîmp]are, dar cu care ai discutat foarte aprins.'
-— Ca să vă spun adevărul. începu Orobete cu o voce schimbată, gravă, care nu părea a lui, ca să vă spun adevărul, nu mi-aduc aminte nici de bătrînă, nici de lucrătorul în salopetă. Am avut tot timpul impresia că mă aflu alături do bătrân. De fapt. m-a ţinut aproape tot Timpul de mînă sau' de braţ ; mă trăgea după, el, şi-mi vorbea mereu. Eu, abia dacă izbuteam "să-i pun cîte o întrebare.!. Şi acum regret că n-am avut timp sau nu m-a lăsat, să-l întreb esenţialul : Ce-a spusEin-stein înainte să moară ? Mai. precis, de ce se păstrează cu aHta strictețe acest secret ? Şi încă ceva : dte unde ştia Heisenberg ce spusese Einstein pe patul.de moarte ? Pentru că Heisenberg *ştia* ce spusese ■ Einstein, şi i-a răspuns — deşi şi acest răspuns este ţinut secret...
Alb ini privi cu înţeles spre Decan şi înălţă din nou braţul.
— O să revenim şi la această problemă, spuse. Dar pentru că nu-ţi sminteşti nici de bătrînă nici de lucrător, să-ţi spun eu ce s-a mai întîmplat. Aţi pornit amîndoi, dumneata cu lucrătorul, spre staţia de tramvai, discu-

±înd foarte animat. Dumneata te-ai hotărît, probabil, să aştepţi tramvaiul, iar lucrătorul a trecut strada şi s-a pierdut în mulţime. Dar nu te-ai suit în primul vagon, nici în al doilea. Parcă ai fi aşteptat pe cineva. Şi într-*a~ devăr, din al treilea vagon a coborît bătrînul dumitale Ahasverus, *Le Jiiif Eirant,* şi aţi pornit împreună, în-dreptîndu-vă spre Cimitirul evreiesc.
— Imposibil !, exclamă Orobete. Vă jur că n-am fost niciodată în Cimitirul evreiesc. Nici măcar nu ştiu unde «e află...
— Poate o să-ţi aduci aminte mai tîrziu îl întrerupse Albini. Bătrînul» îţi apucase braţul şi-ţi

vorbea continuu, iar dumneata îl ascultai fascinat, fără să scoți tui cuvînt. Ați pătruns în cimitir şi v-ați îndreptat spre capelă. Ați intrat amîndoi, dar tînărul care vă urmărise pînă atunci a rămas afară. V-a aşteptat pînă la şapte seara. Cînd a vrut să intre să y^dă ce se întîmplă, uşa capelei era încuiată. Atunci a telefonat unde trebuie, •şi o jumătate de ceas în urmă au venit cei de la secția •specială şi au descuiat uşa. Se făcuse întunerec. V-au căutat peste tot, dar n-au găsit decît volumul dumitale cu povestirile lui Puşkin. între timp, sosise şi secretarul Congregației israelite şi ne-a asigurat — ceea ce ştiam ■şi noi — că în capelă nu există nici o -criptă şi nici o ieşire secretă. Cei de la secția specială au rămas de pază toată noaptea, iar joi dimineața a venit echipa cu aparate 'ultrasonice şi a* cercetat pereții, podeaua, ferestrele, în ■sfîrşit tot ce trebuie cercetat. Cu învoirea Congregației, capela şi cimitirul au fost supravegheate pînă acum vreun ceas, cînd ni s-a telefonat că te-ai întors acasă.
Se opri, îşi stinse țigara şi-şi fixă privirile pe figura lui Orobete.
— Ei, acum înțelegi de ce sîntem atît de curioşi sâ ştim ce s-a întîmplat. Pe unde ați ieşit ?
Orobete îl ascultase atent, zimbind visător. Ca şi cum s-a fi trezit brusc, ridică din umeri şi' începu cu glas ferm, grav, care părea uneori că ajunge de departe.
— Vă dau cuvîntul meu de onoare că n-am intrat în capelă, cel puțin, nu-mi aduc aminte. îmi amintesc însă .foarte bine că, la u» moment dat, .obsedat de această enigmă ■— secretul care se păstrează în legătură cu ultimele cuvinte ale lui Einstein şi cu răspunsul pe
157
care i l-a dat Heisenberg — dar cum aflase *el,* Heisen-berg, ce spusese Einstein pe patul de moarte ?
— obse-* dat de această enigmă, nu l-am mai ascultat. Şi m-a trezit el, strîngîndu-mi brațul : — Dayan, mi-a spus, nu te mai gîndi la ecuația ultimă, pentru că ai s-o găseşti singur, fără ajutorul meu...
— Dar de ce-i spui „ecuația ultimă" ? întrebă Albini. Orobete zîmbi" visător, fericit Nu mai încerca să-şi
ascundă satisfacția.
— Dacă intuiția mea e justă, amîndoi — şi Einstein si Heisenberg — au descoperit ecuația care ne îngăduit să integrăm sistemul Materie-Energie celuilalt ansamblu : Spațiu-Timp. Aceasta este ecuația ultimă, pentru că de acolo nu se mai poate înainta. •«Cel mult (din nenorocire !) ne putem întoarce înapoi...
— Adică ? întrebă Albini.
— Dacă intuiția mea este justă, continuă înflăcărat Orobete, şi cred că este justă pentru că Maestrul, Ahasverus, m-a asigurat că voi descifra enigma, amîndoi au înțeles că timpul poate fi conjprimat *în ambele direcții,* adică : şi înainte, către viitor, şi înapoi, spre trecut.
— Şi atunci ? îl întrerupse din nou Albini.
— Atunci, *totul & posibil,* şi omul, spre nenorocirea Iui, se *poate substitui* lui Dumnezeu. Mi se pare foarte probabil că din această cauză se păstrează secretul cu atîta strictețe. Foarte probabil, amîndoi au spus *:* Băgați de seamă, că vă jucați, cu locul. Nu numai că puteți incinera întreg globul în cîteva secunde, dar vă puteți trezi cu sute de mii sau chiar milioane de ani înapoi, la începutul vieții pe Pămînt. încercați să pregătiți un grup ales, o elită, nu numai de matematicieni şi fizicieni, ci şi de poeți, şi de mistici, • care să ştie cum să declanşeze procesul de anamneză,- adică să refacă civilizația (dacă mai merită să fie refăcută).
.Albini îşi întoarse întrebător privirile spre Decan.
— In fond, întrebă tîrziu, după ce-şi aruncă ochii pe ceas, cine este acest Ahasverus ?
Orobete, zîmbi din nou, fericit.
— De-abia acum, cînd mi-ați pus întrebarea, cred că încep să înțeleg cine este Ahasverus. Şi încep să înțeleg datorită lui, pentru că mi-a arătat cum.să gîndesc
■ corect, m-a învățat, adică, să găsesc întîi întrebarea
158
justă, şi numai după aceea să caut răspunsul. Intr,-un anumit sens, ca să utilizez o metaforă pe care mulți gînditori au considerat-o, greşit, un concept filozofic, Ahasverus e un fel *de anima mundi,* de Spirit al Lumii, dar e mult mai simplu şi mai profund. Pentru că, în realitate, Ahasverus poate fi oricine dintre noi. Pot fi eu, poate fi unul din colegii mei, puteți fi dumneavoastră, sau unchiul dumneavoastră, colonelul Petroiu, cel care s-a sinucis la Galați, dar cu atîta măiestrie Incît n-a bănuit nimeni că a fost o sinucidere, iar nu un accident...
Albini tresări, uluit, şi se încruntă.
. — Vă cer iertare că mi-am îngăduit să' fac aluzie la un secret de familie, de fapt. un secret pe care nu

l-ați descoperit decît dumneavoastră, cînd ați citit, acum cîțiva ani, corespondența unchiului dumneavoastră.
Tăcu deodată, extenuat, şi-şi trecu de mai multe oii mîna pe obraz.
— După cum vedeți, am reintegrat durata fiziologică, îmi simt barba de patru zile, şi mă simt obosit. Dacă o să-mi dați voie, aş vrea-să mă retrag. Nu e atît foamea, cit somnul.
Albini se ridică din fotoliu.
— Totul a fost aranjat, spuse. Ştiam că nimeni nu rezistă mai mult de trei zile. Ne aşteaptă maşina, adaogă după ce-şi aruncă privirea către Decan. în noaptea aceasta, ai să dormi la ^Sanatoriu...
Trezindu-se văzu foarte sus, pe peretele din fața lui, o fereastră dreptunghiulară, înaltă de cîteva palme şi largă de aproape doi metri. în acea clipă auzi un glas cunoscut pe coridor şi întoarse capul. Uşa era întredeschisă. "" ' - ■ . ..._ - •- ■■ ■ — Domnule doctor, exclamă Dorobanții, este o adevărată tragedie. Dacă şi-a pierdut mințile, se repetă tragedia lui Mihai Eminescu. E cel .mai genial matematician pe care l-a dat neamul românesc ! N-o spun numai eu, o spun toți marii noştri matematicieni. A răsturnat teorema lui Godel !
159
Orobete zîmbea melancolic, privind fascinat uşa întredeschisă;
— Cazul este destul de dificil, auzi glasul doctorului Vlăduț. încă nu putem şti ce s-a întîmplat *în realitate.* Am ascultat, împreună cu Patronul şi colegii noştri, am ascultat de trei ori benzile de magnetofon care ne-au fost puse la dispoziție. Trebuie să recunosc că; pînă acumr, n-am înțeles mare lucru... Nu mă refer la formulele şi calculele matematice, care depăşesc competența noastră, adaogă, după o scurtă pauză. Mă refer la tot ce-a vorbit după primele injecții. Aparent, s-ar spune că avem de-a face cu sindromul clasic al schizofreniei, aşa cum am raportat de la început tovarăşului Inspector. Dar acum, de curînd, nu mai sînt atît de sigur... Şi cred că s-a făcut o greşeală că n-ați fost chemat mai de mult. Pacientul a pronunțat de multe ori numele dumneavoastră şi în legătură cu lucrarea de licență, sau de doctorat — nu prea se înțelege bine despre ce lucrare e vorba — dar v-a pomenit numele de cîte ori menționa pe Godel : —• De data aceasta v-ați convins, tovarăşe profesor Dorobanțu ? întreba — şi zîmbea întruna, iar uneori rîdea.
— Dar de ce lăsați uşa întredeschisă ? întrebă Dorobanțu, coborînd glasul. Nu cumva....
— Aşa e regula, îl întrerupse doctorul, Uşa *trebuie* să fie întredeschisă îndată ce pacientul rămîne singur...
— Dar nu cumva ne aude ?
— Imposibil ! ! ! L-am examinat din nou acum vreo cinci, şase minute. Doarme profund. Atît de profund încît s-ar spune mai degrabă că se află într-o stare ca-taleptică. Respirația e aproape imperceptibilă şi pulsul... în sfîrşit, adaogă după o scurtă ezitare, în sfîrşit, pulsul e la limită. Cît despre rest... Nu a reacționat nici la punctele de foc aplicate pe zonele sensibile... De azi dimineață, n-a mai vorbit, aşa cum făcea pînă acum îndată după injecție. Una din asistente a stat tot timpul lîngă el, şi am verificat adineaori banda de magnetofon : nici.un cuvînt...
— Dar nu e nici un risc ? îl auzi şoptind pe Dorobanțu.
— Nu mai mult decît în prima zi cînd a fost internat. Dar e pentru prima oară cînd, cu toate injecțiile, nu mai spune nimic.
460
Orobete îşi apăsă palma dreaptă pe gură, ca să-şi sugrume rîsul. Apoi respiră adînc, îşi înălță capul de pe pernă şi strigă, cu un glas limpede, puternic.
— Domnule profesor Dorobanțu ! Vă aşteptam de mult. De ce nu intrați ?
în clipa următoare, cei doi se precipitară, speriați, în cameră.
— Dayan ! exclamă emoționat Dorobanțu, Dayan ! repetă cu un glas sugrumat, parcă ar fi fost gata să izbucnească în plîns.
Doctorul se apropie de pat, îi apucă mîna dreaptă şi o păstră cîteva secunde în mîna lui.
— De cînd mă aflu aici ? întrebă Orobete. Au trecut trei zile ?
Dorobanțu privi turburat spre doctor, neîndrăznind să răspundă.

— A trecut mai mult, răspunse doctorul.
Apoi se îndreptă grăbit spre uşă şi ieşi. L-au auzit amîndoi alergînd pe coridor.
— Atunci e prea tîrziu, spuse Orobete zîmbind melancolic. Prea tîrziu...
Doiobanțu continua să-l privească fix, speriat, frîn-gîndu-şi mîiniîe.
— Ce ne-ai făcut, Dayane ? ! exclamă tîrziu. Ce ne-ai făcut ! ?...
— Ce-am făcut domnule Profesor ? întrebă Orobete continuînd să zîmbească.
— Au aflat americanii, au aflat sovieticii, au aflat' germanii, începu Dorobanțu. Au aflat toți în afară de noi. Nouă nu ne-ai spus nimic ! Dar cum ai făcut ? Cum i-ai informat ?
Orobete îşi trecu visător mîna pe frunte, şi zîmbi.
— Nu i-am informat eu, vorbi calm, înseninat. I-a informat Maestrul, Ahasverus, aşa cum mi-a făgăduit. Dar dacă au trecut mai mult de trei zile, e prea tîrziu. *Les jeux sont jaits !*
Dorobanțu se apropie mai mult de pat, continuînd să-şi frîngă desperat mîinile.
— Ce vrei să spui ? Ce legătură are una cu alta ? Orobete îl privi intens, cu căldură, continuînd să zîmbească.

— E o poveste lungă, şi chiar dacă am să v-o spun de la început pînă la sfîrşit, n-o să mă credeți. Dar să vă spun măcar începutul...
V-o spun dumneavoastră pentru că ați avut întotdeauna încredere în mine.
— Toți am avut încredere în tine, îl întrerupse Do-robanțu. îndată ce mi-ai adus lucrarea şi am comunicat-o Centrului, şi apoi celor de la Academia de Ştiințe, mi-au spus toți : Orobete Constantin are geniu ! Să-i dea Dumnezeu sănătate, am strigat eu, ca să jrezolve şi celelalte probleme de care mi-a vorbit ; dar n-au precizat nimic, am adăogat eu, repetîndu-le ce mi-ai spus : Nu vă spun despre ce este vorba, domnule Profesor pentru că încă n-am rezolvat-o.
Orobete tăcea, privindu-l din ce în ce mai intens.
— Dar să nu înnebuneşti, Dayane !, izbucni Doro-banțu, frecîndu-şi ochii, ascunzîndu-şi lacrimile. Să nu înnebuneşti, ca Eminescu ! Să avem şi noi un geniu, cu care să ne mîndrim în lume !
Orobete întinse brusc brațul şi-i apucă mina.
— Vă mulțumesc, domnule Profesor, şi vă sînt recunoscător... Dar dacă n-am înnebunit pînă acum, n-am să înnebunesc de-aici înainte... Să vă spun cum a început, reluă după o pauză. Totul a început în dimineața de 16 mai. Şi-a început, pentru că a izbucnit furtuna.
Dorobanțu privi neliniştit în jurul lui, apoi scoase batista şi îşi şterse ochii.-
— Dacă nu izbucnea furtuna, continuă Orobete cu acelaşi zîmbet trist, toate lucrurile s-ar fi petrecut altfel... Ştiți că domnului Decan nu-i place furtuna, are oroare de trăsnete şi fulgere, are oroare mai ales de trăsnete. Şi în dimineața aceea a trăsnit de mai multe ori, foarte aproape ; cred chiar că ultimul trăsnet a căzut la cîțiva metri de Facultate.
— Ce vrei să spui ? întrebă turburat Dorobanțu. Ce legătură are una cu alta ?
— Dacă mă veți asculta încă cinci, şase minute, o să înțelegeți ce vreau să spun. Totul a început, spuneam, pentru că a izbucnit furtuna. Şi domnul Decan era nervos, distrat, iar pînă la urmă furios. Aşa că n-a crezut ce i-am spus, în legătură cu bătrînul care mi-a schimbat bandajul pe ochiul stîng, a crezut că e la mijloc o
cherie de-a mea — dar ce. fel de şmecherie ? adaogă zîmbind amar.
îşi dădu seama că doctorii Petrescu şi Vlăduț intraseră de curînd şi-l ascultau cu mare atenție.
— O să-mi îngăduiți să continui, li se adresă, pen-, tru că aş vrea să explic tovarăşului Profesor cum s-a
întîmplat ; mai precis, cum totul a început cu furtuna din dimineața de 16 mai...
— Continuă, te rog, îl încuraja Vlăduț. Poate vom putea înțelege de ce reveneai necontenit asupra trăsnetelor care cădeau aproape de Facultate.
— Văsăzică, am vorbit de asta şi în somn, spuse Orobete privindu-l cu înțeles.
Evident, un anumit somn, cel provocat de injecțiile cu aşa-zisul „ser al adevărului". Cu atît

mai bine ! adaogă văzînd că cei doi medici îşi plecaseră încurcaţi privirile. Nu se va mai putea îndoi nimeni că am spus adevărul.
— Dar ce-are a face trăsnetele şi furtuna, interveni Dorobanţu, ce-are a face cu ecuaţia de care au aflat întîi cei de la Princeton şi cîteva zile în urmă toţi ceilalţi ?
Orobete părea din ce în ce mai fericit. în clipa următoare intrase una din infirmiere şi o salută zîmbind, făcîndu-i semn cu mîna.
— Felicitările mele, tovarăşe Economu. Felicitările şi mulţumirile mele. Nimeni nu vă întrece în precizia şi măiestria cu care aplicaţi punctele de foc !
Şi pentru că Dorobanţu îşi întoarse, speriat, privirile spre cei doi medici, Orobete reluă tot atît de senin.
— Legătura e foarte simplă, deşi nu pare. Dacă n-ar fi fost furtuna, domnul Decan ar fi fost mai senin şi mai înţelegător. Nu m-ar fi ameninţat că mă dă afară din Facultate acum, în preajma tezei, dacă nu mă întorc cu bandajul pe ochiul drept...
Dorobanţu îşi scoase din nou batista şi şi-o trecu încurcat pe frunte.
— Ai făcut mereu aluzie la bandajul de pe ochiul drept, spuse doctorul Petrescu. Dar nu prea am înţeles despre ce era vorba. Ştiu, evident, că mulţi din colegii şi prietenii dumitale, şi chiar unii din profesori, îţi spuneau Dayan.
' — Eu aşa i-am spus de cum l-am văzut, mărturisi Dorobanţu zîmbind stingherit.

I

— Să vă spun, deci, cum s-a întîmplat, începu Oro-bete.
Repetă, pe îndelete, şi parcă cu o severă satisfacţie, tot.ce-i spusese Decanului. La răstimpuri, se întrerupea, precizînd :
— Şi atunci a fulgerat şi s-a auzit din nou trăsnetul... Albini rămăsese în dreptul uşii întredeschise, ascul-tînd. Cînd Orobete repetă ameninţarea Decanului : Dacă mîine nu te prezinţi conform certificatului medical, raportez unde trebuie — Albini intră şi, apropiindu-se de pat, îi strînse mina.
— Felicitările mele, tovarăşe Orobete ! Ţi-ai revenit mai repede decît speram, şi memoria dumitale a rămas tot atît de excepţională... Dar pentru că vorbeai de Ahas-verus, cum ţi-a schimbat el bandajul şi celelalte, trebuie să-ţi mărturisesc că la mijloc este o confuzie.
Evident, tovarăşul Decan Irinoiu n-avea cum să ştie, continuă aşezîndu-se pe unul din scaune şi deschizînd fără grabă servieta. Nu avea cum să ştie că era vorba de o eroare. Am verificat dosarul dumitale de la spitalul Colţea, secţia de chirurgie, am stat de vorbă cu profesorul docent doctor Vasile Nauoi, care te-a operat, şi am aflat adevărul. Iată, aici, adaogă scoţînd dintr-un sertar o foaie albă şi întinzîndu-i-o, iată *originalul* certificatului eliberat în ziua de 11 septembrie 1963, de către Secţia de chirurgie. Citeşte, îl îndemnă. Scrie foarte clar că ai fost operat la *ochiul sting,* că, deci, ochiul drept era, adică a fost de la început şi a rămas pînă acum, ochiul sănătos. Eroarea se datoreşte secretarei de serviciu, care a dactilografiat incorect certificatul dumitale după textul, original redactat de doctorul Naum. Tovarăşul Decan n-avea de unde şti că s-a făcut o eroare. Acum, că i-am arătat originalul, s-a convins — şi, evident, regretă că te-a ameninţat cu eliminai'ea şi toate celelalte. Aşa că, chestia ochiului drept a fost pe deplin lămurită Să nu mai revenim asupra ei...
Orobete îl ascultase fascinat, continuînd să zîmbească.
— Ştiam de mult că nu există problemă fără soluţie, spuse după ce mai parcurse o dată certificatul. Ştiam, de asemenea, că cea mai „creatoare" soluţie este aceea de tip gordianic ; cunoaşterea gordianică, a numit-o cîndva un gînditor român. Ştiţi la ce fac aluzie, se adresă celorlalţi : nodul lui Gordius, regele Phrigiei. Era atît de

iscusit făcut, încît, veacuri de-a rîndul nu izbutise nimeni să-l desfacă. Un oarecare anunţase că cel care va reuşi să-l deznoade va ajunge stăpînul Asiei. Cînd Alexandru Machedon a intrat în Gordium şi a aflat de oracol, a scos sabia şi a tăiat nodul. Şi, evident, ştim asta din manualul de istorie, Alexandru a cucerit întreaga Asie.
Albini rîse discret, şi aşeză cu grijă certificatul în dosar.
— îmi place expresia asta, „cunoaştere gordianică", spuse. Am s-o întrebuinţez şi eu. Dar, adaogă, redevenind deodată serios, dacă chestia bandajului a fost rezolvată, şi Ahasverus redevine ce-a fojst — o fantasmagorie, o iluzie căreia i-ai căzut victimă — sînt alte probleme, esenţiale, pe care încă nu le-am lămurit. Cea dintîi, deşi nu cea mai importantă : unde ai fost după ce-ai intrat în capela Cimitirului evreiesc ? Unde ai stat ascuns, trei zile şi trei nopţi ?
Orobete îl privi cîtva timp concentrat, parcă s-ar fi trudit să înţeleagă, apoi faţa i se lumină de un mare zîmbet.
— V-am răspuns cît am putut mai clar, în cabinetul domnului Decan. Probabil că nu m-aţi crezut, şi pe bună dreptate, căci povestea pare incredibilă. Dar de atîtea zile mi s-au tot făcut injecţii cu serul adevărului — şi tot ce-am spus după aceea a fost înregistrat. Dacă aţi ascultat benzile v-aţi putut convinge că nu v-am minţit, că nu v-am ascuns nimic...
— Le-am ascultat pe toate, şi de mai multe ori, îl întrerupse Albini. Dar în afară de fantasmagorii şi citate în mai multe limbi, nu sînt decît speculaţii şi formule matematice, cele mai multe din ele, deocamdată, neinteligibile.
— Nu le-ar putea înţelege decît un matematician, interveni, timid, "Dorobanţu.
— Am făcut apel la cei mai renumiţi matematicieni din Capitală, spuse Albini fără să-şi întoarcă privirile spre Dorobanţu. Şi tocmai în legătură cu asemenea formule matematice, continuă cu o .voce gravă, avem dâ rezolvat o altă problemă, mult mai importantă...
Se întrerupse şi întoarse capul spre doctori.
— Dar nu cumva îl obosim prea mult ? întrebă. Orobete îşi trecu absent palma pe frunte.

— Acum, şopti, că aţi adus chiar dumneavoastră vorba, vă mărturisesc că încep să mă simt obosit...
Albini se ridică din scaun şi-i întinse mîna.
— Odihnă, spuse, cît mai multă odihnă. Şi somn ! o să mai stăm de vorbă. Avem timp.
■ ,
— Dar vă rog să lăsaţi uşa întredeschisă, adaogă Orobete. Vreau să ştiu dacă traduc aşa_ cum trebuie sau mă las păcălit de iluzii şi speranţe.
Cînd înţelese că toţi ceilalţi în afară de iniirmieră au ieşit din odaie, deschise ochiul şi o întrebă.
— în ce zi sîntem, tovarăşă Antohi ? Infirmiera îl privi .încurcată, şi roşi.
— Nu cred că am dreptul să vă răspund. Trebuie să întreb pe domnul Doctor, adaogă îndreptîndu-se spre uşă.
— Nu, nu m-am exprimat corect, strigă Orobete ri-dicînd braţul ca s-o oprească. Nu întreb de data precisă. Vreau doar să ştiu dacă sîntem *înainte* sau *după* sol-stiţiul de vară, de Sînziene.
Tînăra şovăi cîtva timp, apoi şopti, timid.
— înainte... Dar, vă rog, nu spuneţi nimic domnului Doctor.
Orobete zîmbi prelung, enigrnatic.
— Nu avea nici o grijă. Dar, reluă după cîteva clipe, cum se face.că acum, cînd ne apropiem de miezul verii, nu văd niciodată soarele ?
Infirmiera îl privea curios, ca şi cînd n-ar fi înţeles ce vrea să spună.
— Cum nu-l vedeţi ? Aveţi una din cele mai luminoase camere, dacă nu chiar *cea* mai

luminoasă. De dimineață de la 5,00 şi pînă în amurg, aveți lumină.
— Nu, o întrerupse din nou Orobete. Nu mă refeream la lumină, la lumina zilelor de vară. Mă întrebam însă cum se face de nu se vede niciodată *soarele,* astrul propriu-zis.
Tînăra se însenină brusc, şi zîmbi.
— Ah !, exclamă, înțeleg ce vreți să spuneți. Dar această parte a pavilionului este astfel construită ca să,
166
primească tot timpul lumina soarelui, fără ca, totuşi, soarele să deranjeze pacientul, căzîndu-i direct în ochi. Ar fi trebuit, atunci, să tragem perdelele. Dar, după cum vedeți, nu sînt perdele. Nu avem nevoie de ele. Oblonul se lasă automat, îndată ce se întunecă...
— Am înțeles, spuse Orobete clătinînd din cap. Şi dacă-l vedeți pe profesorul academician Pavel Bogatîrov, spuneți-i să nu mai stea acolo pe coridor, cu aparatul lui care poate înregistra convorbirile de la două, trei sute de metri. Să vină aici, să stăm de vorbă. Spune-i că înțeleg foarte bine ruseşte, deşi nu vorbesc prea corect. Dar tovarăşul academician Bogatîrov cunoaşte atîtea limbi...
Infirmiera îl ascultase uluită, silindu-se să zîmbească.
— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, şopti îndreptîndu-se spre uşă.
— Raportează superiorilor dumitale, adaogă Orobete, şi ei au să înțeleagă.
Cînd infirmiera se retrase, lăsînd uşa întredeschisă, Orobete îşi puse amîndouă mîinile la gură, să-şi înăbuşe rîsul. Puțin în urmă intră doctorul Vlăduț şi se apropie, grav, de căpătîiul lui.
— Mi-a spus infirmiera că i-ați vorbit de nu ştiu cine care ar asculta, ascuns pe coridor...
— Tovarăşul Profesor Pavel Bogatîrov, de la Academia de Ştiințe din Moscova.
— Vă asigur că n-am auzit niciodată jde el şi că nimeni nu ascultă pe coridor. De altfel, staționarea vizitatorilor pe coridoare este strict interzisă.
Orobete ridică din umeri şi-l privi zîmbind.
— Dacă nu ştiu în ce zi sîntem, spuse, nu ştiu dacă academicianul Pavel Bogatîrov *este* sau *a fost* deja, sau *va fi* aici într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat. Cum sînt silit — mai precis, am fost silit de durrP nea voastră — să trăiesc într-o *durată personală,* fără controlul calendarului, nu pot face distincție între trecut şi viitor...
— în cazul dumneavoastră e foarte normal. Dar vă asigur că...
— Vă cred, îl întrerupse Orobete senin. Dacă tovarăşul Bogatîrov nu e pe coridor, şi n-a fost pînă acum, are să fie într-una din zilele viitoare. Dar, în măsura în care vi se îngăduie să-mi spuneți adevărul, nu puteți nega că, azi dimineață, în biroul său, Patronul, profesor
167
doctor Manole Drăghici, a încercat să-l convingă pe profesorul Lewis Dumbarton. de la Institutul de înalte Studii din Princeton, că e riscant — e riscant pentru m'ne, pentru echilibrul meu mental, repetă zîmbind, că e riscant să mă vadă, adică să vină aici, în camera mea, şi să-mi pună întrebări în legătură cu memoriul meu, *Quelques observations...*
Doctorul roşise, încurcat, şi se prefăcu că-şi priveşte ceasul.
— Nu înțeleg ce vreți să spuneți. Am să raportez domnului profesor Drăghici. Sper să-mi aduc aminte şi numele pe care le-ați pronunțat, şi toate celelalte amănunte...
— Fiți fără grijă, reluă Orobete. Totul a fost înregistrat la magnetofon.
Cînd Mmase singur, îşi prinse fruntea în mîini şi rămase aşa, nemişcat, adincit în gînduri. Curînd, cei doi doctori au intrat în odaie şi s-au apropiat de pat, pri-vindu-l curioşi, aşteptînd.
— îndrăzniți ! îndrăzniți ! vorbi Orobete, fără să-şi ridice capul. întrebați-mă ! Dar căutați întîi întrebarea justă, adaogă redevenind dintr-o dată foarte bine dispus.
— Sîntem curioşi să ş'^'m, începu doctorul Vlăduț, cine v-a informat despre vizita savantului american.
— Nu m-a informat nimeni, răspunse calm Orobete. De altfel, în afară de cei de față — Patronul, profesorul Lewis Dumbarton cu traducătorul lui de la Ambasadă, şi tovarăşul

inspector Albini — n-a ştiut nimeni de a-ceastă vizită, şi nici despre ce s-a discutat. Dumneavoastră aţi aflat de-abia adineaori, cînd aţi raportat Patronului.
— Atunci, cum de-aţi aflat dumneavoastră ?
De data aceasta, Orobete izbucni într-un rîs seurt, amar, şi înălţă din umeri.
— I-am auzit vorbind... Şi m-a amuzat, la început, încurcătura traducătorului, care nu cunoştea terminologia matematică şi nu ştia cum să traducă anumiţi termeni...
— Aţi *auzit* eonvorbirea din biroul Patronului ? exclamă doctorul Petrescu. Poate că nu ştiţi că biroul se află la etajul III, de cealaltă parte a pavilionului.
Orobete ridică din nou din umeri.

— Ce vreţi ? Matematica modernă, ca şi fizica modernă, nu ţine seama de distanţă.
— Oricum, începu doctorul, e greu de crezut că...
în acea clipă, o infirmieră se apropie de el şi-i şopti.
— A spus că va fi aici în cîteva minute.
— în sfîrşit ! exclamă Orobete. Voi avea prilejul, şi marea cirrste, să întîlnesc pe profesorul Manole Drăghici în stare de veghe, nu numai sub narcoză. Vă rog să nu vă jenaţi, adaogă văzînd că doctorii se pripeau stingheriţi, pentru că dumneavoastră nu aveţi nici o vină. Acesta este tratamentul. Şi ca să fiu foarte sincer, vă mărturisesc că prefer narcoza şi injecţiile cu serul adevărului, tratamentului clasic al schizofreniei, şocurile electrice şi celelalte...
Cînd intră profesorul Drăghici, însoţit de un tînăr îmbrăcat civil, fără halatul alb, Orobete se ridică în capul oaselor.
— Vă sînt recunoscător că aţi venit, spuse. Profesorul se opri la un pas în faţa patului şi-l privi
lung, cercetător.
— Mi s-a raportat, începu tîrziu, că ai aflat de vizita unui savant străin.
— Profesorul Lewis Dumbarton de la Institutul de Studii înalte din Princeton.
— Ai vrea să ne mai spui o dată cum ai aflat ? Orobete ridică din nou din umeri şi privi în jurul lui.
— V-am auzit vorbind, în biroul dumneavoastră. Profesorul îşi întoarse brusc capul către cei doi doctori.
— Cum spuneam şi domnului doctor Vlăduţ, continuă Orobete, profesorul Dumbarton venise cu unul din traducătorii Ambasadei şi, în birou, în afară de dumneavoastră, nu se mai afla decît tovarăşul inspector Albini. Sar peste anumite amănunte, unele destul de pitoreşti ; bunăoară, traducerea terminologiei fizico-matematice... Din fericire, aţi descoperit curînd că vă puteţi înţelege mai bine în limba franceză. Profesorul Lewis Dumbartonţinea cu orice chip să stea de vorbă cu mine. I-aţi ^explicat, cu iscusinţă şi multă răbdare, că, dat fiind situaţia critică în care mă aflu, vizita aceasta ar putea avea consecinţe fatale. Profesorul nu se lăsa deloc convins. La un moment dat cred că i-a părut rău, mai tîrziu, că şi-a pierdut cal-t mul... — la un moment dat v-a ameninţat că va face scandal. Evident, n-a pronunţat cuvîntul acesta, dar înţele-
. 169
sul era clar : va alerta toate academiile din lume, toate societăţile savante etc. etc, va declara că am fost internat cu forţa, contra voinţei mele, într-un spital psihiatric... Şi atunci, cu mult tact, aţi răspuns că ţineţi la dispoziţia unei comisii internaţionale de psihiatri, întreg dosarul meu ; adică, toate benzile de magnetofon, în original, în transcriere românească şi în traducere franceză, şi toată istoria clinică : ce fel de injecţii mi-au fost administrate, şi celelalte. Mai mult, la despărţire l-aţi asigurat că acceptaţi să fiu examinat de orice psihiatru american competent şi cu prestigiu. Dar, aţi adăogat, în nici un caz de un fizician sau matematician. — Dar pe noi tocmai asta ne interesează, a exclamat profesorul Dumbarton în englezeşte. Să înţelegem *ce-a vrut să spună.* Şi am vrea să aflăm asta *cit de curînd !*

— Ca şi pe noi ! spuse Albini intrînd şi apropiindu-se de pat cu mîna întinsă. Mă bucur că am ajuns tocmai în miezul discuţiei. Şi mă bucur că tovarăşul Orobete ne-a dat încă o dovadă de acuitatea simţurilor sale, sau de posibilităţile lui extra-senzoriale. In care eu, totuşi, nu cred, adaogă zîmbind. Dar socotiţi că e bine să continuăm discuţia într-un aeropag ? întrebă întorcîndu-se către Profesor.
Cei doi doctori şi infirmiera se îndreptară tăcuţi spre uşă.
— Dumneata rămîi pe coridor, se adresă Profesorul infirmierei.
— Iar dumneata, spuse Albini tînărului în civil, mă aştepţi jos. Să profităm că tovarăşul Orobete este atît de alert, continuă aşezîndu-se pe unul din scaunele din faţa patului; îndemnînd pe Profesor să ocupe celălalt scaun. Să profităm ca să lămurim măcar una din probleme. ■•■■
— Pacientul pretinde că a auzit tot ce-am discutat azi dimineaţă, în biroul meu.
— Ştiu, îl întrerupse Albini. Eram pe coridor şi am auzit. O să discutăm mai tîrziu această enigmă. Deocamdată, adaogă, am rezolvat problema capelei din Cimitirul evreiesc.
— în sfîrşit ! exclamă Orobete. V-am spus de la în ceput că habar n-aveam...
— De fapt, continuă Albini, aţi intrat acolo, dumneata şi cu bătrînul care te însoţea. Dovadă, volumul lui Puşkin pe care l-am găsit pe un scaun... Dar n-aţi rămas
multă vreme. în orice caz, nu mai mult de o jumătate de ceas.
— Cum de-aţi aflat ? întrebă Orobete foarte bine dispus.
Albini îl privi, o clipă, pătrunzător, aproape încruntat, apoi izbuti să zîmbească, şi continuă cu un ton confidenţial.
— Strîns cu uşa, agentul care vă urmărea, a mărturisit că la un moment dat, forţat de o urgentă nevoie fiziologică, s-a depărtat de capelă, îndreptîndu-se către arborii din grădină. Foarte probabil, în cele cîteva minute cît a lipsit el, aţi părăsit amîndoi capela. De altfel, adaogă văzînd că Orobete îl priveşte fascinat şi totuşi vesel, parcă ar fi stat să izbucnească în rîs, de altfel trei persoane care locuiesc în apropiere îşi amintesc acum că v-au văzut pe amîndoi ieşind din cimitir şi pornind spre Statuia voluntarilor. Foarte probabil, aţi intrat într-una din casele din apropiere — o să aflăm noi care — şi, acolo, aţi rămas amîndoi, poate numai dumneata singur, aţi rămas trei zile şi trei nopţi... Deci, în concluzie, nimic supranatural. „Misterul" s-a evaporat.
— Cunoaşterea gordianică ! exclamă Orobete.
— Foarte adevărat, continuă Albini. In faţa unei enigme care, aparent, pare a implica miraculosul, cea mai bună soluţie este să *refuzi* miracolul şi să cauţi explicaţia cea mai simplă, cea mai *terre-a-terre* cum spun franţujii...
— In cazul nostru, o urgentă nevoie fiziologică. Şi atunci, toate celelalte probleme se rezolvă de la sine...
Albini privi întrebător spre Profesor, şi îi ghici din ochi răspunsul.
— Nu chiar toate, reluă cu un glas schimbat, aproape sever. Au mai rămas cîteva enigme. Bunăoară, aş vrea să te întreb ce ştii sau ce crezi, despre acest document.
Scoase din servietă o broşură şi i-o întinse. îndată ce-i văzu titlul, Orobete se îmbujora.
— *Quelques observations sur le theoreme de Go-del* de Constantin Orobete. Cînd a apărut ? întrebă cu un glas sugrumat de emoţie. Şi cine a tipărit-o ?
— Asta voiam şi eu să te întreb, îl întrerupse Albini. Dacă citeşti indicaţia din josul paginii...
— *Buletin de l'Academie des Sciences de la Râpu-blique Socialiste de Roumanie,* citi Orobete cu acelaşi glas emoţionat, N.S., tome XXIII, fasc. 2, mai—juin 1973. O

mie nouă sute şaptezeci şi trei ? repetă speriat îndrep-tîndu-şi privirea spre Albini.
— Mă bucur că ai remarcat şi dumneata această, să-i spunem, inadvertenţă. Aşa cum prea bine ştii, sîn-tem în 1970 şi, dacă îţi aduci aminte — pentru că îl primeşti regulat —

ultimul număr din *Buletin* a apărut acum cîteva luni : tomul XX, fascicula 5...
Orobete zîmbi visător, şi-şi trecu de mai multe ori, absent, mîna pe frunte.
— Este, evident, o farsă, începu tîrziu. Cineva s-a amuzat să-mi tipărească lucrarea, fără să mă întrebe.
Se întrerupse brusc, citi primele rînduri, apoi întoarse tremurînd paginile. -
— Dar asta nu e lucrarea mea de doctorat, şopti. Numai titlul e acelaşi.
— Aşa mi-a spus şi tovarăşul Dorobanţu, adăogă Albini.
— Şi nu e nici teorema care mă preocupă de cîtva timp. îmi daţi voie s-o parcurg, să văd despre ce este vorba ?
Albini privi din nou, întrebător, pe Profesor.
— Te rog, spuse. Ne faci chiar un serviciu...
îl priveau amîndoi cum citeşte lacom şi figura i lumina la răstimpuri de o stranie sticlire. După ce curse primele două pagini, mîna începu să-i tremure.
— Asta înseamnă că am rezolvat ecuaţia ultimă, şopti sugrumat de emoţie. Dar cînd ?...
Cînd v-am întîlnit pentru prima oară, în biroul domnului Decan, ştiam că sînt pe cale s-o rezolv, dar nu-mi dădeam seama *cum i* Şi, iată, aici, adaogă ridicînd broşura în mina stingă şi. cu dreapta, arătîndu-le o jumătate de pagină acoperită cu cifre şi semne matematice. Cea mai simplă şi mai *frumoasă,* mai *elegantă* demonstraţie care poate fi gîn-dită de mintea omenească ! Cine v-a dat-o ? întrebă, curios pe Albini.
— Nu e nici un secret. Au primit-6 toţi matematicienii noştri, dar de-abia azi dimineaţă, deci mult timp după ce o primiseră marii matematicieni din lumea întreagă.
— Probabil că le-a adus oaspetele nostru de azi dimineaţă, spuse Profesorul.
se par-

— Foarte probabil. Mai ales că au sosit toate în plicuri fabricate la noi în ţară, şi cu timbre româneşti. Data poştei : Bucureşti, 17 iunie 1970.
— Deci, mai avem încă trei zile, şopti Orobete, zim-bind melancolic.
Albini îl privi surprins.
— Adică, ce vrei să spui ?
— Dacă au fost puse ieri la- poştă, azi e 18 iunie. Deci, trei zile pînă la solstiţiul de vară, pînă la Sînziene, continuă Orobete fără să-l privească. Adică, exact 12 ani de cînd am încheiat lectura *Jidovului rătăcitor,* în ham- , barul comunal din Strîndari... Asta se petrecea înainte de accident. Citeam atunci mult mai repede şi mai bine. Aveam amîndoi ochii...
Albini îşi întoarse iar privirile către Patron.
— Da, începu brusc, au fost toate expediate din Bucureşti. O să aflăm mîine dacă le-au primit şi ceilalţi matematicieni, din Cluj, de la Iaşi, din toate celelalte centre universitare. Şi o să verificăm de unde au fost expediate.
Orobete întoarse pagina şi părea cu totul concentrat asupra formulelor.
— Din ce în ce mai senzaţional, şopti, şi mai greu de înţeles. Axiomele sînt' ale mele şi analiza se desfăşoară aşa cum am intuit-o de la început, îndată ce-am descoperit ambiguitatea teoriei lui Godel. Dar sînt şi atîtea lucruri noi...
— Pe care totuşi le cunoşteai, îl întrerupse Albini, > Pentru curiozitatea dumitale îţi pot spune că de-abia acum, cu lucrarea dumitale în faţă, matematicienii pe care i-am' consultat au putut înţelege o parte din calculele şi speculaţiile dumitale fizico-matematice înregistrate de magnetofon în timpul somnului.
— După injecţiile cu serul adevărului, preciza zîm-, bind Orobete.
— Exact. Ceea ce înseamnă că *ştiai deja* tot ce se află în *Quelques observations...*
— Nu e prima .descoperire ştiinţifică realizată în timpul somnului, adaogă Orobete.
— Dar ce e şi mai interesant, îl întrerupse Albini, şi pare într-adevăr curios, este faptul că memoriul nu 8 complet. Priveşte din nou indicaţia biografică ; BulZe»

tin etc. etc. pp. 325—341. Şi acum, uită-te la sfîrşit. Ultima pagină este 337. Lipsesc, deci, *patru* pagini. Orobete verifică ultima pagină şi păli.
— într-adevăr, spuse. Şi nu poate fi vorba de o greşeală de tipar, pentru că ultima frază nu e încheiată : *Une des premieres consequences serait...* Ce vrea să spună asta ? Ce s-a întîmplat ?
Albini îl privi din nou, cercetător, apoi surise, întor-cînd capul spre Profesor.
— Dacă priveşti cu atenție, îți dai seama că ultimele patru pagini, adică două foi, au fost smulse...
Orobete trecu absent degetele pe cotorul broşurii.
— Am crezut la început, continuă Albini, că e vorba de un exemplar imperfect. Cineva, la tipografie sau în altă parte, ar fi smuls două foi. Dar am telefonat tuturor celor care au primit, azi dimineață, memoriul, şi toți ne-au spus acelaşi lucru : ultimele două foi au fost smulse.
— De aceea oaspetele nostru de azi dimineață ținea cu orice preț... începu Profesorul.
— Exact, îl întrerupse Albini. Nici unul din exemplarele pe care le-a consultat el nu era complet.
Orobete îşi puse absent mina pe frunte şi începu să se frece.
— Şi atunci ? întrebă în şoaptă, lăsîndu-şi fără să vrea capul pe pernă.
Albini mai privi o dată spre Profesor, apoi se ridică dezamăgit de pe scaun.
— Atunci, spun toți, nu se ştie cum ar putea fi înțeleasă, şi utilizată, ecuația ultimă.
■Profesorul se apropie de pat.
-"- Nu cred că v-a auzit, spuse. Doarme...

8

Simțise mai de mult o prezență străină în odaie şi. cu un efort, izbuti să se trezească. La capătul patului, îl privea lung, trist, o femeie.

'— Mamă ! şopti înălțîndu-şi capul de pe pernă. Să nu-ți fie frică ; n-au să mă omoare !
Femeia continua să-l privească, tot mai intens, fără să scoată un cuvînt.
— Să nu-ți fie teamă, măicuță ! repetă întinzînd amindouă brațele spre ea. N-au să mă omoare...
în acea clipă, îşi dădu seama că femeia începe să zîmbească, luminîndu-se.
— Te-ai schimbat mult de cînd ai plecat, adaogă. Şi totuşi, eşti dumneata. Mama...
Zîmbetul femeii îi schimbase pe nesimțite figura. O-robete îşi acoperi ochiul cu palma dreaptă, şi tăcu, res-pirînd anevoie, cîtva timp. Apoi se hotărî, brusc, îşi retrase palma şi privi din nou. Femeia rămăsese nemişcată la capătul patului, privindu-l adînc, cu dragoste şi milă.
Cu milă, înțelese Orobete zărindu-i lacrimile alu-necîndu-i lin pe amîndoi obrajii.
— Să nu-ți fie frică, repetă turburat. Ți-am spus că n-au să mă omoare...
Îşi trecu din nou mîna pe frunte. w
— Te-ai schimbat mult. Semeni cu Maica Domnului. Cu icoana Maicii Domnului de la Biserica Albă... Ba nu, semeni cu cealaltă icoană...
Figura femeii se luminase nefiresc, lăsînd să se vadă, tot mai scînteietoare, lacrimile. Zîmbea, țintuindu-şi privirile asupra lui cu atîta intensitate, încît Orobete îşi plecă fruntea.
— De ce nu vrei să-mi spui nimic ? întrebă în şoaptă. Cînd îşi înalță capul, tresări speriat şi-şi făcu cruce.
— Nu eşti măicuța mea, şopti. Eşti icoana Maicii Domnului. Aşa cum n-a văzut-o nimeni pînă acum. Singură. In picioare. Nemişcată... Numai lacrimile sînt vii, numai lacrimile.
Pe nesimțite, figura femeii se schimbase atît de mult încît Orobete îşi duse mîna la gură, ca şi cum i-ar fi fost teamă că, dintr-o clipă în alta, va striga, chemînd infirmiera. I se părea, acum, că, aşa cum îl privea, nemişcată, ca o statuie înmuiată în aur, semăna cu o Madonă medievală,

a cărei reproducere o admirase, în preajma Crăciunului, în albumul pe care-l cumpărase la anticar vecinul lui de cameră. Numai lacrimile continuau să alunece, sticlind asemenea sidefului.
175
— *Madonna Intelligenza !* exclamă fericit, şi-şi făcu din nou cruce. Aşa cum a spus Maestrul. înțelepciune, dragoste şi nemurire... Dar lacrimile, Madonna, de ce-ți curg lacrimile ?
în clipa următoare, figura femeii începu să-şi piardă lumina, şi zîmbetul părea că se ofileşte.
— Nu mă mai recunoşti, Făt-Frumos-cu-ochii-în-la-crimi ! şopti făcînd un pas spre el. Şi nici măcar n-au trecut prea mulți ani. Cîți ani să fie ? Opt, nouă ?... Nu mai mă recunoşti ! Şi totuşi, pe atunci, te supărai cînd noi toate îți strigam din curte : „Orobete Constantin, boier vechi şi domn creştin !"
Nu-ți plăcea, continuă făcînd încă un pas către el. Dar nu-ți plăcea nici cînd îți spuneam Făt-Frumos-cu-ochii-în-lacrimi.
— Acum ştiu ! exclamă emoționat Orobete. Irinel ! Irinel Costache... Dar cum ai ajuns aici ?
— Lucrez aici, lîngă tine, la capătul coridorului. Dar lucrez numai noaptea. încep lucrul după miezul nopții... Făt-Frumos-cu-ochii-în-lacrimi !, repetă. Aveai cei mai frumoşi ochi pe care i-am văzut vreodată, adaogă.
— Nu-mi mai aduce aminte ! o întrerupse Orobete. Aşa mi-a fost scris„. Dar de ce vor să mă omoare ? întrebă brusc. Nu că mi-ar fi teamă de moarte. Dimpotrivă. Dar încă n-am spus tot. Şi n-am dreptul să plec înainte de a le spune ce ne aşteaptă.
— Toți ştim ce ne-aşteaptă ! şopti femeia durindu-şi mîna la ochi şi ştergîndu-şi lacrimile.
— Irinel ! exclamă Orobete, spune-le să-mi dea drumul, măcar o lună, două, ca să găsesc pe cine trebuie. Spune-le că jur pe mormîntul mamei că mă întorc îndată ce-l găsesc. Are să fie greu — pentru că nu e vorba numai de fizică şi matematică, e vorba şi de imaginație, de poezie, de mistică... — are să fie greu, repetă cu o mare oboseală în glas, dar am să-l găsesc. Spune-le să-mi dea drumul ! E foarte important. E vorba de viața noastră. E vorba de *tot*...
în acea clipă îl zări intrînd pe doctorul Vlăduț şi îşi lăsă extenuat capul pe perne.
— Ce spune ?
■— Aiurează ! şopti infirmiera continuînd să-l privească. O să ascultați banda, adaogă după ce-şi trecu dis-
176
creț palma pe ochi. A vorbit de Maica Domnului şi de o fată, una Irinel, cu care a fost el în dragoste...
— Cîte minute au trecut de la a doua injecție ?
— Nici măcar cinci minute.
Orobete zîmbi fericit. O clipă, a fost ispitit să le spună : foarte exact, patru minute şi 18 secunde... Dar de ce să le spun ? De ce ?
Ştia că se adunaseră din nou, toți în jurul lui, dar se prefăcea că doarme.
— Nu poate fi trezit ? auzi glasul lui Albini, Cu vreo injecție de cofeină ? adaogă în şoaptă.
— Există întotdeauna riscul, începu doctorul Petrescu.
— Ştiu, ştiu, îl întrerupse Albini. dar, cu orice risc, trebuie să continui interogatoriul. Ordin de sus.
Auzi paşii doctorului depărtîndu-se pe coridor, şi deschise ochiul.
— La dispoziția dumneavoastră, domnule Inspector, spuse zîmbind. Dar v-aş ruga şi eu un lucru. Nu e o condiție, ci o rugăminte. ț
— Spune, îl îndemnă Albini aşezîndu-se pe scaun.
— Vă dați şi dumneavoastră foarte bine seama, începu Orobete, că e vorba de o chestiune cît se poate de serioasă...

— De aceea voiam să stăm de vorbă. Chestiunea nu e numai foarte serioasă, este şi foarte urgentă.
— Ştiu, zîmbi Orobete. De aceea a venit şi tovarăşul academician Pavel Bogatîrov. Au aflat şi ei. adaogă deodată foarte bine dispus. Dar cu toate precauţiile pe care le luase, l-aţi surprins adineaori pe coridor, înregistrînd cu aparatul lui secret...
Albini păli şi, pleeîndu-se spre el, îl întrebă în şoaptă.
— Cum de-ai aflat ?
— Academicianul s-a dus la toaletă, continuă Orobete, dar a ieşit imediat şi a venit aici. Cunoştea planul clinicii, era îmbrăcat în halat alb, ca toţi ceilalţi doctori, avea desigur şi complici... Dar nu desnje asta e vorba acum. Rugămintea mea e foarte simplă : lăsaţi-mă libee câteva săptămîni, cel mult două luni. Să caut omul care
177
va înţelege şi ne va ajuta. Nu e vorba de Ahasverus, adaogă repede. E vorba de *cineva,* poate cineva foarte aproape de noi, care să aibă atîta inteligenţă matematică şi atîta imaginaţie poetică încît să înţeleagă sfîrşitul demonstraţiei...
— Cele patru pagini smulse, îl întrerupse Albini zâmbind amar. Dar tocmai despre ele voiam să-ţi vorbesc...
— Am ghicit asta, continuă Orobete. Dar îngăduiţi-mi să-l caut. Şi vă dau cuvîntul meu de onoare că, îndată ce-l găsesc...
— Ştiu, îl întrerupse din nou Albini. Am ascultat banda, şi am aflat ce i-aţi spus infirmierei... Am să raportez unde trebuie.
Orobete îşi lăsă capul pe pernă, şi zîmbi din nou, melancolic.
— Eu mi-am făcut datoria şi v-am spus ; v-am spus şi în somn, şi în stare de veghe... Dar e păcat de Dumnezeu să pierim cu toţii sau să ne reîntoarcem în epoca secundară, numai pentru că...
Se întrerupse brusc şi ridică din umeri. Albini tăcea nehotărît, privindu-l. Apoi îşi scoase tabacherea şi începu s-o răsucească între degete.
— Ţin să te informez de pe-acum, începu, ca să n-ai nici o surpriză cînd te vei întoarce acasă. Ţin să te informez că specialiştii noştri au descuiat lada, au răsfoit toate cărţile, filă cu filă, au cercetat şi fotografiat caietele dumitale de note şi calcule matematice... Mă rog, au căutat peste tot, cu toate aparatele necesare. Dar n-au găsit nimic care ar corespunde, chiar pe departe, cu demonstraţia pe care ai dezvoltat-o în ultimele patru pagini ale memoriului.
Orobete întoarse capul şi-l privi cu o neaşteptată curiozitate, şi totuşi cu ironie.
— Dacă m-aţi fi întrebat, v-aş fi spus că nu veji găsi nimic. V-am mărturisit de la început că nici eu nu cunoşteam conţinutul Memoriului. Poate în vis...
— Dar tocmai aici este marea problemă, îl întrerupse din nou Albini. Pe baza paginilor accesibile din Memoriu, o parte din textele înregistrate pe bandă au putut fi des-
17.8
otifrate de matematicienii noştri. Dar nimeni h-a izbutit £ă descifreze restul, adică ceea ce se află în ultimele patru pagini. Sîntem siguri însă că dumneata, care ştii despre ce este vorba, ai să reuşeşti.
— Ce voiţi să spuneţi ? întrebă Orobete pălind uşor.
— E foarte simplu, începu Albini deschizîndu-şi servieta. Am aici un exemplar din tot ce-a fost înregistrat la magnetofon de la internarea dumitale pînă ieri seara. Am ales, evident, numai paginile referitoare la matematică şi la fiziqă. Dar le-am lăsat în contextele lor. Bună-oară, ca să dau un exemplu, profeţia vrăjitorilor mexicani. Tot ce corespunde cu analizele şi demonstraţiile din Memoriu, a fost rectificat şi completat cu cerneală roşie.
Orobete îl privea adînc, turburat, frecîndu-şi fruntea.
— Dar vedeţi, şopti, după atîtea droguri, mă simt obosit. Mental vreau să spun. Abia am reuşit să înţeleg, şi numai în parte, ultimele pagini tipărite.

— Să încercăm, să încercăm, îl întrerupse Albini. îți dai seama ce va însemna, adaogă ridicîndu-se de pe scaun, dacă aflăm noi, cei dintîi ceea ce nici un alt geniu matematic din lume n-a izbutit să afle ?...
— Va fi greu, spuse. Va fi foarte greu, repetă lăsîn-du-şi capul pe pernă.
Cînd se trezi, cîteva clipe în urmă, în odaie nu mai era nimeni. Căută pe măsuță exemplarul dactilografiat pe care i-l lăsase Albini, apoi privi în jurul lui pe cuvertură, pe covor. în cele din urmă apăsă butonul soneriei.
— Cînd a plecat tovarăşul Inspector ? întrebă. Infirmiera clipi repede din ochi, privindu-l cu oarecare,,
teamă. «
— Azi încă n-a venit, răspunse.
— A fost aici, adineaori, o întrerupse Orobete, şi mi-a lăs:^t un dosar dactilografiat. M-a rugat să încerc să-l deaifrez.
— Să întreb pe domnul doctor, spuse infirmiera ieşind repede din cameră.
Orobe -. iți puse amîndouă mîinile pe frunte. «- Mi-*K mai rămas doar două zile, şopti. Poate nici îslît Poate .> lingură zi. Poate chiar mai puțin...
179
...Deci, dacă n-a venit pînă acum, îşi spuse, nu mai vine. Probabil că s-au schimbat dispozițiile, continuă cu glas tare, ca să fie sigur că va fi înregistrat. La început, au crezut toți că dacă vor găsi restul, cele patru pagini, vor afla soluția. Dar pe urmă le-a fost teamă ; şi pe bună dreptate. Aşa cum s-a întîmplat cu ultimele cuvinte ale lui Einstein şi cu răspunsul dat de Heisenberg. Dacă ar fi fost publicate, ar fi produs cea mai cumplită panică pe care a cunoscut-o pînă acum omenirea. Să ştii că de la o zi la alta ne putem întoarce*n era secundară ! Oamenii şi-ar fi pierdut mințile, ar fi urmat sinucideri în masă, crime fără număr. Poate e mai bine aşa : sfînta ignoranță ! Totul poate fi cunoscut în afară de viitor. Asta, cel puțin *acum,* în zilele noastre, adaogă zîmbind amar. ...Deci, foarte probabil, dosarul adus de Albini, şi toate celelalte exemplare, precum şi înregistrările la magnetofon, vor fi distruse. Repet : poate e mai bine aşa... Deşi, reluă după o pauză, ar mai fi existat o soluție : să fi fost lăsat liber, şi să-l fi căutat. *Nu se poate să nu existe !* exclamă. Şi poate chiar aici, în Bucureşti, poate chiar în clădirea aceasta. N-a înțeles nimeni ceea ce trebuia să înțeleagă de la început că eu nu sînt decît un mesager, un înainte-mergător. Eu nu cunoşteam decît ecuația ultimă. Nu cunoşteam *soluția* care rie-ar fi putut apăra de consecințele descoperirii ecuației ultime. M-a înzestrat Dumnezeu cu geniu matematic, dar nu şi cu adevărata imaginație creatoare, cu geniu poetic. De mic am iubit poezia — dar numai poezia altora. Dacă aş fi geniu poetic, poate aş găsi *eu* soluția...
...Dar nu aceasta e problema, reluă după o lungă tăcere, întorcîndu-se din nou spre uşa întredeschisă. Problema a fost greşit pusă de la început : m-au considerat Celălalt. *Celălalt,* care va trebui să vină, şi cît de cu-rînd, ca să nu ne reîntoarcem, într-o fracțiune de secundă, la condiția reptilelor, din era secundară. Evident, pînă la urmă l-ar fi omorît şi pe el, dar dacă ar fi avut timp să proclame soluția, moartea lui ar fi fost doar exemplară, n-âr fi fost tragică.
...Tragică este moartea mea, reluă, pentru că nu Kîi-am împlinit misiunea. Un mesager care nu izbuteşte să trans-
180
mită mesajul ! Poate am exagerat spunînd că e tragică. Aş spune mai degrabă că este vorba de o moarte tragicomică. O tragi-comedie a erorilor şi confuziilor...
Tăcu multă vreme, gînditor, privind spre uşă.
...Probabil că încă nu l-au convins, reîncepu cu glas ferm. De cîte ori i-au spus, de azi după-amiază, de la ora 3,00 şi pînă acum, cînd s-a înserat. I-au spus, şi i-au repetat : Aşa am primit ordin, tovarăşe Doctor. Nu e vorba numai de noi, românii, de țărişoara noastră. E vorba de soarta lumii întregi. Au intervenit toți cei mari, de la Apus şi de la Răsărit. Dacă nu ne

supunem, vor veni ei, şi tot la acelaşi rezultat vom ajunge... Şi, repet* nu e vorba de o crimă, e pur şi simplu o euthanasie. Ca şi marele Eminescu, genialul nostru matematician şi-a pierdut minţile. Cel puţin aşa spun rapoartele secţiei dumneavoastră, semnate de profesorul doctor Manole Dră-ghici : inteligenţa tovarăşului Orobete Constantin este iremediabil zdruncinată. în cel mai bun caz, îşi va petrece restul vieţii senil, paralizat, într-un azil de irecuperabili.
...E adevărat, tovarăşe doctor, reluă după o scurtă pauză. *Ei* au dreptate, nu dumneata. Şi nu injecţia du-mitale mă va omorî. Doza a trecut deja de limită. Ultima injecţie, pe care curînd te vor convinge să mi-o faci, va precipita doar sfîrşitul. Sfîrşitul care a început demult, de cînd am fost adus aici. Tovarăşe doctor Vlăduţ, îţi mulţumesc că începi să cedezi. Sper că vei asculta şi dumneata această ultimă bandă de magnetofon, înainte de a fi distrusă, ca şi celelalte — şi vei afla că-ţi sînt recunoscător...
...Şi acum trebuie să mă grăbesc. Dacă n-am putut transmite mesajul, singurul lucru care interesa, nu mai am nimic de adăogat. Sînt orfan, nu am familie, nu am prieteni. Dacă puteţi salutaţi-l, din partea mea, pe profesorul Dorobanţu, şi spuneţi-i că a avut dreptate ; el va înţelege la ce fac aluzie. Şi încă ceva. încă ceva, adaogă repede, pălind, auzind paşi pe coridor. Rugaţi-l pe domnul Decan să reprimească în facultate pe colegii mei, Dumitrescu şi Dobridor. Asiguraţi-l că n-au avut nici o vină. Vă rog, vă implor ! Nu sînt vinovaţi ! N-au ştiut...
îşi lăsă obosit capul pe pernă şi, în clipa următoare, auzi glasul doctorului Vlăduţ, adresîndu-se unui necunoscut care rămăsese în prag.
— Doarme, şopti. Doarme adînc.
181
Cobora fericit scările sanatoriului, deşi i se părea că le coboară de mult timp, şi că oricîte etaje ar fi avut această fabuloasă clădire, tot ar fi trebuit să ajungă jos, în grădină sau pe trotuar.
— Aş prefera să ajung în grădină, şopti. La ora asta nu mai e nimeni. Şi e noaptea de Sînziene. Chiar în inima Capitalei, rămîne tot ce-a fost de la început : noaptea de Sînziene...
Se trezi în grădină, pe bancă, şi fără să întoarcă ochii, îşi dădu seama că bătrînul se aşezase lîngă el.
— Aţi avut dreptate, Maestre, spuse. Trebuia să mă întorc... Măcar ca să se adeverească povestea camerei cu uşa întredeschisă...
— Numai pentru asta, Dayan ? îl întrerupse bătrînuî. Deşi, adaogă zîmbind, nu cred că mai am dreptul să-ţi spun Dayan. Ţi-ai redobîndit, acum, amîndoi ochii, aşa cum îi aveai...
-— E adevărat ? îl întrebă întorcînd capul. Nu mi-am dat seama.
— Şi, totuşi, eu tot Dayan am să-ţi spun, cum ţi-am spus de la început... Cred că bănuieşti de ce-am venit, adaogă.
— Mi-e teamă că bănuiesc, şopti Orobete zîmbind amar.
— O singură întrebare, singura la care eu nu pot răspunde. Ghiceşti în legătură cu ce... Acum, că ai descoperit ecuaţia ultimă şi, din fericire pentru mine (recunosc, sînt egoist — dar poate că am şi eu dreptul, ca toţi ceilalţi muritori...), din fericire pentru -mine nu s-a găsit încă soluţia, te-aş întreba dacă speranţa care mi-am pus-o în profeţia vizionarilor azteci...
— Anul 1987, preciza Orobete.
— Exact. Dacă această profeţie se va împlini sau dacă va trebui să mai aştept, să mai aştept...
Orobete întoarse din nou capul şi-l privi, cu o infinită tristeţe. Bătrînul clătină din cap, zîmbind.
— înţeleg, spuse tîrziu, înţeleg şi nu mă supăr... Dar acum trebuie să ne despărţim, adaogă ridicîndu-se cu oarecare greutate de pe bancă. Cunoşti drumul ?
— îl cunosc, şopti Orobete. Şi cunosc şi locul. Nu e departe...
Palm Beach Chicago, decembrie 1979 — ianuarie 1980

LA UMBRA UNUI CRIN...

Abia ridicase degetul de pe butonul soneriei, şi uşa se deschise brusc, cu zgomot. îşi dădu seama că

înălțase, amenințător, sticla de vin, ca şi cum ar fi VIUL să se apere, şi roşi.
— Nu mă mai cunoşti ? îl întrebă, reuşind to'.uşi să zimbească. Celălalt îl privi încruntat, bănuitor, neincer-cînd să-şi ascundă enervarea.
— Sînt Postăvaru. Ionel Postăvaru. Am fost colegi la liceul Sfîntul Sava.
Şi pentru că celălalt se mulțumi să ridice din umeri, îl întrebă : Nu eşti d-ta avocatul Enache Mărgărit, din Bucureşti ?
— Ba da, eu sînt...
— Ei bine, am fost colegi în primele patru clase de liceu. La liceul Sfîntul Sava, repetă.
Mărgărit zîmbi melancolic, şi ridică din nou din umeri.
— E mult de atunci, spuse.
—- Foarte mult ! Patruzeci şi opt de ani... Dar ne-am mai întîlnit o dată, la Bucureşti, în preajma războiului. Iți pot spune şi data : martie 1939. Ne-am întîlnit pe bulevard, în dreptul librăriei Cartea Românească.
— îmi pare foarte rău, îl întrerupse Mărgărit. Nu-mj mai aduc aminte...
Pronunța cuvintele rar, oarecum în silă. _ — Iartă-mă că insist, reluă Postăvaru după cîteva clipe de şovăială. îmi dau seama că eşti ocupat...
— Aştept un prieten, îl întrerupse din nou Mărgărit. Cînd am auzit soneria, am crezut că era el. Şi chiar m-am mirat, pentru că de obicei întîrzie.
Postăvaru îşi scoase intimidat batista şi şi-o trecu pe frunte.
— încă o dată îmi cer iertare. Dar e vorba de ceva foarte important. Vreau să spun, foarte important pentru mine. De-abia ieri ți-am aflat noua adresă. Iar mîine dimineață trebuie să plec, şi nu ştiu cînd voi mai avea ocazia să mă opresc la Paris... E ceva foarte important, reluă. Şi e o chestie de cinci, şase, cel mulf zece minute. Ți-am adus nişte vin, adaogă întinzîndu-i stingherit sticla. M-au asigurat că e tot ce au ei mai bun... Nu mi-a plăcut hîrtia în care o împachetaseră şi am mototolit-o, am lăsat-o în taxi...
— Mulțumesc. Dar nu trebuia să te deranjezi. Intră, te rog. După cum vezi, e mare dezordine. De-abia m-am mutat...
Aşează absent sticla pe o etajeră dar, zărindu-i eticheta, o apucă din nou, cu amîndouă mîinile, şi o cercetă uluit.
— Dar. e nebunie curată, şopti. Sticla asta te-a costat o avere !
— N-are a face, îl întrerupse Postăvaru. Mi-am spus : trebuie să sărbătorim reîntîlnirea noastră la Paris. Ne cunoaştem de 48 de ani ! Şi, repet, pentru mine e foarte important. Vreau să te întreb ceva...
Se aşează pe canapea şi-şi scoase din nou batista.
— întreabă, îl încuraja Mărgărit apropiindu-şi scaunul. Dar să ştii, nici eu nu prea am noutăți. Am fugit din țară acum nouă ani. Lucrurile s-au schimbat mult de-atunci. în mai rău...
— Ştiu, ştiu, oftă Postăvaru. Dar voiam să te întreb altceva. Ceva în legătură cu ultima noastră întîlnire, în martie 1939. Cînd te-am recunoscut, atunci, discutai foarte aprins cu un prieten, în dreptul librăriei Cartea Românească, şi m-am apropiat să-ți strîng mîna. Te mai zărisem şi altădată, dar ori nu îndrăzneam pentru că erai înconjurat de persoane care mă intimidau ori eu eram prea grăbit...
Se întrerupse brusc şi, împăturind batista, şi-o introduse pe îndelete în buzunar.
— Să nu zîmbeşti, reluă după o pauză, dar te asigur că acele cîteva cuvinte, fraza aceea pe care a spus-o el, prietenul d-tale, n-am ştiut niciodată cum îl cheamă, dar ştiu că ți-era prieten, poate că-ți este şi acum, dacă mai trăieşte... Deşi au trecut de-atunci aproape 35 de ani. A fost războiul şi tot ce-a urmat după război...
— Nu prea înțeleg, spuse Mărgărit. Nu ştiu la ce faci aluzie.

Postăvaru îl privi din nou intimidat şi încercă să zîm-bească.
— Iartă-mă, e din vina mea. Am umblat toată dimineața, sînt cam obosit... Şi-ți mărturisesc, aşteptînd din-tr-un moment în altul să-ți sosească prietenul, nu ştiu cum să încep ca să pot spune tot şi cît mai repede.
Mărgărit zîmbi :
— Nu-ți fie teamă, e un bun prieten. E şi el român, refugiat. Dacă vine şi vrei să rămînem singuri, îl rog să aştepte alături.
— Nu, poate să rămînă. Ai să vezi, nu e nici un secret... Dar acum, că m-ai liniştit, te

mai pot ruga un lucru ? Poate ai la îndemînă o sticlă cu bere ; rece. Mi-e foarte sete. Mi s-a uscat gura...
Mărgărit se ridică şi se îndreptă tăcut spre bucătărie. Se întoarse cu un pahar şi o sticlă de bere, pe care le aşează, cu exagerat ironică politeţe, pe măsuţa din faţa canapelei.
— Nimic mai simplu, spuse pregătindu-se să umple paharul.
Dar Postăvaru îi apucă brusc braţul, zîmbind încurcat.
— Te-am auzit ! Ai scos-o chiar acum din frigider. E prea rece, şi nu face spumă. Trebuie s-o mai lăsăm puţin, să-şi vină în fire. Cum spunea profesorul nostru de fizică şi chimie, Vasile Safirim, îţi mai aduci aminte de el, de Safirim ? Spunea : totul poate îngheţa în jurul nostru, chiar şi berea...
Mărgărit se trase surprins, parcă speriat, un pas înapoi, şi-l privi curios, ca şi cum de-abia atunci şi-ar fi dat seama cine este.
— Ah ! da, Vasile Safirim ! exclamă cu un glas schimbat. Săracul Safirim. Treceam o dată prin cimitirul Belu. Era o zi frumoasă, de toamnă. îmi aduc aminte şi acum. M-am oprit să-mi aprind o ţigară — pe atunci fumam foarte mult — şi cînd să azvîrl chibritul, dau cu ochii de un mormînt proaspăt, acoperit cu flori. Şi citesc : Profesor Vasile Safirim, 1880—1943. Săracul ! A fost prima şi ultima oară cînd i-am văzut mormîntul. Puţin timp în urmă a avut loc bombardamentul aviaţiei americane şi partea aceea a cimitirului a fost răscolită... Ţi-aduci aminte...
— Săracul Safirim ! Era un mare savant. Ne spunea : totul poate îngheţa în jurul nostru... Se gîndea, evident, la răcirea pămîntului. Dar, ca să nu ne sperie, adăoga în glumă : totul, chiar şi berea...

— Acum, da, pot să torn, ai să vezi cum se înalţă spuma. Ia te uită !
Mărgărit se răsuci zgomotos pe" scaun.
— Ei, şi cine era prietenul ? întrebă. Vreau să spun, cum arăta ? Blond, brun, înalt, elegant ?
— Nu se 'poate să nu-ţi aduci aminte, îl întrerupse Postăvaru, pentru că, repet, atunci a fost ultima oară cînd ne-am întîlnit, în martie 1939. Era pe bulevard, în dreptul librăriei Cartea Românească. Vorbeaţi amîndoi deodată, cu pasiune, parcă eraţi gata să vă certaţi. Prietenul d-tale...
— Dar cum arăta ? Cu cine semăna ? Era mai tînăr ca noi, mai bătrîn ?
— Părea cam de vîrsta noastră. Avea o pălărie cu boruri înguste, dată puţin pe ceafă, şi cînd vorbea, gesticula curios.
— Adică ?
— Nu ştiu cum să-ţi explic. Ridica mereu braţele şi parcă ar fi vrut să-şi treacă mîinile prin păr ; dar, vezi, nu îndrăznea, pentru că avea pălăria... Şi atunci, nu ştia ce să facă cu mîinile şi le ascundea repede în buzunarele parde-siului. Dar se vedea că era nervos. Ridica mereu tonul.,, Tot nu-ţi aduci aminte cine era ?
— Nu ! O pălărie cu boruri înguste...
— Dar ce spunea el era interesant, continuă Postăvaru. Repet, eraţi amîndoi enervaţi, gata de ceartă. După cîte am înţeles, încercai să-l convingi să se împace cu unul din prietenii voştri comuni. N-am înţeles de ce se certaseră, pentru că, nici d-ta, nici el, n-aţi făcut nici o aluzie. Dar m-a impresionat profund ce-a spus. N-am auzit niciodată aşa ceva. Vreau să spun, cuvintele acelea, mai precis concepţia filosofică, sau poate chiar mistică, *pe* care a exprimat-o aşa, dintr-o dată, fără ca nimic s-o fi pregătit...
— Dar ce-a spus ? îl întrerupse Mărgărit, cu o greu stăpînită nerăbdare.
Postăvaru apucase sticla de bere, dar se răzgîndi brusc şi o aşează pe tavă.
— A spus... Dar, stai, trebuie să adaog un amănunt. Exasperat, l-ai întrebat dacă e hotărît să nu se împace cu prietenul vostru, acela cu care se certase. El te-a privit foarte adine, cu tristeţe, şi totuşi a zîmbit. Mi s-a părut chiar că a zîmbit sarcastic. — Ba da ! a spus. O să xuă

iWl
împac cu el la umbra unui crin, în Paradis ! Auzi : ***la*** *umbra unui crin !...*
— E curios că nu-mi aduc deloc aminte Spuneai că era blond şi avea o pălărie cu boruri înguste...
— Şi gesticula mereu, reluă Postăvaru, vorbind din ce în ce mai repede. Şi-şi băga mîinile în buzunarele parde-siului, parcă din exasperare că nu şi le poate trece prin păr... Te rog, un efort de memorie. Martie 1939. In dreptul librăriei Cartea Românească. După plecarea lui, am făcut cîţiva paşi împreună, dar nu mulţi, pentru că erai enervat şi n-aveai poftă de vorbă... Ei bine, nici nu bă-nuieşti cît m-au impresionat cuvintele acelea : că se va împăca la umbra unui crin, în Paradis ! Iar mai tîrziu, au început să mă obsedeze. Da, să mă obsedeze ! După ce-am căzut rănit la trecerea Nistrului. Mai precis din clipa cînd m-am prăbuşit, ciuruit de o mitralieră, şi m-am trezit, doar pentru o clipă, două, cu obrazul în noroiul din marginea şoselei. De atunci, nu mai pot uita. Şi de cîte ori treceam printr-o mare primejdie, şi am trecut, ca toţi ceilalţi, prin multe, îmi revenea în minte prietenul d-tale cu pălăria lui cu boruri înguste, şi-l auzeam din nou : Ba da ! la umbra unui crin, în Paradis...
Mărgărit îşi întoarse exasperat scaunul, apropiindu-l de canapea.
— E exasperant ! exclamă. E exasperant că am putut uita !...
— Te rog, te implor ! stărui Postăvaru, fă un efort de memorie ! Nici nu bănuieşti ce serviciu mi-ai face. Poate o să-ţi aduci aminte mai tîrziu, după. plecarea mea. îţi las telefonul de la hotel, şi adresa mea la Zurich. Mă chemi cînd vrei. E foarte important !
Mărgărit îl ascultase distrat, plimbîndu-şi mîna dreap-" tă cînd pe un genunchi, cînd pe celălalt.
— Dar, în fond, izbucni deodată, nu prea văd în **ce** sens te-aş putea ajuta...
— Dacă îţi aduci aminte de cine **e** vorba, ai să-ţi aminteşti şi acest amănunt : dacă s-au împăcat sau nu, dacă mai trăiesc şi ce mai ştii despre ei. E foarte important pentru mine, repetă patetic.
în clipa aceea, Mărgărit auzi paşi oprindu-se în dreptul uşii şi alergă să deschidă.
— Bine c-a dat Dumnezeu, şopti.
Postăvaru se ridică **intimidat de pe canapea şi înainta spre mijlocul camerei.**
188
— Domnul Eftimie, prietenul pe care-l aşteptam, i-l prezentă JVIărgărit. Iar dumnealui este Ionel Postăvaru, colegul meu de la liceul Sfîntul Sava, adaogă zîmbind.
Eftimie îi strînse mîna privindu-l lung, aproape sever, în ochi.
— îmi pare bine de cunoştinţă, spuse aşezîndu-se în fotoliul pe care îl apropiase Mărgărit. Văd că dumitale
ţi place canapeaua, continuă privindu-l din nou, enigmatic, în ochi.
— Aici m-a poftit gazda, prietenul nostru, încercă să explice Postăvaru zîmbind. De fapt...
— Vasăzică de la liceul Sfîntul Sava, îl întrerupse Eftimie. Ce liceu ! exclamă împingîndu-şi încet spinarea ca să şi-o reazime mai bine de speteaza fotoliului. De-a-colo au plecat toate, de la Sfîntul Sava. Tocmai vorbeam cu doctorul Tăuşan. în fond, ziceam, de ce s-a apucat el să le spună băieţilor, — erau doar nişte copii, de 14—15 ani, — să le spună chestia aceea cu umbra crinului din Paradis ? Căci totul a pornit de-acolo...
Postăvaru îşi dădu seama că[4] roşise şi-şi căută turburat batista. îl auzi pe Mărgărit încercînd zadarnic să rîdă sarcastic, dar nu îndrăzni să-l privească.
— Nu ştiam, începu Mărgărit, subliniind cuvintele, nu ştiam că ai obiceiul să asculţi cu urechea lipită de uşă, înainte de a apăsa pe butonul soneriei.
— Ce vrei să spui ? îl întrerupse calm Eftimie. Cine ascultă la uşă ?
— Chestia cu umbra crinului din Paradis...
— Asta vorbeam cu d-rul Tăuşan aşteptînd metroul. Şi eram amîndoi de acord : a fost o prostie...

Postăvaru îşi îndreptă privirea spre Mărgărit, apoi se ridică hotărît de pe canapea.
— îmi daţi voie, spuse. Şi îmi cer iertare că vă întrerup. Dar, vă mărturisesc, mie, ca şi lui Mărgărit., aproape că nu-mi vine să cred. Pentru că, să vă spuuA Mărgărit, eu am venit să-l văd — şi nu l-am mai văzut din martie 1939 — am venit să-l văd, repet, special peEa-tru fraza asta : *la umbra unui crin, în Paradis...*
— Ştiu, interveni Eftimie, fraza pe care le-o spusese el, profesorul, la liceul Sfîntul Sava.
— Nu, dragă, îl întrerupse enervat Mărgărit, nu încurca lucrurile. Noi, Postăvaru şi cu mine, am fost colegi la Sfîntul Sava...
— Acum 48 de ani, preciza Postăvaru...
189
— Dar povestea cu umbra crinului şi toate celelalte au avut loc mult mai tîrziu.
— In martie 1939...
— Povestea cu umbra crinului n-are nimic de-a face cu liceul Sfîntul Sava, cel puţin cu liceul Sfîntul Sava din adolescenţa noastră.
Se opri, extenuat, şi se reaşeză pe scaun.
— Eu vă spun ce vorbeam cu doctorul Tăuşan, reluă calm Eftimie. Asta, după ce ne-am întîlnit, cu tot grupul nostru, la cafenea, la Excelsior. îmi pare rău că n-ai fost şi tu. Pentru că lucrurile se complică, adaogă coborînd glasul. Şi ar putea să aibă urmări pentru noi toţi, noi, românii din exil, vreau să spun...
Mărgărit sări brusc în picioare.
— Simt că am să-mi pierd firea şi am să încep să urlu ! Despre ce este vorba ?
Eftimie îl privi cîteva clipe, nedumerit, apoi se lumină la faţă.
— Iartă-mă, spuse, credeam că ştii şi tu, dar uitasem că duminica trecută n-ai fost la biserică.
— Eram în provincie. Tot din cauza ei. Aceleaşi plictiseli. Aceleaşi şi aceleaşi !
— Acum mi-am adus aminte... *Bref,* ne-am întîlnit, după cum era vorba, la Excelsior. Ca să vedem ce putem face ca să-l ajutăm pe Iliescu.
— Dar ce i s-a întîmplat ? îl întrerupse din nou Mărgărit.
— O să afli îndată. Dar spune-mi întîi dacă-l cunoşti pe inginerul Iliescu.
; ,
—. Nu-l cunosc personal, dar ştiu cine este. Am citit despre el şi în ziare, cum a- reuşit să ajungă la Viena,, ascuns, *cinci zile,* într-o ladă.
. —r- A fost chiar mai extraordinar decît atît, am să-ţi povestesc altădată.
— Dar ce i s-a întîmplat ? stărui Mărgărit.
— Eu vă spun ce mi-a spus Iliescu. închipuieşte-ţi că a fost transferat de la Briangon şi încă nu i-a spus în ce departament va fi trimis ; deocamdată, e, cum spune el, ~în vacanţă". Ce e mai grav, a devenit suspect. Simte, mai precis — *ştie,* că e urmărit. Şi asta, numai pentru că a povestit unora din colegii lui ce aflase de la Valentin !...
190
— Ascultă, îl întrerupse Mărgărit rezemîndu-şi amîn-două mîinile pe speteaza scaunului. Eu nu prea înţeleg despre ce este vorba...
— Dar n-am terminat !...
— Ştiu. Ştiu că mai ai multe de spus. Dar înainte de a continua vreau să te întreb ce bei : cafea, oranjadă, vin...
— La ora asta, eu aş spune vin.
Mărgărit se îndreptă, cu oarecare gravitate, spre bucătărie.
— Şi am să-ţi mai aduc şi d-tale o sticlă de bere, spuse întorcînd capul spre Postăvaru şi zîmbindu-i cu înţeles.
Cu cît se prelungea tăcerea, cu atît simţea Postăvaru mai severe privirile celuilalt.
— Aceeaşi frază şopti. Sîntem zeci, poate chiar sute de mii de români în exil, împrăştiaţi pe toată suprafaţa pămîntului, şi se întîmplă ca tocmai azi, în trecere prin Paris, să-l caut pe

Mărgărit ca să-l întreb despre o frază auzită în martie 1939, iar d-ta, abia intrat pe uşă, rosteşti *aceeaşi frază.* Ce coincidenţă !...
— Dacă-l întîlneşti pe Iliescu, să nu-i vorbeşti de coincidenţe. Pentru el, matematician şi mare specialist în statistică, cele mai extraordinare coincidenţe sînt tot atît de fireşti ca şi regula de trei simplă... v
— Matematic o fi avînd dreptate, dar...
Se întrerupse ca să-l ajute pe Mărgărit să aşeze tava încărcată pe măsuţă.
— Văd că mă răsfeţi, spuse Eftimie ridicînd paharul şi păstrîndu-l ceremonios în mîna dreaptă.
— Matematic, zic, reluă Postăvaru, o fi avînd dreptate. Şi totuşi, *aceeaşi* frază...
— Dar nu era fraza lui, spuse zîmbind misterios Eftimie. Excelent ! adaogă după ce sorbi prima înghiţi-* tură. Repet : mă răsfeţi ! r
Mărgărit îşi apropie din nou scaunul, se aşează şi, cu un gest brusc, scoase din buzunar un pachet de Gauloi-ses.
— E prima ţigară, explică puţin încurcat. De fapt, nu mai fumez. Dar am întotdeauna un pachet la înde-mînă. Cînd mă simt prea nervos, aprind o ţigară. Duminica trecută, se adresă lui Eftimie, am fumat aproape tot pachetul !...
— Rău ai făcut, spuse Eftimie. Mai bine rămîneai în Paris şi-l întîlneai pe Iliescu... Ca să ştii ce ne aşteaptă !
191
— Dar de ce ? De ce ? întrebă exasperat Mărgărit.
— O să vorbim de asta mai tîrziu. Dar, te rog, nu mă mai întrerupe. S-o luăm, deci, de la început... Adică, de acum doi ani, de cînd l-a aciuit pe lîngă el pe Valentin Iconaru. Ştii, Iliescu lucra la Centrul de control al autovehiculelor, şi de cîţiva ani locuia la Brianccn. Avea o casă mare, era burlac, aşa că întîlnindu-l pe Valentin i-a propus să locuiască la el, ca un fel de secretar. Eu nu-l cunosc, dar după cum mi l-au descris Iliescu şi alţi români care l-au vizitat la Briancon, Valentin ăsta ar avea vreo 25—26 de ani, şi nu pare prea deştept. Nu vrea să înveţe bine franţuzeşte, deşi ştie să citească, şi citeşte mereu, dar citeşte numai despre animale, şi mai ales despre insecte. Şi cînd vorbeşte, rareori, tot despre animale vorbeşte. Iliescu nu putea conta pe el, pentru că dispărea de pe şantier sau din birourile Centrului şi, cînd reapărea, uneori după două, trei zile, repeta întotdeauna aceeaşi scuză : că s-a luat după un .fluture sau vreun cărăbuş sau ce-o fi fost, şi s~a rătăcit în munţi.
— Trebuia să-i facă morală, şi apoi să-l trimită înapoi la Paris să vadă ce înseamnă exilul, izbucni Mărgărit.
— Iliescu are o inimă de aur, continuă Eftimie după ce-şi umplu paharul. Şi, ne-a mărturisit, tînărul acesta, năuc cum era l-a interesat de la început, de cînd i-a vorbit într-o seară despre cum ar trebui rescrise astăzi *Souvenirs entomologiques* ale lui Fabre... Dar, cum vă spuneam, totul a pornit de la o întîmplare, în aparenţă, banală. Acum vreo două luni, stăteau amîndoi rezemaţi de o stîncă, în plin soare, şi el, Valentin, prinsese o şo-pîrlă albastră, o ţinea în palmă, şi nu se mai sătura ad-mirînd-o. Şi deodată îl aude vorbind, mai mult pentru sine : Cînd vom fi cu toţii în Rai, la umbra unui crin, o să înţeleg ce-mi spune acum şopîrla asta... Iliescu l-a privit curios şi l-a întrebat. în glumă. — Dar de unde ştii tu cît de înalţi sînt crinii în Paradis ? Tînărul a zîmbit, fără să-şi ridice privirile. — Aşa ne spunea nouă un profesor de la Sfîntul Sava. De fapt, nu era profesor de meseria lui, dar îşi schimbase numele, şi avea acte false, pînă ce l-a descoperit Securitatea şi l-a arestat.
Mărgărit sări de pe scaun şi-şi trecu de mai multe ori palma pe frunte.
192
— Evident ! exclamă. El era ! Flondor. Emanoi! Flon-dor, arhitectul. C^m de nu rai-am adus aminte ? Cu pălăria lui cu boruri scurte. Atunci, în primăvara aceea, purta pălărie. Dar curînd a renunţat la pălărie şi umbla cum umblase toată viaţa, cu capul gol.
Postăvarii îşi făcu cruce şi, emoţionat, se ridică în picioare.
— Bine c-a dat Dumnezeu şi ţi-ai amintit ! Şi s-au împăcat ? De asta venisem, adaogă făcînd un pas spre Eftimie. Ca. să aflu dacă s-a împăcat cu prietenul lui...
— Cu Sandy Valaori, gazetarul. Erau buni ■ priete i, şi se certaseră dintr-o prostie. Dar pînă la urmă s-au împăcat. Hotărîseră chiar sâ facă un. chef. numai ei doi, la circiuma lor favorită,

îndată ce se va încheia războiul. Dar n-au mai apucat. Pe Sandy l-au implicat. în procesul Maniu şi i-au dat 25 de ani de temniță grea. Atunci Flondor a dispărut, si-a schimbat numele, a obținut, nu prea se ştie cum, diplomă şi acte false şi a devenit profesor de istorie," întîi la un gimnaziu din provincie, apoi la Bucureşti, ca să înlocuiască pe un coleg de la liceul Sfîntul Sava. care murise într-un accident de maşină. Dar după 5, 6 luni, se pare în urma unui denunț, a fost arestat şi condamnat la 15 ani...

— Dar se mai ştie ceva despre ei ? îl întrerupse Pos-tăvaru. Mai trăiesc ?

Mărgărit se aşează absent pe scaun, şi-şi căută din nou pachetul cu țigări.

— Am auzit că Sandy Valaori ar fi murit după cîțiva ani, în închisoare.' Eu, în orice caz, nu l-am mai văzut. Cît despre Flondor. nu se ştie nimic precis. Unii spun că ar fi murit şi el, fără să precizeze cînd şi în ce condiții...

Eftimie nu încercase să-şi ascundă enervarea că fusese întrerupt, dar auzind ultimele cuvinte ale lui Mărgărit întoarse repede capul.

• — Alții spun că ar fi scăpat şi ar fi trecut granița, dar, iarăşi, nu se ştie cînd şi cum...

— Asta v-o poate spune Iliescu. interveni Eftimie. Adică, nu el, ci Valentin, tinerelul de care vă vorbeam adineaori. Valentin pretinde că omul vostru trăieşte, că l-a văzut de mai multe ori, că au vorbit chiar împreună...

— Extraordinar !, şopti Mărgărit.

— Dar că el, continuă Eftimie, el, Valentin, nu vrea să povestească nimănui cum s-au întîlnit şi ce-au vorbit, pentru că ştie că nimeni n-are să-l creadă.

— Adică ce vrea să spuhă ? întrebă Mărgărit fre-cmdu-şi fruntea. Nu înțeleg...

— Nici eu nu sînt sigur că am înțeles ce vrea să spună, pentru că toate acestea mi le-a povestit Iliescu, şl cum erau atitea de povestit n-a avut timp să intre în amănunte. în orice caz, Iliescu este inginer eu picioarele pe pămînt. nu se lasă păcălit de iluzii, vedenii sau ce-or fi. Şi cînd Valentin i-a mărturisit într-o zi că, după miezul nopții sînt *anumite* camioarîe care *dispar* îndată ce fac turnanta de la nu ştiu care kilometru, Iliescu a zîm-bit. Foarte interesant ! i-a spus. Vreau să le văd şi eu$_t$ ..dispărând" la turnantă. Dar cum o să ştim dacă dispar sau nu ? Trebuie să-l luăm şi.pe Marc (Marc e colaboratorul lui. omul de încredere) şi să ne aşezăm la pîndă, la 10—15 metri unul de altul, *înainte* şi *după* turnantă... Aşa au şi făcut. Puțin înainte de miezul nopții s-au „camuflat" (cum spunea el) înapoia arborilor, şi de câte ori se apropia un camion, Iliescu îl anunța printr-un fluierat scurt, imitînd nu ştiu ce pasăre de noapte...

Eftimie întinse brațul, apucă paharul şi, înainte de a-l apropia de buze adaogă :

— învățaseră demult, toți trei, să imite fluieratul acesta scurt şi strident al păsării de noapte... Apoi sorbi pe îndelete din pahar, =■'-■■ căută o poziție mai confortabilă în .fotoliu.

— în primele două o .;.ri, totul s-a petrecut normal Dar a apărut deodată un camion supra-încărcat, înaintînd totuşi extraordinar de repede, şi 10—15 secunde după ce îl semnalase, Iliescu auzi fluieratul tui Marc, anunțindu-t că autovehiculul *nu* trecuse prin fața lui, Iliescu ;alergă să verifice. într-adevăr pe şoseaua care urca prin pădure, îndată după turnantă, nu se zărea nici urmă de autovehicul. Doar, mult mai departe, sus, printre arbori, se distingeau farurile camionului care-l precedase pe şosea cu vreo 5. 6 minute mai înainte.

— Extraordinar ! şopti Mărgărit,

— Aşa am exclamat şi noi, continuă Eftimie. Dar Iliescu e om de ştiință. Cînd Valentin i-a spus :

— Vedeți că am avut dreptate ?, el i-a răspuns, calm : — Deocamdată nu se poate trage nici o concluzie. Sâ vedem ce se mai întâmplă... Şi-au schimbat pozițiile ; el, Iliescu, s-a „camuflat" într-un boschet, chiar în dreptul turnantei ; iar Valentin îl anunța cu acelaşi semnal de cîte o*ri zărea

apropiindu-se camioanele. Şi, în noaptea actva, spuse Iliescu, au mai dispărut trei camioane. — V-ați convins şi d-stră, insistă Valentin. V-ați convins că nu mint ! — Dar n-am văzut încă pe profesorul tău de la liceu] Sfîntul Sava, l-a întrerupt Iliescu. Şi, pînă nu l-oi zări şi eu, nu cred !... Marc, mai tînăr şi cu mal putină experiență, intrase în panică. — Trebuie să anunțăm imediat autoritățile !, şopti. — Dimpotrivă, i-o reteză scurt Iliescu, nu spunem nici un cuvînt la nimeni. Pentru că asia ne-ar putea crea complicații...

— Mă întreb de ce, îl întrerupse Mărgărit.

Eftimie tuşi de cîteva ori, goli paharul şi coborî glasul.
— Pentru că Iliescu a bănuit de la început despre ce este vorba. N-a spus nimic față^de Valentin, dar lui Marc i-a mărturisit, a doua zi. că, foarte probabil, este la mijloc un secret militar : probabil, un nou sistem de camu- ■ flaj, prin... (şi aici a menționat un termen tehnic pe care nu l-am înțeles). în orice caz, repetă Iliescu, nici autoritățile, nici colegii lor. şi mai ales, nici ziariştii nu trebuie -." , fîe ce-au descoperit ei. Pentru că, intr-adevăr, era o c\ -loperire,' Au* stat la pîndă în următoarele trei nopți,
•> -:-au dat seama că nu se înşelaseră : au *văzut* cum
(. >*ur* camioanele ; o dată două., altă dată cinci, şi în a
1 a noapte, unu], E drept, recunoaşte Uiescu, în a treia
i'1e — de fapt, era a patra noapte de veghe — erau
[*i* c obosiți, şi s-au întors la caseJe lor mult mai devreme.
.— Şi totuşi, s-a aflat, îl întrerupse Mărgărit. Dacă spui că Iliescu, şi ca el, noi toți românii din Franța tiintem suspecți.....
— Ghinion ! exclamă Eflin::e. Acum vreo două sâp-tâmîni, într-o seară, la un bar din Briancon. venind vorba despre „farfuriile zburătoare", despre ce se numesc astăzi *objels volants non-identijies,* Marc a spus — probabil că băuse, cam mult — a spus că şi el a văzut asemenea obiecte misterioase de transport, le-a văzut pe şoseaua națională. ' Şi-a dat însă repede seama de indiscreție şi n-a intrat în amănunte. Totuşi făcuse gafa, şi un gazetar din localitate a publicat informația că un nou tip de „farfurii zburătoare" au fost văzute aproape de Briancon, iar cîteva zile, în toată regiunea nu s-a vorbi't \<*ft*< cît despre asta. înehipuiți-vă, deci... 1. Mărgărit se ridică brusc şi, făeîndu-i semn să tacă, se [ip: opie de uşă, în clipa cînd auzi soneria, deschise încet,

cu multă precauție, Apoi, întorcînd capul către ceilalți, anunță.
— E doctorul Tauşan !...
— Iartă-mă, di agă. se scuză doctorul intrînd. Sînt urmărit !... Probabil că şi d-ta ai fost urmărit, se adresă lui Eftimie. Toți sîntem urmăriți ! Am venit să vă previn. Dacă ne întreabă ce-am discutat la Excelsior. să fim bine înțeleşi, să nu ne contrazicem...
— Adică ? îl întrerupse Eftimie. în ce sens ?
— Să spunem toți acelaşi lucru : că Iliescu a fost discret şi n-a intrat în amănunte : ne-a spus. doar, că în urma unui *malentcndu,* a apărut un articol într-o gazetă din *Midi* şi că...
Mărgărit îşi puse din nou degetul pe buze şi se îndreptă, cu paşi uşori, spfe uşă. Doctorul Tăuşun se aşeză pe canapea ! După cîtva timp, neauzind soneria. Mărgărit întrebă:
— *Qui est lă ?*
Şi pentru că tăcerea se prelungea, apăsătoare, repetă întrebarea cu un glas mai sever.
— *Nous venons de la part de monsieur Iliescu.*
— *Mais j'ai des invites,* începu Mărgărit. *Quelques ctmis...*
— *Monsieur Iliescu nous a prie de vous consulter...* îndreptîndu-şi marțial umerii. Mărgărit deschise larg
uşa. Cînd îi văzu intrînd — un tînăr înalt, slab şi foarte blond alături de un bărbat voinic, trecut de cincizeci de ani. .cu figura jovială. .îmbrăcat corect -?- Tăuşan se plecă spre Eftimie şi-i şopti :
i
— Nu sînt cei care m-au urmărit !
Cu oarecare solemnitate. Mărgărit făcu prezentările — Miin.sieur Jean Boissier, şi tînărul înclină politicos capul, Monsieur Gerald Lascaze — apoi aduse încă două scaune din sufragerie.
— *Mais de quoi s-agii-il ?* întrebă Tăuşan.
— Să vorbim româneşte. începu, zîmbind amical, Gerald Lascaze. pentru că nu prea am ocazia, şi-mi place mult limba românească...
— Dacă n-aş percepe un foarte uşor accent, exclamă Et'timie, aş jura că sînteți român.
Lascaze îşi privi amuzat tovarăşul şi rîse, surprinzător de spontan şi de prietenos.
— Am copilărit în România. Iar soția mea este româncă... îmi pare rău că vă deranjez, continuă adresîn-

d i-se doctorului şi lui Eftimie dar, aşa cum ați ghicit, lucrurile se complică. De aceea inginerul Iliescu ne-a sugerat să vă consultăm. Ştim ce-ați discutat duminica trecută la Excelsior şi asta complică şi mai

mult situația...
— Dar de ce ? întrebară Eftimie şi Tăuşan.
Lascaze rîse -din nou, cu multă voie bună, întoreînd capul spre Boissier.
— Pentru că nu erați singuri în cafenea. Mai erau şi alții care înțelegeau româneşte. Şi riscăm să se repete poyestea de la Briancon, cu articelul din *La Depeche* despre OVNI şi celelalte...
— Dar Iliescu spune că farfuriile zburătoare şi toate celelalte sînt prostii !, exclamă Eftimie.
— Şi tocmai asta e grav, continuă Lascaze pe un ton oarecum oficial. Dl inginer Iliescu v-a spus că, după impresia lui ar fi vorba de un secret militar, şi. asta o mult mai grav decît *Objels volanis non-identijies*. De acee'a am fost nevoiți să recurgem la anumite măsuri de precauție. Ați aflat, desigur, că circulația în zona respectiva a fost interzisă timp de 24 de ore, şi este de-atunci riguros controlată. Putem vorbi despre asta, adaogă, nu este nici un secret. Mi-e teamă, însă. că vor veni şi alte măsuri de precauție. Vă anunț, confidențial, că vom fi probabil siliți să invităm — oh ! doar pentru cîteva zile !... să invităm într-un hotel din Corsica, pe toți cei care au aflat de la Iiioscu direct, sau printr-o a treia persoană, pe toți cei care au aflat despre afirmația lui Valentin Iconarii că >'} ar fi văzut într-un autovehicul pe fostul lui profesor de istorie, şi chiar ar fi vorbit împreună...
— Dar Valentin ăsta e un prostănac, îl întrerupse Eftimie, încereînd să se ridice din fotoliu. Cum se poate pune bază pe ce spune un tinerel care abia ştie franțuzeşte ?! .
ZLmbind ironic. Lascaze întoarse din nou capul spre tovarăşul lui.
— Mais *Valentin parle assez bien le francais* spuse Boissier, *el ii est tres apprecie au Musee. II a jait des obaervations sensationnelles sur Ies coleoptere de la zone alpine. On a publie plusieurs articles de lui. Bien enien-du, sous un pseudonyme,* adaogă cu înțeles îndreptîndu-şi privirile către Lascaze.
—■ *En tout cas,* începu doctorul Tăuşan...
— Să continuăm în româneşte, îl întrerupse Lascaze. Mă simt mai acasă, dacă îmi îngăduiți această expresie...
197
*■—■ în orice caz, reluă Tăuşan, mi se pare abuziv îmi ieiiâți expresia, sau cel puțin exagerat, să fim suspecți şi eventual invitați în Corsita, pentru că Valentin pretinde că aî fi vorbit cu fostul lui profesor de istorie, care le-ar fi spus...
— Cînd ne vom întâlni, îl întrerupse Lascaze, cînd ne vom întîlni la umbra unui crin. în Paradis...
Postăvarii roşi, şi-şi căută batista. Nu îndrăznea să ridice ochii spre Mărgărit.
— Vasăzică. ştiți şi asta. şopti Eftimie. Ştiți şi de liceul Sfintui Sava...
— Ni le-a povestit inginerul Iliescu, explică Lascaze.
— De acolo au plecat toate, continuă Eftimie, de la profesorul lor. Ce sens avea să le vorbească, unor băieți de liceu, despre umbra crinilor din Paradis ?
— Asta m-am întrebat şi eu, îl întrerupse Lascaze ■! Dar, deocamdată, nu această problemă ne interesează..,
îşi privi pe furiş ceasul, şi continuă :
— Aş vrea să ne oprim puțin asupra acestei fraze. Colegul meu. care citeşte şi înțelege româneşte, dar nu îndrăzneşte să vorbească, m-a rugat să vă întreb dacă expresia aceasta — *la umbra unui crin...* nu are, pentru d-stră, românii, şi un înțeles special ; dacă nu este cumva o metaforă...
— O metaforă ? repetă doctorul. Adică, în româneşte, s-ar referi la altceva... Dar. la ce ?
Lascaze îl privi lung. cercetător, apoi îşi alunecă privirile asupra celorlalți.
— Bunăoară, la întoarcerea din exil, răspunse tîrziu. Pentru că Jean Boissier a discutat de multe ori cu Valentin (vă pot spune că pasiunea lui „secretă" este entomologia) şi, tot discutînd. a avut impresia că pentru Valentin exilul înseamnă mult mai mult deeît condiția de refugiat, aşa cum o înțelegem noi. L-a frapat, o dată, afirmația lui Valentin că ..lumea întreagă trăieşte în exil, dar că asta n-o ştiu decît cîțiva"...
— *Une infime minorite,* preciza Boissier,
— Şi colegul meu se întreabă dacă întîlnirea la umbra unui crin în Paradis nu s-ar referi la o

întoarcere beatifică, triumfătoare din exil, aşa cum s-au întors israeliţii din captivitatea babiloniană. Evident, adaogă după o pauză, în cazul acesta n-ar fi vorba numai de exilaţii din Europa de Est, ci de marea majoritate a europenilor...
—- Nu m-am gîndit niciodată la aşa ceva, mărtui isi doctorul, '
—■ Nici eu, recunoscu Eftimie. Lascaze aşteptă eîteva clipe, apoi reluă.
— Ştiţi ce răspundea Valentin de cîte ori domnul Iii— - eseu îl ruga să-i spună în ce împrejurări l-a întîlnit pe
fostul lui profesor de istorie şi a vorbit cu el ? Răspundea că nu îndrăzneşte să spună, pentru că nu-l va lua nimeni în serios...
— Dar cum poate un om de ştiinţă, ca Iliescu... începu doctorul Tăuşan.
— Problema este alta, i] întrerupse Lascaze, şi este mai gravă. Iliescu l-a întîlnit pe Valentin ultima oară acum dxact o săptămînă, cînd Valentin i-a telefonat de la Muzeu. (în paranteză fie spus, de cîte ori dispărea, nu-l informa niciodată pe Iliescu unde se duce ; aşa a aflat Iliescu, prin telefonul de acum o săptămînă, că Valentin venea la Paris ca să lucreze Ia Muzeu...). Ei bine, cînd l-a întîlnît atunci, Valentin i-a răspuns, poate mai mult in glumă, că acceptă să povestească tot ce s-a în-tîmplat unei mari personalităţi religioase sau ştiinţifice...
— Ce impertinenţă ! exclamă Eftimie. Lascaze îl privi zîmbind.
— Asta, evident, ne-a pus in încurcătură, continuă. Ne-am consultat cu cine a trebuit, şi am găsit marea personalitate religioasă în care Valentin ar avea încredere. Dar ani pierdut eîteva zile. Cînd i-am comunicat ştirea inginerului Iliescu şi am luat amîndoi avionul ca. să-l aducem pe Valentin de la Briancon (la Paris nu rămăsese decît două zile),. Valentin dispăruse. Adică, nu l-am mai găsit.,.
— Deşi, interveni zîmbind doctorul Tăuşan, îmi în- -chipul că era şî el urmărit.
— Evident că era urmărit. Cum a fost tot timpul, inginerul Iliescu, imfediat după articolul din *La Depeche,* cum aţi fost, şi sînteţi încă, şi d-stră.
— Ştim, şopti Eftimie.
— Totuşi, spuse Mărgărit, nu se poate să nu-l găsiţi. Un individ, un tînăr străin, nu poate sta ascuns multă vreme...
— Evident că vom da de e], reluă Lascaze. Dar se pierde timp.■Am pierdut deja foarte mult timp. Bănuiesc că nimeni dintre d-stră nu î-a întîlnit, în ultimele zile, pe
Valentin.

198
199
— Nu ! vorbi Eftimie, şi toţi ceilalţi clătinam viguros din cap.
Cînd se auzi telefonul. Boissier îşi privi ceasul şi. ri-dicindu-se brusc, se adresă lui Mărgărit.
— *Je m'excuse. Cest pour nous !*
Ridică receptorul şi ascultă cîteva clipe fără să spună un cuvînt. Apoi îl privi pe Lascaze şi clătină din cap. Lascaze Îşi trase scaunul, se aşează şi apucă receptorul. La început, nu încercă să-şi ascundă surpriza, dar pe măsură ce se prelungea convorbirea, figura i se lumina.
— *Parţait !* exclamă tîrziu şi privi cu înţeles pe Boissier. Continuînd să asculte, consulta la răstimpuri ceasul, în cele din urmă şopti : *Tant raieux !,* şi aşează corect receptorul în furcă. Rămase eîtva timp nehotărît,' fixînd, pe rînd, pe cei patru care-l priveau intimidaţi, apoi îşi trase scaunul aproape de canapea şi se aşează.
—■ *El alors ?* întrebă doctorul Tăuşan.
— Ultimele veşti sînt bune, şi în acelaşi timp lucrurile se complică. Ce vă pot spune este că Valentin a fost primit în audienţă de Excelenţa Sa Arhiepiscopul Parisului. Cum a ştiut Valentin că audienţa fusese fixată pentru astăzi la ora 3,00, şi tocmai cu Arhiepiscopul de Paris,-vom afla mai tîrziu. Deocamdată, Excelenţa Sa a telefonat persoanei responsabile şi i-a relatat întrevederea cu Valentin. Nu pot intra în amănunte, dar cred că nu fac o indiscreţie spunîndu-vă că Eminenţa Sa a fost foarte im-presionat de. să spunem, revelaţiile acestui tînăr naturalist. De altfel, adaogă zîmbind, Valentin va petrece noaptea aceasta la Arhiepiscopie şi Excelenţa Sa a cerut permisiunea ca Valentin să-l poală

însoți mîine, cînd va lua avionul spre Roma.
— *Alors, le vieux a compris !* murmură Boissier.
— *Helas, Ies autres aussi !* îi răspunse printre dinți Lascaze. Le *pauvre pilote !...* Se pare că audiența la Sfîn-tul Părinte a fost aranjată mai de mult, adaogă întorcîn-du-se către ceilalți.
— Dar ce i-a spus Valentin ? îndrăzni să-l întrerupă doctorul. Ce fel de ,,revelații" i-a comunicat ?
Lascaze ridică din umeri, nemaiîncercînd să zîm-bească.
— Sper că am să le aflu şi eu, mai tîrziu. Excelența Sa ne-a asigurat însă că expresia ,.la umbra unui 'crin
200
în Paradis[1]" nu conține nici un element eretic. Ns-a invitat să recitim Evangheliile şi pe Sfinții Părinți...
— Dar fostul profesor de istorie pe care l-ar fi întîl-nit Valentin ? începu Eftimie,
— Excelența Sa n-a precizat, dar a mărturisii <-ă nu are motive să se îndoiască de realitatea lui.
— Deci., trăieşte ! exclamă Mărgărit. Dar unde ? foi ce țară ? '
— O să aflăm şi asta, mai tîrziu. Deocamdată, ceea ce ne interesează, şi pe noi, şi pe d-stră, românii din -Franța, este faptul că nu veți mai fi obligați să petreceți următoarele cinci, şase zile într-un hotel din Corsica...
— In sfîrşit, o veste bună ! exclamă doctorul.
— Foarte bună, chiar, şi din toate punctele de vedere, sublinie Lascaze,
Eftimie se răsuci "zgomotos în fotoliu,'pregătindu-se să vorbească.
— Dar camioanele ? interveni Mărgărit.
— Tocmai asta voiam să întreb şi eu, îl întrerupse Eftimie. în fond, camioanele acelea care *dispar* există sau nu există ?
Şi, văzînd că Lascaze îşi îndreptă privirile spre colegul lui. continuă.
"i — ...Sau. aşa-cum crede Iliescu, ar fi vorba de un secret militar ?
—■ De aceea vă spunem că veştile sînt bune, dar în acelaşi timp se complică, reluă Lascaze. Se complică, pentru că scapă de sub observația noastră. De-aici înainte. enigma autovehiculelor care devin invizibile la un punct precis în spațiu şi la un moment dat în timp, enigma aceasta îi va preocupa pe alții.
— Adică ? întrebă Eftimie.
— Valentin l-a asigurat pe Excelența Sa că aceste misterioase autovehicule şi-au schimbat itinerariul. De aici înainte ruta va trece printr-o țară neutră.
— *Un pays neutre ?* întrebă Boissier. Lascaze întoarse capul şi-l privi lung, senin.
— Cest *ce qu'il a dit, et ii Va repete : un pays neutre.* Boissier se ridică brusc de pe scaun.
— *Mais ii s'agit ă'une meiaphore !* izbucni. *Je connais bien Valentin, ii faut le rejoinăre. Et meme assez vite !* adaogă.
201
Lascaze se ridică şi el, oaiecum turburat. Atunci se auzi telefonul şi, după o scurtă ezitare, Mărgărit se apropie şi ridică receptorul.
— Cine ? Ah ! Da . Exact. E aici. Vi-l dau. Apoi făcu semn lui Eftimie.
— Este inginerul Iliescu. Vrea să-ți vorbească.
Se ridicaseră toți în picioare şi aşteptau, intimidați. Eftimie asculta cu oarecare solemnitate, clătinîndu-şi ca de obicei capul. La răstimpuri înălța, enervat, din umeri, dar nu îndrăznea să spună vreun cuvînt. După cîteva minute şopti încurcat.
— Da sînt şi dumnealor aici,.. Am să le spun şi lor. De fapt, sîntem mai mulți aici. Am să le spun la toți... Bine !
Se întoarse triumfător, şi totuşi îngîndurat. Se apropie de fotoliu dar se răzgîndi şi rămase în picioare, ca toți ceilalți.
— Era Iliescu, începu brusc. I-a telefonat Valentin acum un sfert de ceas, i-a spus unde sîntem şi l-a rugat să ne transmită un mesaj. Dar să mă trăznească Dumnezeu dacă am înțeles ce vrea să spună Valentin în mesajul lui !... Am înțeles doar că *deocamdată* nu ne amenință nici o primejdie. Dar să nu uităm că exilul se apropie de sfîrşit şi că ar trebui să ne pregătim de pe acum. —. Cum să ne pregătim ? l-a întrebat Iliescu. — Depinde de fiecare din noi, i-a răspuns Valentin. Şi a continuat : Cel care n-a iubit niciodată florile să învețe să

le iubească. Numai-aşa le va înţelege taina, pe care. o cunosc şi copiii, dar pe care o uită repede. Şi Iliescu mi-a mai spus ceva, adaogă stînjenit Eftimie, dar n-am priceput şi am uitat...
— Ceva despre umbra crinilor din Paradis ? întrebă Postăvaru.
— Nu ! răspunse sever Eftimie. De asta mi-aş fi adus aminte... Dar, vă rog, nu mă întrerupeţi, căci risc să încurc recomandaţiile cuprinse în mesajul lui Valentin... Deci, după chestia cu florile, Valentin ar fi spus : acel care n-a vorbit decît cu pisica sau cîinele lui, să încerce să vorbească şi cu alte animale, bunăoară cu păsările din parcuri sau cu şerpii din *Jardin des Plantes.* Să nu se descurajeze dacă, la început, nu va înţelege răspunsurile lor. Cu dragoste şi cu răbdare, le va înţelege — şi arunci va începe să se trezească şi se va minuna de splen-
202
dori le propriei lui existenţe (sau cam aşa ceva. n-am reţinut exact expresia...). Şi a mai spus şi altceva, reluă Eftimie după o scurtă pauză, dar n-am înţeles. Bunăoară — şi Iliescu a repetat fraza de două ori, precizînd că e 'foarte importantă — bunăoară : să privim şi cerul *fără stele,* şi vagoanele goale, cu luminile stinse, să zîmbim *mai ales* bătrînilor şi bătrînelor pe care îi întîlnim... şi alte lucruri pe care nu le-am înţeles şi nu le-am reţinut.
— Dar Tiiescu ? îl întrerupse doctorul Tăuşan. Care a fost reacţia lui Iliescu ?
Eftimie şovăi, şi-şi aşeză mîiniîe pe speteaza fotoliului ca şi cum ar fi vrut să le odihnească.
— Iliescu părea foarte impresionat, reluă Eftimfe oprindu-şj, p clipă privirile pe figura lui Lascaze. Spunea : *El,* Valentin, avea dreptate, nu eu ! El a înţeles..,
— Ce-a înţeles ? îl întrerupse Mărgărit.
—: Mi-a spus doar atîta. că *Valentin a înţeles,*
— Dar autovehiculele care dispar după miezul nopţu T întrebă Tăuşan.
Eftimie îşi ridică miinile de pe speteaza fotoliului, , scoase batista şi şi-o trecu pe frunte,
— Iliescu a făcut doar o aluzie. Tot ce i-a spus Valentin la telefon, mi-a mărturisit, mesajul pe care l-a rugat să ni-l transmită şi nouă, toate acestea i-au îngăduit — şi, a precizat, ne vor îngădui şi nouă — să înţeleagă de ce numai *anumite* camioane dispar, şi ce se în-tîmplă cu ele. Şi, a adăogat Iliescu : Atunci vom înţelege şi ceea ce ne aşteaptă, adică ce se întîmplă cu *unii* dintre noi.
— Deocamdată, nu înţeleg nimic ! exclamă Lascaze îndreptîndu-se spre uşă.
Dar se opri brusc şi se adresă lui Eftimie
— De unde telefona Iliescu ?
— Dintr-o cabină telefonică. Spunea că mai sînt vreo doi, trei care îşi aşteaptă rindul. şi de aceea e atît de grăbit.
— Ca şi noi ! spuse zîmbind Lascaze intinzîndtfPmîna lui Eftimie.
în dreptul uşii întoarse capul către Boissier, care îşi scosese agenda şi o răsfoia încurcat.
— *11 faut se presser, mon vieux !*
— Dar a mai spus ceva, şopti Eftimie. A spus că pleacă chiar în seara asta..,
203
e începu să rida.
— N'* face nimic. Plecăm şi noi cu el. Şi nu va fi surprins cînd ne vom întîlni. Inginerul Ilieseu ştie de mult că e uimărit. pas cu pas...
Eftimio clătină din cap. apoi adaogă încurcat :
— N-am vrut să repet ce mi-a spus la despărţire... Lascaze îl privi curios.
— Ce-a spus ?
— A spus să nu vă mai deranjaţi urmărinriu-l, că el şi-a făcut datoria şi v-a ti ansmis mesajul...
— Asta e părerea lui. îl întrerupse Lascaze. Dar mai sint şi alte probleme pe care trebuie să le discutăm împreună.
Eftimie îşi freca în neştire mîinile. una după alta. cu batista.
— Şi a mai spus : Dacă inspectorul Lascaze vrea. cu orice preţ, să mă întîlnească, roagă-l să mă aştepte, poi-mîine dimineaţă, între 2,00 şi 3,00, în dreptul kilometrului 109, pe şoseaua Basel—

Schaffhausen. Dar n-o să putem sta de vorbă. Eu am să fiu în al treilea camion, alături de .fostul profesor de istorie al lui Valentin...
— *Sans blague ?* exclamă Lascaze din nou inarte bine dispus. Şi n-a mai spus nimic altceva ?
Eftimie şovăi cîteva clipe, privindu-l lun.Li. cu simpatie.
— A spus : Mulţumeşte-i domnului inspe general
Lascaze pentru amabilitatea dumnealui şi i rinteşte-i de prima noastră discuţie. Dacă, în seara ai. la despărţire, nu mi-ar fi spus : *Heureux Ies paciu..* ■. ce s-ar fi ales de sufletul meu ?.'..
îi auzeau cum coborau grăbit scările, penhv, că gazda rămăsese în pragul uşii. După ce Mărgărit si „.>ează istovit pe^caun, Eftimie şopti.
— Nu ştiu dacă am făcut bine că nu le-am spus tot... Mărgărit întoarse surprins capul.
— Am repetat numai mesajul lui Valentin, continuă Eftimie. Dar nu le-am spus la ce concluzii a ajuns Iliescu în legătură cu camioanele care dispar... Valentin, spunea Iliescu, a avut dreptate : sî pregăteşte o nouă Arcă a lui Noe.
204
— în ce sens ? îl întrerupse turburat Mărgărit.
— Acele misterioase autovehicule transportă o seamă de oameni selecţionaţi din ioate ţările. Camioanele nu dispar, ci trec într-un spaţiu cu alte dimensiuni decît dimensiunile spaţiului nostru.
— Vorbeşte, domnule, mai clar !, îl întrerupse din nou Mărgărit,
Eftimie zimbi melancolic.
— Nici eu n-am înţeles prea bine ce se întîmplă, dar Iliescu mi-a spus : în fond, e vorba de un camuflaj, împlinind aceeaşi funcţiune ca orice alt camuflaj : adică, să
. ascundă, dar in acelaşi timp să atragă atenţia celor avertizaţi. Ilieseu a precizat — şi asta pot s-o repet cuvînt cu cuvînt — că drumul către noua Arcă a lui Noe, adică către spat iui cu alte dimensiuni, poate fi efectuat instantaneu şi în mod invizibil, dar, pentru binele nostru, este uneori camuflat într-un transport prin autovehicule...
— De ce „spre binele nostru" ? întrebă doctorul.
— N-a avut timp să-mi explice.. Dar din tot ce mi-a spus. înţeleg că ar fi vorba de nişte semne care ni se fac. şi pe care unii din noi le ghicesc. Pentru că mi-a repetat : Dragă Eftimie, ni se fac mereu semne de tot felul. Deschide ochii şi dă-ţi silinţa să le descifrezi.
— Deci, exclamă întristat Mărgărit, se apropie sfârşitul lumii. Potopul ! Apocalipsul !
— Nu .' Nu ! l-a întrerupt Eftimie. Iliescu m-a asigurat că ni se fac demult semne, de multe secole. Doar camuflajul se schimbă, în conformitate cu epoca în care trăim. Astăzi, în epoca noastră dominată de tehnologie...
Mărgării, se ridică brusc de pe. scaun şi se apropie de el, privindu-l curios.
— Dar asta nu ţi-a spus-o Iliescu, chestia asta cu " epoca dominantă tehnologic.
Eftimie roşi, zîmbind încurcat.
— Nu. nu mi-a spus-o el. Nici n-ar fi avut timp, de altfel. Dar am ghicit-o eu. adineaori. în fond. Valentin şi Iliescu au dreptate : ni se fac semne, dar trecem pe lîngă ele fără să le vedem...
Şi pentru că Mărgărit continua să-l privească neîncrezător, reluă.
~— Bunăoară, iată, întîlnirea noastră de astăzi : patru români, doi francezi şi două telefoane, şi toate acestea
BIBUOTEC
— întîlnirea, conversaţiile şi telefoanele — în legătură cu aceeaşi expresie : .,1a umbra unui crin, în Paradis". INTu vi se pare curios ?
Cîteva clipe l-au privit toţi turburaţi, nehotărîţi.
— Deci, în concluzie, îndrăzni doctorul să rupă tăcerea, ce crezi că ni se va întîmpla ?
Eftimie se aşează calm în fotoliu.
— Să mai aşteptăm, spuse zîmbind. Poate mai sună o dată telefonul. Sau soneria...
— Chiar dacă ar suna, începu Mărgărit, chiar dacă... Dar se întrerupse şi, pălind, se repezi spre telefon şi
r.d;că receptorul.
— Alo ! alo !
Aşteptă cîteva clipe, apoi întrebă din nou, aproape sirigînd.
— Alo ! alo !

Doctorul se apropiase încruntat de el.
— Nu răspunde, şopti Mărgărit.
Tîrziu, aşează receptorul în furcă j^jpdăogă : Nu e nimeni !...
Chicago, aprilie — august 1SS2
Eygal

POSTFAŢA

Ideea de a publica toate prozele fantastice (mitice) ale lui Mircea Eliade este mai veche. In decembrie 1979, i-am trimis prozatorului, la Chicago, un proiect în acest sens şi, la 17 ianuarie 1980, mi-a răspuns printr-o scrisoare de acceptare.. Era bucuros şi sceptic, în acelaşi timp, fată de inițiativa mea. „Țin însă să-ti «trag atenția că recepționarea. rnea în țară a variat', şi va-ria/.ă, datorită multor imponderabile". Imponderabilele erau, se înțelege, de natură politică. Eliade ba era acceptat (parțial), ba interzis (integral). Unii oameni politici din generația sa nu-i iertau opțiunile din anii ˙30... Am reuşit, totuşi să public la Cârtea Românească, în 1981, un volum masiv de narațiuni fantastice, inclusiv micul roman *Pe strada Mîntuleasa,* scrierea cea mai complexă din această categorie. Reiau, azi, proiectul din 1380, în. varianta lui integrală. Sînt cuprinse, în cinci volume, toate ceîe 24 de narațiuni fantastice, de la *Domnişoara Christina* la *La umbra unui crin,* scrise de Eliade între 1936 şi 1982. O operă de primă importanță pentru literatura română. G. Călinescu şi Tudor Vianu credeau că scriitorul, român nu are vocație pentru fantastic, Mircea Eliade a dovedit că este suficient să apară un mare talent, pentru ca prejudecățile criticii literare să se retragă, ruşinate, din calea evidenței.
Există mai multe nivele, mai multe axe stilistice în proza lui Eliade. Critica din deceniul al £V-iea a recunoscut două : una realistă *(Isabel şi apele diavolului, Maitreyi, întoarcerea din rai, Huliganii* etc), alta inițiatică, fantastică, mitică *(Domnişoara Christina, Secretul doctorului Honigberger).* Pe cea dintîi, G. Călinescu o consideră întruparea fidelă a „gidismului" în literatura noastră, pe cea de a doua o suspectează de lipsă de profunditate.

207

Adeviiul este că literatura tînărului Eliade se revendică din estetica autenticității, îmbrățişată în epocă 4e mulți prof.atori." Ei vor să substituie conceptului de originalitate (de sursă romantică) ideea de autenticitate care, iâ rindul ei, se bizuie pe ideea de *experiență.* Camil Petrescu. teoreticianul noului stil epic. im-' pinge experiența pînă în zona retoricii. El inițiază un mic terorism anti-calofil, luînd ca mode) nu pe Gide, ci pe Proust. Eliade vrea înnoirea romanului pe alt plan, do/ir:'eresîndu-se propriu-zis' de retorică. Prin *trăirea autentică* .ți *spiritualizarea* conflictele»', el vrea să schimbe tipologia şi pi obli *rr*a:ica epicii românești. Prozele ..indice" s? desenid spre o lume ne mituri şi practici magice îndepărtate da spiritualitatea'noav.ră. narațiunile mai direct realiste *(întoarcerea din rai, Huliganii* eit. analizează criza de valuri prin care trece linăra generație şi p; opun, soluții neobişnuite pentru cititorul român : revoltă şi eroii>m. experiența tragicului, lilosofia disperării... Eliada este cel dinwi tare introduce în literatura română o problematică de tip existențialist...-
Straturile prozei sale trebuie atunci citite altfel. După o primă (ozâ „indică" *(Isabel..., Maitreyi),* în care modelul i pic este mai .legrabă anglo-saxon,. o faza în care spiritualism[1],.! < aulă alianța unui erotism exploziv,'luxuriant, urmează o i'ază • xistențialtstă mii existențialism incipient, tradus printr-un sentiment de criză i 'lală a valorilor morale şi intelectuale) : *înv.vn*er-*ea din _ rai, Huliganii* etc. inlr-e aceste două experiențe se si;:i.ază romanul *Lumina ce se stinge,* un roman „aproape joycian". scris — măr-airiseşte prozatorul — pentru a se elibera de o'^esia Indiei şi pentru a-şi regăsi propria identitate spirituală. *
învinse, alungate, obsesiile din primele cărți . i ■ in în proza fantastică de mai tîrziu (un fantastic de tip erucii. asemănător ;n unele privințe cu acela folosit de Ernst Jiingerh a: e oscilează intre două tipuri de simboluri : unul folcloric *(Domnişoara Chris-tina, Şarpele),* altul indic *(Secretul doctorului Honiejberger, Nopți la Serampore).* „Indic" este un fel de a spune, pentru că Eiiade .ratează acum temele sale. Numai decorul esie un^Ti exotic, pro-
* *Fragments* (p. 4'20) : „Aceasta din urmă *'Lumina ce se stinge),* ilizibilă, monotonă, ratată, îmi apare azi ca o reacție inconştientă împotriva Indiei, ca o tentativă' disperată de a mă apăra chiar împotriva mea — căci în timpul verii ui 1930 decisesem să mă «indianizez», să mă pierd în masa iiv.îiană. Misterul *Luminii,* acest incendiu de neînțeles care izbucneşK intr-o noapte în bibliotecă şi care provoacă, între altele, orbi' ; ᶜi dezechilibrarea bibliotecarului — nu este, în fond, decît r-:;rjuJ existenței mele în casa lui Dasgupta."

203

blematica e peste tot aceeaşi. Experiența doctorului Zerlendi (dispariția în Shambala pe baza tehnicii yogine) din Secretul *doctorului Honigberger* are loc la Bucureşti, devenit mai tîrziu un adevărat centru inițiatic în literatura Iui Eliade.
Volumul de *Nuvele* (Madrid. 196:3). urmat de *Pe strada Min-tuleasa* (1968), *în curte la Dionis* (1977), *Tinerețe fără de tinerețe* (1979), *Nouăsprezece trandafiri* (1980) marchează, indiscutabil, o nouă vîrstă a fantasticului eliadesc. Ele se grupează în jurul unei teme fundamentale (relația dintre sacru şi profan) şi recomandă, ea soluție pentru spirit, ceea ce prozatorul numeşte *lecția spectacolului,* în prozele mai vechi, magicul domină sJprafjța textului, în narațiunile citate înainte, locul magicului este luat, în fapt, de <> forță spirituală mai complexă *(miticul),* care continuă să se manifeste în existența omului modern. Mai este ceva : Eliade, dez-voltînd un număr de teme care trec de la o narațiune la alta, creează o tipologie memorabilă şi un spațiu imaginai' care este ai lui, numai al lui. Este *spațiul bucureştean :* un oraş plin de semne, e.pifanii, un oraş inițiatic cu străzi care ascund mistere vechi şi indivizi care poartă cu ei, fără să ştie, mituri*. Este altă față a spațiului din proza lui I. L. Caragiale. Impresia e, în *Momente şi Schițe,* de agitație sterilă, conştiințele sînt narcotizate de vorbe, lumea în care trăiesc (inclusiv lumea fizică) pare iremediabil goală. Un spațiu fără mesaj latent, acaparat de manechinele ce se agită la suprafața lui. Eliade sacralizează lumea lui Mitică, oraşul toropit de căldură e un vast labirint de semne, Mitică însuşi, omul

care se grăbeşte mereu dar părăseşte rareori cafeneaua, Mitică, zic, devine un erou mitic. Fărîmă din Pe *strada Mîntu-leasa,* Iancu Gore *(Douăsprezece mii de capete de vite),* Gavri-lescu *(La ţigănci)* trec prin întîmplări insolite şi de cele mai multe ori inexplicabile, lumea bucureşteană este plină de capcane, pivniţele caselor ascund comori, circiuma este un loc unde se re-velează mari simboluri *(In curte la Dionis).* Un oraş, aşadar, sacru, ea o veche aşezare helenică, o sursă inepuizabilă de mituri —• acesta este Bucureştiul lui Mircea Eliade. O *geografie sacră* * şi, în interiorul ei, indivizi care n-au deloc sentimentul sacrului. Ei trăiesc într-un continuu paradox temporal *(ăr-d* sâ-şi dea seama,

* „Orice ioc natal constituie o geografie sacră. Pentru cei care J-au părăsit, oraşul copilăriei şi adolescenţei devine, totdeauna, un /oraş mitic. Bucureştiul este, pentru mine, centrul unei mitologii inepuizabile. Numai străbâtînd această mitologie am ajuns să cu-aosc adevărata lui istorie. Şi, poate, propria mea istorie..." *(L'e-preuve du Labyrinthe,* entretiens avec Claude-Henri Rocquet, Ed. Pierre Belfond, 1978).

209 •

trec peste linia subţire ce desparte viaţa de moarte, iarăşi, fără să ştie. Participă, în fine, la un mare spectacol şi întruchipează, ei înşişi, mituri celebre, avînd o credinţă aproape mistică în nor-malitatea existenţei.

O primă caracteristică a personajelor lui Eliade (cele din faza naraţiunii mitice !) este următoarea : indivizi comuni intră tară voia lor în situaţii anormale şi, în faţa tuturor evidenţelor, continuă să creadă în normalitatea, coerenţa existenţei. Gavrilescu (La *ţigănci)* n-are deloc sentimentul că şi-a părăsit de mulţi ani casa, Iancu Gore *(Douăsprezece mii de capete de vite)* nu observă discontinuităţile existenţei, credinţa lui este că totul are o logică şi o determinare, Ei suferă de o misterioasă amnezie. Se va vedea (în naraţiunile *In curte la Dionis, Nouăsprezece trandafiri, La umbra unui crin* şi altele) ce semnificaţie are această dublă amnezie pentru existenţa individului comun. Modul lor de, a se apăra in faţa invaziei de semne (semne ale unei existenţe anormale) este *fabulaţia.* „.A povesti" (a imagina) este un verb ■senţial în epica lui Mircea Eliade, El înseamnă, cel puţin, două lucruri : 1) a prelungi într-o existenţă profană întîmplările mari narate de mituri şi 2) a apăra individul de ceea ce Eliade numeşte „teroarea istoriei". Despre primul aspect vorbeşte prozatorul însuşi în *Proba labirintului,* acolo unde defineşte literatura, în totalitate, ca „fiică [a] mitologiei", iar interesul pentru naraţiune ca făcînd parte din modul de a fi a.1 omului în lume.* Despre cea de a doua funcţie a povestirii vorbesc naraţiunile lui Eliade, *Pe strada Mintuleasa* în primul rînd, dar şi *La ţigănci, Podul, Ghicitor In pietre* şi altele.** Aşadar : viaţa omului, chiar şi cea mai banală, este o suită de probe *iniţiatice.* Mai mult: omul

* CI, *L'epreuve du Labyrinthe,* pag. 190 : „Se ştie că literatura, orală sau scrisă, este fiica mitologiei şi că ea îi moşteneşte funcţile : a povesti aventuri, a povesti ceea ce a fost *semnificativ* în lume. Pentru ce este însă atît de important să ştim ceea ce s-a petrecut, să ştim ceea ce i se întîmplă marchizei care ia ceaiul la ora cinci ? Cred că orice povestire, chiar aceea a unui fapt foarte obişnuit, prelungeşte *marile istorii narate de miturile* care explică modul în care s-a născut lumea aceasta şi felul în care s-a constituit condiţia noastră aşa cum o cunoaştem azi. Cred că interesul pentru povestire exprimă modul nostru de a fi în lume [...] Nu sîntem aici, ca pietrele, imobili, sau ca florile ori insectele, a căror viaţă este dinainte trasată ; sîntem *fiinţe ale aventurii* (s. n.). Niciodată omul nu se va sătura să asculte istorii"...

** Despre nuvelele Lo *ţigănci, Douăsprezece mii de capete de vite, O fotografie* reche *de 14 ani, Podul, Ghicitor în pietre, Fata -de pitanului* şi altele, cuprinse în culegerea din 1969 (E.P.L.), am vor-*ua* pe larg m *Scriitori romani de azi,* II, 1976.

210

se face, *se construieşte* printr-o serie de iniţieri conştiente sau inconştiente *(Proba labirintului,* p. 39), omul trăieşte într-un labirint, condiţia lui este definită (exprimată) de această succesiune de morţi şi reînvieri... *(op. cit,,* 107). Există, pe de a!tă parte, teroarea istoriei : experienţa omului Căra religie, acela care suferă de *răul istoriei* şi nu înţelege nimic. Omul religios, zice Eliade, omul biblic a trecut prin captivitatea Babilonului fără să-şi piardă 'speranţa : suferinţa avea, pentru el, un sens. Omul modern a pierdut acest sens, iar creaţia (opera) este menită să i-l redea, repunîndu-l în contact cu miturile. *Povestirea* (ca formă orală a creaţiei) are, dar, o funcţie dublă : dă individului comun perspectiva sacrului şi, totodată îl apără de vidlenţa istoriei. „A povesti" este, într-un anume sens, â supravieţui. Dar a povesti nu este, oare, şi o tentativă de a umple golul lăsat de amnezia Jls-lorieă a omului ? Eliade nu spune direct, dar naraţiunile sale lasă să se întrevadă şi această posibilitate.

Să luăm exemplul dat de nuvela *Pe strada Mîntuleasa* cea mai complexă dintre naraţiunile lui Eliade. Ce se vede întîî la lectură este parabola: Nuvela are un scenariu realist (detenţiunea provizorie a unui bătrîn institutor, Fârîmâ), dar în interiori)] lui se petrec atîtea fapte neobişnuite îneît sensul iniţial se întunecă şi, altele, neaşteptate, ambigue, fabuloase acaparează textul. Este povestirea unui şir .de povestiri care se destramă, reapar şi, iarăşi, se pierd într-un şir de alte întîmplări insolite. Rezultatul este că pe.ste scenariul iniţial (realist, perceptibil, normal) -se suprapune un altul : incontrolabi), fragmentar, mitic. Prozatorul mar-tuiiseşte ca a voit să opună în chip programatic *doită mitologii* una de tip popular (de o programatică ambiguitate) şi alta moder-nj, laţionalistă, violeMă (mitologia unei lumi desacralizate) *. Cea din!îi este reprezentată de Zaharia Fărîmă, pensionar, fost director al şcolii de pe strada Mîntuleasa, spirit inventiv, mitoman după toate aparenţele. Numele lui (Fărîmă) sugerează fragilitatea şi lipsa de coerenţă, fragmentarismul unei fiinţe modeste. Eliade nu ascunde că s-a gîndit !a o parabolă a omului fragil care triumfă, prin darul de a fabula, asupra celor mai puternici dc-eît el. în condiţii grele de recluziune au supravieţuit cei care au ştiut să povestească — zice prozatorul. **

* Cf. *Proba labirintului,* pag. 208. ** Op. *cit.,* pag. 209.

Primul mit ce vine in minte citind povestirile încurcate ale lui Fărîmă este acela al Şeherazadei. Bat rinul învăţător narează la infinit şi anchetatorii sînt din ce în ce mai interesaţi de fabulaţiile lui. El reuşeşte, astfel, să treacă r>r|rUi-o probă grea, să supravieţuiască povestind întîmplări din alt timp. Insă similitudinea se opreşte aici. în *Pe strada Mîntuleasa* sînt mai mulţi *şahî* care ascultă (citesc) şi cel puţin unul, Dumitrescu, ofiţerul care anchetează, nu crede nici un moment în verosimilitatea acestor întîmplări vechi. Mitologia bat cinului îi pare. suspectă, el vrea sensul exact (politic) al faptelor. Fărîmâ şi Dumitrescu reprezintă două moduri de a gîndi existenţa şi, indiscutabil, două moduri de a fi în lume, ceea ce vrea să spună : două modele, două mitologii. Ei formează un cuplu spiritual care revine în proza lui Kliade : Fili-p Zalomit — inspectoiul Albini *(Les trois grâccs)*. Adrian—Orlando *(in curte la Dionis)* ele. Este exagerat, totuşi, a spune că unul reprezintă *sacrul* (miticul) în totalitate, iar altul *profanul* (raţionalismul, politicul). Fărîmă este un tip eminamente profan care, prin naraţiunile lui. creează o lume fabuloasă, o lume ce supravieţuieşte pi in *semne* (un semn este şi *povestirea* ca atare). Zonele nu sînt distincte, orice individ poate fi, în definitiv, purtător de mituri. Numai că unii cred în realitatea acestei lumi (Fărîmă. Oana, Lixandru, Leana etc), iar alţii nu. Cei din urmă'au propriul lor cod, sub semnele miticului, inlţiaticului, ei caută manifestările unei gîndiri programatice. Voind să sublinieze această bi-polaritate, prozatorul şi-a intitulat în traducere franceză, nuvela pe care o discutăm, *Le vieil* Ho ni ine *et VOfficier* (1977). „Bătrînul" semnifică mai multe lucruri : un individ bio-logicaşte vîrslnic, dar şi mesagerul unei lumi vechi.

Pe strada Mintuleasa are unsprezece capitole care nu dau propriu-zis o cronologie strictă a faptelor epice. în fiecare fragment exisiă un nucleu realist, controlabil, şi numeroase altele .caie. prin proliferare, tind să-l anuleze pe cel diniîi. Nuvela începe, în stilul mai vechi al prozei realiste, cu ezitarea eroului (Za-haria Farîmă) de a intra într-un spaţiu necunoscut : „de cîteva minute, bătrînul se plimba prin faţa casei neîndruznind să intre. Era o clădire cu multe etaje, sobră, aproape severă, aşa cum se clădea pe ta începutul secolului". Recunoaştem în această mică deschidere strategia prozatorului din secolul trecut. Numai că strategia es!e abandonată repede, eroul lui Eliade n-ajunge să cunoască, să cucerească spaţiul în care intră. Pentru Zaharia Fărîmă, banala clădire cu multe etaje nu este decît anli-camera unui veritabil labirint. *Deschiderea* este, de altfel, plină de aluzii. deocamdată fără înţeles pentru cititorul grăbit să afle ce-i cu acjsl modest bătrîn guraliv care, ca şi Gavrilescu (La *ţigănci),* su[n]eră teribil, de căMui'ă : „Nu suport [...]. Mai ales în timpul verii, pe căldură, mi se urcă sîngele la cap. Nu suport"... Căldura este mediul climateric obişnuit în naraţiunile lui Eliade. Pentru spiritele simple, căldura este o justificare a situaţiilor anormale Fn care intră. Fârîmă evită, dar, să intre pe o vreme călduroasă într-o clădire pe care n-o cunoaşte. La sfîrşit, .cînd iese din labirint, îl regăsim aşezat pe o bancă, ,.într-o după amiază fierbinte, cb la începutul lui iulie". *Căldura* va fi, şi acum, grija lui cea mai mare : „e foarte cald [...]. Sa făcut teribil de cald".. Ca personajele lui I. L. Caragiaie, Fărîmă suferă de căldură şi e impacientat asupra timpului : „Nu vă supăraţi, [...] dar îmi puteţi spune cît e ceasul ?"'... Este propoziţia pe care o adresează şi la începutul naraţiunii şi, ca şi acolo, ceasul indică ora *două...* Va-săzică, pe o teribilă *căldură,* Ia orele două (două şi un sfert), personajul eliadesc are o întîlnire cu importante consecinţe pen-lru el şi pentru alţii. Şi toi la două (două fără un sfert), pe o vreme asemănătoare, are altă intîlnire, la sfîrşilul naraţiunii. Sini semne că băirînul învăţător se pregăteşte să intre, în fapt intr-un nou labirint... Existenţa lui este constituită dinîr-o serie de probe iniţia'ice. *Inilialice,* trebuie spus, pentru cititor. Eroul n-are, repet, sentimentul, anormalităţii. Pentru el lucrurile se leagă ini re- ele, între cele mai îndepărtate fapte există o relaţie.

Dar să vedem întîi faptele din primul scenariu (realist). Numitul Fărîmă caută pe fostul lui elev, Borza I. Vasile, de curînd muiat într-un bloc de pe strada Mintuleasa. Apariţia bătrînului intr-o casă rezervată, se pare, ofiţerilor este suspectă. Chestionat, el răspunde că vine „din partea familiei" : „sînt o parte a familiei [.,j. Sînt partea cea mai preţioasă : copilăria[1]. Vorbele acestea (ca şi replica ulterioară a personajului : „cunosc, cunosc") n-au acum nici o semnificaţie pentru noi. Cînd însă, după lectura cărtii, revedem aceste rînduri, descoperim că ele sînt pline de subînţelesuri. Textul eliadesc are mereu -un subtext, sub mesajul manifest există un mesaj latent pe care numai cel avizat îl poate descoperi sub lustrul frazelor banale. Să nu părăsim însă suprafaţa textului. Învăţătorul pensionar Fărîmă, om curios, stîlp al cartierului caută, aşadar, pe fostul lui elev Borza, ajuns acum major. Introdus in casă, dă peste un necunoscut. Luat la rost, bătrînul răspunde invariabil : *cunosc, cunosc, tot nu-ţi aduci aminte ?* cuvinte iarăşi oraculare. Maiorul Borza nu este sensibil însă la aceste înţelesuri şi nu admite posibilitatea unei con-

(uzii. El vede în politicosul, puţin zăpăcitul învăţător un tip suspect. O părer» şi mai radicală are, în această privinţă, Dumitrescu. colegul maiorului Borza, de faţă la ciudata întîlnire : „Asta ş'ie ceva, urmăreşte ceva...". Adevărul este că suspiciunea ofiţerului f'.i e fără justificare. Fărîmă ştie multe, este. cu adevărat, *suspect,* confuzia luî este începutul unui şir de revelaţii, dar pe alt plan tiecît s^ela întrezărit de Borza(se va vedea curînd că este vorba de falsul Borza !) şi Dumitrescu. Voind să identifice un fost elev, Fărîmă a intrat într-un-sistem de alte semne, coduri şi. din aceaslă clipă, el a devenit, într-adevăr, suspect, culpabil. Va culpabili za la rîndul lui, fără să-şi dea seama, pe alţii printr-un şir de stranii coincidenţe. Chestionat de organele securităţii asupra lui

Borza (acțiunea se petrece în deceniul al Vl-lea), învățătorul dă răspunsuri incoerente. Modul lui de a povesti este a evada în mod continuu din povestire. El duce faptele îti alt timp şi în alta lame. O ia, totdeauna, de departe şi încercarea anchetatorului cie a-l aduce" la ordine rămîne fără rezultat. Pus să scrie, el face acelaşi lucru : narează fapte incredibile, cum ar. fi dispariția unui copil într-o peşteră sau zborul continuu al unei săgeți trase fie alt copil năzdrăvan, Lixandru.

Dumitrescu, ofițerul, este din ce în ce mai intrigat de poveştile inextricabile ale bătrînului. B; primul lector (vor fi mai mulți) şi cel mai puțin încrezător în mitologia lui Fărîmă. Ofițerul vrea să ştie ceva precis despre Borza şi este iritat că nu află. Ceva descoperă, totuşi, şi anume că maiortil Borza I. Mi-hail, colegul său, fusese bătăuş în.Tei Şi agent al siguranței. Confuzia creată de Fărîmă dusese la demascarea impostorului. Nu este singura consecință. Fabulațiile învățătorului încep să intereseze şi pe un oarecare Eeonomu din ierarhia superioară a apa-ratului, pasionează chiar un ministru, Anca Vogel. Aceştia sînt foarte sensibili la o parte a povestirii lui Fărîmă, aceea despre uriaşa Oana. Interesul se dovedeşte a nu fi pur literar. Eeonomu urmăreşte rămăşițele tezaurului polonez, păstrate din vremea războiului şi ascunse de el în pivnița unei case de pe strads Mîntuleasa. Surprins, înaltul funcționar se sinucide, iar Anca Vogel care pare a fi implicată în această obscură (şi cam romantică) afacere este destituită. Alți'anchetatori (alți lectori, în fond) vin să dezlege din scenariul fabulos al lui Fărîmă implicații* politice din ce în ce mai acute. Fărîmă scrie, scrie la infinit, se repetă, încurcă lucrurile, evadează din cronologie, voind să atingă mereu acel îndepărtat punct ce stă Ia originea tuturor întîmplări-lor. Care este el ? Intrăm, cu această întrebare, pe alt traseu al faptelor, în alt univers şi în alt timp. însă pînă să ajun-gem acolo, să spunem ceva despre acest prim nivel al n*v rațiunii. E limpede că adîncimea cărții nu trebuie căutată aici. Miftea Eliade n-a cunoscut direct realitatea politică iin deceniul al Vl-lea şi unele din aspectele pe care el le descrit (mecanismele anchetei, dialogul dintre Fărîmă şi Eeonomu, Fărîmă şi Anca Vogel) pot părea neconcludente, chiar artificiale, cititorului român, obişnuit cu altă imagine a epocii. însă noi înțelegem că prozatorul a avut nevoie de acest scenariu pentru a putea vorbi de cealaltă parteț misterioasă, fabuloasă, a istoriei. Aici dăm peste o veritabilă narațiune de o mare originalitate.

Pentru a fi înțeleasă, narațiunea trebuie reconstituită din povestirile fragmentare, rupte, contradictorii ale naratorului \Fă-rrmă), un martor infidel şi dezordonat al întîmplări lor. El creează o lume pe măsură ce o povesteşte : mereu „pe ocolite", pornind „de departe*, trecînd de la o fabulă la alta, cu sentimentul că n-a început şi n-a ajuns unde trebuia. Este, înîîi, o dificultate interioară a naratorului (o amnezie rebelă), este, apoi, impacienta ascultătorilor (lectorilor) lui care vor să aducă la ordine pe această neobosită Şeherazadă. Ea rosteşte nişte niope (Iozi, Lixandru, Darvari, Oana, Abdul, Doftorul, Pădurarul, Se-lim) însoțite de întîmplări greu de acceptat. lozi, fiul rabinuh;i din cartier, a descoperit o peşteră acoperită cu apă în pivnița unei case şi-şi duce prietenii să le-o arate : *peştera* e ca „o 3u-mină mare de tot", .,o peşteră de diamant'[1]. Credința lui Iozi este că prin peşteră se poate trece pe tărîmul celălalt. Într-o zi se aruncă în apa din pivniță şi dispare. Lixandru, un fel de poet, trage cu arcul, şi săgeata nu se mai întoarce pe pămînt. Un băiat de tătar, Abdul, trece dia vilă în vilă şi extermină mag-tele. El pronunță un deseîntec în limba lui şi muşteJe se fac ghem şi intră în traistă. Abdul învață pe unii dintre copiii de pe Mîntuleasa să recunoască *semnele* ce indică "locurile vrăjite. Copiii bat maidanele oraşului în căutarea de pivnițe părăsite. Un iluzionist, numit Doftorul, face demonstrații extraordinare. El schimbă după voie înfățişarea oamenilor şi a lucrurilor în bază unei tehnici pe care a învățat-6. Care este numele Iui adevărat na se ştie. Doftorul are darul de a opera asemenea schimbări şi el însuşi frăîeşte sub o identitate de împrumut. Asta dă o sugestie despre ideea de *spectacol* despre care va vorbi, pe larg, Eliade în *Nouăsprezece trandafiri.*

Narațiunile progresive, evaziunile lui Fărîmă încep să *se* concentreze asupra unui personaj mitologic : Oana, femeie voinică, înaltă de 2,42 m, „spătoasă şi frumoasă ca o statuie". Oana este fiica lui Fănică Tunsu, cîiciumar în Obor, şi la 13 ani sare

de-a dreptul în spatele cailor nărăvaşi. Se ia la trîntă cu bărbații cei mai puternici şi-i ridiculizează. Geambaşii o iau la iarma-rocuri ca si; încalece caii recalcitranți. împrietenită cu Lixan-dru, Darvari şi ceilalți adolescenți de pe Mîntuleasa, Oana îi duce ' în pădurea Pasărea şi acolo se pi-trec întîmplări nagice. Uriaşa iese la miezul nopții dintr-un luminiş, se dezbracă şi începe să se învîrtă în cerc, apoi se opreşte şi strigă cu putere : „Mărită-ină, fă, că mi s-au înfierbîntat creierii"... Dîn buruieni se ridică o femeie bătrînă despletită şi cu salbă de aur la gît şi o anunță că „ce ți-a fost ursit eu nu pot dezlega". Ursita prevede că Oana trebuie să se ducă la munte, căci acolo o să-i apară bărbatul. năzdrăvan ca şi ea, călare pe doi cai şi cu o năframă roşie la "gît'!... Cînd îi vine sorocul, Oana urcă în Carpați şi acolo, noaptea, dănțuie şi strigă la lună : ,.Coană Mare [...]. Găseşte-mi bărbat pe măsură [.,.]. Dumnezeu m-a uitat".., Un baci mai bătrîn o loveşte cu vîna de bou şi şi-o face ibovnică, alții, mai tineri, îl înlocuiesc, însă uriaşa devine insațiabilă şi ciobanii fug. Oana se împreună cu un taur (mitul sexualității ciclopice), apoi bărbatul ursit (Cornelius Tarvastru. profesor de limbi romanice la Universitatea din Dorpat) apare şi cuplul de uriaşi pleacă, după un ocol la Bucureşti, spre nord.

Este nucleul mitic central în narațiune, acela prin care elementele de basm (sau de mitologie greco'-latină) pătrund nestingherit în cadrul obişnuit al prozei. Ele nu sînt fără legătură cu ideea fundamentală a supraviețuirii

miticului. Oana este, ca şi inginerul Cucoaneş din povestirea *Un om mare* (datată 1945), o sămînță de uriaş din rasa care a-trăit, cîndva, în timpul întîm-giărilor biblice. Anormalitatea ei este semnul unei biologii sacre. Acest fapt este înțeles bine de nişte femei simple (soțiile ciobanilor) care, amenințate de frenezia sexuală a Oanei, vin să-şi apere bărbații : „Că tu nu eşti ca noi, femei nevoiaşe, făpturi de-ale lui Dumnezeu, ci eşti sămînță de uriaş. Pasămite, tu te tragi dîn uriaşii Jidovi, ăi de l-au schinguit Pe Domnul nostru Isus Cristos, că doar ăia erau atît de mari şi de puternici de , l-au putut schingiui chiar pe el, Fiul lui Dumriezeu'-...

Insă faptele acestea neobişnuite n-ar căpăta întreaga lor semnificație, dacă ele n-ar aparține unei ordini oculte, dacă, în fine, prozatorul n-ar de sugestia unei forțe magice care acționează în univers. Oanei i se întîmplă ceea ce i se întîmplă ca să se înfăptuiască blestemul unui turc, Selim. E *povestea lungă* la care vrea să ajungă Fărîmă fără. să reuşească, pentru că lectorii lui grăbiți îl readuc mereu la startul ultim al faptelor. Fărîmă scapă, totuşi, spre acel trecut întemeietor şi revelează po-

216

vestirea pădurarului şi a prietenului s&u Selim. Pădurarul este bunicul Oanet şi," ajuns la o sută de ani, se însoară din nou. voind să sădească altă tulpină. Pe cînd era tînăi". înşelase pe prietenul său Selim şi acesta îl blestemase să se întîmple un lucru monstruos printre urmaşii lui. Oana, a-ar fi, dar, decît fructul aces-.tui teribil blestem. Un blestem care dezleagă, totuşi, un alt . blestem (de ordin biologic), o vrajă care eliberează funcțiile urie-şeşti existente în om.

Dar să ne întoarcem la fabulațiile lui Zaharia Fârîmă. în jurul Oanei el țese o plasă (o plasă ruptă, deşirată) de alte povestiri, care împing narațiunea centrală spre anul 1700. „Cum să vă povestesc urmarea fără să mă întorc înapoi ?" spune el, exasperat, anchetatorilor. *întoarcere* înseamnă aici originea ^în-tîmplurilor, starea în care oameni ca Iorgu Calomfirescu, Arghira, Zamfira cunoşteau fap'te miraculoase. Efortul lui Fărîmă este de a stabili o legătură cu această lume care nu mai trăieşte decît în memoria lui imperfectă. Efort denaturat mereu de prolixitatea naratorului şi de impacienta ascultătorilor. Personajele capătă greu, ca şi istoriile lor, o determinare precisă în această continuă fugă narativă. Prozatorul le schimbă, deliberat, identitatea. Aproape toate personajele poartă nume schimbate Şi toate au o *taină, o* poveste lungă şi complicată... Cel care stă în' centrul acestei mici lumi de tineri obsedați de semnele ascunse în pivnițele caselor bucureştene e Lixandru. Lixandru, cititor de poezie spaniolă şi el însuşi un fel de poet (amănuntul are oarecare importanță pentru că, se va vedea mai tîrziu, *artistul* este investit cu puteri inițiatice în proza lui Eliade !), Lixandru, deci, caută să dezlege tainele de sub pămînt. Nu e singurul (Dar-vari, Dragomir Calomfirescu, Borza, Leana, Marina au aceeaşi pasiune), însă Lixandru este cel care "cunoaşte cele mai multe *semne.* Ce fel de semne ? „Vedeți [...] .că asta nu v-o pot spune. Pent u că, ca să înțelegeți semnele, trebuie să le cunoaşteți"...

Şi m.ii departe : „Dacă ați şti ce ştiu eu, domnule director, n-ați mai rîde, îmi spunea. Eu am aflat multe, tot iscodindu-l pe

Draaomir, şi simt că semnele sînt pe aici, undeva pe aici, între - *BuIc> ard, Popa Soare şi Calea Moşilor — şi întindea brațul şi-l IOUM de mai multe ori. Dacă aş avea un miliard, aş cumpăra toate casele astea şi le-aşi dărîma, îmi spuse el odată. V-ați cruci şi dumneavoastră, şi istoricii şi arheologii, de tot ce-aş găsi eu pe aici, pe sub pămînt, pe sub pietrele şi casele astea..." Lixandru, Darvari, Borza caută ceva, *un loc de trecere dincolo* . peştera în care a dispărut Iozi, fiul rabinului de pe Calea

217

boşilor. „Dacă aş şti unde a dispărut săgeata şi unde se află lozi, aş *şti* tot !•' spune el. Cînd Oana povesteşte, în noaptea dinaintea nunții, *vn* vis despre o peşteră ascunsă sub pămînt, cu pereți bătui, i cu pietre scumpe şi luminați de luminări, LIxandru exclamă : „Asta-i peştera de sub apă, pe care am văzut-c şl eu, demult, şi acolo trăieşte şi acum Iozi",.. Lixandru îşi schimbă des fizionomia, bănuiala lui Dumitrescu şi a celorlalți anchetatori este că Lixandru trăieşte şi acum sub un nume de împrumut. Nu se ştie însă j^snteu ce persoana acestui cunoscător de locuri vră-jKe preocufiâ pe anchetatorii lui Fărîmă. Un altul, Darvari, căutător şi el de semne, a dispărut în 1930 în *Insula Şerpilor,* însă anchetatorii, iarăşi, se îndoiesc de această moarte. O sculptoriță, Marina, (care îşi spune Zamfira) are o poveste mai lungă de 20(J de ani şi, reconstituind-o, vedem că „patima tainelor de sub pămînt" este veche pe locurik vjcureştene. Un boier, lorgu Calomfir, bărbatul prea frumos- Arghira, s-a ascuns sub pămînt ca să găsească UD cristal puteri miraculoase pentru a reda vederea soției sale, mioapă iăcut un laborator in pivniță şi s-a închis acolo pină ce într-o zi, înspăimîntat de apa care țîşneşte din pămînt, iese afară. Miturile' se amestecă în narațiune .

lorgu Calomfir caută cristalul necesar frumoasei Arghira (caută iumina, adevărul, înțelepciunea), caută în.acelaşi timp — stimulat de vechea credință populară despre Pastele Blajinilor — locul de trecere spre aît tărîm. Eî vrea, cu alte cuvinte, să coboare în lumea Blajinilor, vrea să afle *tîtcul* care sări permită *trecerea şi,* după trei tentative eşuate,' renunță şi pleacă în străinătate. Frumoasa Arghira îşi recapătă vederea altfel, printr-un miracol ; într-o zi apare o tînără țărancă, Zamfira, care.-c îndeamnă să se spele cu. apa adusă de ea şi, spă3îndu-se, Arghira începe să vadă... Arghirei ii place *teatrul* şi şi-a amenajat o sală de spectacole în casă... Marina, sculptoriță, cunoaşte aceste istorii, şi pentru a marca simpatia pentru Zamfira de demult, dătătoare de vedere, îşi ia numele de Zamifra. Numele şi misiunea sacră de a-i învăța pe oameni cum *să vadă ;* „Pentru că — gîndeşte ea — oamenii nu mai ştiu să vadă, să privească în jurul lor, şi toate relele şi păcatele de-acolo se trag, că, în zilele noastre, oamenii sînt

aproape orbi. Jar ca să-l vindece na e-alt mijloc decît să-i învețe să pri vească operele de artă, şi în primul rînd sculpturile. De aceea avea ea mare slăbiciune pentru Oana, şi venea mereu Ia circiuma lui Tunsu, s-o deseneze, şi umplea albume întregi cu schițe. Spunea că singură Oana e vrednică să servească de model pentru o zeiță."
Despre Marina şi salvarea oamenilor prin artă (spectacol) va *veni* din nou vorba în narațiunile ulterioare Multe din enig-
213
mele de acolo se lămuresc in această nuvelă. Există nu numai o circulație a miturilor, dar şi o circulație a tipurilor în narațiunile lui Eliade. .în *Pe strada Mintuleasa* apare, de pildă, şi cîntăreața
de circiumă, Leana, care ascunde, ca toate personajele eliadeşti, o taină (o poveste). Ea ştie *semnele* şi asta se vede după, „un anumit cî.ntec *':Cîntecul* va fi dezvăluit de-abia în narațiunea *în curte la Dionis.* Cîntecul şi identitatea, căci Leana nu este numele ei adevărat. „Numele meu e altul", mărturiseşte ea. ceea ce vrea să spună că istoria şi mesajul ei sînt ascunse.
în nuvela Pe *strada Mîntuleasa,* sînt, în fond, mai multe mituri. Unul este acela al coborîrii în infern, altul este acela al *schimbării,* înnoirii identității. Marina apare cind tînără, cînd bătrînă. Darvari, iubitul ei, nu ştie ce să mai creadăj femeia are o putere extraordinară de a trece dîntr-o vîrstă în alta. Tema *întineririi* biologice va fi dezvoltată în *Leş trois* proces şi *Tinerețe fără de tinerețe.* Sugestia schimbării se leagă, aici mai mult de ideea de spectacol. în fine, tot aici aflăm şi sugestia camuflării miticului pe care Eliade o va dezvolta, într-o proză mai savantă, în *In curte la Dionis.* Lixandru şi-a ascuns identitatea, a devenit irecognoscibil, alții şi-au schimbat numele. Marina ascunde secretul unei existențe magice (variația *vîrstelor* ei), iar Fărîmă e ultimul martor al acestei lumi. Este martorul şi *creatorul* ei. „De ce — îl întreabă Anca Vogel — inventezi dumneata lumea asta pe măsură ce-o povesteşti ? O faci numai de frică, sperînd că aşa ai putea scăpa mai uşor ? Dar atunci nu înțeleg *de ce ți-e frică* nu înțeleg primejdia de care vrei *să scapi.,,"*
Neobişnuitul dar de a inventa face din Fa rimă o victima perpetuă. El devine prizonierul lumii pe care a născocit-o din frică sau din plăcere. întrebarea Ancăi Vogel este, in esență, justa. *De ce vrea să scape* Fărîmă, de ce şi de cine *îi este frică* bătrînu-lui învățător ? Sfîrşitul narațiunii îl arată devenit deja ținta altei anchete. Abia scăpat de Dumitrescu, Economu, Anca Vogel şi de vechii anchetatori, el este luat în primire de alții, care se prezintă ca foştii lui elevi : Borza I. Vasile şi Lixandru... Lovitură de teatru! Cine sînt aceştia? O falsă identitate sau, cu adevărat. irecognoscifailul Lixandru pe care îl caută poliția există cu adevărat ? Narațiunea rămîne deschisă. Faptul că, la solicitările celor lipare se dau drept foştii lui elevi, Fărîmă nu răspunde nu repre-j-ținută un indiciu că experiența lui se încheie. Sînt alte semne ce *4* Se repetă, îngrijorător, pentru el: căldura, întîlnirea de la *două işi-un sfert,* graba lyi de a nu întîrzia... Fiind singurul care ştie *,,o* sumă de lucruri" — cum zice unul dintre urmăritorii iui — Tfărîmă este menit unei eterne urmăriri, A devenit *un vînat* care
219
trebuie sâ-şi vrăjească vînătorii şi, pe cît vraja creşte, pe atît posibilitățile iui de salvare se micşorează. Trecerea prin proba labirintică n .. l-a salvat. Iese, dimpotrivă, de două oir culpabili-zat, căci stîud de vorbă cu Economii şi Anca Vogel, Fărimă a devenit şi mai suspect. El şi-a asumat, astfel, secretele a doua mitologii, a intrat — fără voia lui — în posesia celui de-al doilea cod al narațiunii. „Ştie o sumă de lucruri" ! — asta sună *va o* condamnare- pe viață. Pe Şeherazada modernă o aşteaptă nopți grele. *Şahul* se schimbă, Şeherazada trebuie să inventeze Jw infinit povestiri care o vor înfunda şi mai mult...
Pe strada Mintuleasa poate fi citită şi ca o *fabulă a fabulei,* ca o lungă metaforă despre naşterea narațiunii. Există, îmii. un număr mare de simboluri, imagini ce sugerează dificultatea de a scrie. Fărimă fabulează uşor, dar scrie greu. „Are un scris t;i cu de citit", se plînge anchetatorul Dumitrescu. Asta \ roa să spună cel puțin două lucruri :■ 1) „greu de citit", adică greu de înțeles, de pătruns, dificultatea privirii îngust raționale de a trece do pragurile ce duc *dincolo,* în lumea'pe care-o construieşte baifinui învățător ; 2) „gieu de citit" poate să însemne şi dificultatea narațiunii mitice de a se constitui. „Cum să povestesc urmarea îaiă. să mă întorc înapoi" — se plînge Fărîmă. iar cîn.d este lăsa! să scrie are dificultăți de alt ordin : uită ce a scris, relatează de mai multe oii aceleaşi întîmplări. („Şi pentru că nu reuşea întotdeauna să-şi amintească, o scria din nou".)
Mi se pare a descoperi aici cîteva sugestii privitoare la *f-cril-tura* mitică şi la lectura ei. Să rămînem la primul aspect. Fărîmă scrie acum „cu mare grijă", „pe îndelete" (idealul literaturii i la-l- sice, modelul scriiturii vechi), recitește ..concentrat' ceea "ce scrie, dar, fără voia lui, repetițiile, confuziile pătrund în text. Faptele sînt văzute din perspective diferite, *variantele* date de memorie mişcă desenul, întunecă fotografia. Dumitrescu este enervat de aceste deturnări ale textului şi, înțelegem uşor, că ceea ce îl enervează e tocmai *fuga* scrisului spre imprecizia mitică.
Fărîmă pare sincer îngrijorat că nu este înțeles cum titbuie şi sancționează fără ezitare tipul său (inițiatic, mitic) *de scriere :* „unele amănunte par că ar contrazice întregul"... Promite să fie limpede, dar nu reuşeşte. Confuziile, coincidențele stranii, contradicțiile dintre amănunte şi ceea ce este esențial vor continua să se manifeste în scrisul lui concentrat, compus „cu mare grijă",
220
„pe ■ îndelete'-... Narațiunea mitică se constituie, vasăzlcă, fărX" voia naratorului, Evaziunea din codul inițiatic al povestirii nu-' posibila. El vrea să spună ceva, să dezvăluie existența unei lumi vechi dar memoria îl trădează.

Pe măsură ce dezvăluie cea, se ascimue. se obnubilează Narațiunea mitică trăieşte în (şi prin) acest proces de succesive hierofanii şi ocultări. * Acest mecanism este înțeles exact de cea de a treia serie de *lectori* (anchetatorii, act ia care apar după dispariția lui Eeonomu şi a Ancăi Vogei lectorii, curios, cei mai favorabili ai lui Fărîmă, cei care se Iasă cel mai mult seduşi de latura mitică a narațiunii !). Noii lectori au pierdut apetitul mitic. Ei au prins mecanismul ascuns al confesiunii lui Fărîmă, au prins cifrul narațiunii şi, în baza lui, supun totul interpretării raționale :

..— ... vedeți, începu el să audă deodată, lucrurile se limpezesc; -e lămuresc unele pe altele, alcătuiesc împreună o configurație sj-şj dezvăluiesc sensul numai dacă plecăm de la această ipok-v.â : pe de o parte, voiați să ascundeţi ceva, să păstrați un secret. ;ar pe de altă parte, memoria dumneavoastră,, ca orice memorie, vă, trădează, adică nu reține amănunte esențiale şi păstrează cu o precizie aproape fotografică episoade periferice. Esre. negreşit, o *primă lectură* coerentă, realistă a narațiunii. O prima demascare a mitologiei create de Fărîmă : o golire ,a povestirii de conotațiile ei mitice, inițiatice... Am impresia că prin astfel de detalii Eliade dă, în *Pe strada Mintuleasa,* şi o retorică interioară a lecturii. El sugerează, aşadar, nu numai naşterea 'scrierea) unei narațiuni mitice, dar şi posibilitățile ei de lectură Căci ce sînt, în fond, aceşti anchetatori seduşi, exasperați, iarăşi seduşi, de născocirile lui Zaharia Fărîmă ? Ce altceva decît nişfe *hetori* care încearcă să citească un cod (un limbaj) prin alt cod ? Dumitrescu şi noii anchetatori sînt, în această privință, cei mai intransigenți. Ei suspectează tot timpul pe Fărîmă câ vrea să *scape, să ascundă ceva, să fugă* de adevăr. Ei vor, cum s-ar zice, pielea prefăcutei Şeherazada, cît mai repede, vor să intre în posesia cifrului („să găsim cifrul prin care pot fi identificate
acțiunile..."). Şi, lucru curios, îl află, povestirile lui Fărîmă se lasă ciii_tjs,in acest fel. Visele Oanei despre coborîrea în peştera tapetată, cu diamante sînt traduse fără ezitare ca făcînd aluzie la comoara poloneză ascunsă de Eeonomu etc...

* .,Cînd o latură a *sacrului* se manifestă (hierofanie). ceva se *ocultează,* în acelaşi tinip, devine criptic. Aceasta este adevărata dialectică a sacrului : prin simplul fapt de a se arăta, sacrul s_e ascunde" *(Fragments d'un journal,* pag, 506).

.ițite ca me'aîoie textuale. '■:'e. Iată una dir.l:.? ele
Anca Vogel şi Economu formează, repet, aVtă categorie *de* lectori. Ei sînt pasionați de întîmplările Oanei, seduşi de sexualitatea ei teribilă, de „morfologia mitică a străzii Mîntuleasa : „Căci nu bănuieşli ce surpriză îți pregătisem pentru noaptea astai Nici cu gîndul nu gîndeşti ! adăugă izbutind din nou să zîm-bească. Ne aşteaptă afară o. limuzină, şi plănuisem să ne plimbăm, după ora trei, cînd, după spusa dumitale, coboară Dumnezeu pe pămînt, „ă ne plimbăm amîndoi pe strada Mîntuleasa. Ca să-mi arăți şi mie şcoală dumitale şi circiuma şi casele cu pivnițe adînci..." Este aceasta o *lectură* sinceră ? Crede, cu adevărat, Anca Vogel în lumea inventată de Fărîrnă ? întrebare fără răspuns. Anchetatorii *(lectorii realişti, spionii* textului) cred că Anca Vogel şi Economu caută ceva precis (comoara poloneză) în fabulațiile învățătorului. Şahul, cu alte vorbe, n-ar fi inocent, nu-i un ascultător dezinteresat. Interesat sau nu, *şahul* din povestirea lui Eliade nu-şi reprimă totuşi plăcerea de a asculta întîmplările fabuloase... Există, în orice caz, o ?orțl de seducție a narațiunii şi ea se manifestă într-un singur se-.- : de la"" scenariul mitic spre scenariul politic, dinspre CO' îlimbajuJ) inițiale spre codul (limbaju!) profan. Multe din detajiile narațiuni! pol Mai exact ar fi : şi ca metafore te>: „îi conduseră prin cîteva coridoare lungi, apoi îi urcară intr-un ascensor spațios şi murdar, în care se transportau material[1] e la ultimul etaj,. încă în lucra. Fărîroă nu-şi dădu seama 3a s? d.telea p'aj s-au oprit. Au "ieşit pe uşa din partea opusă şi s ; pornit pe un coridor întunecat, cu citeva becuri slabe atîrnînc n Joc în loc de tavan. Au coborit apoi. citeva scări şi au pă[+] - într- *un* alt coridor, care parcă ii-ar fi făcut parte din acei clădire , avea ferestre mari şi curte şi parchet nou şi lucios, iar p-[:] [';J] i erau proaspăt vopsiți în alb. în fala uneia din numeroasele '-", anul din agenți îi făcu semn să se oprească şi intră sirjgvr Hrveni după cîtva timp, însoțit de un funcționar încovoiat din "eri, purtînd un teanc de dosare sub braț. Au pornit din n<: :, ocolind tot coridorul, care parcă trasa un lung semicerc, ap i-au oprit în fața unui alt ascensor, şi au coborît Fărîniă ai ; i voit să numere etajele, dar, aşa cum se afla încadrat între-doi agent] şi în spatele funcționarului cu dosare, nu-şi putea da seama d« nimic." Aşadar, coridoare întunecate, scări, etaje, ascensor,^ din nou etaje, coridoare... în altă parte, citim : „porneau amîndoi, parcă niciodată pe acelaşi drum, căci treceau necontenit prin alte coridoare, coborau şi urcau scări, traversau săli mari, întunecate sau prea puternic Juroinie
'\ Imaginile pot fi citite în

mai multe feluri : o sugestie, întîi, a labirintului în care a pătruns Fărîmă, o sere de *probe* prin care trebuie să treacă. O metaforă, în acelaşi timp, a narațiunii mitice şi a dificultății de a o scrie. Toate aceste coridoare, săli (ba întunecate, ba luminoase), etaje, coborîri şi urcări pot da o- idee despre straturile textului şi ambiguitatea mesajului său.

Pe *strada Mîntuleasa* este o scriere complexă, cu mai multe nivele epice, o capodoperă de limbaj aiu/:iv *Les trois grâcei* (1977), de.-voită mitul Persephcmei într-o intrigă aproape polițienească. Mituî se lămureşte târziu, printr-un efort de imaginație. Narațiunea sileşte întîi spiritul să se confrunte cu mai jrtulfe întîmplâri op:ite

la jumătate, reluate, iarăşi întrerupte, deplasate dinîr-un prezent verosimil (niciodată predis, necontrovecsabii) într-un trecut ipotetic etc, Trei personaje (botanistul Fiiip Zalomit, care este şi poet, doctorul Nico-leanu şi inginerul Hagi Pavel) discută despre un al patrulea, doctorul Aurelian Tătaru, mort în împrejurări obscure. Moartea
dispariția
prietenului lor, doctorul, răsucind la infinit o vorbă pe care acesta ar fi spus-o -înainte de a muri ; „Ies trois grâces"... Cel care cunoaşte adevărul este Emanoii Albini, anchetator dibaci. Personajul reapare şi în alte narațiuni El reprezintă spiritul realității profane, în timp ce ceilalți, trădați de memorie, suferind (ca majoritatea personajelor lui Eliade) de amnezie, participă la altă realitate, mitică. Ea iese -la iveală atunci cînd biografia personajului central (dr. Tătaru* se dezvăluie: La reconstituirea ei participă, în afara colonelului Albini, un călugăr, Calinic, şi o îosLu pacientă, Frusinel Mincu. Calinic, teolog învățat, fusese vizitat de doctorul Tătaru si consultat asupra implicațiilor biologice şi medicale ale păcatului ori;;-. :, Ideea doctorului este că omul a cunoscut secretul r-egene >. dar că, ulterior, s-a petrecut o *mutație* tragică în istoria biologică.. Mutația a avut loc, probabil, după izgonirea omului cLn Paradis. Pedeapsa de care vorbeşte cartea *Genezei* nu este în realitate decît amnezia. Omul a fost pedepsit să uite că posedă o funcție capitală : au-to-regenerarea celulelor.,. Doctorul caută în cărțile ««acre urmele acestei funcțiuni vechi şi crede că şansa de a le descoperi *t-o*
223
oferă bolile. Proliferarea celulelor n-ar reprezenta decîj impulsul corpului de a se autoregenera. Mircea Eliad» apropie, printr-o abilă ipoteză, ştiința de magie. Un eminent cercetător caută dovezi în *Biblie* şi răstoarnă părerile curente ale ştiinței susținînd că boala este simptomul unei regenerări mitice. El pregăteşte, în consecință, un ser şi încearcă să-l experimenteze pe trei blonave numite, din cauza numelor lor (Italia, Aglae şi Eufrosina), „Ies trois "grâces"... La ele se referise, aşadar, doctorul în ultimele lui cuvinte,., însă în ce scop ? Ca să putem răspunde trebuie să prezentăm al doilea martor : Frusinel (Eufrosina) Mincu, numită înainte F rus inel Chiperii... Primul martor al secretului doctorului Tătarii, călugărul Calinic, murise în condiții misterioase, după ce dezvăluise o pare din ceea ce ştia. Trebuie spus că este vorba de o tehnică în narațiunea lui Mircea Eliade : personajele nu spun rKiodată totul, revelația este fragmentară şi. nesigură[1] (personajele >i îndoiesc ele însele asupra autenticității faptelor). Versiune;, dată de Frusinel Mincu asupra morții doctorului Tătara pare a l'i cea mai verosimilă. Prin ea trecem, de altfel, de la reali tute Ia mit, în stilul pe care îl cunoaştem din narațiunile antei ioaie. Femeia fusese grav bolnavă de cancer şi. abandonată de ştiința medicilor, doctorul Tătaru îi propusese tratamentul lui. Alte două bolnave acceptaseră şi, dintre toate, numai Frusinel mai poate fi văzută. Una murise într-un accident, de maşină, alta di.-păruse. în America. Frusinel, mărturiseşte botanistul poet Zalonui. pe care îl' vizitează, în urma tratamentului aplicat de d >ci nul Tătaru, suferise o mutație biologică miraculoasă. Redevenise tî-nară. Dar numai jumătate" din an, în rest, revine la condiția a biologică normală. Şase luni, aşadar, este tînără, cu simțurile agitate într-o veşnică stare de euforie erotică, iar alte şase luni reintră în trupul stins al unei bătrîne de 70 de ani. Asia se explică prin faptul că doctorul Tătaru fusese împiedica; să ducă tratamentul pînă la capăt din cauza unor colegi răi şi proşti. De atunci, doctorul refuzase s-o mai vadă, şi, cînd intr-o zi o întîlneşte goală şi concupiscentă, în pădurea de la Poiana Doinei se retrage înspăimîntat şi cade (accident, moarte voluntară) într-o prăpastie. Secretul regenerării a dispărut o dată cu moartea doctorului Tătaru. Emanoil Albini vrea să-l afle şi ține în acest scop sub observație pe botanistul Zalomit. singurul care are contact cu nestatornica Persephona (Frusinel).
Acesta e"Ste scenariul epic şi trebuie să fie reconstituit, pentru că în afara lui faptele n-.au nici un înțeles. Cunoseindu-l.
putem interpreta mai liber elementele narațiunii. Să reținem, in-tîi, cîteva *semne* exerioare. Recurenta, de plidă, a cifrei *trei : trei* grații, *trei* volume despre flora carpatină pregătite de Zalomit. Albini dă întâlnire aceluiaşi Zalomit peste *trei zile,* la o nunta în familie ; martorii, culpabilizați de- moartea doctorului Tâtaru, sînt în număr de *trei* etc. Accidentul se petrece, repet, în ziua de Sînziene, iar personajul care comentează faptele (Filip Zalomit) este, s-a văzut, botanist şi poet. Faptul are o anumită semnificație, deoarece Poetul duce mai departe cunoaşterea şi propune o soluție de existență, o soluție de salvare : prin imaginație (spectacol).^Zalomit trăieşte, el însuşi, drama doctorului Tătaru. Se ocupă de morfologia plantelor, şi universitatea la care lucrează îi încredințează, ca tema de studiu, cercetarea contribuțiilor botanice ale lui Goethe. O ştiință, deci. practicată de un poet, despre o contribuție ce aparține altui poet. Vreau să spun că *miticul* se insinuează în toate elementele narațiunii şi că propozițiile cele mai banale pot fi întoarse spre simbol. Cînd un personaj vorbeşte despre *memorie* („această înaltă şi permanentă trădare") şi *amnezie,* spiritul nostru, avertizat, începe să se gîndească la pedeapsa biblică şi la mitul tinereții fără bătrî-nețe ş.a.m.d. Tema povestirii ar putea l'i memoria, care. prin trădările ei, împiedică legătura cu realitatea mitică. Există marea amnezie, o amnezie moştenită, semnul infracțiunii orginare a omului, şi mica amnezie, aceea a individului. Cea clintii îl împiedică pe om să-şi regăsească ritmul regenerării permanente, cea de a doua stă în calea individului care vrea să înțeleagă unitatea şi istoria existenței sale. Din această perspectivă, banala frază a lui "Zalomit capătă valoare .profetică : „îmi paie-rău, îmi pare foarte rău, dar nu-mi mai aduc aminte...[1]". Tragedia omului a început, aşadar, cu o criză de amnezie.

Citind astfel narațiunea, dăm la tot pasul peste *epifanii. simboluri,* însă pierderem din vedere mitul pe care îl propune în subtext. Frusinel'-este o Persephona pregătită în laborator. Semn al timpurilor moderne, produs, în același timp. al conjugării științei cu teologia. Fantezistă, în esență, teoria doctorului Aure-Han Tătaru are o anumită coerență interioară. Ipostaza unei mutații biologice poate fi acceptată ca premisă pentru o demonstrație epică. Mircea Eliade o speculează în sensul teoriilor sale despre condiția omului desacralizat. Frusinel Mincu a recuperat o parte din ceea ce omul mitic (omul întîmplăriior sasre) a

15 ~ t-a umbra unui crin

225

pierdut. Ca fiica lui Zeus şi Demeter, ea trăieşte în două tări-muri diferite şi trecerea de la o formă de existență la alta implică o veritabilă tragedie. Trăind într-o lume normal profană ea trebuie să ascundă mitul pe care îl poartă. Se deghizează ca Cenuşăreasă (alt mit) şi fuge de frică şi de ruşine din mediul ei normal de viață („am început atunci să mă ascund, să-mi ascund tinerețea, vreau să spun"...). în limbajul mitologului, aceasta vrea să spună că personajul camuflează misterul atunci cînd misterul se revelează. Pe de altă parte, Frusinel este urmărită de Albini, ceea ce vrea să spună : misterui este nevoit din nou să se ascundă pentru a nu cădea în mîna rațiunii profane. Perse-phona modernă trăieşte într-o continuă stare de hărțuială.

Ideea regenerării biologice a omului şi a existenței lui post-istorice (temă, în fond a literaturii S.F.) este reluată de Mircea Eliade în narațiunea *Tinerețe fără de tinerețe* (1978). Cîteva' sugesr ale motivului există în nuvelele anterioare : *Vîrstele* variate ale Marinei *(Pe strada Mîntuleasa),* dubla existență a personajului Frusinel *(hes trois grăces).* Titlul narațiunii de acum *(Tinerețe fără de tinerețe)* duce gîndul la un cunoscut basm românesc despre mitul juvenilității eterne. Eliade tratează la modul său, adică la modul echivoc realist, tema întineririi omului. *Realist,* pentru că acțiunea este ținută într-un plan controlabil al faptelor, *echivoc* totuşi, pentru că de la un punct scenariul realistic intră în,-tr-o suită de întîmplări, de coincidențe paradoxale care îndepărtează faptele de stricta cauzalitate. Narațiunea stă, astfel, între stilul *science-fiction* şi proza mitică propriu-zisă. Nu lipseşte o intrigă polițienească în această înlănțuire de fapte senzaționale. Iată scenariul realistic : un bătrîn, despre care aflăm mai tîrziu că este profesor de limba latină şi italiană şi se cheamă Dominic Matei, este trăsnit în noaptea de înviere, în Bucureşti, pe o vreme curioasă. Cu toată epiderma arsă, el ar trebui să moară prin asfixiere. Medicii constată însă că trăieşte şi, după oarecare timp. profesorul începe să întinerească. Fenomenul produce emoție în lumea medicală. De el se ocupă medicul Roman Stănciulescu şi un profesor francez reputat, Gilbert Bernard. Cazul interesează şi Gestapoul (întîmplarea se petrece în 1938), căci un medic din anturajul lui Goebbels, dr. Rudolf, susține teoria că electrocutarea printr-un curent ce trece de un milion de volți poate pro-

226

duce o mutație a speciei pînă la completa ei regenerare. Dominic Matei pare a confirma această ipoteză. Complet epuizat biologic, amnezic, profesorul din Piatra Neamț venise la Bucureşti să se sinucidă. Trăsnetul a făcut însă. din el un tînăr de treizeci de ani cu o hipermnezie extraordinară. E suficient să deschidă o gramatică străină, să parcurgă cîteva pagini pentru a-şi da seama că ştie deja limba despre care este vorba. Procesul continuă şi în vis. învață limbi străine în timpul somnului. E de ajuns, apoi, să se gîndească la ceva (la *un* trandafir, de pildă), pentru ca noțiunea să se întrupeze, noțiunea de trandafir, de exemplu, să ia forma unui trandafir real. Are şi darul de a *vedea* în vis, de a prevedea, anticipînd astfel, evenimentele. Pentru a-l scăpa de Gestapou, care vrea să-l răpească, autoritățile române înscenează un accident, şi Dominic Matei, ajuns acum celebru în "toată lumea, este declarat mort. Sub o nouă identitate, profesorul este în realitate expediat în Elveția şi pus să relateze, într-un jurnal, toate experiențele lui.

Dominic Matei este un mutant, el anticipează condiția pe care o va atinge omul după o evoluție de cîteva zeci de mii de • ani. Umanitatea va avea, atunci, o structură psiho-mentală capabilă să recupereze, printr-un simplu act de concentrare, tot ceea ce au gîndit şi produs oamenii de pretutindeni şi din toate timpurile. Dominic reprezintă, aşadar, *umanitatea post-istorică.* Prozatorul împinge, în acest chip, personajul său pe terenul literaturii S.F. însă, spre a întoarce gîndul cititorilor de la această comparație, pune el însuşi în discuție ipoteza. „Ca într-un roman de science-fiction [...]. Dar, spre deosebire de personajele romanelor science-fiction, ți-ai păstrat libertatea de a accepta sau refuza această nouă condiție. In clipa cînd, pentru un motiv sau altul, ai dori să reintegrezi cealaltă condiție, eşti iiber s-o faci"... Mutantul Dominic Matei are, aşadar, posibilitatea de a reveni la condiția lui biologică normală. Procesul de rejuvenes-cență nu este ireversibil. între timp, întineritul profesor trece piintr-o serie de întîmplări (probe) ce-l pun pe gînduri. Profesorul Bernard, medicul şi spijinitorul lui, dispare dimpreună cu arhiva cazului său, în condiții misterioase, pe cînd traversa oceanul spre America. Moare şi profesorul Stănciulescu, aşa încît omul care întruchipează existența post-istorică rămîne, cu noua lui identitate, singur. Este îrisă descoperit relativ uşor de o -tînără californiană, Linda Gray, apoi de un jurnalist, Ted Jones Junior, corespondent la *Time Magazine.* Ua oarecare doctor Olivier Brisson, care se dă drept Contele de Saint-Germain, celebrul

£27

csoterist, îl anunță că se apropie apocalipsul (revelarea în serie a doctrinelor secrete ar fi un semn). Se întîmplă, în fine, şi lapte mai importante. O tînără institutoare, Veronica Blihler, este trăsnită in timpul unei furtuni în munți şi, cînd este descoperită de Dominic Matei, ea şoptește : „Shanti, Shanti". Tî-nâra afirmă ca se nurheşte

Rupini şi este fiica lui Kagabhata din casta indiană Kshatria. Asta vrea să spună eă institutoarea suportă, sub influenţa lui Dominic Matei, o *mutaţie* inversă : spre existenţa pro to-istorică a omului. Veronica începe să vorbească, deodată, într-o limbă necunoscută (un dialect indian), trece prin crize mediumnice, folosind din ce în ce mai mult iimbajele vechi, ugaritice, protoelamite, sumeriene... O întoarcere progresivă spre protolimbajele nearticulate, o regenerare extraordinară a memoriei colective. Se observă însă curînd că institutoarea trece printr-un proces de senescenţă galopantă şi, înţe-legind originea acestui fenomen, Dominic o îndepărtează. Prezenţa lui împiedică pe Veronica-Rupini să-şi păstreze tinereţea şi frumuseţea.
Narațiunea aduce şi alte exemple (unele caricaturale) de. epil'anie a trăsnetelor. Este citat Joyce, care ar fi cunoscut doctrinele esoterice şi în cele 189 pagini din *Finnegan's Wake* ar fi făcut aluzii la estetica şi la concepţiile magice... Se vorbeşte, în fine, despre condiţia omului după catastrofa nucleară şi de salvarea lui prin electricitate, Textul literar stă în preajma ştiinţelor oculte şi" cîteva din simbolurile de acolo trec aici. Mircea Eliade nu abuzează totuşi' de ştiinţa lui în acest domeniu. Ceea ce îl interesează este să dea o notă de verosimilitate unui caz profund neverosimil, Cîteva' coincidenţe, justificări sînt, cu toate acestea, de luaf în seamă. Ziarele au publicat nu de mult (după apariţia nuvelei lui Eliade, în orice caz) o informaţie despre un spaniol orb şi chel care, în urma unui trăsnet şi-a recăpătat vederea, iar părul i-a reapărut pe cap. Asta dovedeşte că ipoteza fantastică a lui Eliade nu pluteşe în pui'ă absurditate. Prozatorul leagă apoi de analiza acestei teorii un mit literar şi urmăreşte, cu destulă abilitate, întruparea lui într-o *istorie. Este,* am spus deja, mitul veşniciei tinereţi, mitul regenerării, complicat, aici, cu ideea existenţei omului într-o epocă post-istorică. Dominic Matei, ajuns centenar (sîntem în 1968), nu reuşeşte să-şi uite trecutul, cu alte vorbe : vechea lui identitate. E suficient să privească o fotografie dffi demult (casa părintească din Piatra Neamţ) pentru ca, întocmai ea. eroul din basm, existenţa lui să se preci-piie. „Sînt, totuşi irt *am* liber", spune el şi sensul acestei liber-
tăţi nu este prea clar. Liber să se întoarcă la vechea condiţie ? Sl'îrşitul narațiunii este o nouă lovitură de teatru. Unul din acele finaluri epice care răstoarnă premisele şi repune totul în discuţie. Mircea Eliade şi-a format, în această privinţă, o tehnică foarte ingenioasă de a deschide narațiunea spre o perspectivă nebănuită după ce ea fusese ordonată într-o direcţie opusă. Finaluri care spulberă iluziile lectorului, finaluri fără soluţii. Sau cu o unică soluţie : aceea care dărîmă pe cele deja construite. După ce urmărim, aşadar, istoria senzaţională a unei mutaţii biologice, prozatorul no readuce la punctul de pornire, strecurmd în text îndoiala cea mai mare. Dominic Matei se întoarce; la Piatra Neamţ şi, la cafeneaua Select, prietenii lui îl primesc cu bucurie. Credinţa Jor e că profesorul a fost internat într-un spital de recuperare după o criză de ateroscleroză. Absenţa fusese relativ scurta, revederea are loc în 20 decembrie 1938... Vasă-zicâ, totul n-a fost decît un vis, ca în *Sărmanul Di-onis.* Al doilea război mondial nici n-a avut loc :
„— Nici nu îndrăznesc să vă spun în ce an sîntem noi, ceilalţi, care trăim în afara visului acesta. Dacă aş face un efort, m-aş trezi.
— Eşti treaz, cucoane Dominic, vorbi doctorul, dar eşti obosit... Arăţi, de altfel, foarte obosit, adaogă.
— Ei bine ! izbucni brusc pierzîndu-şi răbdarea. Aflaţi că între 20 decembrie 1938 şi seara de astăzi s-au întîmplat multe. Al doilea război mondial, bunăoară. Aţi auzit de Hiroshima ? De Buchenvvald ?
— Al doilea război mondial ? întrebă cineva din fund. Are să vină şi el, repede, repede...
— S-au întîmplat multe de cînd aţi dispărut şi n-aţi mai dat nici un semn de viaţă, începu Nicodim. S-au făcut descinderi. Vi s-au luat cărţi din bibliotecă,..
— Ştiu, ştiu ! îl întrerupse ridicînd braţul. Eu le-am spus ce cărţi să caute şi să mi le aducă. Dar asta a fost demult..;.
începu să-l irite faptul că nu se putea trezi, deşi ştia că visează şi voia să se trezească..
— V-am căutat peste tot, auzi o voce cunoscută. Doctorul v-a căutat şi prin spitale... .
*
— Auzisem că ajunseseşi la Bucureşti, spuse Veculache, şi că acolo ai fost confundat cu altcineva.
— Aşa a şi fost, îl întrt: rupse, aşa a şl fost. Am fost confundat pentru că întinerisem..."
229
Nici această răsturnare nu lămureşte, totuşi, pe de-a-ntresul simbolurile narațiunii. Dominic Matei_,se întoarce la Piatra Neamţ sub înfăţişarea lui veche de om bătrîn şi obosit. Dinţii i se clatină în gură (fapt ce i se mai întîmplase o dată, cînd începuse procesul de întinerire). Procesul de resenescenţă este rapid şi vine să întărească ideea că *mutaţia* fusese fantezia unui amneziac. însă rămîn cîteva necunoscute care contrazic ipoteza spiritului profan. Dominic Matei ştie, totuşi, de Hiroshima, de bombele cu hidrogen şi de numeroase alte evenimente care s-au întîmplat... In plus, în buzunarul lui se găseşte, a doua zi, cînd este descoperit îngheţat în faţa casei sale, un paşaport pe numele de Martin Andricourt (numele conspirativ de *mutant),* născut în Honduras, la 18 noiembrie 1939 ! Cu acest ultim detaliu se termină o narațiune plină de mari enigme. Prozatorul face în aşa fel încît detaliile epice să împingă spiritul nostru cînd într-o direcţie, cînd în alta. Nu este o şaradă, este numai o tehnică narativă care se bazează pe ideea paradoxului temporal, citată deja. Pentru prozator este, în fond, o cale de a prelungi ambiguitatea narațiunii şi de a-i salva, printr-o indeterminare calculată, simbolurile. Elia-de nu opteaeă pentru soluţia realistă (soluţia spiritului profan întruchipat de amicii de la cafeneaua Select), nu evadează nici în zona miraculosului. Faptele rămîn într-un spaţiu de probabilitate^ care îngăduie mai multe ipoteze. Ce a avut de

sugerat prozatorul a sugerat : ideea regenerării biologice, mitul tinereții, condiția de existență a omului post-istoric, dialectica miticului şi a profanului, ambivalența oricărui eveniment, existența individului ca o suită de probe inițiatice... Sînt temele literaturii lui (îndeosebi ale prozei post-belice), acelea care regenerează narațiunea de tip mitic şi-i dau o notă de mare originalitate.

In povestirile *In curte la Dionis, Incognito la Buchenwald* şi, într-o oarecare măsură, *Uniforme de general,* Mircea Eliade sugerează continuitatea altul mit : mitul lui Orfeu şi Euridice, sub cele două aspecte : acela al creației şi erosului. *In curte la Dionis* reînvie atmosfera din *La țigănci,* într-o compoziție însă mai complexă şi cu- o ifitrigă mai redusă. Simplificînd datele narațiunii, putem zice că Euridice este întruchipată de Leana, o. cîntăreață prin cîrciumile bucureştene, cunoscută deja din *Pe strada Min-tuleasa.* Orfeu este poetul Adrian, omul căruia i se fac *semne,* dar care din cauza unui accident (asta aflăm la urmă) a pierdut firul care leagă planurile existenței. Mitul este modificat sau

235

mai bine zis, mitul este transferat : Leana TEuridice) este aceea care, prin cîntecuî ei, îmblînzeşte fiarele realului, profanului. Printr-o investiție secretă, ea a devenit purtătoarea unui mare mit. Orfeu este un amnezic. Euridice cîntă în locul lui cu sen-timenul că exercită, astfel, o funcție sacră : aceea de a inița oamenii care au pierdut sensul spiritului, misterului. Cînte.ul (poezia) este o cale de salvare. Singura. Toate metodele au eşuat în incercarea de a transforma omul. A rămas Poezia :

„— Ei bine, continuă Adrian, aşa curn probabil ați ghîcât deja, trebuie să recunosc că, pentru mine, Poezia e mai mult de-c˙t o tehnică mistică sau un instrument de cunoaştere. Poezia este prin excelență o metodă politică ; şi, din nefericire, este ultima metodă politică pe care o mai avem la îndemînă. Dacă nici ea nu reuşeşte, nu mai avem nici o speranță. Dispărem, sau ne întoarcem acolo unde ne aflam acum multe sute de mii de ani. La un moment dat, Dumnezeu se va apropia de unii din noi, cei care vom mai rămîne treji, şi ne va spune ; Messieurs, on ferme!" Cultura fără Logos, vrea să spună prozatorul, este o spiritualitate a barbariei. Fără *Verb* (fără acces la spirit), omul trăieşte în întunericul existenței viscerale. Poetul poate să-l trezească. Poetul este Noul Mesia. Poetul profet şi taumatolog, capabil să înțeleagă *mesajul,* conştient de misiunea *politică* a verbului liric. Poezia este, în aceste condiții (condițiile unei societăți desacrali-zate), o *soteriologie, o doctrină a salvării;*

„— Trebuie să-i îmblînzîm. Şi traduc imediat : aşteptăm p<5 Orfeu, aşteptăm pe acel Poet de geniu al cărui verb *va sili* omul să se deschidă către Spirit ; cu alte cuvinte, va precipita mutația pe care au rîvnit-o toate religiile şi toate filozofiile din lume. Cine îi va mai putea rezista lui, Poetului *7* Vă întreb : ce mistreț a mai putut rămîne el însuşi, mistreț în toată firea, ascultîndu-l pe Orfeu ?■*

Epica lui Eliade s-a transformat într-un dialog spiritual, ercii sînt pretexte pentru analiza conceptelor. Poetul Adrian este ideologul unei noi religii : transformarea (salvarea) omului prin exercițiul poeziei, iar Leana, cîntăreață de circiumă, este purtătoarea acestui mesaj. Eroii au o biografie, însă biografia este deliberat neclară. Leana cîntă prin cîrciumi, stîrneşte entuziasmul ascultătorilor şi, apoi, dispare, pentru a *reîncepe* (vorbă simbolică !) în alt loc după o oarecare vreme. Disparițiile, obnubilările ei nu sînt fără o legătură cu mitul pe care femeia îl poartă. în-

231

"î" î

trebată pentru ce cîntă, ea răspunde invariabil : „pentru păcatele mele". Păcatele se dovedesc a fi, iarăşi, mitice. Femeie frumoasă, ea respinge orice bărbat, motivînd că este îndrăgostită mereu de *altul, de acelaşi...* Identitatea bărbatului nu se cunoaşte, cum nu se cunoaşte nici identitatea reală a cîntăreței. îndrăgostit pînă la disperare de ea, doctorul Visarion bănuie că la mijloc este un complex şi încearcă, printr-o terapeutică simplă, s-o elibereze de complexul bărbatului pierdut. Leana acceptă, se îmbracă în negru şi primeşte cu mulțumire noul său nume : *Văduva.* La urmă, după ce ne-am lămurit asupra simbolurilor narațiunii, vedem că *Văduva* poate să însemne : cea văduvită de mit, îndurerata, cernita soție a lui Orfeu. Leana nu vrea să facă. apoi, carieră artistică, deşi are o mare vocație şi numeroşi admiratori care o pot sprijini. Refuză însă orice inițiativă, abandonează un cîn-tec atunci cînd cîntecul a devenit prea popular (citim : un mister popularizat!). Să nu ignorăm condiția ei'. Ea nu este *creatorul,* ci numai *mesagerul* cîntecului. Adevăratul creator este poetul Adrian şi acesta, lovit de amnezie (o amnezie simbolică,, se înțelege), pierde sensul continuității şi al revelației. El trăieşte fragmentar, uită mesajul, uită numele emițătorului.

Mircea Eliade adaptează tehnica epică a narațiunii la tema revelației (de-camuflării) parțiale a misterului. Un prim fir epic urmăreşte existența Leanei, dar nu direct, ci prin comentariul altor personaje, situate în afara *spectacolului.* Hrisanti şi Cladova, bucureşteni pasionați de cîntecele Leanei, comentează faptele ciudatei cîntărețe şi încearcă să-i determine adevărata identitate. Ei au acces la biografia superficială, înțeleg doar mesajtvl manifest, văd doar aparențele, nu şi mitul care se ascunde sub ele. Din relatările lui Hrisanti şi Cladova aflăm că Leana îşi domină melancolia, duce o existență independentă, n-are o adresă precisă şi, cînd devine prea cunoscută, dispare. Leana este, vasăzică, o artistă care se retrage din cînd în cînd de pe scenă pentru a permite legendei să se manifeste. Eclipsările ei periodice duc, iarăşi, gîhdul spre mit şi ritmicitatea unor fenomene cosmice. Cîntăreața îl caută cu răbdare pe invizibilul poet Adrian şi Hri-santî şi Cladova se întreabă, expunînd

punctul de vedere realist profan, dacă *povestea* este adevărată sau nu. Povestea nu se lămureşte însă niciodată integral, nici chiar atunci cînd misterul din jurul cîntăreţei începe să se destrame. Leana aşteaptă, într-o zi, pe doctoral Visarion o jumătate de oră, într-o expoziţie, apoi
dispare şi, cînd doctorul încearcă să se justifice, femeia pronunţă o propoziţie enigmatică: „Dar nu ne mai putem întîlni". Propo-
232
rdţia lasă să se înţeleagă că în trecutul cîntăreţei este un traumatism provocat de o aşteptare şi, crezînd că a descoperit un fir ;e poate duce Ia „complexul Adrian", doctorul cercetează cazul. • pune un detectiv să urmărească pe Leana şi să afle date din trecutul ei, Acesta se slujeşte de un client al cîrciumii „Floarea Soarelui",, om în vîrstă, prieten al cîntăreţei. Bătrînul ştie ceva iar, pentrti a mărturisi, pune condiţia ca tot ceea ce va spune ioctorului „va.rămîne intre ei". Cu alte vorbe : misterul să nu fie dezvăluit, mitul să trăiască în continuare în umbra existenţi comune. Nu este, apoi, sigur că laptele s-au petrecut întocmai ■*:r,m* le relatează agenţii opiniei publice. Cladova şi Hrisanti pun, •i înşişi, sub semnul întrebării autenticitatea aventurii : „Mă îndoiesc — zice unul dintre ei — că lucrurile s-au întîmplat aşa, dar mi-a făcu plăcere să te ascult..." Povestea s-a petrecut, de altfel (şi aici intervine al treiiea obstacol în calea verosimilităţii), „într-o altă epocă". Obstacolul (timpul) lucrează în favoarea mitului. Identificarea biografiei reale este, în fapt, imposibilă. Faptele s-au petrecut demult şi ele ajung la comentatori (Hrisţanti ■;i Cladova) prin intermediul unor martori incerţi. Analiştii ada-ijgâ îndoiala lor Ia îndoiala surselor. Existenţa globală a personajului nu poate fi, din aceste cauze, cupTinsă şi lămurită. Un plan foarte profund ai ei rămîne necunoscut. Pentru aceşti *lectori realişti* ai naraţiunii (lectorii, din *fabulă,* cititorii din interior, în fine, personajele cu funcţii de receptare), accesibile sînt doar apa-renţele. Vizibilă nu poate fi decît o jumătatea simbolului (jumătate profană, aceea care circulă sub strP
Din alt capăt ai naraţiunii, străin de dr/ilea fir epic. într-un plan, de asemen oarecare Adrian coboară grăbit dintr-c .■ hntel, afirmînd că are o întîlnire la 4/ î-a uitat. Un nume, precizează el, „.f de-a-ntreguî, nu ascundea nimic". Adrian, „lucruri de o excepţionr numai pentru noi; artiştii, scriit'
p ş,
ghenţia, ci pentru orice om v
vrea să rămînă aşa cum s-p *viito-critice* ne învaţă că p in următorul chip : indiv
îi făcuse dezvăluit omului. „Cum s-a ' epoca mitică. Un U*. intre în posesia acesu
începe al *or. Un fa într-un cărui nume arăta pe ?us, pretinde importante nu /tem, elita, *inteli*-/ru orice om care
/Experienţa lecturii *Â* sus trebuie traduse ye poetul Adrian îl ui-^/xistenţa plenară, mitică /anină cum a trăit omul £ împiedică însă pe Adrian / Individul cu nume *fanic*
233
este ascuns undeva în hoteî (în labirintul existenţei) însă Adrian, pierzind firul memoriei, se rătăceşte. El ia o pistă falsă (Orîandoî şi intră fără să vrea într-unui din circuitele profanului şi provoacă un lanţ de conflicte. Orlando (falsa identificare) este un spirit eminamente pragmatic. Patronează, de altfel, un grup de alaceri sau un grup politic subversiv şi, intrînd în raza lui de acţiune, poetul Adrian devine -suspect. Teoriile lui despre cunoaş-tere, despre salvarea omului prin spirit, coborîrea în infern sînt pentru Orlando înşelătoare, în confuzul poet el bănuie un spion abil. Pentru el, Adrian este, într-adevăr, un purtător de mesaj, dar un mesaj precis, determinabil, primejdios.
O răsturnare de planuri se petrece astfel într-o naraţiune în care faptele sînt mereu deplasate dintr-o sferă de simboluri in alta. Scena rătăcirii lui Adrian in hotel este din acest punct de vedere concludentă pentru arta epică a lui Mircea Eliade, bazată, cum s-a putut deduce din cele spuse pînă acum, pe rotaţia imprevizibilă a faptelor. Citite într-un anumit chip (dinspre partea miturilor), faptele dex'in semnele unei alte realităţi. Adrian merge pe un *coridor* şi coridorul se pierde, departe, în penumbră. Simbolul labirintului, vom zice numaideeît. In faţa ascensorului' se află o oglindă şi în ea poetul amneziac se priveşte eu o secretă satisfacţie : arată de 30 de ani, cu 15 mai puţini decît are în realitate. Cineva îi spusese că este frumos „ca îngerul morţii", o fată, desigur, dar cine ? *Oglinda* (simbol etern al dedublării), *ascensorul, îngerul morţii* şi, apoi, enigmatica *fată,* de care poetul nu-şi mai aduce aminte. Alt rînd de simboluri ! Se deschide o uşă şi poetu! în căutarea numelui „fante" justifică încă o dată amnezia lui : „ştiu că orice aş face e inutil. E ca un baraj. Numele domnului care mă aşteaptă, vreau să spun. Imposibil să mi-] amintesc ! Zadarnic l-a identificat la recepţie* zadarnic mi-a spus numărul, camerei. Au dispărut. Probabil că au dispărut în timp ce mă aflam înţ ascensor. Evident, n-au dispărut propriu-zis, ci s-au ascuns doar, s-au camuflat. *Au ajuns irecognoscîbile..."* Personajul nu primeşte inconştient *semnele,* le interpretează. Atenţia lui este atrasă, apoi, de o *anexă* a hotelului (un supliment, o prelungire a labirintului), unde ar locul-o *văduvă.* Adrian, bolnav de semne, traduce imediat : „la Vedova, cu majusculă şi încărcată de simbol, ca la Dante". El jigneşte, fără să vrea, persoana cu care stă de vorbă, văduvă ea însăşi şi numită, din cauza originii italiene, *la Vedova.* Coincidenţe bizare f Cititorul ştie deja că mai există o văduvă, Leana, «devăiata Euriddce şi pe aceea o căuta acesij Orfeu pierdut în
334
î

labirintul modern. Insă *La Vedova* înSeamnă la Dante si flUceva .
„Ştiți, în limbajul lui secret, poate împrumutat de la *j fedeli d, amo_*
re, Dante se referea la Biserica romanO-catolică. Biserica romano-
, catolică. Biserica lui Petru, lăsa el să se înțeleagă, rămăsese vă-
UUVH ... *.
Labirintul semnelor începe să însemne în narațiunea lui ■Eliade *un labirint al semnificațiilor.* Văduva lui Adrian are şi o accepție metafizică. Să nu pierdem din vedere că una din in_ terlocutoarele lui Adrian ține în mînă un inel cu mai multe
' chei. Alt semn, alt simbol. Cel mai important este, negreşit, as-censorul; Instrument al comodității vieții moderne, ascensorul este, în acelaşi timp, un vehicul mitic. El facilitează *coborîrea* sau
■ *ascensiunea* spre alt tărîm. Este varianta desacralizată a bărcii lui Charon. Numai că barca şi-a pierdut direcția
■
„- Coborîm? întrebă Adrian p6 unul'din ei, cu oarecare mirare.
- Aşa s-ar spune. Voiați să urcați ?
- Ah ! făcu Adrian ridicînd din umeri, asta e greu de spus. Cine ar îndrăzni, întrebat dacă vrea să urce, cine ar îndrăzni să răspundă : Nu ?
Una din doamne izbucni în rîs şi-t privi cu o subiță cordiali. tate.
- Asta înseamnă că n-ați aflat de legendă, i se adresă ea - Ori spui «jos», ori spui «sus»...
- Ori urcăm, ori coborîm, o întrerupse jovial vecinul ei e *acelaşi* lucru...
'
- Pentru că ascensorul *rămîne acelaşi,* continuă doamna corect şi totuşi detaşat, parcă ar fi u„ Joc de societate. Numai *direcția* variază..."
De peste tot vin, aşadar, *semne,* şi ele anunță un miraculos proces de anamnezis. Adrian, poetul conştient de înlănțuirea SF /
cretă a lucrurilor, nu găseşte totuşi firul care să-l scoată din ' ■
birintul aparențelor. „Ce e teribil — explică el — în arr unui poet [„.] este faptul că, pe măsură ce memoria pr dispare, o altă memorie, i-aş spuse culturală, răzbeşte din >'
şi dacă un miracol nu intervine, pînă la urmă îl star plet. Domnul meu, rosti' cu gravitate, smt amenin'
>.
dus la *cultură,* să devin un ins eminamente cult : îndrăznesc să-mi închipui că s-ar putea întîmpla n ' chiar şi memor\a culturală se va elibera de matca ei
voi rămîne *om* m *general...* Nu ştiu dacă înțelegeți/la ct *Mc*
235
aluzie ? întrebă, coborînd uşor glasul." Exista, v<^azică, o memorie individuală şi o memorie culturală. Poetul «creatorul) este amenințat să piardă simțul (memoria) realului pe măsură ce es?e acaparat de cultură. Simbolul căutării mitului s-a transformat, deodată, îhtr-.un simbol al creației şi poate chiar într-o mc-tnforă textuală. Să nu-l părăsim însă pe Adrian care trece din semn în semn şi este foarte aproape de revelație. în hotelul în «■';ir? rătăceşte se mai află un Artist (un *Pictor Laureat)* şi, auzind prima oară vorbihdu-se de el, Adrian simte din nou că *i sn fac semne.* Asta ar putea sugera că Artistul Laureat poate .'i purtătorul de mesaj. Cînd doamna din ascensor aduce vorba de °1 şi de vitrina în care şi-a expus operele, Adrian este gata să prindă firul, dar Tirul se rupe din nou. Pictorul a venit de mult în hotel, îi plăcea să se plimbe cu ascensorul, pînă ce în-tf-o zi este evacuat, păslrîndu-i-se însă lucrurile. Omul, aşadar, a dispărut. A rămas mesajul său (opera), un mesaj mcifrat. Finalul narațiunii aduce dezlegarea acestui şir lung de enigme. Leana (Euridice. mesagerul cintecului lui Orieu, *Văduva)* re-, găseşte pe Adrian, poetul care suferise o amnezie în urma unui accident de maşină. Preocuparea ei este ca bărbatul să uite ce sa întîmplat demult. ..să nu privească înapoi". Elementele'obscure ale narațiunii se lămuresc : întîlnirea de la 4,30, aşteptarea, sensul cîntecului „In .curte la Dionis" etc. Cîntecul, scris sub semnul lui Orfeu, vestea o „beatitudine fără nume" la curțile zeului Dionysos. Iar mesajul lui Orfeu este acesta : „schimbarea omului, mutația lui nu poate începe de sus, prin elite, ci *de foarte* jos, de Ia oamenii de rînd, cei care petrec noaptea în grădini şi în restaurante"... Poezia este, încă o dată, o ior'mă de salvare şi o *tehnică politică* (..numai Poezia ne mai poate mintui, mai poate schimba omul").
Mitul creației reapare în povestirile *Unijovme de general* şi *Incognito la Buchenwold,* numai că forma de revelare a sensului şi de salvare a spiritului este acum *spectacolul.* Fiind vorba de teatru, putem spune, pentru a lămuri mai bine lucrurile, că narațiunea lui Eliade este ca o scenă rulantă, cu două decoruri. într-unui *(Uniforme de general)* evoluează leronîm Thanase, răsfățat *copil-minune,* actualmente actor dezamăgit; „falsificat" de public şi, în genere, de existență, apoi Vladimir, entomolog amator, elev, dacă înțelegem bine, cu anumite daruri profetice. Din
236
relatările lui Ieronim, luăm cunoştință şi de istqria generăiesei Calornfir, personaj teribil, adevăratul, singurul personaj energic î-.Ur-o lume sortită dispariției. Scena rotindu-se, dăm peste An-i-iiii, de asemenea entomolog şi violoncelist celebru, obsedat de ■*:< logodnică străină,* mereu alta, mereu pierdută din cauza unei .,-H-estiri stranii (o povestire al cărei sfîrşit nu şi-l aminteşte) Lingă Antim apare o nouă logodnică, Măria Daria Măria, numită si Măria da Măria,

admiratoare fanatică a violoncelistului, artistă, -ev» însăşi, de valoare. Scenele se unesc într-un singur- *spectacol* in care nu se petrece, propriu-zis, nimic spectaculos. Faptele cele i«ai importante aparţin trecutului. Ele ajung la noi povestite şi r'opovestite. adică : deformate, conotate. Ieronim şi Vladimir pătrund, noaptea, in podul unei case vechi (casa teribilei Genera iese) şi deschid un scrin în care se află lucruri vechi. începe *evocarea,* cum zice Ieronim, actorul şi regizorul spectacolului. în preajma evocării (istoriei) se află Corul care rezumă şi prevesteşte acţiunile eroilor. Ieronim povesteşte la timpul condiţional trecut, introducînd o notă de îndoială asupra verosimilităţii istoriei. El fabulează enorm, pune totul în spectacol, chiar faptele prezente trec prin acest mod verbal îndepărtat şi problematic : „Şi ne-am trezit deodată în întuneric, pierduţi aici, în acest p<" Pîin cu lăzi şi cufes'e acoperite de praf şi de păianjen"... Ierr şi Vladimir trec tocmai prin situaţia evocată, însă ceea întîmplă este prea sărac, prea puţin faţă de ceea ee)<\
putut întîmplă". Superioritatea, deci, a imaginaţiei • ,
luiui, superioritatea *spectacolului* faţă de *istorie.* C ,■(X
dîmir Iconaru (vocea realului, conştiinţa nemis*' *y* readuce povestirea pe un teren mai exact, T lumea ca o piesă de teatru şi elementele obit boluri, epifanii, răspunde cu iritare :
— „Vasăzicâ numai *asta* ai înţeles ? [...] Ai
f; vrut să te sperii, să te pun la încercare în *întunerec* yicv n.o-naru Vladimir, nu ai imaginaţie. Nu eşti singurul, de altfel. Aproape nimeni nu mai are imaginaţie. Trăim vremuri grele. Cine mai are timp să-şi imagineze o altă lume, cu *altfel* de oameni, o lume mai poetică şi deci mai *adevărată* ?..."
Pod, noapte, întuneric, ideea însăşi de *teatru* (existenţa în-'
ţeleasă ca spectacol) __- toate capătă sensuri mitice. Naraţiunea
aste acoperită de simboluri.. Cînd cineva de felul elevului Vladimir intervine cu o idee morală, spectacolul dispare. Dar inocen-
A aş
Ico-
ior
Vladimir, pasionat de flituri, este fără ştiinţa lui un purtă-de mituri. El poartă pri 1 oraşul uare a pierdut sensul sacru-

X

J

lui o pasăre rănită (simbol evanghelic cunoscut), devenind, astfel, un veritabil *mesager.* Asemănarea, în plan simbolic, cu Adrian şi Leana este izbitoare. Ca şi în naraţiunea anterioară, nu Ieronim, conştient de camuflarea miticului, este mesagerul mitului, ci naivul elev Vladimir Iconaru. Există, aşadar, două categorii de indivizi în proza lui Eliade : unii care recunosc miturile, alţii care le poartă. Unii construiesc *spectacolul* (Ieronim, Măria Daria Măria, Făgădău — din *Incognito la Buchenwald),* alţii intră fără să ştie în inima spectacolului şi prin ei se revelează sensul mitului (Vladimir, Leana, Măria Darvari, Elefterescu etc).
Dar să vedem, întîi, istoria din spectacol. Sînt, în fapt, mai multe istorii în naraţiunea lui Mircea Eliade şi un singur narator, Ieronim, care le interpretează şi, probabil, le mistifică. Ieronim este urmaşul a două familii : Calomfir şi Thanase. Copil precoce, participă la un spectacol în noaptea de Sfîntul Ioan (un dans, o recitare în faţa unei *oglinzi uriaşe)* şi spectacolul i-a marcat existenţa. De atunci începe *de-căderea* lui ca actor profesionist, înainte de a muri, generăleasa Calomfir, stîlpul familiei, i-a încredinţat o *taină* pe care Ieronim n-o dezvăluie decît prin parabole, anecdote, imagini. Este limpede, cit de limpezi pot fi lucrurile într-o proză de factură mitică, ce vrea să însemne această taină încredinţată de o bătrînă pe patul de moarte. Este *misterul, sacrul,* pe care legendele, parabolele îl prefigurează şi-l perpetuează sub înfăţişări deformate. Sub povara lui, Ieronim vor-beşte în pilde : „De cînd s-a prăpădit Generăleasa, eu nu fac altceva, *nu pot face altceva,* decît să vă spun, dar voalate ca într-o oglindă veche, cum a fost oglinda noastră — nu pot face altceva decît să vorbesc, în' imagini şi parabole de taina care mi-a fost încredinţată. Şi nu numai vouă, familiei şi prietenilor, ci şi celor pe care îi întîlnesc din întîmplare. Sînt uneori ispitit să opresc oamenii pe stradă — evident, nu pe oricine, dar anumiţi oameni în care mi se pare că ghicesc un anumit semn. în sfîrşit, asta e altă poveste. Dar Luchian, eu numai despre asta vorbesc ! Dacă n-aş fi vorbit, mi-aş fi pierdut minţile !..."
Antim, al doilea artist al familiei, avusese, prin lectură, o revelaţie. Entomologul citise, pe cînd era adolescent, o povestire ciudată şi povestirea i-a schimbat viaţa. Trăieşte de atunci după un model literar. A devenit violoncelist. Povestirea relatează ceva despre un faimos saltimbanc care descoperă într-o zi că îşi trădează adevărata *vocaţie :* fusese făcut să distreze zeii şi el, jon-gleurul, amuză acum *oamenii* la bîlci. La începutul începuturilor exersase o meserie sacră. A suferit o *decădere.* Saltimbancul

I

este părăsit de logodnică atunci cînd îi încredinţează descoperirea lui. Situaţia se repetă în cazul lui Antim : de

îndată ce povesteşte descoperirea făcută de eroul din nuvelă, logodnicele îl părăsesc, „nu chiar pe loc, ca în nuvelă, dar în scurtă vreme după aceea". O povestire într-o povestire, deci. O „mise en abyme" Personajul dintîi, tînărul saltimbanc, află că vocația lui urcă, departe, spre timpurile mitice. El întrupează, vasăzică, un mit şi, dezvăluind faptul, este abandonat de logodnică. AL-doilea personaj, Antim, citeşte melodramatica nuvela şi viața lui ia alt curs : părăseşte entomologia şi devine artist. Arta face din ci un erou tragic : toate logodnicele îl abandonează îndată ce le mărturiseşte conținutul lecturii sale. Toate acestea vor să dovedească puterea *spectacolului,* forța antrenantă şi transformatoare a creației. Teatrul este o formă de salvare a individului, teatrul este forma prin care se revelează mitul, teatrul, în fine, face suportabilă existența, apără pe om de teroarea istoriei transfor-mîndu-i nenorocul în spectacol. Acesta este miezul teoriei lui Eliade : „— îți mărturiseam o dată că dacă nu mi-e frică de nimic, nu este pentru că sînt nepot de Erou, ci pentru că am redescoperit sensul şi funcția spectacolului. Dar nu ți-am spus ce înseamnă asta pentru mine. A nu-ți fi frică de nimic înseamnă a privi tot ce se petrece în lume *ca spectacol.* Asta înseamnă că putem inter.veni oricînd, prin imaginație, şi putem modifica *spectacolul* aşa cum vrem noi..."
Rămîn, în subtext, şi alte fapte ce ar trebui decodate. C' este, de plidă, *străina* care apare şi dispare din existența Antim ? Sau de ce se îmbracă Ieronim şi Vladimir în hainei posatului general Calomfir, eroul ? Pentru ultimul simbol îi .■ leşul este mai limpede : hainele Generalului înseamnă penti
Ieronim arta geniului ludic, în timp ce pentru Vladimir nu re-'■ prezintă decît uri costum mascat care apără de frig. Morala e ′.′. simplă (o dezvăluie Ieronim însuşi, interpretul tuturor semnelot) : *)* „Cit timp ne vom putea consuma şi vom putea *juca* — sîntein • salvați".
Ideea despre funcția spectacolului este reluată, cu o tehnică epică şi mai complicată, în *Incognito la Buchenwald,* unde reapar Ieronim şi Măria Daria Măria, Adrian şi Leana, într-o lumină realistă mai puternică. Adrian are o perioadă de luciditate şi ••- trimite scrisori pe care altcineva le interpretează în sensul cunoscut al teoriei despre camuflarea miturilor. Istoria este do-; minată însă de pregătirea spectacolului. Ieronim, Maris Daria : Măria, Făgâdău, Petru Lorint, poetul Petru Petrovan organizează
239

V

V

un spectacol, închipuindu~şi că se găsesc, toți, in hig;3rul de ta Buchenwald. Sensul spectacolului ar l'i următorul . i/bertalea nu poate fi decît interioară şi ea se ascunde în orice act uman. Marina Darvari (personaj cunoscut din nuvela Pe *ttrada Mîntu-leasa)* face demonstrația că privind îndelung şi, in deplină liberia t o a spiritului, un perete plin de crăpături, poți oescoperi un înțeles interior. Elefterescu, un lînăr bucureştearv petrecăreț, riteşte o bftjgraîie a lui Buddha şi are .sentiment-.;} unei revela-ții. Identificîndu-se cu prințul Siddharta, pleacă in .;.me. El ia :.-, propriu povestea despre ..Marea Plecare"', optimi pentru o via!;; Irăilă în spirit." Cu alte cuvinte ; eroii trăiesc *t:fuiGniile* prezeiv tului. Le trăiesc în spectacol şi prin spectacol. Misterul se poate ascunde în orice întîmplare. cum libertatea poate trăi în orict i-uvînt inventat. *Boddhisattva* este un simplu termen exotic, în&. el poate acoperi ideea de libertate interioară, «Jupa cum specia colul (arta în genere) camuflează noua versiune a salvării. Morala povestirii este °â „oricînd putem fi feriți':, adică liberi, spontani, creatori". Şi, am putea adăuga, liberi in :r.-'.-;mitatea miturilor.
Şanțurile şi *Ivan* pornesc de la o realitate >M>:nt'ă mai concretă (războiul), dai' tratarea faptelor este şi an i bimbolică. în prima nuvelă, locuitorii unui mic sat de mun'r ■ăiesc sub puterea a două evenimente : apropierea frontului ttu tasta ar fi psi-tea istoriei) şi descoperirea unei comori, de a c;:itl existență vorbeşte cel mai vîrstnic om din sat, numit Moşu i stratul legendei, existența problematică a mitului). Moşu este pe moarte şi credința tuturor este că el nu-şi poate da duhul pînă ce nu se des-: operă comoara, visul întregii lui existențe, liana substituie o altă comoară, formată din darurile primite de ea de la un grec bogat pe eînd îl slujise. O falsă *identificare,* vatăzică. O *subyti-tuire* de planuri, nu singura în narațiune. Oameni! caută comoaia sâpînd, în acelaşi timp, şanțuri pentru armata germană în retragere. Un locotenent Baltazar, poet în viața obişnuită, face profeții, zicînd că numai poeții pot înțelege destim; : ostru spiriKs&L Teoria lui este că-noi românii sîntem meniți ■ ;ăm mereu lucrurile de la început (suferim, cu alte vorbe, de .. r,ism). sa ieşim ia suprafața după lungi perioade de tăcere i- uritate). amin-tindu-ne de tot ceea ce ni s-a întîmplat, de >′:.:< ngerile, umili---țele noastre. Este totodată si destinul poetului : ..si; tot încerce...'.
240
Teoria poate sugera, j lua] (situația creator^ ′. ^[V′]\ > ația ei mitica primț,^... ^(Lear dus de Cordeli$_a$ ^′ |i cu miinile lui slav. $^{j}iM^{>x}$
păîe cu
.,Şi nu mi-a vorbit. împuşcați şi von Baly, care stau, astfel, in iui (comoara). ♦
în *[van,* misterul , l.ic, grav rănit, fără $_{iO}$^ grup de soldați rom;' putea ajuta sâ scape comentatorul şj eroul ' ' nezeul necunoscut, *an,*^ ′narează un şir de >tnj^ ,. şi aceleaşi fapte sin, ^′ modifică din nou. Dan -
nt:
! ^{m}**-a**
^lea $_{ls}$-,
in *a.*
dicului realitate ?) ş.a.m.d. Pi'olL ' de Eminescu in *Sărnt*^ nînd, în chip deliberat^ $_{r}$ '"■ temporale. Care este $a_{fli},^{la}$

chedon sau cea de pe [ro, " bişte) ? Imposibil cie .,, "a>1
"Pus in J
:ealuJ se proiectează in . " *'îs* '--
revelației misterului «» ,., ' '" , '. . . aUă n"-
omul însuşi care, in p?a .,
nezie. Darie, de meseri»,., >U"' ducă misterul prin forj,.,, 2llr.
* Interesanta urmâk *d'un journal* (p, 428): *ţ,* voi intitula an titlu care Bătălia avea loc, în care uitimii supraviețui* pentru a găsi comoara.];,,[1]
au sabotat istoria-». In sea [...] salul meu !a care el visa de inițial al narațiunii. complicat. Ideea sabotă^' secund. Alte simbolusi analiză, textul nuvelei.

dictorii" dar, trezit din vis, nu-şi mai aminteşte de nimic. Ră-mîne în minte doar o formulă vagă despre esența misterului. Doctorul Pricopie, ascultînd povestea despre Ivan, are sentimentul că povestea seamănă cu ceva cunoscut, dar nu reuşeşte să-şi aducă aminte... Acest „am uitat" constituie un imens handicap în fața înțelegerii. Eroii lui Eliade pornesc de la premisa (mai radical formulată aici) că *Spiritul* este capturat de *Materie* şi, alienat, orbit, spiritul îşi ignoră identitatea. Chestiunea filozofică esențială este atunci cum să recunoşti spiritul înlănțuit de mate-: rie, dacă el este în fond incognoscibil sau nu ? ! Ca să-şi ilustreze teoria, prozatorul aduce în discuție un număr de false identificări. Povestind întâmplarea cu Ivan, Darie îşi dă seama că Pricopie, medicul, seamănă cu acel *Dumnezeu necunoscut,* Laura, logodnica aceluiaşi Darie, este în acelaşi timp Laura lui Petrarca, simbolul iubirii. O confuzie semnificativă se petrece la urmă : rănit, Darie este purtat» pe umeri de soldații din grupa lui, cum îl purtaseră, mai înainte, pe Ivan. Darie a devenit (în vis sau în realitate ?) un nou Ivan, *agnostbs theos,* în el trăieşte, poate captiv, spiritul. Faptul, apoi, că soldații se apropie de Pod, de *Fluviu* şi că aspiră să treacă *dincolo* întărege scenariul simbolic al nuvelei. Foarte vie, sub raport epic. este scena rătăcirii în porum-
bişte. O imagine nouă, desigur, a labirintului, însă, încă o dată, care ar fi semnificația ei? Ultimul fragment pare a da o dezlegare : imposibilitatea de a ieşi din labirintul porumbiştii reprezintă dificultatea eroului (Darie, identificat-cu destinul lui Ivan) de a ieşi din moarte. Scenă memorabilă, monolog de un tragism mioritic :
;j— îSTu mă trezi, Laura, şopti el. Mai lasă-mă să-i văd. Sâ-i văd trecînd podul...
— Nu e Laura, d-le Elev. Sîntem noi, Iliescu şi Zamfira din plutonul d-stră.
— Vasăzică, e adevărat ? întrebă Darie fără să deschidă ochii. De data aceasta e *adevărat* ?...
— E adevărat, d-le Elev, şopti Zamfira cu vocea sugrumată de emoție. Ce sâ-i spunem d-rei Laura ?
— Să-i spuneți să nu-i fie frică.. Câ i.>aîe sînt aşa cum trebuie să fie __ şi e !nur,.)s. Să-i spuneți că e foarte frumos. E
ca o lumină mare. E ca în strada Toamnei.-..'"
Nuvela are, ca şi celelalte, o teză spirituală, rezumată în propoziția : „să trezim spiritul care zace alienat în orice viață", însă nuvela vorbeşte cu precădere despre dificultatea de a des-
coperi acest captiv de preț, în această dificultate constă drama omului, dar şi şansa lui de salvare. Arta (spectacolul) este o ca'e,..
Tema spectacolului ca exercițiu spiritual este reluată, cu un scenariu mai complicat în romanul *Nouăsprezece trandafiri,* scris în 1978—1979 şi publicat în 1980 *. Reapar aici cîteva personaje din narațiunile anterioare (Ieronim Thanase, Albinî) şi sînt reformulate, cu altă demonstrație epică, ideile din *Noaptea de Sînziene, Uniforme de generat, Incognito la Buchcnwald, In curte la Doinis...* despre tehnica mîntuirii şi inițierea în libertate absolută. Roman intelectual (în vechea clasificare a lui 'Thibaudet), roman fantastic (cum au spus unii comentatori), roman mitic în accepția dată de autor ? Cert este că Eliade tratează, într-o manieră mai complexă, ficțiunea celor două rînduri de semne, martori, agenți, deja cunoscută din narațiunile anterioare : unul urmează logica realului şi vine în contact cu rațiunea politicului, altul — care domină, în fapt, romano! — scapă determinărilor curente şi împinge narațiunea spre insolit, insolubil, miracol... în *Nouăsprezece trandafiri* este notată, în chip mai direct, şi teoria care justifică această relație. Ieronim Tha-nase, Laurian Serdaru, prozatorul Anghel D, Pândele, Niculina vorbesc despre metanoia, despre tehnica de evadare, adevărata libertate spirituală, ritualul tăcerii, tehnica anamnezei, rolul ritualic al teatrului în existențele profane şi gîndesc destinul lor în raport cu aceste noțiuni. Există şi o intrigă polițienească (procedeu utilizat în chip curent de Eliade în povestirile mitice), greu de reconstituit, aici, dn pricina structurii mozaicale a narațiunii. ■ Tehnica romanului urmează, pînă la un punct, inițierile personajului central (scriitorul Anghel D. Pândele)- care, cu multe" decenii în urmă, a suferit un traumatism psihic şi nu-şi aminteşte ce s-a petrecut într-o noapte, la Sibiu, pe cînd se afla însoțit de o tînără actriță... Traumatism psihic sau act magic ? Este interogația în jurul căreia se concentrează o istorie labirintică und£ indivizii apar şi dispar, trimit mesaje la date fixe, îşi schimbă înfățişarea şi lasă în urma lor scrieri în care fac teoria spectacolului integral. Ea începe în modul prozei senzaționale : scriitorul Pândele, ajuns glorie națională, candidat la premiul No-bel, este vizitat într-o seară, pe cînd îşi dicta *Memoriile,* de un tînăr de 28 de ani care se dă drept fiul său,,
-TînâruJ, pe nume ♦ Editura Ethos, Ioan Cusa, Paris.
9J9

Laurian Serdaru, este însoțit de logodnica lui, Niculina. feme-, ie — cum se va dovedi ulterior — cu daruri

magice, Laurian şi Niculina vor să se căsătorească şi vin acum să ceară consimtă -mîntul ipoteticului părinte, descoperit după anumite semne „în timpul repetiţiilor" (se va vedea mai încolo că expresia ascunde un cod) cu piesa *Steaua sus răsare.* Mai înainte, ei pregătiseră *o* altă piesă, *Orfeu în infern,* însă „Centrul" (formula eufemistică pentru cenzură ; acţiunea se petrece prin anii '60) o interzisese. O primă coincidenţă dintr-o serie lungă : cu 30 de ani în urmă, Anghel D. Pândele scrisese o tragedie în două acte, *Orfeu şi* Eu-*ridice,* pe care voise s-o reprezinte, dar în ultimul moment directorul teatrului oprise spectacolul... Rolul principal (Euridiee) ii deţinuse actriţa Serdaru, soţia unui doctor local şi viitoarea mamă a lui Laurian... Faptele încep „„să se caute, să se cheme" şi să se condiţioneze. Dar nu deodată. Cititorul trebuie să mai treacă prin cîteva probe. Lauriari şi Niculina dau în chiar seara sosirii lor în casa iui Pândele un spectacol (în fapt, mai multe) cu teme tradiţionale, în care unesc, dansul, poezia, arta costumelor, pantomima şi retorica dramatică. Niculina are o „rochie garderobă", se schimbă de la o scenă la alta şi îşi schimbă şi culoarea părului, uneori îşi schimbă şi vîrsta. Lectorul, deja avertizat asupra faptului că nimic nu-i -întâmplător şi fără semnificaţie în acest univers de hierofanii, bănuie că metamorfoza exprimă ceva. Nu.se înşală. Prozatorul intervine prin naratorii săi şi .deschide din loc în Icjc pivniţele secrete ale textului. Dar nu pe toate; Strategia este să dezvălui semnele şi, totodată, să introduci o nuanţă care să sporească misterul.

Eliade are deja o tehnică epică formată în acest sens. El înregistrează, "ntîi, o serie de coincidenţe inexplicabile în primă instanţă, şi ceea ce un personaj mai vechi (din *Şanţuri)* numea „o serie de evidenţe mutual contradictorii"... Pândele scrisese, aşadar, o piesă cu trei decenii în urmă şi piesa nu fusese nici jucată, nici publicată. De unde ştiu Laurian şi Niculina de existenţa ei ? Cum au ajuns la semnificaţiile ei interioare ? Mister. Ei apar în casa lui -Pândele tocmai cînd acesta evocă secretarii lui său, devotatul Eusebiu Damian, o discuţie veche cu Camil Petrescu despre interpretarea miturilor clasice. Logodnicii dau, apoi, spectacolul citat mai înainte. în care interpretează *ii\i* altceva decît vechi mistere, mituri, întîmplări sacre... Coincidenţă. Prozatorul şi secretarul său comentează, apoi, sepctacolul şi impresiile lor nu coincid. Fiecare a văzut într-un fel şi a înţeles altceva. Fapte mutual contradictorii. A doua zi, cînd tinerii trebuie să se căsătorească, secretarul este trimis de Pândele la ofi-

244

ţerul stării civile cu un buchet de 19 trandafiri, dar mirii sînt de negăsit. Ii caută pe la toate primăriile din oraş şi, într-un tîrziu, zăreşte o camionetă hodorogită în care îi pare a zăi'i pe Niculina... O dispariţie inexplicabilă, care pune pe gînduri pe realistul Eusebiu Damian. Nu va fi ultima. întors Ia casa maestrului său (Pândele), descoperă că acesfa dispăruse în necunoscut, lăsîndu-i un mesaj criptic : „Evenimente decisive par a se pre-■ iţă ti în cel mai apropiat viitor. Decisive şi importante pentru noi amîndoi. Nu ştiu cit voi lipsi. Te rog să fii, ca şi altădată. locţiitorul meu în acest birou." Alt mister. Sînt, apoi. obiecte bon&Je care, Iii Eliade, apar încărcate de simboluri. De pildă, camioneta. Acest vehicul derizoriu are un rol mitic (în ■ *Noaptea de. Sînziene* „maşina- este un simbol esenţial), poate fi barca lui Cha-ron sau calul răpciugos din basmele româneşti. El face legătura între două tănmuri. In *Nouăsprezece trandafiri,* camioneta apare şi dispare condusă de un tînăr *mut* (alt rînd de semnificaţii) şi (ot ea duce într-o zi pe Eusebiu Damian, reprezentant al logicii profane, ' spre *Tabără,* Tabăra este un loc ascuns în munţi şi aici se refugiază Pândele, Laurian şi Niculina. E un fel de rezervaţie pentru a pregăti lecţia spectacolului, un loc de exerciţii spirituale, în stil grecesc, cu reprezentări teatrale, iniţieri magice, tehnici anam-•m:dce şi discuţii despre manifestările Spiritului Universal.

Creierul acestui spectacol platonician este Ieronim Tiiana.se, cunoscut din povestirea *Uniforme de general.* Acolo, el face se şi ie, teoria modificării lumii prin intervenţia imaginaţiei. Lumea, fiind un spectacol, poate fi schimbată dacă, bineînţeles, cunoşti codul (lecţia) acestui spectacol... Aici reia ideea şi-i dă o justificare mai amplă. Punctul, lui de plecare este că, în zilele noas-fre, spectacolul este o posibilitate de a cunoaşte libertatea absolută. Cum ? Transformând arta dramatică în ceea ce ea a fost, fa început, adică o artă magică. Ieronim a scris o introducere în teatru şi ea explică amănunţit tehnica mîntuirii prin spectacol, soteriologia. Ea corectează pe Hegel în chipul următor : e adevărat că orice eveniment constituie o manifestare a Spiritului Universal, dar asta nu înseamnă că trebuie doar să-l înţelegem : „trebuie să mergem mai departe, să-i descifrăm semnificaţia lui simbolică ; pentru că orice eveniment, orice întîmpla.-e cotidiană comportă o semnificaţie simbolică, ilustrează un simbolism primordial, trans-istoric, universal"... Scopul artei este, în acest caz, să ne ducă spre sensul fundamental al faptelor, adică spre semnificaţia lor religioasă. Teoria este îmbrăţişată de toţi (Pândele, Laurian, Niculina) şi, în forme diferite, ei aspiră la starea de anamneză prin gesturi, spectacolul dramatic, dialoguri, pan-

245

tomimă etc, instrumente le iluminare a spiritului, mijloace de ciobîndire a libertăţii absolute, în fine, cale de mântuire a mulţimilor abrutizate de istorie...

Pozitivul Eusebiu asistă în Tabără la un spectacol demon- ■ strativ şi în timpul reprezentării adoarme. Accidentul este, iarăşi, semnificativ. El vrea-să spună că individul rămîne neiniţiat pînă la capăt... Cît a văzut şi auzit din spectacol a fost, totuşi, suficient ca secVetarul să cunoască o experienţă spirituală în sensul dat de Ieronim Thanase şi Pândele : a trecut printr-un proces de anamneză. Retrăieşte, mai exact spus, retragerea de-

zastruoasă a cohortelor romane şi aude cu urechile lui celebra propoziţie care atestă latinitatea şi prezenţa noastră în acest teritoriu : *torna, torna, fratre...* Cum de se întîmplă acest miracol ? Eusebiu care ratează, repet, integritatea spectacolului, este pus în temă de Niculina, deja iniţiată. „Acum, ceea ce este şi mai important, este pluralitatea semnificaţiilor acestui eveniment. Pe de o parte, o tragedie — înfrîngerea unei armate romane — devine unul din cele mai preţioase, şi mai exaltate, documente ale istoriografiei româneşti. Pe de altă parte, documentul ilustrează admirabil precaritatea şi caracterul fortuit al istoriografiei ; dacă acel catîr nu-şi pierdea potcoava, nu se putea dovedi existenţa atît de timpurie, în secolul VI, a stră-românilor şi a limbi! stlră-române. Dar mai ales este revelatoare lumina pe care o aruncă asupra structurii evenimentului istoric în general : orice accident, oricît ar fi *el* de neînsemnat sau de ridicol, poate avea consecinţe considerabile pentru istoria unui popor sau, în anume cazuri — bunăoară, nasul Cleopatrei — pentru un continent sau o civilizaţie."
Acestea fiind ideile din roman (un roman cu teză : teza despre funcţia mitică a spectacolului ca instrument de libertate spirituală!), să vedem desfăşurarea epică din interior. Eliade procedează ca şi în naraţiunile anterioare printr-un lanţ deocamdată rupt de revelaţii centrate pe mici întîmplări insolite. Pândele se apucă să scrie sub influenţa lui Ieronim, Laurian şi Niculina piese de teatru, reluînd astfel o vocaţie întreruptă cu 30 de ani în urmă. Şi acest fapt are o semnificaţie în ordinea secretă a destinului său. Aceasta înseamnă că el revine la evenimentele de la Sibiu, la traumatismul psihic şi la amnezia care-l împiedică să spună ce văzuse în acea noapte miraculoasă. Piesele pe care le scrie, acum, se cheamă *Războiţii Troiei, Principatele Unite, La început a jost sfîrşitul...* şi cel puţin în ultima vorbeşte despre mitul cosmologic. Lecţia spectacolului, predată de Ieronim Thanaşe, îl ajută pe Pândele să se vindece parţial de amnezie şi să retrăiască acel „episod surprinzător de insolit" din 1938.., Fusese în casa unui pădurar, la 6 kilometri de Sibiu, cu Euridice (actriţa Serdaru), băuse apă dintr-o cană şi văzuse, deodată, la fereastră o tînără blondă, cu părul despletit, care i-a zâmbit şi i-a făcut semn, ducîndu-şi degetul la buze, să nu spună nimic... Aici firul se întrerupe şi naratorii (Niculina, Laurian) încearcă să dea o interpretare mitică evenimentului. Tînăra blondă şi despletită este adevărata Euridice, ipostaza mitică a Euridicei din dormitor ? Este moartea care-i face tînărului scriitor galant un semn ? „Fără îndoială că e vorba şi de moarte. Dar ce fel de moarte ? " — răspunde şi întreabă în acelaşi timp Niculina, devenită expertă în simbologie... Şi tot ea dă o explicaţie care mai degrabă întreţine nelămuritul, echivocul : „scenariul acesta este o ultimă încercare pe care o faci, evident, nu dumneata, ci altcineva, mult mai profund, captiv şi inconştientul dumitale, o ultimă încercare de a *nu-ţi revela adevărul.* Dacă ai uitat tot, dacă mai ales ai renunţat de atunci la teatru este pentru că, în momentul cînd erai torturat de sete şi ai început să bei din cană, fără ca totuşi să simţi că-ţi potoleşti setea, în acel moment..."
Explicaţia se întrerupe, strategic, fără a lămuri integral secretul întâmplării din 1938. Naraţiunea mitică are o încheiere pe măsura scenariului de mai sus. Pândele, însoţit de secretarul Eusebiu Damian, vrea să reconstituie vechea călătorie spre casa pădurarului şi, după cîteva zile, Eusebiu este găsit aproape degerat într-un loc pustiu... Pândele dispăruse nu se ştie unde şi, din cînd în cînd, la zile ritualice, trimite semne.
Cu aceasta ne întoarcem la celălalt scenariu al romanului, cel realist. Albini, reprezentant al poliţiei politice, dă altă explicaţie faptelor insolite.' N-ar .fi vorba de o soteriologie, ci de-o acţiune în care sînt implicaţi doi mari demnitari de Partid *(Numărul Doi şi Numărul Trei),* în luptă acerbă pentru putere. Băiatul mut, vindecat de Ieronim Thanase prin exerciţii spirituale, este fiul unuia dintre potentaţi şi apariţiile şi dispariţiile membrilor din grupul de la Tabără ar fi legate de o conspiraţie de natură politică. Grupul este în consecinţă supravegheat de aproape şi protagoniştii spectacolului sînt, pînă la proba contrarie, suspectaţi. Albini a citit pe gnostici (fapt puţin verosimil ţinînd seama de profesiunea individului) şi, traducînd mitul lor în termeni actuali, e de părere că Niculina, pe numele ei adevărat Elena Niculescu, este o Sophia (înţelepciunea) din scrierile lui Valentin, aceea care, pentru a-şi cunoaşte tatăl, introduce dezordinea şi păcatul în lume. Niculina este, într-adevăr, orfană (aflăm acest

luciu şi din scrisorile lui Panelele) şi, ca şi Laurian, îşi caută (a tăi dispărut în ultimul război... Ca să-l descopere, ea nu are scrupu-, le morale, se dăruieşte tuturor şi provoacă mari drame in familiile bune... Stilul ei, pentru a scăpa de represalii, este să-şi atie la timp un protector puternic... Apropierea de Pândele, prin intermediul naivului Laurian, urmăreşte aceiaşi scop... Ea dispare, de altfel, o dată cu Laurian şi Pândele, în faimoasa călătorie în pădurea de lîngă Sibiu şi Albini crede că a fugit din ţara cu documente de stat importante... El citeşte teatrul lui Pândele
eu ochi de detectiv şi este singur că piesele ,.spun tot", ascund, cil alte vorbe, un cod... Tehnica evadării în spirit, lecţia spect*[J] colului, anamneză şi toate celelalte ar camufla abile acţiuni împotriva socialismului. Iei'onim este urmâr:-t îndeaproape, eUe urmărit şi Eusebiu Damian pînă ce unul dintre adversari *(Numărul Trei)* cade şi Albini iese atunci de pe scenă. Reabilitat, leronirn explică lui Eusebiu Damian pentru ce omul contemporan, ameninţat să-şi piardă toate libertăţile, trebuie să ajungă prin exerciţii spirituale la libertatea absolută. Eusebiu, un-fel d-î Tor.ni Necredinciosul; ascultă fără a trage o încheiere. „Poate am visat'. zice el într-un rînd, căutînd o explicaţie inteligibilă pentru o în-tîmplare inexplicabilă (călătoria într-o pădure care dispăruse, in fapt, cu 30 de ani în urmă, şi dispariţia fizică a lui Pândele, Laurian şi Niculina). El se căsătoreşte în cele din urmă cu răbdătoarea Valeria şi, în fiecare an, în aprilie, de ziua nunţii, primeşte un buchet de nouăsprezece trandafiri... De unde vin ?

Misterul face parte din practica narațiunii eliadeşti...
Romanul de acum este mai lent şi mai migălos demonstrativ decît altele. Miturile sînt aduse la suprafața textului şi, cum sa văzut, sînt îndelung explicate... Niculina, personajul original *vil* cărții, este o Circe care îşi caută tatăl şi, heaflîndu-l pe cel ade-- vărat, îşi alege unul prin adopțiune spirituală. Laurian este şi el orfan şi cei doi se înțeleg, se îndrăgostesc şi, în cele din urmă. pornesc împreună în căutarea Tatălui absent. Amănunte care trimit la psihanaliză. Eliade nu încurajează însă interpretarea acestei *queste* din unghiul complexelor. El îi dă, s-a putut constata, o justificare mitică. Tipologia romanului poate fi racordată la această schemă. Pândele este Maestrul spiritual, Tatăl absent multă vreme şi, în fine, Tatăl mitic regăsit. El nu are nimic din atributele părintelui psihanalitic : pactizează numaidecît cu orfanii, înțelege lecția spectacolului, schimbă sensul creației sale (optează pentru teatru), participă la viața comunitară, îmbogățeşte teoria spectacolului şi, în final, dispare din existența co-
248
mună pentru a se instala în alta, nedeterminată, alături de Laurian şi Niculina, copiii săi în noua existență.
Venind vorba mereu de Euridice şi Orfeu, cititorul este bănuitor şi vrea să ştie dacă nu cumva mitul cunoscut se amestecă în narațiune. Sînt suficiente elemente care să încurajeze această supoziție. Un scriitor compune, deci, în 1938, o piesă de teatru cu subiect mitic, rolul Euridicei este jucat de actrița Serdaru, spectacolul este oprit în zilele de Crăciun, autorul cunoaşte îndeaproape pe Euridice-Serdaru, trece cu ea printr-o întîmplare insolită (călătoria în pădure), are un traumatism psihic urmat de o amnezie totală asupra evenimentului şi, după 30 de ani, apare un fiu care îşi identifică părintele, nu altul decît autorul dramatic. . Cine esle^ în această laborioasă ficțiune, Orfeu, cine este Euridice şi prin ce se revelează mitul ? Pândele se autoanalizează şi speculațiile lui anulează într-o oarecare măsură aceste legături secrete. Iată argumentele : traumatismul său a apărut în urma iubirii cu Euridice („vreau să spun cu artista care juca rolul lui Euridice, cu mama lui Laurian") ; numai că el a uitat tot, • nu-şi aminteşte nici" măcar figura Euridicei, ceea ce în limbaj mitologic înseamnă moartea definitivă a Euridiceî. Dacă este aşa, atunci el n-a văzut în acea tînără actriță pe Euridice, ci pe altcineva... Dar pe cine ? Cu aceasta revenim la misterul cultivat de narațiune. Explicația lui Pândele descurajează o direcție a ana-iizei, dar nu oferă alta. Mai este un amănunt: Pândele ar fi spus în 1938 că între OrfeU şi Isus este o profundă şi semnificativă asemănare:.. A vrut mai tîrziu să scrie o nuvelă pe această temă, dar a abandonat proiectul... Aşadar : Euridice, Orfeu, Isus, suprapuneri de mituri, mai multe sugestii (nu lipseşte nici cea de natură religioasă), amnezii, interpretării care nu pot ajunge pînă la capăt, provocareş continuă a lectorului. Acesta din urmă citeşte peste tot *semne* Şi caută *mituri.* Cu ce folos epic ? Folosul este că întăreşte în el ideea unei legături ample şi secrete între actele existenței. Nici un lucru nu este singur în univers, nici o întîmplare nu este fără legătură cu altă întîmplare, inițială, sacră... Pândele este, în fond, un Orfeu care a uitat (a pierdut) pe adevărata Euridice, a zărit-o o clipă şi a devenit, apoi, amneziac. Apare cineva (fiul) şi-i trezeşte conştiința uitării. Porneşte în căutarea faptului insolit şi dispare... A găsit, el, oare, pe adevărata Euridice, esențiala Euridice ? Şi dacă aceasta se identifică pînă la urmă cu moartea?!... Chestiuni insolubile în analiză.
' Mat sigur este, în această ordine a miturilor, eă Niculina, „neîntrecuta vrăjitoare", este o Circe (Albini o numeşte, cu o vorbă aspră, „curvă") instruită, o artistă totală, orientată în rni-
249
tologie. Ea recită din *Odiseea* şi practică aproape toate artele, de la dans la teatru. Se umileşte dacă este adevărată informația lui Albini) pentru a-şi afla tatăl dispărut, adică arhetipul, originea, identitatea. Seria interpretărilor este, practic, nelimitată... Personajele din *Nouăspresece trandafiri* nu sînt numai purtători de mituri, ei sînt şi interpreți ai miturilor şi fac teorii care acoperă uneori, din păcate, cîmpul epic. Impresia este, de la un punct, că faptele de existență sînt chemate să ilustreze teoriile mitografului şi nu invers... Poate că secretul acestei ample narațiuni savante este sugerat în proiectul scriitorului Anghel D. Pândele de a completa, prin teatru, mitologia antică prin achizițiile spirituale ale omului occidental : „Greşeala pe care au făcut-o toți dramaturgii contemporani, greşeala pe care am făcut-o şi eu (pentru că, trebuie să-ți mărutrisesc, ara scris şi eu o piesă, în tinerețe) este că am încercat să reinterpretăm drama, adică mitologia antică în perspectiva istoriei moderne. Or, trebuie, dimpotrivă, să prelungim şi să completăm mitologia antică prin tot ce omul occidental a învățat în ultima sută de ani. De aceea, piesele mele trebuiesc întîi tipărite, adică făcute accesibile meditației fiecărui cititor în parte, şi numai după aceea reprezentate (şi nu neapărat pe scenele marilor teatre). Mai ales că aceste piese se presupun şi se implică una pe alta, aşa cum întreaga mitologie greacă este implicată în fiecare din marile tragedii clasice.'[1]
Ceea ce se petrece în *Pelerina* (1975) este, zice un personaj, „ca într-un roman de aventuri". Observația nu-i departe de adevăr. Epica aglomerează la .suprafața textului tehnicile suspansului : elemente disparate, indivizi cu identități dubioase, piste false, anchetatori care vor să descopere firele a ceea" ce ei bănuiesc a fi un „complot vast şi foarte inteligent organizat". Sînt procedeele curente ale narațiunii polițiste şi, în ultimele scrieri, Mircea Eliade recurge la ele într-o mai mare măsură decît o făcea înainte. Pantelimon, Ulieru, Ghibercea, Petrescu Doi, Pan-tazi, inspectori ai poliției secrete caută să afle misterul unui individ suspect, Zevedei, care poartă o pelerină veche cu două petece simetric cîrpite pe umăr şi întreabă, la 19 mai 1969, oamenii de pe stradă anul şi data calendaristică reală, întrucît, justifică el, primeşte acasă ziarul *Scînteia* antedatat cu trei ani (1966). Un prim

factor de suspiciune pentru poliție, care crede că numitul Zedevei, fost deținut politic timp de 15 ani, face parte dintr-un grup subversiv şi îşi caută acum legătura superioară pierdută... Acțiunea narațiunii se desfăşoară, propriu-zis în acest plan. Infractorul, în sens figurat, rămipe doar obiect de cercetare, nu
250
intervine decît superficial, prin aparițiile şi dispariţiile lui, îa text. Inspectorii de poliție vor să elucideze misterul apariției unui ziar antedatat şi n-au ca punct de reper decît pe omul cu pelerina. Se pronunță des şi numele unei fabrici de cerneluri din Slatina, este invocată, apoi, o afacere mai veche de la Muzeul Costumelor şi o tînără chimistă fugită în străinătate.
Ce legătură există între aceste fapte ? Aparent nici una. Rostul anchetei este să dovedească însă că sînt canale secrete între tntîmplările izolate. Narațiunea adună deocamdată probe. Convorbirile lui Zevedei sînt înregistrate pe bandă de magnetofon şi o referire întîmplătoare la „problema timpului" şi la Von Braun stîrneşte alt rînd de bănuieli. O frază : „eu am făcut politică 15 ani şi puşcărie tot 15 ani... de aceea *trebuie* să înțeleg problema timpului"... este întoarsă pe toate fețele. Credința anchetatorilor este că vorbele întîmplătoare ascund un cod, comunică un mesaj şi că acelaşi rol îl au şi numerele antedatate din *Scînteia.* Prin greşeli de tipar programate se transmite în țară şi străinătate un experiment pe care îl face serviciul de informații al unei Supra-Puteri. Pantelimon, tînăr specialist, descoperă un cod bazat pe fazele lunii şi mesajul, în fine decriptat, reproduce o propoziție din *Biblie* („Fericiți cei săraci cu duhul, căci a lor va fi împ'ărăția cerurilor") şi el vine din Uganda, acolo unde s-a refugita chimistă Sanda Irineu, fosta prietenă a lui PantelimonT Mesajul este pacifist şi Pantazi, bătrînul colaborator al poliției, este decepționat de miza acestei *căutări* în sensul sacru medieval : „Ai să înțelegi, poate, mai tîrziu, spuse. Au fost mulți săraci ca duhul în toată lumea asta a noastră. Dar cel mai faimos tot *Parsifal* a rămas. Căci a fost singurul care a întrebat : unde se află potirul Sfîntului Graal ?... Halal de Graalul nostru ! continuă cu o voce obosită, depărtată. Halal de Graalul care ne-a fost nouă ursit să-l căutăm, Să-l căutăm şi să-l găsim !" adaogă ridicîndu-se." -
Narațiunea se încheie cu această reflecție ironică şi cititorul, pregătit de literatura mitică a lui Eliade, caută să pună ordine în *semnele* care întîrzie să se lege între ele. Ce-i cu Zevedei, suspectul ? Ce spune, totuşi, propoziția lui despre problema timpului şi care este înțelesul celor 15 ani de politică şi a celor 15 de închisoare ? Biografia politică a omului cu pelerina este relatată de Pantazi şi din ea se înțelege că om integru, nepot al colonelului Bruno, Zevedei voise să lupte în munți şi a primit 25 de ani de puşcărie. Liberat după 15 ani, el vrea să concilieze contrariile (acesta este sensul propoziției citate) şi este obsedat de *problema timpului* (eterna temă a prozei lui Eliade}. Tot Pantazi dezvăluie dedesubturile întîmplării de la Muzeul de Costume na-
251
ționale (o afacere cu bijuterii)... Legînd atîtea fire rupte, povestirea vrea să spună ceva despre suspiciunea care domină într-un regim polițienesc. Totu-i suspect, totul are o cauzalitate politică, o vorbă oarecare trezeşte bănuiala de complicitate. Panitlimon care descoperă codul fazelor lunare devine şi el suspect şi. pentru a-l scăpa de urmărirea unor servicii secrete străine, poliția ii internează într-un sanatoriu... Narațiunea este notabilă prin sugestia acestei isterii generalizate : isteria suspiciuni:. în rest, ea dă semne clare de manierism.
în *Dayan,* reapare, în acelaşi scenariu de roman polițist, elementul miraculos. Lui Orbete Constatin, student emineni la Fa-cultatea de Matematică, i se spune Dayan pentru că, în urma unui accident, şi-a pierdut un ochi şi poartă o bentiță neagră. Orbete este pe cale să răstoarne teoria lui Godel şi să de/lege ..ecuația absolută", aceea care obsedase pe Einstein şi pe Heisen-berg. Ecuația exprimă puterea de a recompune timpul în ambele (iiiecții şi de a provoca procesul general de anamneză. Omul. în p i.sesia acestui cod universal, poate reface după voia lui creația divină.
lată cum explică tînărul matematician Incurile : „Atunci, totul e posibil şi omul, spre nenorocirea lui, se poate substitui lui Dumnezeu. Mi se pare foarte probabil că din această cau/ă se păstrează secretul cu atîta strictețe. Foarte probabil, amîncîoi au spus: băgați de seamă, că vă jucați cu focul. Nu numai că puteți incinera întreg globul în cîteva secunde, dar vă puteți trezi cu sute de mii sau chiar milioane de ani înapoi, la începutul vieții pe pămînt. încercați să pregătiți un grup ales, o elită, nu numai de matematicieni şi fizicieni, ci şi de poeți, şi de mistici, care să ştie cum să declanşeze procesul de anamneză, adică să refacă civilizația (dacă mai merită să fie refăcută)."
Nu scapă neobservat, aici, un 'posibil model "literar : *Sărmanul Dionis.* Dayan este metafizicul Dionis care cutează să se măsoare, prin mijlocirea unei formule, cu divinitatea şi este pedepsit. Dar ceea ce este la Eminescu sugestia unui vis romantic, este aici pus în termenii ştiinței exacte. Apare, e adevărat, şi un personaj misterios, coborît din legendă, jidovul rătăcitor. Aceasta îl duce pe Dayan într-o casă părăsită, loc de *trecere* spre gr.'-dina paradisiacă. Ahasverus dezvăluie în timpul acestei tainice treceri *calculele* vizionarilor azteci : sfîrşitul „epocii infernale ■ cure • a durat 9 cicluri de 52 ani fiecare şi începutul epocii beatifice. Pragul acestei modificări cosmice ar fi anul 1987... Călătoria cuprinde şi alte elemente (izvoare cu valoare magică, cifre mistice, invocarea inefabilei *Madonna lntelligenza,* adică înțelepciunea
252
identificată cu femeia eternă şi femeia pe care o iubeşti) şi, cînd se trezeşte din experiența lui extatică, Orbete esl» luat în primire de Aibini (vechea noastră cunoştință) şi de alți agenți ai represiunii. Suspiciunea începuse

mai demult, cînd Dayan îşi schimbase bentiţa neagră de pe un ochi pe altul. Cineva, un coleg, observă inconsecvenţa, şi poliţia intră în alertă. Miracolul îl săvîrşise Ahasverus. Aibini nu crede, bineînţeles, nimic din toate acestea şi caută dedesubturile unei afaceri tenebroase. Eterna chestiune a celor două *limbaje,* două *viziuni,* două *scenarii.* Tînărul matematician întrevede cu ajutorul jidovului rătăcitor soluţia *ecuaţiei esenţiale* şi cineva alertează pe toţi matematicienii din lume. Cine ? Tot Ahasverus, desigur, înţeles de Orbete ca un fel de *anima mundi:* „pentru că, în realitate, Ahasverus poate fi oricine dintre noi. Pot fi eu, poate fi unul din colegii mei, puteţi fi dumneavoastră sau unchiul dumneavoastră, colonelul Petroiu cel care s-a sinucis la Galaţi, dar cu atîta măiestrie îneît n-a bănuit nimeni că a fost o sinucidere, iar nu un accident..." Ceea ce urmează se situează la graniţa dintre povestirea poliţistă şi naraţiunea de tip S.F. Dayan este înzestrat cu posibilităţi extra-sen «iriale. Poate trăi, de aceea, experienţa paradisiacă şi poate avea acces la „cunoaşterea gordianică" (un concept pe care Eliade îl foloseşte în eseurile din anii '30). închis într-o casă de nebuni, Orb. re vede prin ziduri şi aude ce se vorbeşte la mare depărtare. S-a instalat într-o *durată personală* („fără controlul calendarului, ;>u pot face distincţie între trecut şi~ viitor") şi, în starea de beaiTudine, el încearcă să dezlege secretul ecuaţiei ultime... Dar (şi aici intervine accidentul romantic, deseori speculat în litera: ura din secolul al X'lX-lea) lipsesc din manuscrisul său ultimele patru pagini... Cititorul înţelege că este vorba tocmai de paginile care ar fi trebuit să dezvăluie, pînă la capăt, posibilitatea de a utiliza faimoasa ecuaţie... Secretul ultim este astfel păstrat, întocmai ca în demonstraţiile lui Einstein şi Heisenberg... Orbete {Dayan a ajuns la *ecuaţia ultimă,* n-a cunoscut însă *soluţia* acestei ecuaţii. El nu-i, aşadar, decît un înainte-mergător, nu un *mesager :* „M-a înzestrat Dumnezeu cu geniu matematic, dar nu şi cu adevărata imaginaţie cerească, cu geniu poetic [...] Dacă aş fi geniu poetic, poate aş fi găsit eu soluţia [...]. Tragică este moartea mea, reluă, pentru că nu mi-am împlinit misiunea. Un mesager care nu izbuteşte să transmită mesajul ! Poate am exagerat spu-nîncT că e tragică. Aş spune mai degrabă că este vorba de o moarte tragi-comică. O tragi-eomedie a erorilor şi confuziilor'... Există în *Dayan* şi două trimiteri pe care trebuie să le luăm în seamă şi anume : experienţa extatică a lui Orbete are loc cu

25 n

trei zile înainte de noaptea de Sînzîene (timp, cum se ştie, cu valoare magică) şi după 12 ani de cind el încheiase, in> hambarul comunal din Strîndari, lectura *Jidovului rătăcitor.* Sugestia ar t>-: mite, şi îa acest caz, din nou la *Sărmanul Dionis.* Difer?"' că personajul lui Eliade se trezeşte din reveria Iui *~ curităţii şi, probabil, moare dibuind *drumul.* „Cur.

— îl întreabă Ahasverus — îl cunosc, şopti Orbt ■şi locul. Nu e departe..." Povestirea este, literar \ oeerentă, mai bună decît cea dinainte.

La umbra unui crin (1982) începe, ca şi *Nouăspre .dqfiri,* cu o vizită stranie : avocatul de origine român. Mărgărit primeşte Ia Paris vizita fostului său coleg de Ionel Postăvaru, după 48 de ani de la absolvirea studiilor. C vizitei este şi mai ciudat : cu mulţi ani în urmă (mai exac martie 1939), Postăvaru îl văzuse pe colegul său stînd de \ cu un prieten în faţa unei librării bucureştene şi acel prii spusese o propoziţie enigmatică : „o să mă împac cu el la umbra ui. crin, în Paradis". El vrea să ştie, acum, cine era acel prieten

ce-a vrut să spună fraza citată. ,.E foarte important pentru mine

— justifică el. Mărgărit nu-şi aminteşte însă (obişnuita amnezie) şi aşteptăm să se întîmple ceva pentru ca memoria să-i revină. Se întîmplă să apară tocmai atunci un prieten care vine de la o întilnire a românilor şi dă veşti despre eele discutate acolo. Un doctor, Tăuşan, îşi amintise de o propoziţie spusă de profesorul lor de istorie : „Ia umbra unui crin"... O coincidenţă care pune pe gînduri. Debutul unei istorii insolite pe care Eliade o pregăteşte cu multă ştiinţă epică în sensul proiectului său mitic. Personajele scenariului. de aici sfnt, în afara celor deja citate : un oarecare Iliescu, inginer şi matematician, Emanoil Fîondor (un arhitect prigonit politic), gazetarul Sandy Valori şi, îndeosebi, un tînăr entomolog, Valentin Iconaru, care, refugiat în Occident, are darul de a vedea ceea ce alţii nu văd. E] face parte din familia celor care îndeplinesc funcţii mitice într-o istorie brutal profană. Apar, în fine, şi doi inspectori de poliţie, Jean Boissier si Gerald Lascaze, interesaţi de misterul pe care îl descoperise Valentin şi anume : observase cum anumite camioane, încărcate nu se ştie cu ce, dispar la un anumit punct de pe o şosea din provincie. Mai mult: Valentin pronunţă şi el celebra propoziţie ; „cînd vom, fi cu toţi în rai, la umbra unui crin".

Cine, cum, în ce împrejurări se întîmplă toate acestea ? Explicaţia dată de spiritele pozitive (Iliescu) ar fi că e vorba de un secret militar. Ştirea (strecurată într-o gazetă locală) aler-

IIK
cari.
lor.
ţiunii
importi.
ei devin
miturile
s-ar putea
programatic

SUMAR

'19 TRANDAFIRI / 5
DAYAN 129
LA UMBRA UNUI CRIN 134 POSTFAȚA 207

Tehnoredactor : CORNEL CRISTESCU
Bun (la tipar : 27.11.1992. Apărui.: 1992 Coli de tipar : 16.
Tiparul executat sub comanda nv. 2002S Regia Autonomă a IrnprimeL'iiîor Imprimeria „cOIiES'f" B..~.'.-—-•
tucraro tipârif-i pe hîrtie produsă de S.C. „l-ctca" Bacău S.A,